المنة لله تعالیٰ و تقدس

که درین زمان سعادت اقتران گلدستهٔ بوستان فصاحت
گلبن گلستان بلاغت یعنی کتاب مستطاب تواریخ خاندان رفیع الشان
سرحضور مهاراجه گلاب سنگه صاحب بهادر المسمی

گلاب نامه

حسب الحکم فیض اقوام بندگان سمو المکان
گوهر اکلیل جهانداری جوهر شمشیر شهریاری زینت بخش افسر و
اورنگ ضرغام آجام وغا و جنگ
سری مهاراجه رنبیر سنگه بهادر
جی۔ سی۔ ایس۔ آئی والی جموں و کشمیر دام اقباله
در سموت ۱۹۳۲ بکرمی

ریختهٔ قلم جواهر رقم مردمک دیدهٔ مروت آب گوهر فتوت تاج الفضلا قدوة الادبا
مخزن الجود والکرم منبع الفیض والنعم علامهٔ دهر فهامهٔ عصر صاحب تصانیف عالیه بالغهٔ
غالیه عالی همم والا مقام دیوان کرپا رام صاحب دستور اعظم ریاست ممدوح دام افضاله

سرکاری پریس جموں میں زیر نگرانی دیوان عالم چند صاحب سی سپرنٹنڈنٹ چھپا

H. H. Sri Maharaja Gulab Singh Sahib Bahadur,
Jammu and Kashmir State.

وفات ۱۸۵۷ء

صورة ما نمّقه الفاضل الأجلّ جامع العلم والعمل اعظم النبهاء اجل نحارير الغبراء نخبة الاطباء الاعيان صفوة كملاء الدوران الماهر العريف صاحب التصنيف والتاليف مقدام اوباء العصر قمقام اذكيا الدهر ذو القريحة الحسينيّة والسليقة القدسيه زبدة المتاخرين فخر المعاصرين جناب السيد باقر حسين المعروف بحكيم مير نواب اللكهنوى سلمه الله الغنى وصانه عن شر كل غبّى وغوى

بسم الله الرحمٰن الرحيم

الحمد لله رب الارباب واليه المرجع والمآب والصلوٰة على من جاء بام الكتاب وفصل الخطاب والسلام على وصيّه الذى لمدينة العلم باب وآله الاطياب وخيرة الاصحاب الى ساعة القيام ويوم الحساب وبعد فلا يخفى على اولى الالباب وذوى الآداب ان هذا الكتاب بحر عباب اوكعنقود الاعناب بل ان هذا الشئ عجاب عديم المثل فى الآفاق والاقطاب لم يسمح بمثله احد من الاسلاف والاعقاب مفيد لاهل العلم والطلاب هديّة ثمينة للاصدقاء والاحباب يشتمل على احوال ولاة الفنجاب سيّما على احوال مهاراج گلاب سنگهه الذى كان ذا العزم والفخامه ولذا سمّى بگلاب نامه ففاقت نفحاته على الورد والبهر وفاحت عبقاته كالمسك والعنبر يفرح الفواد ويبسر والاكباد يروح الارواح ويقوى الاجسام والاشباح يسر انظار الناظرين ويجلو ابصار المستبصرين يريح النفوس

والاجسام ويبريح العلل والاسقام. تبهج الخواطر ويروق النواظر حريٌّ بان يوضع على العيون
والرؤس جديرة بان تعلق على الاعناق والنفوس **نظم**

كتابٌ لو تامله الضرير * لعاد كريماه بلا ارتياب * ولو مرت حوالمه بقبر * لصار الميت حيا في التراب

وهو مما صنفه بدر كامل في فلك الكمال * وشمس طالعة على سماء الاقبال * تاج الادباء الاذكياء
اذا كتب اعجب * سراج الفصحاء البلغاء اذا نشر اطرب * ملاك المملكة والرياسة *
الفارس المتفرس في مضمار الفراسة * المرتقي على معارج الامارة والمتكي على وسادة الوزارة
كثير الخير مانع الشر والضير مركز الكمالات الحاوي لمحاسن الصفات ذو المجد الاصيل والشرف
النبيل كريم الاخلاق وحيد الآفاق كهف الضعفاء والفقراء ملاذ الشرفاء والنجباء ملجاء الفضلاء
والعلماء غياث المساكين والغرباء صاحب الجود والكرم مرجع العرب والعجم الذي يضرب
اليه الاكباد ويتغلغل صيت كماله في الامصار والبلاد كفه يحكي عن السحاب الماطر ويروي
عن البحر الزاخر لو حل ارسطاطاليس في خدمته لاقتبس من انوار حكمته يدرك قبل الاظهار
ما في الضماير من المطالب بحدة ذهنه الثاقب ويفهم مكنونات الافئدة قبل البيان بجودة
رائه الصائب **شعر** لا يدرك الواصف المطري خصائصه * وان يك سابقا في كل ما وصفا *
وهو عمدة العمائد العظام زبدة الوزراء الكرام اسوة الامراء الفخام كافل الارامل والايتام
مرجع الخواص والعوام اعني جناب مدار المهام ديوان **كرپارام** لا زالت شموس اقباله طالعة

وبدور نواله ساطعةً وکواکب جلاله لامعةً واعلام کماله رافعةً الی قیام القیام وما اختلف النور والظلام فیا ایها الخلان الناظرون علیکم ان تنظروا فیه بالشوق والرغبة والانصاف وترغبوا الیه بالعزام والولوع وعدم الاعتساف وتدعوا الجناب مصنفه الممدوح ان یبقاه اللہ مع اولاده السعداء بالعیش الرغید مسروراً ومحفوظاً وعن الآلام محروساً ومحفوظاً ولما کان ہذا التصنیف اللطیف والترصیف النظیف فی غایۃ الفصاحۃ والبلاغہ حادیاً للطایف الوافرہ والظرائف المتکاثرہ ومشتملاً علی انواع البدائع والصنائع من التسجیع والترصیع والتلمیع والتلمیح والتوشیح والترشیح لم یقنع یراعی مع قصور باعی وکساد متاعی علی ہذا التقریظ فاردت ان احرر تقریظاً ثانیاً فی الفارسۃ بعون اللہ الحفیظ

تقریظ ثانی درفارسی

بسم اللہ الرحمن الرحیم ؕ

دستنبوی شمائم دل کشائ حمد بے حد وثنائ لاتعد کہ مشام جان انس وجان رامعطّر گرداند۔ وگلدستۂ ریاحین روح افزای شکر نامحدود وسپاس غیر معدود کہ بوی دلآویزش روح روحانیان ونفوس قدسیۂ قدسیان رابوجد وطرب انداز و پیشکش انجمن لاہوتی نشان آن چمن آرائ عالم امکانست۔ کہ گلزار جہان را باین آراستگی وپیراستگی

تمام بیک امرِ کن از نیست نوبہم بمزرع ہست و بود سرسبز و شاداب نمود. و دل و دماغ گلرویان
ریاحینِ رنگین را از شراب لالہ رنگ تازگی و نازکی و رنگارنگی و اندازہائے بوقلموں و خوشبوہائے
گوناگوں مست و سیراب فرمود۔ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَّ آلِ مُحَمَّد۔ امابعد طالبانِ اخبار ملوکِ پیشین و
راغبانِ آثار ماضیہ سلاطین باتمکین و مستخبرانِ سیر شہریاران اسلاف و مستفسرانِ رفتار
و آئینِ جہانداران با انصاف را مژدہ تازہ و بشارت بے اندازہ باد۔ کہ دریں زمان محمود و
آوان مسعود از خوش طالعی مشتاقان و قدردانان علم تواریخ کتاب لاجواب عنبرین
شمامہ مشکین ختامہ موسوم بگلاب نامہ متضمن احوال خیر مآل سریر آرایان پنجاب بصد آب و
تاب کہ جلد خوشنمائیش مانند جلد شفاف و آبدار آئینہ رخان کتابی رو از غایت جلا و صفا پرتو افگن و لوح
زرینش چوں لوح پیشانی مہ جبینان آزرم پیشہ از حجاب و نقاب روشن صفائی صفحات عنبرین
نفحاتش رشک وجنات خوبانِ جہان خطِ مستقیم جدولش مانندِ جدول انہار جاری و رواں
بیاضش از بیاض صبح صادق روشن و سوادش بر سواد چشمِ غزالانِ ختن چشمک زن چہ
بیاض و سوادش از بیاض و سواد چشم حور العین مرکب و اوراق و اجزائیش مانند اعضائے جمیلہ
متناسبہ خوش قامتانِ دلکش بشیرازہ بندی فکرت خداداد مرتب از سطور پُر نورش زلفہائے
دلآویز پری رویان پُر فن در پیچ و تاب از حروفش حریفان فصاحت بیان عرب و عجم گنگ و
جگر کباب بر زیبائے نقاطش خالہائے دلپذیر رخسار نازنینانِ کشمیر سپند و شوخی سرخیٔ

مقاماتش بر لعل لب هائے نگاران هندوستان در شکر خند منزل مقصود و مطالبش بر رهنمونی شاهراه
عبارتِ پُر فصاحت بر رهروان اذهان صافیه اظهر و جمال عرائس نفائس معانی بلاغت
بارش از حجلهٔ الفاظ و عبارت برائے نظارهٔ ناظرین از آفتاب روشن تر تحریرش چون زنجیر
گیسوئے دراز سلسله بند روانی تقریرش از موج دریا دل پسند بیان شیرینش را تاثیریست
عجیب که لب و دهان خوش مذاقان شیرین بیانان را حلاوت شهد و نبات بخشد و بے مذاقان
فرومایگان را به تلخ کامی کشد۔ تقریر نمکینش را هم اثریست غریب که کام و کلام ملاحت فروشان
بازار فصیح البیانی را ملیح و نمکین سازد و نمک بر جراحت دلهائے حاسدان باشد خسد پُر حسد
تجنیس است این فقره نثر و قرینه در صنعت
حاسدین حاشدین ازین کتاب کباب و عیون عیون اخلاء اجلّا از فتح و فرج باب و تاب
خزائد مضامین خوش آئینش از وسمت کِذب و دروغ بفروغ محلّٰی و بزیور صدق و راستی
کراست بازان دهر از و بهره اندوزند محلّی انشائیش اخبار را تاثیری دهد که خبر صدق احتمال
کِذب ندارد و تقریرش لطیف و ملیح بیانش درست و صحیح از دنس اغلاط پاک و طاهر عبارتش
فصیح و بلیغ صنائع و بدائع آن بر مرصع کاران جواهر زواهر معانی روشن و ظاهر کتابیست
یا گنجینهٔ علوم و فنون یا خزینهٔ راس المال مضمون بلاغت مشحون یا درجیست لبالب
از لآلی متلالی یا برجیست مملو از کواکب دراری یا گلزاریست تازه پر از فواکه داشمار رست گلگشت
کنانش را صلائے عام داده شد۔ که از میوه هائے مرغوب و خوشه هائے خوش اسلوب

بهر چه دست رس باشد بچنید یا مرقع تصاویر خوبان روزگار و جهانداران نامدارست
مشتاقان جمال مهر تمثال آنهارا اجازت و رخصت ست که هر شاهدی و شاهی را که خواهند
از عالم صوری بعالم معنوی به بینید یا ندیم ظریفیت که در خلوت و جلوت از سخنان شیرینش تلخی
رنج و ملال از دلها رود. یا شاهد دلفریبست که از مشاهدهٔ جمالش نظر طالبان دیدار سیر نشود
ملائی جامی که در مدح کتاب فرموده ازهمین کتاب اراده نموده **نظم**

انیس کنج تنهائی کتابست | فروغ صبح دانائی کتابست | بود بی مزد و منت اوستادی
ز دانش بخشدت هردم گشادی | ندیمی مغز داری پوست پوشی | بسر کار دانائی خموشی
درونش همچو غنچه از ورق پر | بقیمت هر ورق زان کیطبق در | عماری کرده از مشکین ادیمت
دو صد گل پیرهن در وی مقیمت | همه مشکین عذاران توی بر تو | ز بس رقت نهاده روی بر رو
ز یکرنگی همه رو و همه پشت | کی ایشان را نهد کس لب بر انگشت | به تقریری لطائف دل کشایند
هزاران گوهر معنی نمایند | گهی باشند چون صافی درونان | با نوار حقائق رهنمونان
گهی آرند در طی عبارات | به حکمتهای یونانی اشارات | گهی از رفتگان تاریخ جویند
گهی از آینده اخبارت رساتند ❊ ریخته کلک گهر سلک عالی جناب فلک آب وزیر با تدبیر
دبیر خوش تقریر که دبیر فلک باین سال خوردگی و پیرانه سالی از اطفال کمتبش سبق گیر و طغراء
وظهوری در فن انشا پردازی از قلم جواهر رقمش اصلاح پذیر ارسطو دانشکه اسکندران

دوران از وصد حکمت آموزند فلاطون نشیکه که فلاسفه زمان از صحبتش بهره اندوزند سینه مهر گنجینه
اش خـــزینهٔ علوم وفنون زبان شیرین بیانش کلید درهائے خزائن مضمون بلند فطرتیکه
بلند پروازانِ افکار عالی نشان پیش او طائران پر شکسته دقیق النظریکه موشگافان دقیقه
سنجان مثل حاشیه نشینان بنجد متش بصد ادب دست بسته جوادیکه دریائی گوهرزا از
دریا دلیش آب آب و خجل وسحاب نیسان بار از رشک همت والائیش اشک ریز و منفعل چشمهٔ
فیض یزدانی عین رحمت سبحانی زبانش گوهر بار و دستش زر فشاند آستینش داما ن
حاجتمندان را از گوهر مراد پر کند نظر فیض اثرش قطرهٔ ناچیز را دُر کند مؤید بتائیدات
ایزدی مورد رشحات الطاف سرمدی زیب افزائی مسند جاه وجلال قدردان اہلِ علم و
کمال وزیریکه مسند وزارت را از پابوسیش سند و افتخار صاحب تدبیریکه خوش تدبیران
ارسطو زمان را از حضوریش صد اعتبار وزیر اعظم دستور المعظم مدار المهام جناب دیوان
کرپارام صاحب بهادر دام اقباله العالی بدوام الایام واللیالی مطبوع طبائع اہل علم و
کمال و مورخان بے مثال گشته زیور طبع پوشیده چون عروس تازه بمنصه وجود جلوه
افروز گردید حق این است که این چنین کتاب نایاب از ابتدائے خلقت آدم و
بنائے دفترِ عالم تا این دم باین حسن وخوبی کسے نگفته و این چنین گوهر گران مایه معانی
در سلکِ سحر بیانی احدی نسفته ناظرین باتمکین را لازم و واجب که چون بسیر و گلگشت

این چمنستان همیشه بهار پردازند دست دعا بردارند که ایزد تعالی تابقائی بنائی این
بوستان ارم نشان که عبارت ازین تصنیف منیف ست ذات فیض آیات جامع الکمالات
جناب مصنف محتشم الیه را مع فرزندان اقبال نشان صحیح وسالم و باقی وقائم داشته
همواره بعیش وکامرانی ونشاط شادمانی مسرور ومحفوظ دارد احقر عباد الله الوهاب
میر نواب لکهنوی بتاریخ بست وسوم ساون ۱۹۲۳ء تحریر نمود

قطعهٔ تاریخ

از نتائج افکار وحید العصر فرید الدهر جامع کمالات انسانی افتخار عرفی وخاقانی فاضل
جلیل شاعر بے عدیل قرب یافتہ سرکار والی رامپور جناب منشی سید اسمٰعیل حسین
تخلص منیر سلمہ اللہ القدیر

گلاب سنگھ مہاراجہ عظیم الشان
اسی سبب سے یہ نسخہ ہے بوستان خرد
خدیو عصر مہاراجۂ زمانہ حال
کہ انکی مدح میں ہے درفشاں زبان خرد

زمین ہند میں خورشید آسمان خرد
علاوہ ان کے ہے حال اور بھی رئیسوں کا
کہ جن کے عہد میں عالی ہوئی ہے شان خرد
نشان پا میں سخاوت میں دست حاتم کے

گلاب نامہ میں احوال اون کا ہے مرقوم
جو تھے زمانہ پیشیں میں قدردان خرد
سپہر مرتبہ رنبیر سنگھ عالی جاہ
غبار راہ مہاراج ہمعنان خرد

یہ نسخہ حکم مبارک سے جب تمام ہوا
گلاب نامہ بہار بہشت جان خرد
۱۹۲۲

ہوا تمام پسندیدہ جہان خرد

منیر میں نے بھی تاریخ پائی سمت میں

ولہ ایضاً

از وصف گلاب نامہ عاجز گشتم
نقش دل او کیا تمامی تاریخ

دیدم چو منیر این گرامی تاریخ
سال ہندی برائے ختمش گفتم

مد نظر اہل خرد سر تا پا
گلدستہ بزم دل چہ نامی تاریخ
۱۹۲۲

ولہ ایضاً

تعویذ گلوئی اہل دانش گردید
بینش افزائی مردم از سر تا پائی

این نسخہ چو ختم شد بافضال خدائی
سال ختمش بہندی آورد منیر

لاریب کہ این کتاب بے مثل بود
تاریخ گلاب نامہ فردوس آرائی
۱۹۲۲

ولہ ایضاً

گلاب اس صحیفہ کا ہے جزو نام
سواد اس کا گویا سحاب ارم

زمانہ میں ہے یہ جواب ارم
منیر اس کی تاریخ سمت میں لکھ

ہر اک صفحہ مانند اوراق گل
یہ تختہ بہار گلاب ارم
۱۹۲۲

ولہ ایضاً

ختم گردید چو این نسخہ دانش افزا
چون سحر حسن بلخیص بجہان نور فشان

دلکش عالم معنی شد و مطبوع جہان
مصرع سمت ختمش بقلم داد منیر

سرمہ آسا ست سوادش پے ارباب نظر
طرفہ تاریخ مہاراجہ نایاب زمان
۱۹۲۲

قدر افزائی اہل علم و کمال
بحرِ دانش جنابِ کرپارام
منتخب لاجواب نامہ ہے
نغز و نایاب و فیضِ اعلیٰ
۱۹۲۲
یہ بھی ہے اِس فلک کا سیارہ
فصل مطبوع بے نظیر کتاب
۱۹۲۲

وله ایضاً

صدر آرائی بزمِ جاہ و جلال
ختم جب کر چکے یہ تحفہ کتاب
نام اِسی کا گلاب نامہ ہے
دوسرا اور ہے یہ ہندی سال
حال زیبا بہشت نظارہ
۱۹۲۲

+

خُلق تہذیب میں وحیدانام
ہُوئی نقشِ دلِ اولی الباب
سالِ ہندی ہے ختم کا زیبا
مخصر راستی و نیکو فال
۱۹۲۲
ای نیّر اور چمن گل شاداب

+

تاریخ طبع گلاب نامہ وله ایضاً

گلاب نامہ ہے نام اِس کتاب کا زیبا
اونہیں کے سامنے کاؤس کے بھی تھا لاشے
خدیو حال مہاراجہ فریدون فر
کہ اون کے عہد میں ہر ذرہ کو ہے اوج ہدی
مجال کیا کہ مہاراج کے ہوں وصف ادا
کہ جسکے سیر سے آنکھوں میں آئے نشۂ مَی

کہ اِس میں ذکر مہاراجہ عظیم کا ہے
سوانح اور ریویو لکھے بھی ہیں اسمیں رقم
اکرم سے جن کے ہے شرمندہ روح حاتم طے
ہُوا ہمیشہ بہار اونکی عدل سے کشمیر
زبان گنگ ہے کوشش کر کوئی تا کے
گلاب نامہ کی کہہ ای نیّر بسرت طبع

گلاب سنگھ مہاراج عدل گستر کا
جو پہلے دورۂ پنجاب کر چکے ہیں طے
سپہر مرتبہ رنبیر سنگھ عادل عصر
قدم وہاں نہیں رکھ سکتے ڈر سے بہمن و دے
اونہیں کے حکم سے چھاپی گئی یہ تحفہ کتاب
صحیح نسخہ عطر بہشت نامی ہے
۱۹۳۳

مشتاق گلاب نامہ ہیں اہلِ خرد
مطبع میں نیا دفترِ جان بخش چھپا
۱۹۳۳

بھلا اس نسخہ تمثیل کی ہم قدر کیا جانیں
بنا شمع محافل تذکرہ نامی رئیسوں کا

چھپی نور کی یہ کتابِ مصفا
کہ آسودہ ہو خاطرِ نکتہ چینان

ولہٗ ایضاً

کیا نام خدا دفترِ جان بخش چھپا

✣

ولہٗ ایضاً

رئیسوں کے ہے قابل تذکرہ نامی رئیسوں کا
منیرؔ ایک اور سمت میں کہو تاریخ چھپنے کی

ولہٗ ایضاً

ہوئی عینک دیدۂ پاک بینان
ملا غیب سے طبع کا سال مجھ کو

سمت میں یہ چھپنے کی ہے تاریخ منیرؔ

✣

نگاہِ اہلِ دانش مثلِ پروانہ ہے ساتھ اسکے
چھپا ہے اب کے کامل تذکرہ نامی رئیسوں کا
۱۹۳۳

منیرؔ اس کی سالِ مسیحی بھی کہہ دو
یہ زیبا ہے تاریخ مسند نشینان
۱۸۷۶

قطعۂ تاریخ

طبع زاد دوحہ ریاض سعادت ورشادت گوہر دریائے فصاحت وبلاغت بلند اقبال شاعر بے مثال عزیز القدر سید ابو محمد تخلص بدرؔ شاگرد وخلف رشید سید منیرؔ سلمہا اللہ تعالیٰ

مجمع دولت واقبال وہنر کرپا رام
زندہ گردید کنون نام سران پنجاب

آنکہ در مدحت اولال زبان پنجاب
چون در آرند پئے نذر حضور مہراج

کرد تالیف چوان این دفتر حال قدیم
ای خدا باد پسندیدہ بیان پنجاب

سالِ اتمام نوشتیم بہندی ای بدر | چمن تذکرۂ ملکِ شہان پنجاب

۱۹۲۲

ولہٗ ایضاً

واہ کیا تالیف کی دیوان کرپا رام نے | ہر ورق آئینہ خوش جوہر پنجاب ہے | مندرج اسمیں ہوئے ہیں دیکھ لو کل واقعات

جامِ جمشیدی ہے یا یہ دفتر پنجاب ہے | بدر نے تاریخ چھپنے کی یہ مصرع میں کہی | تحفۂ اخبار بلاد کشورِ پنجاب ہے

۱۹۳۳

ولہٗ ایضاً

فیض بخش زمانہ کرپا رام | جملہ مداح او چہ شیخ و چہ شاب | کرد تالیف این کتاب جدید

با درخشان چو مہرِ عالمتاب | سالِ طبعش نوشت ہندی بدر | ہمہ تاریخ خطۂ پنجاب

۱۹۳۳

His Highness Sri Maharaja Sir Ranbir Singh Sahib Bahadur, G.C.S.I., G.C.I.E.,
Inder Mahinder, General Asakar, Separ-i-Saltanat-i-Englishia,
Mashir-i-Khas Kaisar-i-Hind.

وفات سنہ ۱۸۸۵ء

سری گنیش آئینه

دیباچه

گلاب افشانی سخن عطر بار و عنبر بیزی کلام شاهوار بارگاه سلطان السلاطین را سزا است که خطیب ازل خطبهٔ ابدی بنام نامی حضرت جل جلاله بر کرسی آسمان خوانده و گنجور قدر نقود ثوابت قدر اول را بر ذروهٔ آستان جناب عم نواله افشانده فلک اطلس فرش ایوان مقدس اوست و هفت فلک پایهٔ سلّم بالاخانهٔ تقدس او فیاضی که از جامه خانهٔ فیض عامش جهان نابود رخت وجود در بر کشیده و رزاقی که از مایدهٔ کرم تمامش هر جانداری را روزی رسیده عادلی که از عدل کمال و کمال عدل اضداد اربعه را در مقام اتحاد و اتفاق گذاشته و حکیمی که کلک حکمتش نقش هیولی بخوب ترین صورتی نگاشته توانائی که فلک اعظم را از وضع و محاذات بحرکت شدیده متحرک داشته و قادری که زمین را با چنین پهنائی و جبال مرتفعه بقدرت کاملهٔ بر داشته تا پائی بند سلاسل امکان و حدوث را کی دست بکاخ وجو

تواند رسید و قطرهٔ شبنم را از قلزم بی‌کنار چه توان پرسید ذره از نور فروغ بخش آفاق چه گوید و پشه از
بلندی آسمان چه جوید از محمدت من نادان خموشیدن بهتر است و ازین گفتن ناگفتن خوشتر **بیت**
حدیث آنجا که از یزدان شناسی است * سپاس اندیشی ما ناسپاسی است * پس سزاوار شناسائی آنکه این مقصد
بلند و مطلب ارجمند را بطرز و رفتاری ادا کند که هم دیباچهٔ کلام باحوال فرمانروایان زمین و زمان آرایش
یابد و هم از صفات قدرت کامله شمار در آید خصوص از حال نیر جهان تاب عالم عطا و سحاب گوهر پاش
دریائی سخا چشم جهان سلطنت و اقبال و رنگ رخسار حشمت و اجلال بهار گلزار عالم آرائی و گلزار
بهار جهانگشائی گلاب گلستان جهانبانی و گلستان همیشه گلاب کشورستانی حضور سری مهاراجه گلاب سنگه
صاحب بهادر عرش آشیانی سخن را فروغ جاودانی دهم و نگار مضمون را بخط و خال نگارش بیارایم
که ناحق ارادت و شرط عقیدت گذارده باشم و امر خداوندنعمت بجا آورده چنانچه تفصیل این اجمال
اینکه آن حضور از بارگاه عنایت بنظر تربیت این افراختهٔ الطاف خویش تحریر احوال اقبال افزا
و تصنیف کتاب کارنامه‌هائے ذات همایون اعلام می فرمودند مگر من بیما و من دماغ مضمون آرائی
و حوصلهٔ زبان گشای که تماشائیان این فن را بینش شگرف بخشد در خود ندیدم دست ازین باز داشته
بود و نیز از کثرت کار سرکار فرصتی دست نمی داد که شواهد مضامین را بر نو کرسی رنگین
سخن نشاند و لآلی آبدار الفاظ بسلک عبارات دلکش کشد تا که در توقف قصبهٔ بیج بیاره مضافات
کشمیر حکم مجدد از پیشگاه مقدس لمعان ظهور یافت چگویم که این حکم نوشتن سرگذشت بود یا وصیت

وارشاد آخرین خدمت بزرگ سپرده آمد و با فصاحت گفتار کرامت گشت لهذا این پیش قدم سالکان ارادت کرپارام نظر باخلاص و عقیدت که با من آباد عطوفت این خاندان والا دودمان مامون است از غایت تگاپوی و نهایت جستجوی حکم خداوندی را بجا آوردن گرفت و زبانی از قدیمیان این دودمان و پیران هوشمند و راست گفتار و جوانان گرم خو و درست کردار و ملازمان با اعتبار می پرسیدم - و بقید قلم می آوردم و اکثر قصص از حضور خلد مکانی که بقوت حافظه از بدو دوه سالگی از وقایع و سوانح خبر داشتند بارها بگوشم رسیده و بسا حکایات از دیوان صاحب قبلهٔ کونین بصحت رسانیده شبهات و شکوک را بگزلک ایقان حک کردم رجا که بتایید عنایت ایزدی این والا پیچی را بانجام رسانم تا روشن دلان کار آگاه را از سوادش سرمایهٔ خبرت حاصل شود و تیز روان عرصهٔ آگاهی را اشگرف شناسایی بدست افتد و نخست از ذکر سلسلهٔ رفیعه که چون سلسلهٔ زمان مؤبد و مستمر باد از ظهور برهما تا طلوع نیّر وجود حضور ممدوح سخن را انتظام دهم و باز سر پوش از سوانح هوش افزاء حضور خدایگانی بردارم -

بیان ولیلی چند بر حدوث عالم و اثبات صانع جلت عظمته بطرز فلاسفهٔ یونان و پیروان حکمت هنود ستان

بردانایان دوربین و رمز شناسان مکامن یقین که تماشائیان رموز عالم و پرده شناسان زیر و بم این هفت انجمن اند پوشیده و مستتر نیست که اگرچه نزد قومی عالم و عالمیان را ابتدائی نیست لیکن ارباب ملل کلّهم و اصحاب نحل

باجمعهم قایل به آنند که از بوقلمونی آثار و نیرنگی اطوار که در عالم یافته می شود حدوث آن ثابت و
متحقق است العالم حادث لانه متغیر و کل متغیر حادث فالعالم حادث و این سخن وقتی تمام می شود که
بیان چند چیز کرده آید اول اینکه تقدم و تاخر بچند قسم منقسم است دویم در بیان اختلاف مذاهب
در حدوث و قدم عالم تفصیلی رود سیوم - از صانع و اثبات ذات جلت عظمته و دفع شبهات
درین باب کالبد سخن جانی گیرد اما بدانکه تقدم نزد حکما بر پنج قسم منقسم است تقدم بالعلیه
و تقدم بالطبع و تقدم بالزمان و تقدم بالرتبه و تقدم بالشرف و نزد بعضی دو قسم دیگر است یکی را
تقدم بالماهیه و دیگری را تقدم سرمدی خوانند اما تقدم بالعلیه تقدمیست منحصر بر تقدم فاعل
مستقل التاثیر و درین تقدم مقدم و موخر ممتنع الانفکاک اند از روی زمان پس از ارتفاع علت
ارتفاع معلول لازم است و از ارتفاع معلول ارتفاع علت چون تحرک خاتم بحرکت ید و تقدم
بالطبع و آن تقدمی است ماسوء الفاعل المستقل بالتاثیر از علل ناقصه خواه فاعل باشد و خواه غیر آن
مانند تقدم هیولی یا صورت بر جسم و تقدم بالزمان و آن تقدمیست که ممکن نیست مقدم با آن تقدم
جمع شود با متاخر با آن تاخر و این منقسم بدو قسم است ما بالذات و ما بالعرض اما ما بالذات تقدمیست
مانند تقدم اجزای زمان بر هم دیگر چون تقدم امروز بر فردا اما ما بالعرض مانند تقدم ارسطو بر
شیخ الرئیس و تقدم بالرتبه و آن تقدم امریست که اقرب باشد از مبداء محدود و آن تقدم
بدو قسم منقسم است حسی و عقلی حسی مانند تقدم امام بر ماموم و عقلی چون تقدم اجناس اضافیه

بعضی بر بعضی و تقدّم بالشرف و آن تقدّم امریست بر امرے دیگر در کمال و تقدّم بالماهیه مانند تقدّم مقوّمات بر ماهیه چون تقدّم حیوان و ناطق بر انسان اما التقدّم سرمدی و آن تقدّم امریست بر امری در حاق واقع و متن نفس الامر باین معنیٰ که مقدّم منفک الوجود باشد بر متأخر نه از روئے لحاظ زمانی یا غیر آن بلکه از روئے ملاحظهٔ نفس ذات بباید دانست که شی تا معروض تغیّر نباشد زمانی نمے تواند بود چه ظاهر است که زمانی آن امر است که وجود زمان بر وجود او منطبق باشد پس هرچه معروض حرکت و سکون نباشد زمانی نخواهد بود پس حضرت احدیت جلّت عظمته و عقول قاهره و نفوس عالیه بلکه سافله هم زمانی نخواهند بود باین معنیٰ که اگرچه وجود شان با وجود زمان مع است لیکن در زمان نیستند چنانچه این همه در مقالات حکماء مبرهن است پس اتصاف علل عالیه بتقدّم زمانی صحیح نخواهد بود چه تقدم زمانی چنانچه دانستی عبارتست از تقدمیکه در زمان یا در زمانی متحقق می شود و این اشیاء منزّه اند از حیطهٔ زمان چون این مقدمه ممهد گشت پس بدانکه وجود او سبحانهٔ تعالیٰ عن التغیر والزوال علّت است برائی تقرر ذات حوادث و مقدّم است بر آن از روئے ملاحظهٔ نفس ذات متقرر نه از روئے اعتبار حیثیتی دیگر چه هرگاه او سبحانهٔ مقدّم از روئے لحاظ زمان بودی بالزوم تغیر در ذات قیوم تعالیٰ شانه در اتصاف بصفت تقدّم محتاج بزمان شدی تعالیٰ عن ذالک علواً کبیراً و هم چنین معیت و تأخر پس دانسته شد که تقدم واجب بر اشیاء تقدمیست که ارفع و متعالی است از تقدّم زمانی و آن تقدّم دهریست چنانچه بیان کرده شد که آن تقدّم ذات علّت است بر ذات معلول بتقدّم

انفکاکی نه صرف از روی ملاحظهٔ عقلیه چنانچه در حدوث ذاتیست وحکمای متقدمین قاطبةً همین قائل بوده اند
ولیکن از روی وقت یعنی تصوّر هر کس نشده واز اوشان هم درین باب توضیحی کما ینبغی نرفته بود واز
عبارات شیخ الرئیس وسلطان المتقین ومعلم ثانی شیخ ابونصر فارابی چنانچه از کتاب جمع بین الرائین
ظاهر است این معنی مستنبط می شود لیکن از روی غرابت مقام نقل عبارات ایشان مناسب ننمود
فی الجمله افلاطون ورواقیین بلکه همه اجل اشراق بحدوث عالم قائلند وباوجود آن معتقد قدم نفس
اند پس هرگاه تقدم وتاخر جزء زمانی پیش این جماعت نبودی این کلام صورت نه بستی فقط وهرگاه
اقسام تقدم چنین باشند لامحاله تاخر باقسام مشروح الصدر منقسم خواهد بود اما اقسام قدم وحدوث
درضمن اقسام تقدم وتاخر معلوم می شوند فتدبر **مقصد دویم** در تفصیل مذاهب واختلاف در
قدم وحدوث عالم بدانکه اهل ملت مانند مذهب قدیم هنود ومسلمان وعیسائی وطائفه از قدماء حکماء
مانند افلاطون وفیثاغورس قائل اند بحدوث عالم که عالم محدث ومخلوق است یعنی ابداع کرده
است اورا ایزد جهان آفرین وارسطو وتلامذهٔ او قائل اند بقدم عالم واز فاضل الاطباء جالینوس
نقل کنند که او درین باب متوقف بوده وچون اورا وقت اختصار رسید بعضی شاگردان خود فرمود
که بنویسید از من که من ندانستم عالم قدیم است یا حادث ونفس ناطقه مزاج است. یا امری دیگر
پس درین شک نیست که این مسئله بغایت مشکل است. فرقه گمان برند بقدم ماده برائی کائنات ودران
اختلاف نموده اند بعضی گویند که اصل آب است که او قابل همه صور است چون منجمد شود زمین گردد وچون

لطیف باشد ہوا گردد و از صفوۂ ہوا نار متکوّن شود و از دُخانے کہ مختلط باین ہوا می شود۔ آسمان ہا متکوّن
شوند و بعضی گمان بُردہ اند۔ کہ اصل ہوائی است متوسّط میان کثیف و لطیف۔ چوُن لطیف شود نار گردد
و از کثیف آب و چون آب کثیف گردد از وزمین تکوّن یابد و برخی چنیں گفتہ اند۔ کہ
اصل زمین است و بعضی بران رفتہ کہ اصل نار است و بزعم قومی اجزاء صغیرہ کرویہ کہ قبول
قسمت نمی کنند۔ اِلّا وہما و فرضاً مادہ برائے عالم است و حکماء ہند چوُن نیایک یعنی دانائی علوم
نیائی کہ علمی است از حکمتِ طبیعی و آلہی و منطق و مناظرہ آفرینش عالم ازین بر گویند و این قدیم
شمارند آن را پرمانو نامند و اثباتش دلیلے آرند۔ کہ ہرگاہ اجسام قابل انقسام الیٰ غیر النّہایہ بودندی
لازم آمدی کہ یک خردلہ باکوہ در قسمت برابر بوُدی۔ پس جزوی از اجزاء صغیرہ کہ قسمت انفکاکی
بران لازم نیاید۔ نزدِ ایشان قابل ترکیب عالم است۔ کہ چوُن بایکدیگر متلاقی شود۔ صورتی پدیدار
گردد و این از تعریف جزو لایتجزّی کہ نزدِ حکماء باطل است۔ خارج اُفتد۔ امّا از دلائل حکماء بر قدم
عالم یکے این است کہ صانع بیچون کہ ایجاد عالم بران موقوفست۔ ہرگاہ ازلی باشد عالم ہم
ازلی خواہد بوُد۔ چہ تخلّف معلوُل از علّت تامہ محال است۔ جواب این دلیل منقوض است بحوادث
یومیہ از جہتِ جریان دلیل درینجا بعینہٖ چرا کہ عقل فعّال قدیم ازلی است علیٰ زعمہم و حادث یومی
مثلاً زید معلوُل عقل فعّال است و حالانکہ حادث است۔ بالاتفاق پس آنچہ کہ در دفع این نقیض
حکماء معتذر می شوند۔ ما نیز در دفع شبہ معتذر آنیم **مقصد سیوم**۔ در اثبات واجب الوجود بدانکہ واجب

لذاته آنست. که ذاتش قابل عدم نبود. بهیچ حال و وجودش محتاج نباشد در وجود بسوئے غیر و بقول متکلم
واجب الوجود عبارت از ذاتیست. که مقتضی وجود خود باشد. و نزد فلاسفه آنست. که ذاتش عین
وجودش بود یعنی وجودش بود وجودی خاص قائم بذات و منترع نباشد. از غیر و نزد صوفیه عبارتست
از وجود مطلق منبسط بر هیاکل ممکنات و چون دلائل بر اثبات واجب الوجود بسیار اند مگر ما بچند
وجه اختصار میکنیم **دلیل اوّل** اینکه فرض کنیم که اگر نباشد در وجود موجودیکه واجب لذاته باشد
لازم می آید محال بدین قرار که بر تقدیر نبودن. وجود واجب الوجود خواهد بود. همه موجودات یک
جمله که ترکیب یافته باشد و آن جمله از آحاد که هر یک ازان ممکن لذاته باشد. پس لامحاله آن جمله
هم ممکن خواهد بود جمله را حقیقتی غیر از آحاد نیست و هرگاه آن جمله ممکن باشد. لاچار محتاج بود بسوئی
علتی موجده که آن خارج باشد از آن جمله و موجودیکه خارج باشد از جملهٔ ممکنات ممتنع نمی تواند بود
که معدوم علت موجد نمی تواند بود. پس آن علت موجودیست. که آن را واجب الوجود خوانند **دلیل دوئم**
اینکه بدانکه عقل تقسیم میکند موجود را بسه قسم **اوّل**. موجودیکه نظر بذاتش وجود او واجب باشد و عدمش
ممتنع **دوئم**. موجودیکه نظر بذاتش جائز باشد وجود و عدم او از غیر او **سوم** آنکه عدمش بر وجودش
ترجیح دارد. پس اوّل را واجب دوئم را ممکن و سیوم را ممتنع خوانند و آن لامحاله موجود نخواهد
بود اما ممکن بدیهی الوجود است و اما واجب گوئیم که نظر در مفهوم موجود کرده متصوّر نیست. تحقق موجود
مگر واجب الوجود چرا که اگر حصر کنیم موجود را در ممکن. اصلاً موجودی متحقق نخواهد شد. ازین که بر تقدیر

حصر موجود در ممکن خالی از دو حال نیست کہ یا تحقّق ممکن بنفس خودش باشد۔ سوائے علت و این محال
است و یا تحقّق ممکن بہ سبب غیر باشد و آن غیر ہم برین تقدیر ممکن خواہد بود۔ پس لازم آید یا تسلسل
در آحاد یا دور بر تقدیر لزوم تسلسل و دور لازم می آید انتفاء و نمودن تمامی این آحاد برین وجہ
کہ یافتہ نشود فردی ازین آحاد کہ ممکن باشد پس باشد وجود ہر یک ازین ممکنات غیر ہستند
بسوی سببی کہ آن سبب ترجیح دہد۔ وجود آن را بر عدم و آن محال است چہ ممکن تا کہ وجودش
واجب نشود ترجیح نیابد موجود نمی گردد۔ و متحقق نمی شود وجوب وجود در ممکن۔ جز اینکہ تمامی اقسام
عدم در و ممتنع گردد و این قسم امتناع در ممکنات صرف غیر متحقق است۔ و در واجب الوجود متحقق
پس مستحیل شد واجب بودن ممکن بنفس خود متحقق و متیقن گشت۔ کہ بعضے موجود واجب بالذات
است و ہو المطلوب ؛

و نیز گوئیم عالم کہ عبارت از ما سوی باری تعالیٰ است محدث است یعنی پیدا شدہ و ہر پیدا شدہ
محتاج بہ پیدا کنندہ است و آن ہم اگر ممکن باشد لازم یا تسلسل یا دور و آن ہر دو باطل است
پس آن پیدا کنندہ قدیم بالذات خواہد بود و آن نیست مگر واجب الوجود و چون سر رشتۂ کلام
بدین جا کشید گوئیم کہ دانایان نیاشاستر کہ ذکرش بالا گذشت چون ادو نیا اچارج کہ
افضل الفاضلین و اکمل المتحققین این جماعۂ حکمت پژوہ بود در کسما نجلی کتاب خود کہ باثبات
واجب الوجود تصنیف کردہ می طرازد کہ چون ترکیب اجسام از پرمانو است یعنے اجزائے صغیرہ

که بایکدیگر متلاقی شده صورتے برگیرند ونزد حکماء این طبقه پرمانو جڑ اند یعنے بے جان وبے

حس وحرکت پس گوئیم که در شی جڑ که حس وحرکت درو نیست کریا یعنے استعداد فعل یافته نشد و

پس در ترکیب اوّل که دو پرمانو ترکیب یافته برائی آن ارادهٔ ذیحس خواهد بود۔ یعنی در ترکیب پرمانو

فاعلی بکار است که آن را حرکت دهد وعلت ترکیب آنها شود وآن فاعل حقیقی است و

هو المطلوب ۔ دلیل دیگر اینکه اوّل که دو پرمانو متلاقی مے شوند۔ دونک می شوند و دران یک پرمان

یعنی مقدار معیّن گردد و پیدا کنندهٔ پرمان وت سنگهیا یعنی دریافت یک یک که بعد از ان صفت

دوئی دریافت میشود پیدا می باشد واز اپیکهیا بدی پیدائیش وت بدین نهج است که در آن

ایکت آن سنگهیات یعنی غیر صفت واحدیت چوں دو سه چار بودن علیٰ هذا القیاس میماند

مثلاً سه سبوح اند که دران ترت سنگهیا یعنے سه بودن می ماند و دران ترت سنگهیا ایکت آن

سنگهیات می ماند و اپیکهیا بدی جنت هم ماند۔ هم چنان در دوت سنگهیا که در دو پرمانو میماند هم ایکت

آن سنگهیات وهم اپیکهیا بدی جنت می ماند وآن اپیکهیا بدی از ایشر است وهو المطلوب و

اگر قائلی گوید که این سخن وقتی ثابت میشود که هرگاه بگوئیم که پیدا کنندهٔ پرمان یعنی مقدار دونک وت

سنگهیا است وحالانکه ما می گوئیم که پیدا کنندهٔ پرمان دونک آن پرمان است که در دو پرمانو

می ماند جواب اگر بگوئیم که پیدا کنندهٔ پرمان دونک پرمان دو پرمانو است پس قاعدهٔ کلیه است

که از پرمان پیدا کنندهٔ پرمان پیدا شده اتکرشت یعنی افضل باید باشد۔ مثلاً ابتلافی دو پاره سبوئی

یک سبوئی خواهد شد و پرمان آن سبوئی از پرمان آن پارها البته اتکرشت همچنان از پرمان پرمانوها
پرمان دونک باید که اتکرشت پیدا شود- و بدانکه اتکرشت آن وقت می باشد که هر جسمی از اجسام
کبیره پیدائش یابد- هر قدر نسبت بآن اجسام اکبر بود- اتکرشت است و همچنان در اجسام صغیره
جسم صغیرتر اتکرشت توان بود و حالانکه پرمان دو پرمانو که تو گفتی- اگر بالفرض پیدا کنندهٔ پرمان
دونک بودی لابد است- که اتکرشت پیدا نمودی- پس بائیستی که پرمان دونک از پرمان پرمانو
صغیرتر بودے و حالانکه از پرمانو باریک تر چیزے نیست و از ترکیب آنها اجسام کبیره پیدا
می شوند- پس ثابت شد که دت سنگهیا پیدا کنندهٔ پرمان دونک است و هو المطلوب

خاتمه- در بیان دلیل بر حدوث عالم بدانکه حدوث عالم که موافق ضوابط حکمیه و قواعد
فلسفیه باشد مبنی است- بر چند مقدمه دیگر مقدمه اوّل اینکه اوعیه تحقق اعنی ظروف
وجود منحصر است- در سه امر اوّل ظرف تقضّی و تجدّد و سیلان و فوت و لحوق بالجمله
ظرف تغیّر که آن را زمان می گویند دوم ظرف ثبات محض با جواز سبق عدم ذاتی که آن را
دهر می گویند مثل عقول و نفوس که واقع در دهر اند- سیوم ظرف ثباتی که اصلا مسبوق
بعدم نباشد و سبق عدم دران ممتنع بود و آن را سرمد می نامند و موجودیکه درین ظرف باشد
منحصر است- در حق سبحانه تعالی و مقدمه دوم این که وجود واجب عین ذات اوست
زیرا که اگر عین حقیقت نباشد یا داخل در حقیقت واجب الوجود باشد- و آن مستلزم ترکیب واجب

است از جنس وفصل وہو محال ویا عارض وہر عارضی مُعلّل بغیر است وآن غیر یا نفسِ ماہیتِ
واجب خواہد بود۔ یا غیر آن اگر نفس ماہیت واجب الوجُود باشد لامحالہ علتِ بر معلول بوجود
متقدم است لازم آید کہ ماہیتِ واجب اوّل موجود باشد۔ بوجود سابق ونقلِ کلام بوجود سابق
می کُنیم۔ پس لازم آید تسلسل یا دور وہو محال واگر غیر ماہیت واجب الوُجود باشد۔ لازم
آید افتقار واجب الوجُود در وجُود بسوی غیر خود مقدمہ سیوم در بیان اینکہ علتِ مقدم
بر ذاتِ معلُول است ومعلُول در مرتبہ ذات علتِ نمی باشد۔ مگر در وجُود معیت دارد و
چون این مُقدمات ممہد گشت۔ پس میگوئیم کہ تقدم واجب الوجُود بر کافۂ ممکنات بالذات است
ومعلولات با ذات واجب معیت ندارند۔ پس عدم معیت ممکنات با واجب در ذات
بعینہٖ عدم معیت ممکنات با واجب است در وجود زیرا کہ وجود واجب عین ذات است
وتقدم ذات علتِ بر معلول یا معیت در وجُود در جائے ممکن بوُد کہ وجُود زاید بر ماہیت
باشد۔ امّا در جائے کہ وجُود عین ماہیت باشد در انجا تقدم بالذات بعینہٖ تقدم بالوجُود است
ومعیت در وجُود درین جا کانہٗ معیت معلول با ذات علتِ است وہو محال پس ثابت شُد
کہ ممکنات در وجُود متخلف اند از باری سُبحانہٗ چونکہ واجب الوجُود زمانی نیست۔ پس این
تخلف دہری سیت۔ وتقدم واجب تقدم سرمدی این برہان شامل حدُوث ہمہ ممکنات است
خواہ جواہر باشد خواہ اعراض خواہ مفارقات باشد۔ خواہ مادیات امّا آنکہ بر صفحات اخبار رقم

اشتهار دارد که آغاز عالمیان را هفت هزار سال و کسری سپری شده۔ هر آینه قابل قبول عقل

معامله فهم نیست۔ چنانچه از خبرهای معتمد و نقل هائے معتبر روزگار مثل کتب قدیمه شاستر و خطائین که

تصنیف سنون بسیار و تالیف دهور بے شمار است۔ و بنای قواعد نجوم و استخراج تقویم

و احکام بر انست دریافت می شود که در حینے که مبدء وسط و خاصه و تقویم و اوج و جوزهرات

سبعه سیاره در نقطهٔ اوّل حمل بود۔ آفرینش آغاز یافته چنانچه بنای سدهانت ها در استخراج

این همه اعمال بر ان موقوف است و گویند چون اقتران آنها در نقطهٔ آخر حوت وقوع یابد

در پیدائش انقلاب رو دهد و مبدء و منتهای آن را از روئے حساب مرصوده چهار هزار

هزار هزار و سی صد و بست هزار هزار سال شمسی یافته اند و آن را کلف نامند چنانچه

تا حال که سنه یک هزار و هشت صد و بیست سال شمسی حقیقی تامه بکرمی است۔ یک هزار

هزار هزار و نه صد و هفتاد و دو هزار هزار و نه صد و چهل و هشت هزار و نه صد و شصت و

چهار سال از ان سپری شده است و اوجات و جوزهرات را حرکت ابطاء متخالف یکدیگر

رصد کرده اند تا هر کوکبے از روئے حساب نقطهٔ اوج و عقدتین باند، اس زمان متباین شده

است۔ حکماء متقدمین چون خطائیان و فرسیان بر ان اقرار دارند۔ مگر از روئے رصد در

حرکات که منشاء خلاف از راستی و ناراستی آلات رصدیه و ناهمواری و همواری زمین رصد و

ضعف و قوت باصره رصد و رقت غلظت هوائے مکان رصد اختلاف یافته اند۔ بسبب

آن در تعیین مدت بحساب کم و زیاد میرسند. چنانچه دوازده صدم حصهٔ این سالها که سی صد و
شصت دن باشد. خطائیان ثبات عالم را قرار داده اند و ون باصطلاح آنها ده هزار
سال شمسی است و کسانیکه جملگی اوجات و جوزهرات مثل فلکِ ثوابت بیک حرکت متحرک
پنداراند. برین قول معارضه می آرند. گویند مثلاً درین زمان اوجِ زهره در اول سرطان
است و اوج زحل در بیست و سیوم درجه قوس با وجود حرکت متساویه باین اختلاف بینه
رائی پیشینیان بدیه البطلان است. و این تخطیهٔ مخطیانِ خطاست. زیرا که رصدبندان
زیج محمد شاهی که از حکمائے هندی و انگلیسی و طرازندگان طرزِ یونانی در تدقیق و تحقیق
متوافق الآرای بوده اند. حرکتِ اوج و جوزهرات در جمیع کواکب متباین یافته اند و اگر این
حرکاتِ حرکتِ فلک ثوابت منقوص شود برائی آنکه متقدمان متعرض آن نیستند. چنانچه در
زائچه حضور ممدوح وضاحت آن کرده آید. باقی حرکتے بسیار ربطی خواهد ماند که هر سیاره را
جداگانه باشد. حکمائی الهیه اوائل این کلف را یک روز برهما قرار دهند و صد سال که هر سالی
سی صد و شصت روز باشد. عمر برهما شمارند و آن برابر یک روز سری بشن است و صد سال اوشان
بدین حساب مساوی یک روز شیو است. و صد سال شیو با طرفة العین ما یا که ارادت
قدرت باری است برابر باشد. این معنی مرموز بآن است. عالم که ظهور قدرتِ قدیر برحق
است متصف به بدائیتے و نهائیتے نیست و عالمیان را کون و فساد لازم **فرد**

صبح ازل شعشعۂ روی او + شام ابد سایۂ گیسوی او +

ودر کتب معتبرۂ اہل اسلام از منقولات امام جعفر صادقؓ ہم اشارہ بران رفتہ کہ پیشتر از آدم کہ جدِّ ماست ہزار ہزار آدم بوجود آمدہ اند۔

ذکر انساب ملائک انتساب حضور جنت آشیانی از ظہور برہما تا وجود مقدس

چنان بطراز ند کہ چون واجب الوجود کہ ذاتش را ابتدائی و وجودش را انتہائی نیست قدرت کہ آن را پایانا نماند مقتضی بابداع واحداث شد پیکری قدسی نژاد کہ آن را برہما نامند پدیدار گشت و از خیالش ہفت تن گرامی مسمّی بمریچی واتری وانکری وپولست و پولہ وکرتو وبسشت بی رابطۂ صلب پدر و رحم مادر پدید آمدند۔ وبقدر استعداد اجسام ارواح از مبداء فیاض بآنہا فائض گشت ودر خانۂ مریچی کہ فرزند اوّل برہماست

कश्यपः کشپ تولد شدہ و از صلب کشپ رکھی وبطن ادتی کہ بنت دکھ پرجاپت است۔ فرزند مہر

अदितिः

दक्षः

विवस्वान् آگین مسمّی بہ ویوسوان فروغ بخش زمان وزمانیان گردید وسورج ہم نام اوست برای

श्राद्धदेव ہمیں اولادش را سورج بنسی نامند و از صلب ویوسوان شرادہ دیو کہ دیواست۔ منون ہم آنرا

वैवस्वतमन्व نامند تولد شد و در خانۂ ویوست۔ منون مہاراجہ اکھواکو کہ رسوم ملک گیری از وبظہور آمد تولد

इक्ष्वाकुः

कुक्षिः گشت و از پشت اکھواکو صد فرزند بوجود آمد کہ سہ تن کلان از ان معروف بنام کوخی ونمی وڈندک

निमिः

दुन्दुक

موسوم اند چنانچه اکهواکو بیست و پنج تن را از ان ملک جانب مشرق قسمت ساخت و بیست
و پنج دیگر را املاک و امصار طرف مغرب بخشید و باقی چهل و هفت تن را و یار هندوستان که این
کوه ہمالا و بندهاچل باشد بخشید. القصه مهاراجه اکهواکو قالب عنصر را گسیخت و بیاد ایزد جهان
آفرین جان عزیز را در باخت. راجه کوخی بانی مبانی جهانبانی شده عالم فانی را پدرود نمود و
فرزندش راجه وکوخی که ششاد هم اورا نامند بر تخت فرمانروائی نشست و از پشت ششاد پرنجی
نام فرزند نیکو خصال پدیدار گشت که اندرواه و هم کاکستهه نام اوست. برای همین اولادش
را کاکتسهه نامند و از پشت پرنجی انینا نام فرزندش مرام پدیدار گشت و در خانه مهاراجه اوپرتهو
تولد شد. که نام نیک او یادگار عرصه روزگار زبان زد صغار و کبار است و در خانه پرتهو ویشه
راشو او راچندر نام فرزند نیکنام متولد گردید. و در خانه او یوب ناش نام فرزند پدیدار گشت
و در خانه ایوب ناش شاوست نام فرزند نیک کام تولد شد و بنام خود شهری شاوستی نام آباد ساخت
و علم خوش نامی افراخت و از پشتش برهدش نام فرزند تولد یافت و از پشت برهدش کبلیاش
پدیدار گشت که آن را دهند و مار نامند و گویند که دهند و نام راکس ناکس را اهلاک ساخت
مسمّی به دهند و مار گشت. و در مها بارته که تاریخ معتبر خاندان عالیشان راجگان هندوستان
مینو نشان است چنان برطرازند که یک صد پسر از و پدیدار شد و در محاربه دیو پر ریو نود و
هفت تن کشته شد سه تن ازان باقی مانده که مسمّی به دهڑ راش و کیلاش و بندراش اند.

विकुक्षिः
शशाद
पुरञ्जय
इन्द्रवाह
ककुत्सः
अमीनह
पृथुः
त्रिसराश्व
चन्द्र
यवनाश्व
शावसत्
बृद्धाश्व
कुवलयाश्व
दुन्दुमार
विहन्दुः
दृढाश्वः

हर्यश्व निकोनभः संहताश्व कृशाश्व प्रसेनजित् यवनाश्वः

بنجانهٔ دهنداش که فرزند کلان بود و هرجس و پسرش نکونب و از پشت نکونب سنگتاش و از صُلبش
کرشاش و از خانهٔ کرشاش پرسین جت تولد گشت و در خانهٔ مسطور جب ناش تولد شد. چنان برطرازند که راجهٔ
مسطور بخانهٔ خود صد زوجه ساخت و هیچ فرزندے پدید از نگشت و ازین سبب دلش مایوس و
خاطرش محزون شده بریاضت ایزد بیچون بصحرا شتافت. چنانچه مرتاضان خداپرست
وزاهدان زهد آگشت ازین قصه آگاه شده شروع به جگ اندر کردند و بر کوزهٔ آبے افسون ها
ووظیفه ها خواندند. قضارا راجهٔ ساده وش بحالت تشنگی و عطش آن سبوئی پرآب را نوشید
چون صباح طشت زرین از تتق افق نمودار شد طشت از بام اُفتاد مرتاضان مذکور از قصهٔ
مزبور واقف و مطلع گشته اظهار فرمودند که بقدرت ایزد بیچون و تاثیر وظائف میمون آبی که
نوشیدے موجب حمل و گران باری رحل گردد. چنانچه همان نوع بوقوع آمد تا شکمش چاک
मान्धाता त्रसद्दस्यु
کرده رحل بیرون کشیدند و مسمی به مان دهاتا شد که ترسدسو او را نامند. چه وجه تسمیهٔ آن
چنان گویند که وسو بزبان سنسکرت دزدان را گویند یعنے دزدان از و خوفناک بودند
मान्धाता पुरुकुत्स अम्बरीष मुचुकुन्द यवनाश्व
گویند از پشت راجه مان دهاتا سه فرزند بوقوع آمدند. که نام یکے راجه پورکتس و نام دوم امرکہ
و نام سیوم مچکند است و چنان برنگارند. که امرکهہ را راجه جب ناش جد نامدارش تبنّی بنام
خود ساخت بعد از رحلت راجه مان دهاتا راجه امرکهہ بر تخت جهانگیری نشست و مدت مدود
हारीत्
بر وسادهٔ فرمانروائی متمکن بود. بعدش هاریت بر عرصهٔ جهان حکمران مانده. حق بمرکز قرار گرفت

بیضے از پشت پورکتس ترسدوسو از پشت ترسدوسو ہرجس وبخانهٔ او ارن پیدا و از گشت و प्रमद्वस्वु
بخانهٔ اوست برت پیدایش یافت واز وترشنکو و درمشکوی ترشنکو نورچشمی که چون چشمهٔ آفتاب हर्यश्व
روشنی افزاے دیده روزگار تواند بود مسمی بمهاراجه هرشچند رتولد گردیده عالم صورت را چون सत्यव्रतः
ملک معنی نظارت بخشید از غایت خرمی زمان پیر نشهٔ جوانی در سر گرفت وپشت دوتای त्रिशंकु
گردون راستی دربر پذیرفت. دل بستگان عشرت را آیین نشاط تازه تر گردیده وآرزومندان हरिश्चन्द्र
شوق را روح انبساط در قالب امانی وآمال دردمیده وچون روزگار سلطنت معدلت افروز
آن نورپرور آلهی چون ایام نوروز رونق گرفت بدارو گیر وشبانی وبسر کردن کاروبار جهانبانی
پرداخته شش جهت گیتی را از شعشعهٔ تیغ روشنائی دیگر افزوده واز آب شمشیر سلطنت را
آبروے دیگر فرمود آفتاب با این تاب وشتاب از عملداری او بیرون نتافته وقمر با
چنان سرعت سیر بجز مملکت آن جای نیافته جهان وجهانیان را ازین سلطنت بهار جان در تن
بمبارکبادی آمده عالم وعالمیان بزبان حال تهنیت گویان وشکر گذاران انبساط ربیعی کردند
از داد و دهش ودهش داوش هر غمگساری از ناز ونعم با یار انیس وعشرت باز وباز باصعوه
بیک آشیانه ومسانه واز هر طرف ابواب نشاط بر روی زمانیان باز وباز هر وضیع وشریف
بدعائی دولت او بصد نیاز کارپرداز هر سپاهی از دروفاداری یکه تاز وهر متنفسی در مدح و
ثناخوانی او زبان دراز کو دشمنی که از پر سهم خار اگذارش پر سهم نگردیده وکجا مخالفے که از آب شمشیر

آتشی ندیده الحاصل هفت کشور از وچون نوعروس کل هر هفت آراسته و هر هفت اقلیم از
انصاف او بسان شگوفهٔ زورودین پیراسته بنا بر آرام مسافران چنان مسافرخانها ترصیص
ساخته که در زمستان حمام درحمام آرام یافته و شاهین عدل و انصاف او در شکار قلوب
دادخواهان بال کشاده چها پرداخته که در قلمروی او پریشانی نماند مگر زلف پریشان محبوب و
هیچ بیمارے با تب وتاب نه مگر چشم بیمار یار و خاطر بقرار عاشق و در مملکتش هیچ عیبے نماند لیک
آهو در بر و در سلطنتش هیچ چشم گریان نبود مگر چشم ابر چون چندے با چنین داوگستری و معدلت
پژوهی چنانکه مقتضای عدالت و انصاف بود در انتظام عالم و عالمیان کوشید و طنطنهٔ نکونامی
که عمر ثانی وحیات جاودانی عبارت ازین است بلند آوازه کرد دوران که بصدد طلسم
سازی بهردم از پردهٔ خانه بازی تازه بیرون آرد چنان نقش نو آیین از پردهٔ بوالعجبیها
برآورد که روزے مهاراجهٔ نیک فرجام درهنگام بتاثیر صبح که از صبح ازل تا روز ابد صبحے
باین آیین از افق آفاق بر نتافته بر رخش برق ورخش که بجلد و جمال از فرس اعظم فایق تر
بود و بجلد روئی و جلوریزی جلوه در دیدهٔ نظارگیان میداد چون قمر که بشرطین در آید بعزم شکار
سوار شده سریع السیر گشت و در بیابان از همراهیان که همرکابی نصیبه وافر داشتند جدا گردیده
دل که باخدا پیوسته پیوسته داشت از مملکت ظاهری برداشته متوجه بصید اخروی
داشت که ناگاه آوازے نوحهٔ نساء که اگر ندای قضاش برطارم رواست واگر صدای

آسمانی بر گویم سزا بسامع علیه رسید و باقتضای رعایت ملهوفان وحمایت مظلومان که دامنگیر خاطر عدالت پژوه داشت همگی همت وتمامی نیت تقاضای آن کرد که تفحص حال نوحه نماید که آیا گدام قطاع الطریقی دست تظلم به بیره زالی دراز ساخته و یا سفاک ناپاک بیباکانه بخونریزی نساء پرداخته لهذا خواست که شکار ظاهری را گذاشته پی صید عقبی شتابد چون چنان ساخت دید که سیاح پیدائی ناپیدائی طریقت وسباح دریای بی کنار حقیقت زبدهٔ مرتاضان زمان و عمدهٔ عارفانِ جهان مورد غرائب کراماتِ وصاحب اعالی مقامات بشوامتر رکهی که کلاه چارترکی ترک دنیا بر تارکِ دل داشته وآستین همت طراز استغنا بر شکوه هزار عالم افشانده بیاد آلهی از خویش گذشته و به تجلیات ذاتی او اجلاء مجالی انوار صفاتی بحق پیوسته واز تجرید گزینی مستغرق بحار توحید واز توحید پسندی خلوت نشین تجرید است. واشٹ سدهی که باصطلاح طبقهٔ مرتاض هنود عبارت از مدارج کشف کرامات وخرق عادات است. ومجردان طریقت وموحدان حقیقت این طبقهٔ آن را از موانع معرفت شمارند. پیش آن پیشرو قافله توحید رسیده بزبان حال بعجز ونزاری زاری بودند وآن اکمل الواصلین که سلطان دل را بشهرستان خیال که درمعنی واسطه میان مجرد ومادیست متمکن نموده وتاتجردی باتعلق واطلاقی باتقید حاصل نماید دست ازین مقصد باز داشته بود قضا را آواز ستم ستوه بگوش حق نیوش آن کاشف حقایق کونی وآلهی رسید گونه درحضور دل واستحضار خیال اختلال رو داد و دید که مهاراجه کوه شکوه

تاجِ خسروانی بر سر و قبای زعفرانی در بر **بیت** کمر بربسته و ابرو کشاده ؛ کلاہ کیقبادی کج نهاده

بافرّ و افر کمان در دست و تیر در زه چنان کرده که شاعرے گوید۔ **بیت**

بنوعی گرم و سوزان میرود از دل بدن تیرش که از بوی کباب افتد بفکر زخم نخچیرش

بآئینے که باین توزین برزین بکران جهان فارسی بنوده چون تیر تیز تر می آید و بدیدن آن

عارف را نفس بحرکت آمد و خونِ دل بجوش عنانانه استفسار کرد که تو کیستی و درین خلوتکده

چرا آمدی که من از مدّتِ صدها چله و هزار خلوت کرده باین لذّتِ سرمدی حظ وافی

اندوخته بودم و بیک آمدن تو در حضور قلبی من فتورے راه یافت مهاراجه جواب داد که

بالکشایان هوای جهانبانی و صدرنشینان انجمن کشورستانی را که همای دولت بر مفارق

اعتبار سایه گسترده و شاهین اقبال شهپر اقتدار بصید تدرو مملکت کشوده همواره خاطر

همایون در هر جائیکه باشند بر حق رسانی مظلومان و حمایت ملهوفان مصروف داشتن از واجبات

و از ینجاست که این نیازمند درگاه که دل را بذکر نعمتهای حقیقی در وجد چون صوفیان صاحب

حال دارد و بلقائے پرضیای پیوسته عارف گفت غیر ازین امر که آئینه نمای چهرهٔ

دولت اخروی باشد چیست۔ مهاراجه که طبع عالی چون ابر نیسان باروَر جوشش داشت

فرمود هر محتاج که باحتیاج استحصال مایحتاج بدر راجه در آید و آمان آرزوی او را بلا

اهمال به لآلی متلالی آمانی و آمال مالامال نمائید۔ رکهی از شنفت چنین گفت نگفت

گفت کہ اگر این مملکت وجہانبانی کہ تراست با ہمہ گنج ہائے زر و سیم و تخت و دیہیم بمن دہی
و چون من گلیم فقر و کنج نشینی برخودکشی سزاست مہاراجہ از روئے ہمتی کہ از سر عالم توان گذشت
د دلی کہ سر دست از دو عالم برفشاند۔ ہمان ساعت در دادن سلطنت داد سخاوت دادہ مملکت
وجہانداری کہ داشت مع غلامان غلمان روی و کنیزان یاسمن بوئے اسپان تیزرو و فیلان کوہ
شکوہ باو حوالہ ساخت وخود بصوب کاشی شتافت **نظم**

از فرق کلاہ فشاند چالاک　　　　وز تخت قدم نہاد بر خاک
آتش زدہ بر ہوا علم زد　　　　چون باد برہنہ پا قدم زد

آرے چون بخواستہ قادر بیچون چنان نقش نو از طلسم خانۂ دہر ناپائدار پدیدار شد
چگویم کہ امرائے والاجاہ و وزرائے نیک رائے و رعایا و برایا را چہ شگرف حالتی روداد
کہ ہر کس را تن نزار و چشم زار گشت و ہر یک را بدل از درد بروئے آہ سر و پیچید۔ القصہ
مہاراجہ تا چند سال در بنارس طیلسان نیکنامی بر دوش داشت کہ دوش رکھی در آنجا رسید
و گفت کہ از سن زمان عوض دکھنا از شما گرفتن دارم و وعدہ داشتہ بودم کہ ہرگاہ درکارم
باشد خواہی داد اکنون وقت آن رسید کہ وعدہ وفا کنی۔ مہاراجہ فرمود آرے زن و بچہ
دارم و بتو سپارم رکھی گرفتہ بدست دنیاداری بچند دینارے فروخت و چون قیمت برابر
نیافت باز پیش مہاراجہ در آمدہ بیان ساخت۔ مہاراجہ گفت حالا من حاضرم عارف بعد

خواری مهاراجه را بدست کناسی فروخت و آن کناس خناس بر کار اخذ رسوم سوختن لاش
مردگان گذاشت **نظم**

برخاک نشست چون غریبی ٭ از یار و دیار بی نصیبی ٭ گسترده بساط خاکساری ٭ بر چهره نشسته گرد خواری

و بدین چند روز گذشته بود که فرزند دلبندش که بدست بی سامانی فروخت شده بود از نیش مار
جان به ایزد جان ستان سپرد **بیت** افسرد ز نیش مار خونش ٭ جان رفت ز کالبد برونش ٭
ورانی با خاطر بریان و چشم گریان نعش او را بسوختن آورد **فرد** نالان ز غمش براه میسوخت
و ز نالهٔ او گیاه می سوخت ٭ مهاراجه که از طرف کناسی در انجا بر اخذ رسوم ته زمینی مقرر بود دید که
نور دیده اش چشم از جهان پوشیده و کفن پوشیده می آید **فرد** از جوشش خون گرم پیوند ٭
شد دیده بدیده دل بدل بند ٭ ورانی از سوز جگر دوز لخت جگر آهی می بر آورد و میگفت **ابیات**

ای مردم دیده خواب تا کی   دلتنگ و جگر کباب تا کی   ای پردگی نهفته پیکر   از پرده برا حجاب تا کی
پوشیدن عارض چو خورشید   چون مه به ته سحاب تا کی   رفتی بشتاب اگرچه گفتم   آهسته ترک شتاب تا کی
بی چشم تو ز آب چشم بودن   بیتاب میان آب تا کی   بی عنبر کاکل تو رفتن   در چنبر پیچ و تاب تا کی
بی بست تو رنجه کردن دل   از پنجهٔ آفتاب تا کی   بی سرو من بر بت کشیدن   از سیر چمن عذاب تا کی
سوزیم ز تاب سینه تا چند   سازیم بالتهاب تا کی   باز آی بطبع آرمیده   در دیده نشین چو نور دیده

سخن کوتاه گویند مهاراجه از وی رسوم ته زمینی که بود خواست ورانی که از ستمرانی زمانهٔ

ستمگار جان فگار و از تہیدستیٔ نادار بوَد عذر ناداری بمیان آورد - امّا مہاراجه از وفاداری و
حق شناسی نگذاشت وکفن از بالای لاشه برداشت - درین اثنا مُلہمِ غیب آواز داد که ای
مہاراجه از بدو آفرینش مثل تو مردی نه برخاسته ونخواهد شد - آفرین برهمت و صد تحسین
بر سخاوت تو بشوامترر کھی هم در آنجا بشهوُد در آمده آفرین گویان زبان برکشاد که ای مہاراج محض
بنا بر امتحان تو باین کار مرتکب شدم - اکنوُن هرچه میخواهی از من بخواه وسلطنت و دیعت
تو است برو برا و رنگ جہانبانی که زیبا تراست بنشین - مہاراجه جواب داد که دادهٔ خویش
نستانم رکھی هماندم خواند و شاهزاده را روُح نو در قالب دمید و وارث تاج وتخت گردید
ومہاراج مع جمیع خادمان بوساطت سخاوت جمیله خویش وبسکوُن نفس با جسادِ عنصری و
اشباحِ هیولائی بدار المُلک قدس و عالمِ تقدّس خرامید. **فرد**

زعالم چُنین خیر مندی نخاست   که خود رفت و آثار خیرش بجاست

و پورش راجه روهت نام بر سادهٔ ملکرانی نشست و بخانه روهت هرت نام فرزند فرّخ خصال
باقبال پدید آرگشت - و چندے سکهٔ ملکرانی بکام خود زده جہان سست بُنیاد را در گذاشت
و بجائیش چنپک نام فرزند نامدارش بر مسند فرمانروائی نشسته چنپه نام شهرے بنام خود
آباد ساخت و بدار عقبیٰ شتافت و بجائیش سدیو نام فرزند نامدارش زیب بخش و سادهٔ
حکمرانی گشته چندے بکار جہان مصروُف ماند تا شربت ممات چشید و بجائیش بجی نام

रोहितः
हरितः
चम्पकः
सुदेवः
विजयः

فرزندش که در ملک گیری و فتح پذیری اسم با مسمّی بود بر مسند سلطنت نشست و ازین ویرانهٔ ناپایدار
رخت بر بست و از پشتش مرک و بخانهٔ مرک برک پدیدار شد. و بآئین پدران جهان گذر ازا مरुकः
بنامداری پدر روکردند و بجائیش باهک نام بر مسند فرمانروائی نشسته بعد مدّت ممدود ملک वृकः वाहुकः
ملک خود را بمخالفان سپرده بے نیل مرام بطرف ویرانه شتافت و از سلطنت بهرهٔ نیافت
و از پشتش فرزندے بعد مماتش پدیدار گشت. گویند یکی از ازواج و ناج راجه بحسد دلی
زهر قاتل بزوجه حامل بوقت حمل در داد و اثر پذیر نشد. لهذا فرزندش را سگر نام نهادند सगरः
چه گر بزبان سنسکرت زهر را گویند یعنے با زهر تولد شده. چندین مدّت بآستان اورو رکهی
پرورش یافته علوم جنگ و تیراندازی از و تعلیم و تلقین ساخت و بتقلاوزی بخت بیدار
و مرحمت حضرت داور در عرصهٔ کارزار بر مخالفان خود فتح و فیروزی یافت اکثرے را
ازان جمله موئی تراشیده علامت تازه بر سرشان برگماشت و بعضے را ریش تراشیده
درگذاشت و چنان برنگارند که فرمانروائی تمام عرصهٔ زمین تا دیر زمان کرد و از صلبش
فرزندان بسیار پدیدار گردیده چون راجه سگر در جگ اشمید تجسّس اسپ فرزندان را
بهر سو تعیین ساخت. قضارا کپل دیو نام مظهر آثار آلهی و مصدر صفات نامتناهی بیاد कपिलदेवः
ایزد جهان آفرین پرداخته بود. فرزندان مسطور سنجیدگی را بکار نبرده در عبادت آن
مطرح انوار ایزدی اختلال پذیر شدند و بقهر جهان سوز کپل منی خرمن هستی شان خاکستر دار

سوخت و از بطن زنی دیگر اسمنجس نام فرزند کلانش باقی ماند و فرزند اسمنجس مسمّیٰ بانشمان آستان کپل منی شناخته عفو تقصیر اعمام کنانید و از پشتش راجه دلیپ کسوت ظهور پوشید و از صلب او بهگیرت نام باسعادت تام تولّد گشته بزهد تمام در ریاضت مالا کلام دریائے گنگ را از بهشت برین بر عرصهٔ زمین آورد و بخانهٔ راجه بهگیرت راجه شرت پیدائش گرفت و از پشت شرت سندودیپ بظهور آمده و از پشت سندودیپ اجتایو پسرش راجه رت پرن و بخانهٔ او سرب کام نام که آرت برنی هم نام اوست چندے بکام خود اشهب رانده گام فرسائی عرصهٔ انعدام شد و از صلبش سداس نیکو اساس که کلماکهپاد هم نام اوست پدیدار گشت و مدّت العمر درگشت زار روزگار تخم اعمال کاشته بدار البقا شتافت و بجائیش اشمک وسادهٔ سلطنت آراست و عرصهٔ دراز حکمرانی کرده رخت حیات بربست و از پشت اشمک مولک که نارکمیچ هم نام اوست پیدائش یافته در خانهٔ او دشرته نام فرزند خوش مرام پدیدار شد و از پشتش ایڑوڑ و از پشت او دیشه سه و از پشت ویشه سه راجه کهٹوانک که در مهابهارته نامش مسمّیٰ دلیپ رقم پذیر گشت پیدایش گرفت گویند بعدالت و شجاعت تمام جهان را مسخر ساخت و زمزمهٔ نیکنامی در جهان باقی گذاشت و بجائش راجه دیرگه باهو که در مهابهارته رگو هم نام اوست چنانچه تا حال اولادش رگهوبنسی نامند رسوم جهانگیری و فرمانروائی از و تازه شد و از صلب او راجه اج فرزند ارجمند تولّد یافت و بآئین پدران متمکن وسادهٔ حکمرانی بوده جهان را به نیکنامی گذاشت و از صلب او پیکرے قدسی نژاد مسمّیٰ

अमसञ्जसः
अंशुमान्
दिलीपः
भगीरथ
श्रुतः
सिन्धुद्वीपः अयुतायुः
ऋतुपर्णः
सर्वकामः
सुदासः
द्र.कमाषपदोवा

براجه دشرتھ که ثقه زبان وراست بیان بوُد بابخت بیدار بر تخت ملکرانی نشسته سنون بسیار وودھور بے شمار زیب بخش وساده فرمانروائی وحکمرانی بود وایوان زندگانیش بیفروغ وشبستان حیاتش بے چراغ ماند ازین معنیٰ دلش در اضطراب وخاطرش درتب وتاب بوُد باستدعای دولت فرزندکه فی الحقیقت طالع همایون وعمر روزافزون عبارت ازنیست. تضرع وخشوع بدرگاه ایزد بے چوُن می نمود ومی گفت نظم

خداوندا بنور شمع ذاتت — بگوهر ہائے دریائے صفاتت

بآن پاکان که چوُن گل پاک رستند — درون ازچشمهٔ خورشید شستند

که تاج دولتم را گوهرے بخش — سپهر رفعتم را اخترے بخش

زماهی ده شبستان مرا نور — که ظلمت ہائے عالم را کند دور

زخورشیدی برافروزان وجودم — که افتد نه سپهر اندر سجودم

بقائی ده بجان غم پذیرم — که گرصد ره اجل آید نمیرم

الحق چیزے که حیات بی بدل را بدل وعمر گرامی را عوض تواند گشت فرزندخلف وجانشین مسند شرف است. چنانکه از عطایات ایزدیهمال نخل امانی دآمانش بارور د ایوان زندگانیش منوّر گشت. درزمانیکه گل رخان گلزار بصد ناز ونعم بر مسند زمرد فام گلبن تکیه زده بزم خورمی وشگفته روئی برروی جگر گوشه گان گلشن آراسته ومشاطه بهار بگلگونه شمیم

شگبار هر یک از سرو قدان چمن را بگونان گون آب و تاب پیراسته نزهت آباد جهان
مقرر کوکبهٔ جاه و جلال دارای فریدون فر فرورین گشته و قلوب جهانیان بفرط فرحت و
بشاشت زعفران زار خنده سرشار شده و نورسیدگان بهار با افتخار بسیار بار اک
بساتین مجلسی ترتیب کرده تاج صد برگی بر سر و جامهٔ انگوری در بر ساخته و کج کلهان گلزار
با فر وافر با نونهالان چار چمن گیتی برخورده و دایهٔ صبا دوشیزگان گلشن را بدوش محبت پرورده
و اعتدال هوا مهر فرزندی بنوزائیدگان گل مرگ بسر کرده غنچه از بس عشرت گلگل گشت و
گل از کمال بهجت باغ باغ شگفت. گل آفتاب آفتاب از حدیقهٔ افق تابان و شگوفهٔ
صبح از شب سوسنی نمایان گردید و نسیم عشرت متبسم از اهیر بوستان عالم شد **بیت**

زجوش خرمی که اندر جهان بود　　زمین را نازها بر آسمان بود

اعنی طلوع نیر اعظم آسمان جاه و جلال و شهود صبح روشنی افزای زمانهٔ حال و
استقبال مصباح مکامن یقین و مفتاح خزائن دین اکمل مظاهر تجلیات ذاتی و اجلی مجالی
انوار صفاتی منهل متعطشان زلال وصال مقصد متحیران طریق کمال مهبط اسرار قدرت یزدانی
مظهر آثار حکمت سبحانی سری رامچندرجی اوتار که آسمان با این رفعت سلمی است از　श्रीरामचन्द्रः
کنگرهٔ جلالت شان و دریای محیط نمی است از بحر ذخار عاطفت جناب ایشان **فرد**

نمایان از رخش فر آلهی　　رسیدهٔ نورش از مه تا بماهی

پس سخن باین فروتنی باکنگره حمد حضرت شان چسان آویزد و مقصدے کہ آسمانیان را دیر
فراچنگ آید از خاکیان چگونہ کشاید وسہ برادر دیگر کہ چون ارواح بحقیقت متّحد و باعتبار
محل متباین بودند از بطون ملکات قدسی ملکات سہ مخدرات سراپردۂ عصمت چون چہار
گوہر و فضایل اربعہ از کمن بطون بمنصۂ ظہور آمدند و زمین از برکت ایشان بصد مرتب
فوق بر عرش برین یافت و عالم ناسوت از شرف آستین استغنا بر عالم لاہوت افشاند آرے
چون چرا نباشد کہ فلک اعظم باچنین رفعت خانۂ غراب است و زمین مُقدم آنجناب
الحق اگر آفتابست آفتابہ بردار بارگاہ مقدس شانست و گرماہتابست ماہچہ لوائی فلک
سائی آن باعث نجات جہان و جہانیان عاقل داند کہ ثبات و فراخ حوصلگی کہ در زمین است
ازین است و تردد بیقراری کہ بہفت فلک علی التوالی موداریسبب محروم بودن از دولت
چنین الحاصل اگر جناب قدسی ایشان را حبیب حضرت حق طرازم بمعصیت گرفتار باشم
کہ بہ تہمیدی نقص نفسانیت در ذات خالق انفس و آفاق کہ از نفس و جسد پاکست گفتہ
آید و اگر نتیجۂ جناب باری گویم دیدہ وریرا بکوری فروخت سازم بمقتضای الذی لم یلد
و لم یولد و گرہ غیر حق نگارم گنہگارم و از حق برکنارم کہ اعجاز و خرق عادات کہ درخورد سالی
ازان نور مطلق بر چہرۂ آفرنیش پردہ کشائش یافت مثل آن دیدہ روزگار ندیدہ اشعار

نے دو باشد تا توئی صورت پرست ‌ ‌ ‌ پیش او یک گشت کز صورت برست

چون بصورت بنگری چشمت دواست | تو بنورش درنگر کان یک نواست
لاجرم چون بر یکے افتد بصر | آن یکے بینی دو ناید در نظر
نور ہر دو چشم نتوان فرق کرد | چونکہ در نورش نظر انداخت مرد
دہ چراغ ار حاضر آید در مکان | ہر یکے باشد بصورت غیر آن
فرق نتوان کرد نور ہر یکے | چون بنورش روی آری بیشکے
در معانی قسمت و اعداد نیست | در معانی تجزیہ و افراد نیست

اکنون جائی آنست کہ ترانۂ نشاط بر سازد و زمزمۂ شادمانی بر گیرد۔ اعنی حرفی از کتاب کارکرد آن وسیلۂ نجات برنویسد و لختی نور سان گلشن سرائے مضامین دلاویز را تازہ سامان دہد کہ ہر گاہ سن شریف آن دستگیر فرو رفتگان لجۂ معصیت از ہفت سال تجاوز نفرمودہ بود۔ کہ بنفس نفیس دیو پر یورا کہ از سہم آن جہانے در غریو بود بہ تیر خار اگذار آن ہرزہ کار را در گذرانیدند و در محفل راجہ جنک کہ در وغا و جنگ خنگ عدو افگنی او از
जनक:
فرمانروایان آن زمان تیز تر بود۔ کمان کہ از دیر باز بیگمان ہدف آزمایش و امتحان قوت بازوئی راجگان زور آزما بود تا گوشہ گوش کشیدہ از میان شکستند نظم

زدہ دست آن کمان ابرو بقربان | کمان بر گوشۂ ابروش قربان
کمان بشکست و تیرش بر ہدف زد | چو مردان گوی از میدان بدر برد

نه تنها رام بشکست آن کمان را ‌ ‌ کمرهای همه زورآوران را
جهان مدعی را دل شکسته ‌ ‌ بچشم حاسدان تیرش نشسته

راجه عرش آشیانی بمقتضای محبت فرزندی و ریحان شباب و عنفوان جوانی آن مخترع قواعد کشورستانی را وارث سریر حکمرانی دانسته بزم طرب ترتیب داده خواست که براورنگ جهانبانی بنشاند چنانچه روزیکه بنا بر جلوس قرار داده بود از نیرنگی زمانهٔ دون و شعبده بازی گردون که در هر طرفة العین طرفه بازی بروی کار آورد نظم

دوران که بصد طلسم سازیست ‌ ‌ در پردهٔ او هزار بازیست
कैकई از پردهٔ این طلسم خانه ‌ ‌ صد رنگ برآورد زمانه

کیکئی نام رانی مهاراجه فرخ رای باغوای کنیزکی کوزه پشت که چون قوس قامت را دوتا ساخته حرف تلخ و درشت چون ناوک زهرآلود بجانهای مستمعان میزد. مهاراجه را که باوی عهد ساخته بود که دو سوال تو هر چه خواهی منظور کنم. برین آورد که بیک سوال این پیکر قدسی نژاد را از تخت و دیهیم نهی فرموده بهرته (भरथ:) فرزندم را اکلیل فرماندهی بسر نهی و بسوال دیگر کارد بگوشهٔ جگرش زده گفت که جگرگوشه خود را این دم از تاج و تخت و دولت و بخت محروم کرده جلای وطن سازی که تا مدت چهارده سال در دشت و بیابان با تن عریان چون آب روان آن روان جهان بهر سو روان باشد. چنانچه مهاراجه

که صید دام زلف سیاه آن سیاه باطن و تیره روزگار بود غزال دلش نخچیر چشم آهو آن آهو کار چار و
ناچار اقرار برین کار ساخت و آن دُرة التاج سلطنت کبری و صاحب و بهیم خلافت عظمی
را که عالمی انتظار جلوس ایشان بود بزبان خاموشی برین ناگفتنی اشاره کرد و کیکئی که هر حرفش
کے بر دل و جان جهان نهادی پرده از میان برداشته گفت **نظم**

از جسرت دو وعده داشتم پیش — کنون بهر وفائی وعدهٔ خویش
بفرق بهرتهه باید داد وش تاج — تر ا تا چارده سال است اخراج

چون این سخن از زبان آن زبان اندوز دارین برآمد و مهاراجه که رام آن ولارام بود برآمدن
شری رام جی چون جان از تن پنداشته و بے دیدن روی شان آرام نه انگاشته بحالت غش
در آمد و آن رضا جوی بے غش والدین سلطنت و جهانبانی و مملکت و کشورستانی و گرد آوردن
گنجهای زر و سیم و آراستن تخت و دیهیم چون خس بے وقار دانسته بفرمودهٔ پدر بزرگوار
همان لحظه تنے را که از دیبای چین نیاسوده چین بر جبین می آورد و قامتی که قماش و حریر را
خوش نمی کرد و سرے را که افسری در خور نبود و جبینکه تاب بار لآلی آبدار نمی کشید و پائیکه
تصور آن عابدان را پایه می افزاید و نسرین و نسترن بآن می خلید ورق توز پوشیده و
از سرو پا عریان گردیده باتفاق ملکه قدسی ملکات و مالکه سماوی برکات پرده نشین سرادقات
آسمانی سیتا و قوت بازوی فتوت و بازوی فتوت را قوت لچهمن از شهر برآمدند و اندو جواهر

सीता

लक्ष्मणः

گنجے کہ فراہم بود۔ بکنج نشینان افلاس وتہیدستی بخشایش یافت وجینے کہ بسواری رتھ آسمانی سیر
ازشہر دل سیر شدہ بسوئے وادی رومیٔ آوردند۔ ساکنان آنجا بے لقایٔ ایشان درخانہائے
خویشان ماندن ازدُنیا ودین درماندن انگاشتہ غباروار ازپی شتافتند ومہاراجہ کہ دیدہ بدیدن
آن مردمک دیدہ از بالا بام بینا داشت۔ چون دید کہ چون نظر تیز رود ور ترفتند وازچشم
پنہان شدند۔ درہجر آن نُوربصر آہے کہ نفس واپسین راہمنفس بود برآورد وبفراق لخت جگر
جان بجان آفرین سپرد۔ نظم

دوران فلک کہ بے مدار است زوگاہ خزان وگہ بہار است
این بادہ کہ روزگار دارد یک مستی وصد خمار دارد
گہ مہرہ دہد بدست دگہ دُر گہ شیشہ تہی کند گہے پر
گہ بر دفراز از نشیبش ہش دار کہ میدہد فریبش

ببین کہ فرزندان ازجان عزیزترند وجان ازفرزندان راجہ درست عہد ہردورا از
دست داد وازسخن برنگشت۔ الحاصل ھرگاہ نیّراعظم مانند آفتاب عمر مہاراجہ غروب
گشت وشام کہ ہمدوش اعمال کیکیٔ بود بروئ عالم نمودارشد آن جناب والا دربیابان
توقف فرمودہ بدلجوئی ہمراہیان کہ بہمراہی ایشان ازخویش گذشتہ بودند التفات فرمودند
وبنابر سفر درولن ہدایتے رفت وشبانگاہ ازانجا عازم پیش بودہ ازساحل دریائ گنگ رتھ

اُو از راجه جهبرته بُود واپس نمودند و غوره ناخدا که بخدا پرستی و نیک مشربی برگزیده روزگار بود و بشرق

آن بحر زخّار عطوفت از جهان و جهانیان جُدا ماندی و ورود ایشان را از دولت غیر مترقّبه پنداشته

مستفیض ملازمت گشت و بمزید صدق و سداد در کنار عنایت جا یافت . و از آنجا بسواری فلک

از دریا عبُور شده شب در نشیمن آشنائی غوامض توحید و سبّاح دریائی تجرید یکتائی خلوتکدهٔ

نُور و نُور افزائی نهانخانه حضُور مورد غرائب کرامات و صاحب عالی مقامات بینائی

روابط تقیّدی و اطلاقی دانای رمُوز انفسی و آفاقی بادبان سفینهٔ دریائی بے سرو بن حقیقت

و دریائے موّاج تجرّد طریقت بهار دواج ریشی گذرانده . در دشت کوه چیتر کوٹ توقف

فرمودند چُون سخن بدینجا رسید گوئیم که هرگاه اطلاع این واقعه به بهرته رسید آن ملک ملک

سیرت از نواح پوٹھوار که معرُوف به راولپنڈی است و خانهٔ نیاگان مادرش بوُد بطور

ایلغار متوجه اجودهیا که معروف بفیض آباد است گردیده دید که بے فیض قدُوم سری رکبیر

همتائی کلبهٔ احزانست از فرط حزن در دولت سرا در آمده . والده را که مترصد دیدارش بود

بزعم رغم آن زیان کار بعتاب پیش آمد گفت که بی لقائی سری رام آرامم رمیده و دولت دُنیا

که بقائی را در خور نیست بنظرم از کاه حقیر تر گردیده - اکنُون همان بهتر که همیں لحظه خود را بدیدار

آن لبّ لباب که بجز دیدارش جانم بلب رسیده رسانم - هرچند وزرای دانش آرائی با بیار و کنایه

از سلطنت و فرمانروائی و مملکت و کشورکشائی سخُن راندند آن سعید کامل هرگز گوش بآن نداده گفت

فرد تصرف چون کنم بر من حرام است که این دولت نصیب بخت رام است

از نیک نیتی و بلند همتی سخن طرازم یا از حقیقت بینی و بے طمعی حرف سرایم. مختصر اینکه آن غرّهٔ ناصیهٔ صبح هدایت مملکت جهانبانی را بنظر حقیقت بین هیچ پنداشته بنا بر حصول دولت ابدی و سعادت سرمدی آستان بوسی عازم چیتر کوٹ گشت و بشرف ملازمت شریف بهره وانی اندوخت و آن منهل تشنگان وصال بر ناکردنی والدهٔ آن راست کردار خیال نکرده. قصور ایشان را بزلال عفو و صفح محو ساخت و از ماجرای مهاراجه بزرگوار تفحص فرموده بمقتضای نشای پیدائی رقت دل پیدا گشت و بر زبان الهام ترجمان گذشت که والدهٔ کیکئی خوش و دیگر والده‌ها بخیر اند و لختے از نظامت که در حقیقت آئین مهین سلطنت است استفسار رفت و آن این است فرمودند که سالک مراحل دینی را که بصلاحیت اوضاع و اطوار متصف باشد بتواضع پیش می آئی و بکار خیرات شخصی را که باقسام مبرات علم حاصل است و خوش نیت و نیک نهاد باشد مفوض داری و احوال رسیدن آن بغربا و مساکین بتو میرسد و نیاگان و ارکان دولت و پزشک و موبدان را بقدر دانی و اعزاز سلوک میکنی و با مشیران با تدبیر که شجاع و بردبار و مشّاق و کم طمع و موقع دان و فراخ حوصله که بیخ سلطنت اند کار داری تا که با جهلای غرض دوست و به بسیار خفتن و تن آسانی و آرام پسندی میل نداری و وقت بیداری بیدار و وقت خواب خواب میکنی و آخر شب در تدابیر مهمات سلطنت از دل بیدار تدبیر کار میجوئی و تنها برای خود و خود رای

مستعد کار نمی شوی واز بسیار ے مشورۂ کار نمی جوئی و راز کہ در خلوت با وزراء مشورت میکنی
مردمان را بران وقوف نمی شود نہ دو در سر انجام امریکہ موجب فوائد تو باشد تاخیر نمی سازی واز
رای تو فرمان روایان دیگر را اطلاع نمی باشد و از کاریکہ ہنوز تدبیر آغاز اوست دیگران را
خبر نمی رسد چنانچہ کار سلطنت باید کہ نخست بجائے خود بخوبی انتظام وقرار پذیرد بازدیگران را
بروآگاہی باشد وامریکہ بخلوت میکنی در عام بطریق استفہام از اطوار واوضاع تو بکسے ایماءٔ و
اشارۃً علم نمی باشد وشخصی کہ برمز واشارہ سخن گوید بمغز آن سخن میرسی واگر یکسو ہزار نادان
ویک طرف یک دانا باشد۔ قول دانا را بر ہزار جہلا ترجیح میدہی یا نہ کہ سخن یک دانا فائدہ بخشد
وگروہ ہزار نادان ضرر رسانائی کہ نیک محضر وقوی حافظہ وشجاع ومحنت آور واز آئین فرمانروائی
آگاہ اگر راجہ یا ولیعہد برائی آن کار فرما باشد۔ ہر آئینہ اقبالش را زوال راہ نیابد۔ بلکہ ہر روز
افزون تر گردد۔ ودر مہمات سلطنت ہریک را لیاقتے دیدہ وبفراخور استعداد آن مفوض
میکنی وقدیمان خویش را کہ از آباواجداد بدیانت وخیر خواہی کاربند بودہ اند بمناصب جلیلہ
از نوملازمان تازہ وارد مفتخر واری ومنصب داران ومتکفلان کار تو از نیک وبد واخبار خبردار
ہستند وشخصی را کہ غیور وبے محابا وشلطاق وپرکید وفریب ودلیر باشد بخود راہ نمیدہی و
طبیبی کہ زر بندہ وحریص وبدنیت باشد از مداوا آن احتراز میکنی وکسے کہ از ملازمان عیب
ترا پیش کسان اظہار کند وبر تو بد گوید۔ آن را سیاست می نمائی یا نہ ومنصب سپہ سالاری

شخصے را کہ فراخ حوصلہ و باسطوت و شکوہ و شجاع و جنگ آزمودہ و خوش نیت و خیرخواہ سلطنت
و خلق و در وقت مشکل ثبات و قرار از دست ندہد و از تدابیر نبرد نیکو واقف باشد و از انبوھے
دل تنگی نکند و آرام طلب نباشد و چست و چالاک و محنت کش و قوی ہمت و با نیرو بود مقرر داری
و دلاوران عرصہ دغا را کہ در چندین جا داد مردانگی دادہ اند و در فن سپاہ گری دسترس دارند در
حضور خود طلبیدہ از ایشان استفسار حال میکنی و لشکریان را مشاہرہ کہ مشخص کردہ ماہ بماہ
بلا اہمال و تقاضای شان میرسد و اشخاص کفو تو از تو بر خلاف نیستند و سفیری کہ متوطن قلمرو خود
و صاحب علم و خوش تقریر و حاضر جواب و ثقہ و شیرین زبان باشد بر سفارت تعین داری و
از حال اعیان سلطنت و کار کرد ایشان غافل نیستی - و کسانیکہ بر اثبات وجود حضرت واجب الوجود
قایل نیستند و بدلایل دھریہ دھر را فاعل مطلق می انگارند بار میدہی کہ از براہین لاطایل
ایشان اختلال بدین تو راہ یابد و از احوال رعایا و برایا مملکت باخبر ھستی کہ تا احدے
زبردست بر زیر دست تعدی دراز نکند و بکار ملک ظالمان را نگذاشتی و کشاورزان
مشغول بکشاورزی و زراعت اند و ھر کسے از رعایا و برایا از تو آسودہ اند و مخدرات سراپردہ
دولت را از خود خوش داشتہ و استار اسرار از ایشان میداری و کلام آنہا را مدار کار سلطنت
تصور نمی کنی و ہنگام دربار بلا پوشش لباس درباری و داب دربار آئی نمی نشینی و وقت سواری
از مشاہدہ عام نمی گذری و اہل حرفہ بخوف بدربار تو بار نیابند و یا کلیہ بار نمیابند و در

قلاع وحصون از اقسام اسلحه واز خار و کاریگران اشیائی حرب فراهم واری۔ وعواید برخرج تو افزونست وخرج از عواید کم ومال باسراف ضایع نمی کنی ومحل خرج مخل نمی سازی۔ وهنگام عدالت از فریقین اگر شخصے مالدار ودیگر مفلس نادار باشد۔ مالدار را ورعدالت پاس نمی نمائی۔ که آه مظلوم موجب تلف جان فرزندان وزوال اقبال است **بیت**

نیم شبے آه کشد پیرهٔ زال ۶ دولتِ صد ساله کند پائمال ۶

وبطمع زر ظلم بر غربا و مساکین نمی فرمائی۔ که **مصرعه** آه مظلومان کند فرزند ظالم را کباب وشخصے که اوقات عمر را بصلاحیت ونیک روئی صرف کرده اگر کسے آن را ماخوذ ومتهم بتهمتی کند بے ثبوت بعقوبت گرفتار نمی کنی وکسے که مجرم باشد بطمع زر رها نمی سازی ووزیران و دیوانان تو در عدالت بے غرض وراست کار اندیانه وهنگام وهرم کار ارته وبوقت ارته کار دهرم نمی نمائی وبکام اعلیٰ معاشرت این هر دو را از دست نمیدهی ومیدانی که غربا ومساکین و برهمنان مرتاض ترقی اقبال تو از خدا میخواهند یانه وحذر کنی که چارده کار باعث تخریب بنیان دولت اند زنهار بران اقدام نمائی۔ **اوّل**۔ خدا را ندانستن دوم دروغ گفتن وعهد شکستن سیوم۔ بے باعث غضب کردن **چهارم** تغافل ومدهوشی در امور **پنجم**۔ سهل انگاری وامروز و فردا کردن بهر کار **ششم** ناقدردانی ارباب کمال **هفتم** آرام طلب وآسایش پسند بودن راجه **هشتم** مشغول بودن بلذات نفسانی **نهم** تنگبار بودن واز کار و ارباب کار بر کنار شدن **دهم**

مشورت کردن با نادان **یازدهم** شروع کردن کار و سرانجام نه کردن آن **دوازدهم** مشورت
کردن بخلوت وظاهر شدن بعوام **سیزدهم** اطاعت و عبادت نه کردن حضرت خالق زمین و زمان
چهاردهم یک دفعه به بسیار جا یورش آوردن و فوج کشی کردن و همچنان ده سخن را نمی سازی
نه اوّل کردن شکار بسیار دویم باختن قمار سیوم خوابیدن بسیار در روز۔ چهارم کردن و شنیدن غیبت
پنجم بے سیاست بودن۔ ششم مشوره کردن با زنان۔ هفتم بافراط سماع سرود هشتم دیدن رقص
نهم۔ بهر کوچه و بازار بے آئین گردیدن۔ دهم از حرم بیرون نیامدن و سوار نشدن و پنج مقام
را زیر نظر میداری یا نه نخست مکانیکه در آب وافر بود دویم مسکنی که بجبال مرتفعه باشد سیوم
جائیکه در دشت بود۔ چهارم مکانیکه در بیابان باشد۔ پنجم آنکه در ریگستان بود و چار چیز دیگر که در
آئین فرمانروائی بروایت مطمح نظر میداری سام یعنی مصالحت دان یعنے زر دادن ڈنڈ اعنی
سیاست بهید اعنی نفاق کنانیدن میان مخالفان و بهفت شرائط دیگر عروس مملکت بهر هفت
پذیرد۔ اولاً حکم محکم۔ دویم وزیر دانا۔ سیوم کارپردازان خیرخواه۔ چهارم خزانهٔ وافر پنجم باخبر
بودن از احوال قلمرو ششم درستی قلاع۔ هفتم آراستگی فوج و از هشت چیز که از ذمائم خصائل اند
اجتناب میکنی۔ اوّل شنیدن غمازی دویم ناسنجیده بکار پرداختن۔ سیوم دغا۔ چهارم حسد پنجم
عیب جوی بودن۔ ششم نقص پذیرفتن در خدمت ملازم۔ هفتم بدگوئی۔ هشتم افراط در سیاست
و به صفت دیگر که عبارت از ثالث بالخیر است موصوف هستی یا نه اوّل سطوت دویم حسن تدبیر

سیوم عزم درست چون صدف گوش پھرتھ به لآلی آبدار اندرز برگشت بفرط ارادت دل را
خالی ساخته درج دہان را بدُر افشانی التماس کشوده وسل لب را بیاقوت ریزی سخن وانموده عرضداشت
که ملک ملک خاص ومال مال جناب قدسی ایشانست - ما را آن سروکارے نیست و این کار و
باری نه مادرم راه ونیم زده و پدرم آئین بزرگان برہم کرده تو ئی - امروز که جانم از معصیت نگہداری
ومعصیت از جانم فرمُوند که فرزند را از فرمان پدر تجاوز کردن حز ان نشاتین است و بوصیت
پدر کار فرما بوُدن مورث سرافرازی وازین پس مارا ہرگز واپس شُدنی نیست ونه دولت
دُنیا راپیش آوردن - القصه پھرتھ نعلین چوبی را که از پائ مبارک پایهٔ استوار داشت بفرق
فرقدین سائی داشته رخصت بجانب اجودھیا گشت وبدل عهد بست تا مراجعت جناب
ایشان نعلین مُبارک را بر سریر جهانبانی داشته بذات خویش در بجا آوردن دار وگیر شبانی و
سرکردن کار و بار پاسبانی سرگرم مانم و درویشان وار موئ بسر واشته سرمُو در عقیدت و
بندگی تفاوت نکنم پس ہمچنان کرد واز لذتِ نفسانی فارغ زیست وآن سیاح بید ائے
ناپیدائ توحید از چترکوٹ بسوئ دیگر بیابان ره نورد گردیده تا سیزده سال دشت و
بیابان از قدُوم ایشان رشک افزائ فردوس برین بوُد که روزے شورپ نکھا ہمشیرهٔ راون
که بحُسن ظاهری در مثال کردار راون بے مثل بوُد بناز و نیاز در حضُور ایشان رسیده از خود
ستائ وناںجزوی خواست که آن خدیو عالم را کدخدائی کند - چون پذیرا نگشت ہلاک کردنِ سیتا

خیال فاسد بسر آورد بھمن جی بچابکدستی گوش و بینی آن خود بین را بسزاے کوتاه بینی بُرید آرے

فرد بیچارہ خر آرزوے دُم کرد نایافته دُم دو گوش گُم کرد

القصّه آن عفیفه که بیشتر بکریه منظری و گنده مجازی کنده ناتراشیده بود و چون که گوش و بینی او تراشیده شده از یک برده افزوُده و نزد برادر نامدار خود رسیده ظاهر ساخت. که سوگند عصمت دارم اگر دروغ گویم و باین شرم و حیا که مراست. شرمسار باشم. اگر خلاف حرف زنم که در گوشهٔ بیابان زاهدی تازه وارد است. زنی که توصیفش بقالب گفت در نیاید. همراه شانست و این مه جبینان که توُمی بینی پیش آن هیچ. قدرے ندارند و برائے آوردن آن بشما میکوشیدم که آنها بے گناه گوش و بینی مرا بریده از پیش خود کشیدند. پس ترا اگر بوُے از حمیت است و هواے از معاشرت ستی موصوفه را از آنها کشیده بیاری که من براتی خود محض برائے تو این قدر مذلّت کشیدم از آنجا که اجل آن اجلّ شیاطین قریب آمده بود برین ناکردنی کمر بسته دل عالمی را شکست اعنی ماریچ نام دیو را که با آهو کاری و بد اطواری سُستی روزگار بود فرستاد که بشکل آهو در آمده ایشان را از مکان بوُد و باش دور برد چنانچه مسطور بدین ارادهٔ بد از آنجا بدر آمده بحوالی بنگاه خاص بچریدن کاه مشغوُل گشت تا که سیتا را باُو نگاه اُفتاد و برائے صیدش بجناب قُدسی ملتمس شد. چوُن ارادت کاملهٔ حضرت بیچوُن بران رفته بوُد ایشان بتعاقب آن تشریف فرماشدند که ناگاه صدا از آن دیو پر ریو مشابه بآواز شان

برآمد و ملکهٔ قدسی ملکات را دل بدرد آمد. برفتن سری لچهمن جی اصرار فرمود. هرچند که آن قدسی
پیکر گفته بود که کسی را بروی زمین نیروی نیست که بران مهبط اسرار سبحانی چهره روی یابد و
این آواز که مستمع است از ریو دیو پرغریو است مگر آن ملکهٔ سماوی برکات پذیرا نساخت
و فرمود که اگر از دید سری رکبیر دور ماندم یقین دان که بآب فرو خواهم شد و یا بزمین در شوم و یا
جان سجان آفرین و هم خصوص بنار در آیم و میدانم که این تاخیر که تراست باخیر نیست چون
لچهمن این سخن از زبان قدسیه شنید همان لحظه برون آمد و راون که بجاه و حشم تارک افتخار باسمان
سودی و از مکر و ریاش کار عالمی چون ایام عمرش تنگ تر بودی از ابلیسی تلبیس تغیر لباس
برهمن پیش جناب تقدس احتجاب در آمده زبان بسوال کشاد و آن خاتون سماوی برکات از
ضمیرش آگاه شده دیدند که درمیان نور و نار اگر تبدل دل شود هر آئینه نار نور و نور نار گردد
لهذا به پیکر قدسی بآتش کده در آمدند و از میان نار صورتی بشکل و شمایل ایشان بر آمد. چنانچه
شارح رامائن این معنی را بدلائل و براهین شرح داده و هم در قورم پوران به اوتر کنڈ سی
و چهارم ادهیا ازین داد سخن داده اند. الحاصل راون آن ناری پیکر را که بصورت نار در آمده
بود چون اجل که بعمرش همدوش بود و عمر به اجل همراه خویش به لنکا برد و آن مطرح انوار سبحانی
بعد از کردن شکار معاودت کرده چون بمقر خاص تشریف ارزانی داشتند انگاشتند که گرچه
انفکاک صورة از هیولی و ضیا از شمس ممکن نیست. لاکن باقتضای صورة هیولائی و علت

غائی آمدن در دشت و بیابان تقاضائی وقت چنان است که بجستجوئی در آئیم پس جویا از آنجا
برآمدند که در راه جتایو نام جانورے بنجاک وخون غلطان بمشاهده در آمد و چون ازو استفسار رفت
بیان کرد که راون پیکری نورانی را ازین راه می برد و از زبان آن نفس قدسی لفظ رام رام بگوشم
رسیده چنانچه همان زمان بآن تبه کار رکاربه چنگال ومنقارم رسید امّا آن اهرمن گجاومن وپرو
بال من از گجا لاچار برزمین افتادم وآن دیو به لنکا رفت چون این سخن از زبان آن نیک کردار
برآمد مرغ جانش از آشیانهٔ قالب پرواز نمود وچون از ان پیش تشریف فرما شدند سگریو نام
میمونے با بخت میمون وطالع همایون در آمده دم مطاوعت زد و از جفا کاری برادر بید اوگر
داد خواست وآن ماوائی درماندگان بدین خیال که سرزنش غول بیابان راهیچو میکلے در خور است
بتسخیر قلبی او پرداخته بیکدم بالی را به تیر خارا گذار بزاویهٔ عدم فرستادند وآن رم گزین رام
احسان گردیده چاکران خویش را بنا بر تجسس وتفحص راون بهر سو روانه ساخت وبعرصهٔ قلیل
دریافته عرض کرد که آن شوربخت آنروئے آب دریائی شور به لنکا امن خویش سر
بشورش برداشته است ومن بنا بر تدارک آن اهرمن مع فوج خویش همرکاب ظفر
انتساب آیم بو که در اندک زمان بوئے ازان نماند. پس از هر سو جوق جوق وفوج فوج میمونها
فراهم آورده همرکاب گشت. چون بساحل دریائی شور نزول موکب اقبال شد دیدند که اولام
بلندی پیمازین قلزم بے کنار عبور نتوان کرد و از امواج فلک سا وگردابهائی جان ربا که

نه جائے کشتی و نه جای گشتی در آنجا بود گذر کردن محال و از محال بشری بیرون و بیرون از مجالست
بنا بران فرمان که از قضا و قدر قدر افزون داشت از زبان الهام ترجمان شرف اعلام یافت که
سنگها فراهم آورده در آب باهم متصل نهند دا اسم شریف بر سنگ هائے مسطور ثبت کنند که تا
بآب فرو نشوند۔ چون چنان کردند بروے آب سد بندی نمودار گشت و پلے که زمین ہین و آسمان
ارتفاع بود بطول چار صد و بعرض چہل کروہ در عرصۂ پنج روز تیار شده حیرت افزائے دیدۂ
روزگار گردیدآرے این چه دریافتنی است شرف و شناختنی شگرف که در کالبد قیاس نگنجد
و بمکیال سخن در نیاید پس جائے آن است که دست ازین مقصد باز داشته دل بحاصل
را به نزہت گاه مدعا در آرم۔ که چون راون آن ناری پیکر را از شب تار بخت مظلم و طالع
سیاه خویش نشناخته ہمراه آورد در راه کالبدش سوختن گرفت۔ ناچار در باغ گذاشت و زمانے
برین نگذشته بود که خجسته پیکرے مبارک لقا آتش به لنکا داد و بیکدم اکثرے از طلا
پوشان طلانوش و طلانوشان طلاپوش را از بستر نرم بر خاکستر گرم نشانید و نقاب از چهرۂ معنی
برداشته آمد یعنی این نار ہمان نار بود که آن خانه خراب برائے سوختن خرمن زندگانی خویش
ہمراه برده۔ الحاصل بببهکهن برادر راون که بخت بیدار داشت۔ بالتجا و ملازمت مادر پیوست
विभीषण
وسعادت فرمانروائی و دولت حکمرانی یافت و آن دیو پریو بیکدفعه بشور و غریو آمده لشکر
خود را بدفع افواج ظفر امواج فرستاد و در جنود مسعود ملہم غیبی صدائے نصرت درداد نظم

ای آنکه لشکرت زده از شش جهت پره | هریک بزور اژدر و با شور قسوره
چندین هزار صف استاده صف بصف | کآوازشان برعد نماید مکابره
براوج رخش نورفشان شو چو آفتاب | تا روز خصم تیره شود همچو شب پره
پیل افگنان شیرشکن طرف میمنه | شیر اژدران پیل فگن سوی میسره
تا دود و عود و جود تو پیچیده بر هوا | یا از زمین صعود نمود است انجره
جان حسود را از حصار بدن چه سود | کافواج غم نمود بگردش محاصره
دشمن که ذره سراست چه خاک افگند بسر | جائیکه خاکمال خورد از تو سدره
تا آنکه ترک چرخ نهد تیر در کمان | تیرت گذاره باد ازین حصن نه دره

القصه عسکری بسیار و لشکری بی شمار از دیوان آدم خوار و اهرمنان جلادت شعار که هریک از ان با صمصام اژدر کار و رمح آبدار و کمان تیر بار و خنجر حجر گذار مسلح بود بمقابله آن سیف مسلول معرکهٔ عدو افگنی و رمح مصقول محاربه صف شکنی در آمد و نبردیکه پیش طاق محاربات قویم بود رو داد و چگویم که از نعره هائے رعد خروش دیوان شور محشر برخاست و از بانگ ناقوس آوازهٔ صور اسرافیل تا گنبد نیلگون رسید بهادران پیکار جو و محاربان آتش خو از جانبین کشش هائے سخت و چپقلشهائے درشت بروی کار آوردند و از بارش تیر و ریزش ناوک که چون ابر بهاری جاری بودند کیفیتی شگرف و شگرف کیفیت بظهور آمد گویند تا چهار ماه عرصه

دغا از خونریزی دلاوران لاله زار بود و از جنود منصوره هر که جان بجوانمردی داد به برکات آن نفس
قدسی رُوح تازه در کالبدش دمید آخر کار آن قدسی پیکره سته قوس و تیر که قوس و تیر فلک
قُربان او بُود بدست گرفته لیس که بگرفتن آن مخالف لیس می شُد- وسوفار آشنا بزه چُنان فرمُودند
که شعر اوستاد برلاے اوست **مصرعه** فلک گُفت احسن ملک گُفت زه +
آن مخذول راکه عقل واقبال ترکش کرده وازغایت غرُور از سهم خارگذار هیچ سهم نساخته
بجنگ پرداخته بود- بیکدم درگوشه عدم فرستادند وهمچنان فرزند و برادرانش از بار سر سبکدوش
گرویدند وچوُن چنین فتحے که سرشار فتوحات توان گُفت قرین حال فرخنده مال گشت و
ببیکهن راکه از برادران او مایه سعادت داشت بتمامی ملکت تاج بخشی فرمُوده اند و
آتشے که روشنی افزاے دیده کم بصارت سیه باطنان کوتاه بین ومشعله افروز طریق ره
پیموُدگان یقین تواند بود افروخته بنا بر انتباه گُم شدگان مراحل تحقیق وسرگردانان شب تار
نادانی ایما رفت که اگر آن ملکه ملکی صفات و مالکهٔ سماوی برکات باعصمت است درین
آتش کده درآید وبصُورت اصلی برآید چنانچه همچنان گشت وچون مُدّت چهارده ساله از هجرت
اجودهیا برابر شده بُود و فرمُودهٔ والد بزرگوار بعمل آمده از آنجا بصوب اجودهیا چتر اقبال
افراشته آمد وتا مدت بسیار بعدالت پژوهی گره کشائی دل بستگان ومرهم ناصوُر جگر خستگان
بوُده جهان صورت راچون عالم معنی آرائشے بخشیدند ودرین عهد همایون هیچ پسری پیش از

پدر راه عدم نه پیموده و هیچ جوانی چشم از جهان نه پوشیده و چون روزگار برین نهج مدّتے بسر آورد
شبے گازر بدمشرب بزنی خود از ناصافی و سیه درونی که بشب تار جهل و نادانی آسوده بود خروشیده
گفت که من رام نیستم که سیتا وار ترا بخانه گذارم صبحگاه که از زمانه جفا کار جامه صبح را درید و
گازر فلک کالای شب را بر سنگ خارا زد مخبران درست کردار و جاسوسان راستی کار که بر
اخبار دیار و امصار ماموری داشتند از سرگذشت شب بموقف عرض رسانیدند۔ لهذا
آن جناب مقدّس آن قدسی قباب را که گل درچمن از آب شبنم باطهارت شده بر عفّت
شان سوگند عصمت میخورد و نار در آتش کده برهان انار پیش می برد۔ و در نیستان مهاجرت معبد
بالمیک رخصت کردند۔ ای جویای اخبار سررشتهٔ سخن را نگهداشته ساعتی گوش بمن دار و شنو
که آن مهبط اعطاف قدسی سرائیت چه قدر نظر نیکنامی و حذر از بدنامی فرمودند۔ پس ما ارباب ظاهری را
بنا بر تحصیل نیکنامی که حاصل زندگانیست۔ چه قدر جد و جهدی توان بکار آورد۔ القصّه بعد از ان
جگ اشمید که عبارت از قربانی اسپ است و بکیش هنود برین جگ فرمانروایان روی زمین
که ماهچه رائیت گیتی کشا شان از افق تا آفاق تافته باشد به صرف زر بسیار و خزائن بے شمار
که از کروڑ متجاوز باشد۔ همتی عالی بکار آورند تجویز فرمودند و آن تقدّس احتجاب در آن
جگ رسیده قسم فرمودند که اگر عصمت بجاست همین دم از دیدهٔ ظاهر بینان صورت پرست
به نقاب ارض متواری شوم بقدرت ایزدی چون زمین شق گشت و آن قدسی قباب در حجاب

زمین محجب گردیدہا ہا سخن از کجا بود و بکجا رسید بہتر آنست کہ قلم را بر سر مطلب آرم کہ از صلب آن
قدسی پیکر دو فرزند سعادت مند مسمیٰ لو و کش شرف ولادت یافتند. و از پشت کش اگرچہ فرزند
بسیار شدند۔ امّا پسر کلانش اتہتی نام اورنگ نشین خلافت گردید و خلفش نکہد و پسرش نل و فرزندش
نب و ولدش پنڈریک و پورش کہیم دہنوان و ابن او دیوانیک کہ ازو کارہائے سترگ و مقدات
بزرگ صادر شدہ از پردۂ خفا بمنصۂ ظہور آمدند و از پشت او اینہ و پسرش پاریاتر و از پشت
او بل و از صلبش ستہل و ابن او اوکتہہ و خلف بجرنابہ و پسرش شنکہہ کہ کہگن نامند و از پشت
او بکتاشو و ابن او بدرت و پسرش ہرنابہ و خلف او دروہ سندہہ و فرزندش سورشن و از پشت
او دو فرزند مسمّی بہ اگنی برن و دیگر اگنی گر بظہور آمدند۔ اگنی برن مدّت بسیار مسند آرائے
گیردار بود و پسرش شبگر و خلف او مروت و ولدش پرسشرت و ابن او سندہہ و فرزند او
امرکھن اورا اناشرت نیز نامند و پسرش مہسوان و خلفش وشساہہ و پسر او پرسینہ جت و
پسر او برہدبل کہ در جنگ مہابارتھ از دست ابہمنو فرزند ارجمند ارجن بکمال شجاعت و مردانگی
پیکر عنصرے راگیخت و خلفش برہدرن و پسر او اورکریہ و فرزند او وتسہ برد و ابن او
پرتی بیوم و از صلبش بہانو و فرزندش دیواک و از پشتش سہدیو و خلفش برہدش پسرش
بہانومان و پور او پرتی کاش و ابنش سوپرتیک و از پشتش مرودیو و فرزند او سونہکہتر و بن او
پشکرو۔ فرزندش انترکھ و خلف او سوتپاہ و ولد او امترجبت و از پشتش برہدراج بظہور آمد

लवः कुशः
अतिथिः
निवधः नलः
नभःपुण्डरीकः
क्षेमधन्वा
देवानीकः
अनीहः
परियात्रःबलः
स्थलःउक्थः
वज्रनाभःशंखः
खगणोवा
विगताश्वः
विधृतिः
हिरण्यनाभः
ध्रुवसन्धिः
सुदर्शनः
अग्निवर्णः
शीघ्रःमरुत्प्रसु·
श्रुतःसन्धिः
अमर्षणः
अनाश्रितोवा
महस्वान्
विश्वसाह्वा
प्रसेनजित्
बृहद्बलः
बृहद्रणः
उरुक्रियः
वत्सवृद्धः
प्रतिव्योमः
भानुःद्विवाकः
सहदेवः
बृहदश्वः
भानुमान्
प्रतीकाशः
सुप्रतीकः
मरुदेवः
सुनक्षत्रः
पुष्करः
अन्तरिक्षः

वर्हिः
कृतञ्जयः
रणञ्जयः
संजयःशक्यः
शुद्धोदः
लाङ्गलः
प्रसेनजित्
क्षुद्रकः
रुणकःसुरथः
सुमित्रः

داین اوبرہی وخلفش کرتن جی وپسر اورتن جی وولدش سنجی واز پشت سنجی شاکیہ گویند ملِّت بوہد اختیار کردہ وپسرش شندہو ہدپر بوہدہ است کہ ملِّت بوہد از دست وخلف اولانگل واز صلب اوپرسین جیت وابش کھدرک واز پُشت او رنک بظہور آمد وپسر او سدرتھ وفرزندش سومتر بُود۔ پُشت بر پُشت وصلب بر صلب زیب بخش وسادۂ فرمانروائی وحکمرانی بُودند امّا چون راجہ اگنی برن کہ اسمش رقم پذیر کلک وقایع نگار شدہ تُندخُو وآتش مزاج بوُد۔ ازین رو اخوان وبرادرانش برداشتہ خاطر وآشفتہ حال بودہ گامفرساے کنارہ گزینی وعزلت گیری گشتند آری حق است

بیت اگر حنظل خوری از دستِ خوشخُوی — بہ از شیرینی از دست تُرشروی

अग्निगिरिः

از آن جملہ اگنی گر برادر حقیقی او بہدایت ایزد کارساز ورہنمونی طالع سازگار سالک مسالک حقیقت شدہ بقولی ۰۰ صد سال وبقول دیگر الف مضاف بران قبل از ظہور دورۂ کلجگ از اجودہا برآمدہ۔ مُدّت معدود بالقائی اجمیر برلب دریاے گنگ گذرانیدہ از آنجا براہ نگرکوٹ در ممالک کوہستان سوالک نقل کردہ طرح اقامت انداخت وبتوفیق بخت بیدار ومرحمت حضرت دادار آنسرزمین را تسخیر ساخت۔ وچندے نرد حکومت باختہ جہان فانی را گذاشت

वायुश्रवाः

وخلفش بایوشرب نام قائم مقام مسند شرف شدُ واز واخلاف بسیار از کمین بطُون بعالم وجوُد

परामित्रः

آمدند چنانچہ پرمیتر نام خلف کلانش باتوزک وشان باتفاق اخوان وبرادران امصار ودیار

पूर्णसिंहः

قرب وجوار درحیطۂ اختیار واحاطۂ اقتدار خود درآورد وپس از پشت پرمیتر پور راجہ پُورن سنگہ

نام بظہور آمد- پسرش لاکھو وخلفش کہات جوبن و ولدش راجہ اگنی گربھ ولادت یافتند و از
صلب اگنی گربھ ہجدہ پسر نیک اختر موسوم بہ باہو لوچن و دارن لوچن و کرشن لوچن و رام لوچن و
ہیم لوچن وغیرہ فروغ بخش کاشانۂ زندگانی گشتہ لیکن ازان زمرہ باہو لوچن رایت افراز حکمرانی
شدہ از اتفاقات زمانہ با راجہ چندر ہاس والئ مدر دیش کہ ملک پنجاب را گویند صف مصاف
آراست و در مقابلہ و مقاتلہ جام فنا را نوش جان ساخت و چون پسری نداشت بجائیش
جامبو لوچن حکمران شدہ بتائیدات ایزد یہال و توفیقات قادر بے مثال اسباب جدال
و اسلحۂ قتال بہم رسانید با راجہ چندر ہاش ہنگامۂ پیکار آراست و بعون ایزد بیچون کہ فتح و
ہزیمت بدست اوست نصرت و فیروزی یافت و چندر ہاش را از جان و جہان درگذاشت
والکائی پنجاب را باطراف و اکناف قابض و متصرف بود می خواست کہ عمارتی دل نشین
کہ نزہت و فسحت قرین و مبنی حصن حصین باشد بنام خود معمور سازد و باین خیال چاکران
متجسس بہر سو برگماشت- اتفاقاً روزے بتقریب شکار کہ باعث تفریح خاطر فرمانروایان
نامدار است **بیت** شہان را ضروراست مشق شکار کہ آید پئے صید دلہا بکار
سوار شدہ بر کوہسار متوجہ شکار بود کہ شیری از اقسام ببری و آہوئی از آہو بری باتفاق
آب از تالاب می نوشیدند چون نظر راجۂ شیر دل برین نخجیر رسید- بدیدۂ عجائب نگار دیدۂ
نخجیر دام حیرت گردید و عنان عزیمت بصوب خرگاہ پیچید- القصہ قصۂ سیر و مشاہدۂ آہو- و

लखु
क्षातजोसनः
अग्निगर्भाः
वहुलोचनः

जाम्बोलोचनः

शीर بانديمان همنفس و وزرای مجلس يک بيک درميان آورد- وزرای مسطوره رای خودها متفق
بربن عرض کردند که اين مکان نزهت امتزاج لائق بود و باش مهاراج است. چنانچه راجه نيک
فال دران مرزبوم شهرے بجوموسوم بنام خود ترصيص ساخت وعمارات سنگين دران سر
زمين برافراخت تا ديرزمان باحشمت وشان کارفرمای حکومت بوده. جهان گذران راپدرود
پूर्णकर्णः کرد بعدش پورن کرن پسرکلان راجه مسطور زيب بخش مسند رياست گشته اسمش براجه جو معروف
شد وازپشتش دو فرزند بوجود آمدند- دياکرن و دهرم کرن چنانچه راجه جمو دياکرن فرزند جانشين
خود را بدرخواست مرزبانان خطهٔ دلپذير کشمير که از اقليم رابع بعرض سی و چهار درجه تقريباً
ازخط استوا و طول يکصد و هشت درجه ازجزائر خالداتست بسرکردگی عساکر منصوره
مامور و متعين ساخت. چنانچه در تواريخ کشمير مذکور است که در ابتدا در کشمير برهمنان
رياضت پيشه درکهيان صفوت انديشه بود و باش ميکردند و چون از مخالفت طبائع عوام
الناس دانستند که سررشتهٔ انتظام واستيناس انام بے مدبر که فرمانفرما باشد ربط نمی گيرد پس
پيش راجه جمون که بعدل مشهور بود درخواستند که خلف خود را بنا بر حکومت کشمير تعين کند
راجه باعاقبت انديشی که هرگاه بچهٔ من بغرور جوانی وفخر حکمرانی گونه ستم بر رعايا روا داشت
همانا مستوجب مکافات بدخواهم گشت از قبول اين معنی اسرتافت مگر برهمنان دست بردار
نشدند- لاچار راجه جمون نظر برابرام والحاح آنها پسرکلان خود را همراه کرد گويند ازاولادش

پنجاه و پنج تن بحکومت کشمیر زیب افروز چار بالش فرمانروای وو ارو گیر بوده اند- اما راجه دهرم کرن धर्मकर्णः
بر حکومت جموّن و مسند پدر نشست و از و اولاد بسیار بوجود آمده هر یک را بلاد کوهستان تقسیم
فرمود و از پشتش کرت کرن و ابنش اگنی کرن و ازان پس شکتی کرن زیب بخش مسند حکومت شده कीर्तिकर्णः
مضافات کوهستان تا کوه باهال در حوزهٔ تصرف در آورد چون نیک محضر و بفضایل علمی अग्निकर्णः शक्तिकर्णः
آراسته بود اکثر احکام بقرار روایت شاستر جاری می ساخت و به خوض مراتب دین و
رسوم خویش بسا اوقات می پرداخت ازین رو ابرش به راجه شاستری بپای نسبتی معروف
شد خط ڈوگره از اختراعات اوست القصه چون راجه نیک رائے ازین سپنجی سرای پدرود
ساخت. فرزندان و فرزندزادگانش آیئن پدر تازه داشته ره نورد بادیهٔ اجل شدند و نوبت
براجه شب پرکاش که از پشت پنجم راجه جنت آشیانی بود رسید. راجه شل طغای پانڈوان शिवप्रकाशः
که ولایت پنجاب تا حدِ قندهار در تخت تصرف و احاطهٔ اقتدار او بود صولت و زور بهم سانیده
بمفاصلهٔ شش فرسنگ از جموّن قلعه سنگین بنام خود تعمیر ساخته موسوم به شلکوٹ کرده دار العدالت
خود قرار داد و به یورشهائے متواتره شهر جموّن را خراب ساخت ازین ممر رؤسائی قوم جموال
که ناموس پرست و ننگ دوست بودند ازین حادثهٔ قافیه تنگ شده در جبال مشکله نقل
کردند و دران سرزمین تا چند پشت دفع الوقتی می ساختند. چنانچه بعد از انقضائے سنون بسیار
و اوقات بےشمار در سنه چهار صد و هشتاد و چهار کلجوگ جوتی پرکاش داعیهٔ ملک گیری را ज्योतिप्रकाशः

بیاد آوردہ بجنایت اُلس چاڑکان ملک موروثی خود را در قبضۂ تصرف در آورد و آب رفتہ بجوی
آمد و شہر خراب آب و تاب تازہ گرفت۔ مدّت سی و پنج سال باکمال استقلال کارفرما بودہ،
पुष्पप्रकाशः بجوگان نیتی دواسپہ شتافت و پسر کلانش پوکھپہ پرکاش زیب بخش مسند فرمانروائی شدہ چون
بسن شباب رسید از پیران کہن سال متفحص این حال شد و بر داعیۂ انتقام و قصاص نیاکان
میان جان بربستہ با راجۂ شلکوٹ صف محاربہ آراست و بار سرش بر زمین انداخت از
ساکنان شلکوٹ کو تنفسی کہ خنجر قہرش ندید و ہیچ تشنہ مرگ نہ کہ آب تیغش نچشید القصہ شہر
شلکوٹ را نسبت خانہ زنبور دادہ عنان عزیمت منعطف ساخت و پنجاہ سال کوس نصرت
و فیروزی نواخت بعد چندے پیالۂ عمرش تہی گشت و ساقی اجل دُرد ممات بکامش ریخت
रत्नप्रकाशः ورتن پرکاش نام خلف کلانش کہ او را دھرم پرکاش ہم نامند سررشتۂ سلطنت بدست آوردہ
धर्मप्रकाशोवा اکثر اوقات با مردم دانا و اہل علم جلیس می بود۔ و نسخۂ متبرکہ راماین را می شنید۔ چنانچہ چہل و سہ
سال کاربند عدل و داد بودہ از دست خود قشقۂ خلافت بہ بہولہن پرکاش خلف جانشین خود
भूषणप्रकाशः بخشید و خود عازم ہرودار گردیدہ بعالم تقدس و ملک بقا پیوست و پیش بوکہن پرکاش
ब्रह्मप्रकाशः مدّت شصت سال علم افراز حکومت بودہ جہان فانی را گذاشت و پسرش برہم پرکاش ہم
بطور خود کارفرما بودہ ازین ویرانا پائدار سلوک براہے کہ ہمہ را ناگزیر است اختیار نمود و گویند
در عہدش طوفان بسیار و سیلاب بے شمار در نواحی پنجاب رو داد کہ از دریائے شتلج تا دریائے

چناب تمام زمین تہ نشین کرۂ آب گردید۔ القصہ راجہ برہم پرکاش تا مدت چہل و یکسال تمکن وسادۂ
حکومت بودہ دنیای فانی را گذاشت و از پشتش پنج فرزند خلعت وجود پوشیدہ ازان زمرہ جام
پرکاش مدت پنجاہ و یکسال متکی اریکہ گیرو دار بودہ ازین جہان گذران درگذشت گویند کہ امصار
پنجاب تا کشمیر و سند در حوزۂ تصرف او بود و از وی دو فرزند یکی مسمی بہ کشور اندر و دوم مسمی بہ سند اندر
کہ او را اسندی و سند دیو ہم خطاب کنند بظہور آمدند۔ چنانچہ راجہ کشور اندر بر مسند جموں نشست
و سند دیو پسر دیگرش ولایت پنجاب و ملتان و چونہ گھر را متصرف بود و از و فرزندان بسیار متولد
شدند. اما راجہ کشور اندر در ممالک کوہستان چہل و سہ سال فرمانروا بودہ سالک مسلک
عدم گردید و بجایش اجندر بیست و پنج سال و از پشتش رجندر پنجاہ و پنج سال و پسرش نرندر
دہ سال و بعد او سجندر سی سال بر اورنگ جہانبانی نشست و بعدش ہرشچندر نام تا مدت
چہل سال و چند ماہ بدولت دنیا ممتاز بود و خلفش ہرنہ کمل سی و یکسال و فرزندش کمل برن چہل و
یک سال آئین بزرگان را بر پا داشت و بعدش داتو برن ہفتاد سال و ولدش تیج برن بوجود
آمد چون کاشانۂ حیات تیج برن بے فروغ و نہال امیدش بی بر ماند بیست و پنج سال اکلیل
آرائے حکومت بودہ برادر زادۂ خود را کہ بلی برن نام داشت بر مسند فرمانروائی نشاند
و راجہ بلی برن تا مدت بیست سال زیب افزائے مسند فرمانروائے بود آخر کار بودھارجن
پور مہین خویش را بدست خود بر سریر جہانبانی نشانیدہ بیاد جہان آفرین دل بست۔ گویند راجہ

بوہدارجن بسا کارنامہ ہائے عظیم ومقدمات فخیم بروئے کار آورد۔ چنانچہ سحبان بیانی نکتہ آرای
لالہ گنیشداس کہ ساقی طبعش باساقی سخنان پرطیب ترطیب دماغ خشک مغزان عالم معنی نمودہ و
حریف کلکش اکواب رحیق بربادہ گساران می تحقیق پیمودہ بسیارے ازان درضبط عبارت
درآوردہ کہ راقم این شگرف نامہ را در ردّ وقبول آن تامّل است۔ لاکن بنابر سیرابی سخن نگار
مضمون را بغازۂ نگارش می آراید کہ روزے سوداگری شہر آشوب شیرین کار فرہاد وار
کوہ فرسائی مسافرت گردیدہ۔ و درچہار طرف ربع مسکون نیکو گردیدہ درمجلس آن خسروزمانہ
حاضر آمد وتصویر پری پیکرے گل اندام ونازنینی لالہ فام کہ سلک دندان آبدارش رالو لوٗ
بندۂ لالانام ولب یاقوتش راکہ یاقوت و یاقوت مرجان جہان بوٗد۔ لعل بدخشان غلام ہابی
سراپا خطاکردم۔ کہ اززلف مشکینش سنبل تابدار بخود می پیچید واز گیسوئی عنبرینش تسلسل نزد
حکما ثابت میگردید۔ غنچہ دہانیکہ بکلام نکتہ گو نقطۂ موہوم را وونیم ساختی ومُوئی میانی کہ از
تصوّر نازکیش سخن بہ موی شگافی پرداختی پیشکش کرد و راجہ بمجرد دیدن تصویر آن نگار بادام
چشم نخجیر دام زلف مسلسل گردید ونقش عشق آن جادو نگاہ بدلش جا گرفت ارغوان چہرہ
اش ازہوائے مہرجان شوق زعفرانی گشت ودل بے صبرش ازگرمی کانون محبت بریانی یافت
لہذا ازان سوداگر مشتری خصایل نشان آن زہرہ جبین استفسار رفت وآن عرض نمود
کہ این قمرطلعت دختر راجہ سراندیب است۔ پس راجہ عالی جاہ قاصدے دانشور را مامور ۔

ومقرر نمود که رفته خواستگاری آن پسته دهن که دل را بتار زلفش بسته داشت نماید چنانچه آن تیزرو
بعد قطع منازل صعب وطی طرق دشوار بشهر سراندیب رسیده بخدمت راجه بتمهیدے مناسب
پیغام را بزبان بیان آورد و از آنجاکه راجه مست بادهٔ غرور بود چهرهٔ قهر را بیفروخته میانجی را
بدر کشید و قاصد بی نیل مقاصد واپس شده آمد و حقیقت را بموقف عرض راجه بوبدارجن رسانید
راجه که عارض حال را بغازهٔ مردی و مردانگی رنگین داشت بدل نقش بست که تا بوسه بر رخ
شمشیر آبدار ندهد عروس مراد در بر نگردد پس از کمال شجاعت فوجے از بهادران صف شکن
ومبارزان تهمتن تن آراسته اعلام نصرت اعتصام بجانب سراندیب بیفراخت و از تائیدات
غیبی و توفیقات لاریبی جمیع سروران و سرکشان وسعت آباد هندوستان غاشیه عقیدت او
بردوش کشیدند و چون در حدود سراندیب نزول موکب فتح وظفر گشت راجهٔ آنجا مع فوجے
کثیر وجمی غفیر تقابل ورزید و ازین طرف محاربان عرصهٔ کارزار و مبارزان هنگامه پیکار در
میدان وغا در آمده از صراحی صمصام خون آشام چهرهٔ معاندان را گلناری و لباس مخالفان را
زعفران زاری ساختند - و از ارغنون تیر و تفنگ چنان ترانه و مقامات جنگ برروئے کار
آمدند که جانهای لشکریان جانبین از جامه ابدان بدر آمده جلسه آرای وجد و رقص شدند مشاطه
قضا دست شان را بحنائی فنا رنگین ساخت و ساقی اجل از خون خون ریختگان لبالب ساتگین
- گشت از آب شمشیر آتش بجز من زندگی معاندان در گرفت و از کجی تیغ مخالف راه راستی

پذیرفت یعنی آخر کار لشکریان سراندیب را رنگ بر روئ شکست وشکست روداد و راجه آنجا
طوعاً و کرہاً دادن دختر را گوارا ساختہ بزم طوی را آراست وآن زهره جبین قمر طلعت را در
هنگامیکه تثلیث سعدین در برج شرف بود بآن برجیس برج جاه وجلال کتخدا کرد و راجه
بوہدارجن ناظورهٔ آرزو را ہم آغوش ساختہ آن ماه جبین را که بعشرت کدهٔ دل جائ داده بود
و در بهارستان طلعتش محو شده ہمراه گرفتہ بجون در آمد و زمانه نوید این پیوند او را بشادی
گرفت و عروس مراد بمعرس دولت جا پذیرفت و تا مدت ہشتاد سال باکمال استقلال بوده

कमलनाभः

جهان فانی را پدرود نمود و کمل نابه پور مهین آن فلک مکان پنجاه و نه سال بر وسادهٔ سلطنت

वज्रनाभः

نشست و از ان پس بجرنابه فرزند گرامی کمل نابه پنجاه سال کار فرمای حکمرانی شده ولایت

शिवनाभः

بسیار تا حد تاتار در حوزهٔ واحاطهٔ اقتدار در آورد و بعدش شب نابه خلف او ہفتاد و پنج

कलिजनाभः

سال بر مسند سلطنت نشسته کلج نابه فرزندش سی و دو سال قائم مقام او بود پس ازان کمل

कमलवल्लभः

بلب برادر خوردش پنجاه و چار سال جانشین شد و پسرش راجه سروب بلب چہل سال و

सरूपवल्लभः
होमवल्लभः

خلفش ہوم بلب ہفتاد سال کسوت وجود پوشیده مسندنشین بود و راجه بلب فرزند گرامی

राजवल्लभः

او بیست و پنجسال کلاه گوشه حکومت را فلاک فرسا داشت و در محاربه راجه منگل چند کنوج در

भानुदक्षः

مصاف جسروٹه در عین مصاف کشته شد و چون پسرے نداشت عم زادهٔ بهانو دکهه شصت

समुद्रयक्षः
हरितयक्षः

و ہشت سال بر سریر فرمانروائ نشست و پسرش سمدر جکهه پنجاه سال و خلفش هرته جکهه سی

سال زیب بخش وسادۂ حکومت شدند اما پسران ہرتھ جکھہ از بے استعدادی ونالیاقتی از
سلطنت وحکمرانی محروم ماندند۔ وشنکھ ہرن کہ سلسلۂ او براجہ بھانو جکھہ میرسد۔ بہمت بلند وطالع
ارجمند پنجاہ سال زیب بخش اورنگ مملکت گردید وپسرش مرگ ہرن بیست وشش سال وبعد
ازو دھرم برما کہ برادرش بود۔ ہفتاد وپنجسال زیب بخش مسند ملکرانی شد وپسرش جی کار بیست و
پنج سال وابن او دیوکار شصت سال فرمانروا بود وآدی باراہ خلف جانشین دیوکار پنجاہ
ویکسال وخلفش راجہ بھوم دت ہفتاد وسال بافروشان بودہ از دنیای ناپائدار در گذشت
وبہی دت پسر مہین اوست کہ اورا بہودت نیز گویند ہفتاد وپنجسال وابن او کورم دت کہ
معروف بہ پورن دت است شصت وچہار سال واز صلبش کھیم دت کہ اورا کوسمہ دت
نیز گویند بوجود آمدہ ہشتاد سال در رسوم جہانبانی پرداخت وبعد از دجے دت سی سال و
پسرش بجے دت بیست وپنجسال۔ وبجائیش دامودر چند برادر زادۂ جے دت سی وہفت سال
عنان اختیار بدست آوردہ۔ اودے چند چہل سال ولچھمن چند پنجاہ وسہ سال فرزند وفرزند
زادۂ او یک بردیگر قائم مقام فرمانروائی شدند۔ وخلفش سمدر بہوکہن کہ عشرت دوست ولذت
پسند بود جانشین شدہ اوقات گرامی را پنجاہ ویکسال بحصول لذات فانی ورغبت شہوات جسمانی
ضایع ساخت وبدار البقا شتافت وجگت سنگہ فرزند گرامی اوست کہ بیست سال درداب
جہانداری وداد گستری پایۂ بلند داشت وبھگت سنگہ پسرش کہ اورا شکتی بہوکہن نیز نامند

सिंहहरणः
मृगहरणः
धर्मवर्मा
जयकारः
देवकार
आदिवारह
भूमिदत्तः
भयदत्तः
भूदत्तोवा
कूर्मदत्त
पूर्णदत्तोवा
क्षमदत्त
कुसमदत्तोवा
जयदत्तः
विजयदत्तः
दामोदरचन्द्रः
उदयचन्द्रः
लक्ष्मणचन्द्रः
समुद्रभूषणः
जगत्सिंहः
भगत्सिंहः
शक्तिभूषणोवा

بعد از پدر چہل و دو سال بر سریر فرماندھی نشست و از و گج سنگہ بوجود آمد۔ تا مدت سی و پنج
سال حکمران بُود و در خانہ گج سنگہ اجے سنگہ نام پسر نیک اختر شرف ولادت یافت و چون بلد پش
قالب عنصر را گسیخت وزرائی نیک محضر باتفاق رائی قشقہ راج باو داوند۔ گویند تا چہل سال
زیب آرائی تخت و دیہیم بُود و از صلبش بیجے سنگہ چہل و ہشت سال و از پشتش دیوہ گوفت
پنجاہ و دو سال و از صلب او رام گوفت ہفتاد و پنج سال و پسرش چندر گوفت شصت
سال و از پُشت او نندہ گوفت شصت و سہ سال و از و راجہ آدرائی چہل و نہ سال کارفرمای
سلطنت و فرمانفرمائی شد۔ و بعد از و دیورای پنجاہ و دو سال و بجائے دیورائی راجہ
گندھرب رائی چہل و دو سال اورنگ آرا شد و بعد از وفات او راجہ قدم رائی کہ او را
کرم درمانیز نامند چہل و شش سال بر مسند دولت نشست و پسرش کرم رائی ہفتاد و چہار
سال و از و کھیر رائے خلف الصدق او بظہور آمد کہ تا بیست و پنجسال ہنگامہ دار و گیر را
گرم داشتہ ازین دیر ناپائدار گذشت و فرزندش کھکھر رائی سی و دو سال و از پشتش راجہ
سند رائی پنجاہ سال فرمانروا شدہ جگت رائے فرزند نامور سند رای شدہ بیست سال
خرمن نیکنامی اندوختہ جہان فانی را پدرود کرد و بخانہ جگت رائی راجہ دودرائے سریر
آرا شدہ سی سال بہ نیکنامی گذرانید فرزندش راجہ جوگ رائے بوقوع آمد کہ پنجاہ و ہفت
سال افسانۂ بسیار از و یادگار آمد لیکن درخانہ راجہ جوگ رائی دو فرزند سعادت مند شرف —

गजसिंहः
अजयसिंहः
विजयसिंहः
देवगुप्तः
रामगुप्तः
चन्द्रगुप्तः
नन्दगुप्तः
आदिराजः
देवराजः
गंधर्वराजः
कटम्भराज :
कर्म्भवमांव
कर्मराजः
क्षीरराजः
खिखरराजाः
सिंधुराजः
जगद्राजः
दोदराजः
योगराजः

ولادت یافتند۔ یکے ملہن ہنس و دیگرے سورج ہنس گویند ملہن ہنس کہ من ہرس نیز اورا نامند صاحب
मलहंसः
قوت بود و از صلبش فرزندان بسیار بوجود آمدند۔ لہذا بطور تمغا و جاگیر بہر کس چند دہ تقسیم کردہ داد چنانچہ
اولادشان بمرور ایام و اقتضائے زمان برخلاف آئین راجپوتان جموال قلبہ رانی را شعار خود ساختند چنانچہ
موضع پرگوال و چیراڑ و تہب بنام نامبردگان نامی شدہ الحال بقوم منہاس بہ السنہ روزگار معروف و مشہور
اند الحاصل ملہن ہنس در حیات پدر نامدار ازین جہان گذران درگذشت۔ پس راجہ جوگ رائی
قشقہ راج جموں بہ سورج ہنس پسر صغیر خود داد و راجہ سورج ہنس شصت و سہ سال زیب بخش سूर्यहंसः
تاج و تخت شدہ۔ پسرش گنگادھر چہل و پنجسال و فرزندش دیولادھر چہل و نہ سال و از صلبش गंगाधरः
دہ فرزند ارجمند بوجود آمدند و از ان زمرہ پور ہنیش سرپہلادھر پنجاہ سال بر مسند دولت و اہبت देवलाधरः सर्पलाधरः
نشست و دران ایام فقیر صاف ضمیر روشن دل راز آگاہ روشن ولی نام بروش سیاحانہ و لباس
فقرانہ درارگ جموں رسیدہ با راجہ سرپہلادھر ملاقات ساخت و اعلام نمود کہ درین نزدیکی
جنود مجیدہ اسلامیہ بر تسخیر ولایت وسیع ہندوستان قدم کشا خواہد گشت و بیمن توفیقات غیبی
گزندشان بہ سکان این شہر نرسد۔ و از دست ستم و جفاکاری شان ایمن و مصؤن ماند چنانچہ
مزارش بر دروازہ گومٹ پایدار است۔ الحاصل راجہ سرپہلادھر بدست خود افسر فرماندہی بر
سر کرت دہر پسر بلند اختر نہاد۔ گویند راجہ کرت دھر بشجاعت و جوانمردی طاق و در مروت و
سخاوت شہرۂ آفاق بود۔ چون در ہفتصد و بیست و چہار بکرمی راجہ بکرم پال برای تلوک — कीर्तिधरः

فرمانروائی دہلی فوج ظفر موج تعین ساخت - راجہ کرت دھر باکمال شان و فر فوج متہور
باعانت و کومک رائے تلوک چند مامور کرد قضارا در رزم گاہ راجہ بکرم پال زخم کاری خوردہ
ہلاک شد و رائی تلوک مزبور غالب و منصور گشت - چنانچہ عرصۂ یکصد و چہل و چار سلطنت ہند
وابستۂ خاندان رائی موصوف بود درین عرض ہمیشہ ابواب رسل و رسائل دوستانہ درجانبین
مفتوح ماند پس راجۂ کرت دہر تا عرصۂ شصت سال کاربند عدل و داد بودہ رخت اقامت

अजयधरः
विजयधरः
वत्सलाधरः
सूर्यदेवः

بربست و خلفش اجے دہر پنجاہ و نہ سال کارفرمائی سلطنت و نامداری ماند و پسرش بجے دہر پنجاہ
سال و خلفش بچرلادھر تا مدت پنجاہ و سہ سال سریر آرائی اقبال بودہ - راجہ سورج دیو خلف
نامدار بچرلادھر است گویند جملہ امور فرمانروائی و کارگذاری را بر ایام ہفتہ ہفت بخش فرمودہ
بہ سبع وکیل تفویض نمود کہ بروز مقررۂ خود عتبہ بوس شدہ استمزاج دانستہ انودہ کاربند کار
می شدہ باشند - چنانچہ کارخانہ بیوتات و تیاری عمارات وغیرہ مصرف سرادق نشینان عفت
قباب بیک دیوان تفویض فرمود دوم وکیل رعایا کہ بوارسی رعایا و برایا و ضبط مہمات مالی و
ملکی وارسیدہ بموقف عرض رساند - سوم - سالار لشکر کہ حل و عقد امور عساکر تعلق باو باشد نامزد
فرمودہ - چہارم - وکیل دفتر کہ عہدہ دفتر و سررشتہ حضور نویسی برائے زرنیش انتظام باید مقرر نمود
پنجم - وکیل عدالت کہ رتق و فتق مقدمات عدل و انصاف حصر بر او باشد مشخص ساخت
ششم - طائفہ نغمہ سرایان جادو نفس و مغنیان خوش الحان بیک تن تفویض کرد کہ بروز جمعہ

آن طایفه را در حضور می آورده باشد هفتم - بتفحص حال دزدان وسیاست قطاع الطریقان یک کس را نگذاشت - القصه هفتاد و دو سال نقارهٔ جهانبانی نواخت و بهوج دیو فرزند مهین اوست که شصت و پنجسال خاتم داد و دہے در دست داشت و از صلبش چهار فرزند ولادت باسعادت یافته موسوم به کهرن دیو و اوتار دیو و کهرک دیو و پہلاد دیو شدند اما راجه کهرن دیو بعد از پدر بر سریر فرمانروائی نشست و بیر دیو فرزند سعادتمند از و بوجود آمد و خلفش کابو دیو و پسرش ارل دیو و فرزندش مانک دیو کسوت وقوع پوشیدند - چنانچه مانک دیو جاگیر خود را منکوٹ نام نهاد - اما در خانه مانک دیو خلف باتمیز مسمی به اودے دیو پدیدار گشت او را ناگر دیو پسر شد - از او اوتم دیو و پسرش ہرچند و غیره چند پشت بوجود آمده - الحاصل راجه بهوج دیو صاحب خرّم و دُور اندیش بود - بهر طرف راستی و بهر سُو آشتی داشت خصوص با مهاراجه جیپال والیٔ پنجاب مراتب یک جهتی و اتحاد و یکتا دلی در و او منوط و مربوط نموده بود چونکه بارادت ازلی و خواهش لم یزلی که چون و چرا را در قدرت کامله اش گذاری و قیل و قال را در حکمت بالغه اش دخلی نیست **بیت**

مرا در ارسد کبریا و منی + که ملکش قدیم است و ذاتش غنی

در سنه یکهزار سی و دو بکرمی مطابق سه صد و شصت و پنج سنه هجری سلطان ناصر الدین سبکتگین فرمانروائے غزنین با جنود بسیار و عساکر بیشمار بعزم تسخیر و تصرفِ مملکت هندوستان

औजदेव:

تاخت آورده گل زمین کابل را مضرب خیام ساخت وبسا بیگناهان مشرب قدیم هنود را باتیغ
جفاکار برخاک فنا انداخته بنائے تعصب وتغضب درمیان گذاشت چاره ناچار راجه
شجاع میدان کارزار گروه مشهوران جلادت کیش وراجپوتان شجاعت اندیش را فراهم
آورده بمقابله ومقاتله آن عدوئے پرکین ودشمن دنیا ودین زمام عزیمت مصروف گردانید
وراجه بهوج دیو قشقه راج به راجه اوتار دیو خلف الصدق داده خود بکومک وپشت گرمی ःपवतारईवः
راجه جیپال شامل عساکر اقبال گردید۔ وجان شیرین را بر مراتب وفاد شرائط محبت وولا فدا
ساخت۔ پس راجه جیپال رائے مراتب صلح وآشتی را بمیان آورده۔ پس پاشد و براجه اوتار دیو
ابواب مدارا ومواساه زیاده از پدر مفتوح ساخت۔ الحاصل چون ناصر الدین سبکتگین از
بار حیات وزندگانی سبکدوش شده از تنگنائی هستی برآمد واز جهان فانی بعالم جاودانی شتافت
سلطان محمود پسرش سامان جنگ واسباب رزم بهم رسانیده درسنه یکهزار وپنجاه وهفت
بکرمی داعیه تصرف وتسخیر هندوستان را پیش نهاد نموده بجناح استعجال تاخت آورده وازین
طرف راجه جیپال معه پهلاد دیو که از طرف راجه جموّن معاون ومددگارش بود بمقابله سلطان
شتافت ونصرت نیافت۔ آخر الامر راجه پولاد دیو که پولاد بازو وشجاع عرصه کارزار بود۔
جی گنان درعرصه کارزار آمده چنان کارنامه رستم وافراسیاب برروئی کار آورد که هنگامه
نبرد وش بروز دار وگیر قصب السبق برد الحاصل دران رزمگاه تیز کارے خورد وجان بحق

سپهر دولتش برای شکست یافت ورای دل شکسته بدست مخالفان خونخوار گرفتار آمد وسلطان محمود
بطالع محمود وبخت مسعود بجهت تسخیر هندوستان هیونشان عنان عزمیت معروف ساخت هرچند راجه
ایندرپال ولد راجه جیپال چند سال بجدال وقتال پرداخت آخر تاب نیاورده باکمال تب وتاب
بکوهستان مخفی ومتواری شد مختصر کلام چون مهره باز فلک نرد نصرت بکام سلطان درباخت
گویند سیزده بار بارگی عزیمت بسوی هندوستان جلوریز ساخت چنانچه باری شهزاده بالشکر
موفور ومتهوران پر غرور از طرق وشوارع کوه دامن عبور ومروری ساخت که راجه اوتاردیو برین
نیت پرغفته وقوف آورده دلیرانه وار مستعد پیکار وصف آرای کارزار گردید چنانچه از اتفاقات
زمانه در هنگامه رزم گاه شهزاده را تیر به پهلو رسید وفوج شاهی رسوای هزیمت کشید راجه با فر وشان
بصوب دار الامارت جموّن مراجعت فرموده مدت چهل وچهار سال اشهب مرام بکام خود تاخته
جسدیو نام فرزند گرامی خود را بر مسند سلطنت نشانید وچون راجه جسدیو که شهر جسروته تخصیص کرده یشदेवः
اوست سی سال بانصاف مروت کار فرما بوده راجه سنگرام دیو فرزند کلان را افسر فرماندهی بر संग्रामदेवः
فرق نهاده تا مدت چهل ویکسال دیهیم ابهت آراست چنانچه راجه جسکر دیو که او راچکدیو यशस्करदेवोवा
نیز نامند فرزند ارشد اوست ودر ۵۱۱ هجری هفتاد سال با وامر ونواهی ملک پرداخت ودر चकदेवाः
عهدش ملک خسرو از اولاد محمود غزنوی بر خسروی هند کامروا بود وازان بعد سلطان شهاب الدین
غوری اعلام جهانگیر را برافراخت وشرف نگهی وغور رسی بصلاح صوابدید راجه جمّون قاعده

सियालकोट

سیالکوٹ راتعمیر ساخت وبعدش راجہ برج دیو بر مسند امارت نشست در سنہ پانصد وہشتاد وہشت
ہجری مطابق یکہزار و دوصد وسی وہشت بکرمی سلطان شہاب الدین غوری بر رای پتورا کہ عشرت
دوست وازرتق وفتق مہمات بے خبر بود واکثر اوقات عزیز را بخواہش لذات جسمانی ورغبت
شہوات فانی ضائع میکرد۔ بمقتضای این ابیات **نظم**

دو آفت بود شاہ را ہمنفس ۔ گدا را نباشد بآن دسترس
یک آفت ز طباخ چرب دست ۔ کہ شہ را کند چرب وشیرین پرست
دگر آفت از جفت زیبا بود ۔ کزو آرزو ناشکیبا بود
ازین ہر دو شہ را نباشد بہی ۔ کہ این پر کند طبع وآن تن تہی

تاخت آوردہ اورا دستگیر ساخت وچشمش را کہ خوکردۂ جمال وشیفتۂ حسن مہوشان
پری تمثال بود میل نابینائی کشیدہ وعین بی نور گردانید گویند رای پتورا خواہش ایزدی
را بسرو چشم منظور نمودہ بچشم امید منتظر وقت بود روزی در بزم سلطان از کار فن تیر اندازی
ونشانہ بازی بمیان آمد شخصی کوتاہ بین در حضور سلطان عرض نمود کہ رای پتورا در فن ہدف
اندازی وتیر بازی چنان طاق است کہ بر آواز تیر بر نشانہ میرساند قضارا سلطان بے
گمان رای را در حضور طلب ساخت وتیر وکمان خاصہ بدست اوداد رائے گوشۂ کمان را
تا گوشہ گوش کشیدہ از کمین گاہ قصاص ہدف را بدیدۂ دل دیدہ وفہمیدہ بی سہم ناوک بجانب

سلطان راند۔ کارش تمام ساخت آرے **مصرعہ** دشمن نتوان حقیر و بیچارہ شمرد

الحاصل راجہ بیج دیو در ۱۲۲۱ بکرمی بر مسند امارت نشست و مدت پنجاہ و یکسال با فر و استقلال

بودہ ازین دار الفنا انتقال نمود و نرسنگدیو پور مہین او چہل و دو سال مسندنشین گشت و پسرش نृसिंहदेवः

ارجن دیو پنجاہ و پنج سال و خلفش جودہ دیو چہل و ہفت سال مربع نشین چار بالش خلافت و جہانگیری अर्जुनदेवः

شد و راجہ مالدیو پسر گرامی جودہ دیو تہمتن تن و خصم افگن بود و عمارات منڈی بنا کردہ اوست पोयदेवः

و گویند در سنہ ہشت صد دیکم ہجری حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان لوائے فتح و

فیروزی را بر افراختہ از بلاد ترکستان روئے بہندوستان آورد و خانہ ہائے سکان ہندوستان मालदेवः

بخاکِ فنا بر انداخت و تمام ملکِ ہند تا حدود دہلی ویران و پامال سمِ ستوران کرد قریب

پنجاہ ہزار راجپوتان خصم افگن و محاربان دشمن شکن بدستِ سپاہِ نصرت اعتصام گرفتار آمدند

و فرمان قضا توامان محتوی بر قتلِ عام بلاد ہندوستان جاری فرمودہ از آنجا عنانِ عزیمت

بسوے ہردوار منعطف نمود۔ اتفاقاً آن روز روزِ تحویل نیر اعظم در برج حمل کہ بزبان ہند

آن را بیشاکی نامند بود۔ و مردم مشربِ ہنود جوق درجوق بہ ہردوار فراہم و مجتمع بودند پادشاہِ

قہر آور حکم قضا جہت قتلِ بگناہانِ ہنود داد و بر مشرب ہردوار ہزاران جان بگناہان در

ورطۂ فنا انداخت۔ و از انجا زمام مراجعت را منعطف ساختہ براہِ کوہ دامن عازم

ترکستان شدہ چون متصل کوہستانِ جمون نزولِ رایتِ اقبال گشت راجہ مالدیو معہ جماعہ

راجپوتان پیکارطلب بعزم شبخون به قشون شتافته وگل زمین جمون را از لشکر گورکان کان
گور ساخته با فتح کمال و نصرت بیهمال تارکِ استکبار را برافراخت. چنانچه در روضة الصفا
که از تواریخ معتمد روزگار هست مذکور که چون خاطر انور حضرت صاحبقران والاگهر از غزوات
حدود کوه سوالک باز پرداخت رایت سعادت و اقبال بجانب ولایت جمون برافراخت
و در مقابل قریه بابلیانه از اعمال آن موضع نزول فرمود. شیخ محمد ایکوتمور مبشر و اسمٰعیل برلاس
را بتاخت آن دیهه فرستاد مردم بابلیانه بغایت شجاع و دلیر بودند و جنگلها استوار داشتند
چھپرهائے در کنارِ جنگل مرتب ساخته آماده جدال و قتال شدند مجاهدان دین خاستند
که بے تاخیر بدار و گیر مشغول شوند و سزا و جزاء مخالفان در کنار ایشان نهند امّا در آن حال
از موقفِ جلال خبر آمد که بهادران بر جنگ مبادرت ننمائید و چندان توقف نمائید که روزِ
دیگر چترِ زرنگار سایه وصول بر آن دیار اندازد۔ روز هفتدهم جمادی الآخر سنه احدی و
ثمان مائة حضرت صاحبقران سپهرِ احتشام بر سمندِ گردون خرام سوار شده و لشکریان صفهای
کشیده برانغار و جرانغار و قول بیاراستند و آواز تکبیر و تهلیل باوج فلک اثیر رسانید
مخالفانِ دین بمجرد استماع طنطنهٔ نقاره و کوس و سورنِ سپاهِ ظفر قرین دیهه را گذاشتند
و بگریختند بسان این رو در بیشه هاے و جنگل هاے ماوا گرفتند شیران بیشهٔ هیجا چھپرها
برداشته و در مقابل جنگل توقف نمودند تا سپاهِ ظفر پناه از سرِ امن و فراغ پا در قریه نهاده

غلّهٔ فراوان بدست آوردند - دیگر سپاهِ ظفر پناه سہ قریه معمور معتبر را تاختند و خاطر خود را از علف و علوفه چند روزه فارغ ساختند و لشکرِ فیروزی اثر بعد از قطع چهار فرسخ که مجموعهٔ آن کشت زار بود در دره که منبع آن جمّون است در آمدند و چند نوبت از آب بگذشتند - و در دامنِ کوه بطرف دستِ چپ قصبه جمّون بود - و بجانبِ دست راست قریهٔ منون در هر دو محل گبرانِ قوی هیکل بالا بلند تنومند زورمند بودند - کوه هائے و جنگلهائے در غایت متانت و حصانت داشتند - چنانچه روندگان عبور بر آن موضع از محالات می پنداشتند و آن جهّال عیال و اطفالِ خود را بقلال جبال فرستاده رائے ایشان با طائفه از متهوّرانِ بیباک پناه به موضع حصین از کوه بُرده ایستاده بودند و تیر می انداختند و نعره می زدند - رائے عالم آرائے بنابر مصلحتے که ملاحظه فرمود فرمان داد که ایشان را بحال خود گذاشته هیچکس از لشکریان متعرّضِ آن جماعت نشوند - امّا قریهٔ منون را تاخت کنند سپاه ظفر پناه موجب فرموده عمل نموده آن دیه را غارت کردند و رایت نصرت شعار از انجا در حرکت آمده روز جمعه بست و یکم ماه از آب جمّون عبور نموده چهار گروه رانده در مرغزارے که چهار فرسخ علف خوار بود بر کنارِ آب چناب فرود آمد چنانچه شاعری بتاریخ آن گفته

نظم

زفتح شاه که مجموع بشمری تاریخ ‏ ‏ ‏ ‏ شود معیّن و خورشید بُد جدی آرا

تو باز گر نکنی کار هندوان بنگر ‏ ‏ ‏ ‏ زشدتے که بایشان رسید سال رفار

زآبیاریٔ نصرت بباغ دولتِ شاه　　بسالِ خارگلِ فتح هند شُد بویا

مختصرِ کلام راجه الدیو مدّت چهل سال کاربند شجاعت و نامداری بوده در سنه یکهزار وچهار صد و پنجاه و شش بکرمی ازین جهان گذران درگذشت و پسرش راجه جمیر دیو تاجِ امارت بسر گرفت و بیست و شش سال بر مسندِ حکومت مسلّط بوده در رزمگاه شیخا کهوکهر در وفاداری مبارک شاه فرمان روائی دهلی که راجه همیر دیو را بسیار دوست داشتی و ملقّب بهیم دیو نهاده فرمانروائی بیست و دو راج که از ان یازده در دوآبه جالندهر یعنی کانگڑه که نگرکوٹ نیز نام اوست و یازده این روئی دریاے راوی اند بزمامِ اختیار او حواله ساخته بود جام فنا را نوشجان ساخت و بجائیش راجه اجی دیو که او را عجب دیو نیز نامند مسندنشین گشت و مدّت سی و یکسال زیب بخش مفرشِ حکومت بوده کوسِ رحلت نواخت و خلفش راجه بیرم دیو جانشین مسندِ شرف گشت و بقدر چهل و پنج سال با فرّ و اجلال بوده جهان بے بقا را پدرود نمود بعد رحلتش راجه کهوکهر دیو مربع نشینِ چار بالش ارهت و اقبال گردید گویند دران عهد بمرور نه صد و سی و دو سال هجری ظهیر الدّین بابر بادشاه از دریاے سندهه عبور عساکر فرموده بنا بر تسخیر ولائت وسیع هندوستان توجه همت برگماشت و براه بهلول پور و سیالکوٹ گذر فرموده در میدانِ پانی پت کرنال با سلطان ابراهیم والیٔ هندوستان برزم و جدال پرداخت و نیز در آن ایّام سالک مسالک توحید و عارج معارج تجرید و مقتدای شوارع وحدت صدر

نشین اریکهٔ معرفت باباگورو نانک جی شرفِ بروز آوردند القصه راجه کهوکهر دیو بیست و نه سال
مراسم عدل وداد تازه تر داشت و ازین عالمِ فانی بعالمِ جاودانی شتافت و بجایش کپور دیو در سنه
نهصد و سی و هفت هجری کلاه خسروی را برتارک نهاده سجاده وفنا قدم گشا و چهل و یکسال
سریر آرائے شوکت بود و دو فرزند گرامی ازو یادگارِ دهر ماندند۔ یکے جگدیو دویم سمیل دیو راجه
جگدیو سریر آرائی باهو گردید مدت مدید حکمرانِ بوده شربت ممات چشید و راجه پرسرام که کرشنه دیو
هم او را مانند پسر اوست۔ ولدش عظمت دیو و پرتهوی چند و بنجانهٔ پرتهوی چند پسرے بود
برادر زادهٔ او کرپال دیو مسند نشین گشت۔ پسرش ننت دیو پشت بر پشت حکومت باهو کردند
اما سمیل دیو که فرزند دویم کپور دیو است بیست و پنجسال بر مسند رفعت ریاست جموّن بجائے
پدر نشست و چون آزاد طبع و ساده وضع بود بکار ریاست سلیقهٔ بهم رسانید و خلفش راجه سنگرام دیو संग्रामदेवः
که خوش مرام و نیکنام بود سی سال نیکنامی را که نتیجه زندگانی بلکه حیات جاودانی است بنیاد ساخت
و بعدم خانه شتافت و راجه بهوپ دیو فرزندش در سنه یکهزار و سی و شش هجری بر مسندِ भूपदेवः
فرماندهی نشست۔ مدت بیست و شش سال متمکن وسادهٔ اقبال بوده کالبد عنصری را گیخت و راجه
هری دیو فرزند گرامی اوست که همردیف عساکر اقبال عالمگیر پادشاه در سفر دکهن مرحله پیمائے हरिदेवः
بادیهٔ اجل گردید سی و شش سال تارک حکومت برافراشت و خلفش گجے سنگه پانزده سال गजेसिंह
و چند ماه زیب بخش وسادهٔ حکومت شد از پشتِ او دو فرزند یکے مسمی به اندر دیو دویم مسمی

धुवदेवः

به دهرب دیو بوجود آمدند۔ اتفاقاً اندر دیو از اسپ افتاد و جان شیرین در داد و راجه دهرب دیو سمت
یکهزار و هفت صد و شصت بکرمی بر تخت حکمرانی نشست و بیست و دو سال و چند ماه بر مسند
حکومت متمکن بوده جهان فانی را پدرود نمود و شبستان دولت و اقبال او بنور جهان فروز چهار

रणजीतदेवः

شمع روشن و منور گردید یعنی چهار پسر بلند اختر از و بوجود آمدند۔ اول راجه رنجیت دیو۔ دوم
میان کهنسار دیو سیوم میان صورت سنگه و چهارم میان بلونت سنگه اما مهاراجه رنجیت دیو
بعد از انتقال راجه دهرب دیو بر سریر فرماندهی نشسته۔ اگرچه در اوائل چندی از کلفت
اعدا ترسناک مانده به بهاگ که کوهیست مشکله بجوالی کوه ترکٹا رفته طرح اقامت انداخت
و از انجا در لاهور نزد خان بهادر صوبه دار لاهور بملاقات رسیده تا عرصه دوازده سال نظربند
بود و میان کنسار دیو بجائے شان بر مسند حکومت کارفرما ماند و میان صورت سنگه هم بوی
پیوست لاکن عاقبت کار راجه فرخ رای از انجا آمده راج جموّن و الکائی پنجاب که عنقریب
گذاره آید بحوزهٔ تصرف در آورد و بعدل و داد شهرهٔ آفاق گشت و طنطنهٔ نکونامی را
که نتیجه زندگانی بلکه حیات جاودانیست در چارسوی عالم بلند گردانید۔ چنانچه اندک از بسیار
حوالهٔ قلم وقایع نگار میشود گویند در عهد هایون راجه عرش آشیانی شاهوکاری مالدار جهان
ناپائدار را درگذاشت۔ و فرزندی که قایم مقامش می شد نداشت ازین رو مردمان هرسو
در حضور مهاراجه عرض کردند که مال بسیار لایق خزینهٔ سرکار است راجهٔ بلنداقتدار بجواب

آن فرمود که بیت المال حق فقرا و مساکین است نه سزاوار گنجور سلاطین شایان آنست که حکم اشتهار
بنام کارپردازان امصار و دیار رقم پذیر گردد که اگر احدے از وارثان فلان شاهوکار موجود باشد
بارگ جمون رسیده بلا اهمال متصرف مال گردد چنانچه مشهور است که پیره زنی از مضافِ بلتان
که بے نوا و از کفو شاهوکار متوفی بود رسیده قابض و متصرف مال مسطوره گردید در و زے
گاذری به نیت شستن پارچه بر مشرب دریای توی رفته بود پس زوجه آن طعام پخته از
خانه برده بمشار الیه رسانید و بمجردِ تاکل آن جانش از جامهٔ بدن بدر آمد مردمان را احتمال
زهر دادن بنسبت بزن مسطوره گردید چنانچه مهاراجه صاحب در تحقیقات این امر اجازت فرمودند
که از شرکا و محله داران تفحص و تفسر روبه زنکه گاذر کرده شود چنانکه حالی رائے عالی شد که زن
مزبوره از ذمائم نفس پاک و معرا است و از آلایشِ رذایل مبرا از آنجا که فکر وقاد و دانش خداداد
رکن رکین منزلِ انصاف و داد است مهاراجه دوربین بادلِ انصاف گزین فهمیده و بر ژرف
نگهی وا رسیده حکم جهان مطاع فرمودند که بجائیکه زوجه گاذر طعام مذکور از خانه برده گذاشته
بود بنظرِ غور مشاهده نمایند بر طبق آن مستفسران بقرب و جوار آنجا از چار طرف ملاحظه
کردند از گرد آن ماری زهرآگین زیر سنگی مرده دیدند که مورچه ها بر آن جمع شده اند
و از انجا بر سنگ که محل داشتن نان بود فراهم گشته القصه ازین ماجرا واقف بوده بوقف
عرض رسانیدند که بآلایش زهر مار که بآن قرب و جوار زیر سنگی افتاده سرایت زهر در نان شده است

پس عورت مسطوره از کشاکش ناحق بیباک واز وسخ تهمت پاک گشت واخبار عدالت وداد
راجه فرخ نژاد بر صفحه روزگار رقم اشتهار یافت آرے **فرد**

شاه را به بود از طاعت صد ساله زهد — قدر یک ساعت عمری که در و داد کند

گویند اکثر اهل مکنت ومال آوازه نیکنامی مهاراجه فرخنده آل شنیده طرح اقامت بشهر جموّن انداختند که تا عرصه یک ونیم کروه بازار دلفریب وسوق تمام زیب آبادی تازه و رونق بے اندازه گرفت ونقش نیک نیتی راجۀ ملک خصال چنان بدل مردمان جای گرفت که احدی بروز روشن اخفائی مکنت ومال واستار دولت ومنال نمی ساخت بلکه حضرت ملکه مقدسه ارشکوی محمد شاه پادشاه که نعش بنت را گرفته آمده بود از وقوع خروج وآشوب سنگهان در ممالک پنجاب رفتن شاه جهان آباد قرین مصلحت ندانسته راجۀ والا اقتدار را مناص خود تصور یده بارک جموّن بمعه مال واسباب خطیر که داشت پناه آورد گویند مردم سفله ودون همت در خدمت مهاراج گذارش کردند که زر خطیر ومال کثیر مفت بخانه مانند حلوا در دهن رسیده مهاراجۀ دوربین باکمال عتاب خطاب فرمود که بنظر انصاف گزین مال دنیا را اقتدارے وزر جهان را اعتباری نیست ونگفته اند نیکنامی که باعث حیات جاودانی است از دست دادن کار خردمندی نه **نظم** مرد از پے لعل وزر نپوید * طفلی است که زرد وسرخ جوید *
زر چیست جز آتش فسرده * خاکی بیمار بلکه مرده * وچون پیوسته حمایت پناه یافتگان

پیش نهاد ضمیر والا امید اشت رای سنگه راجه چمبه که راجه بجراج دیو داماد وش بود نزد مهاراجه
رنجیت دیو آمد ملتمس شد که قلعهٔ پٹیار را راجه کهمند چند کٹوچ از نشا خود کامی که داشت بتصرف
خود آورد. التماس او مقرون باجابت شده. راجه بجراج دیو را معه رانئے عظمت دیو
منگوٹیه و شمشیر چند پنتال و راجه امرت پال فرمانروائی بسوهلی و شاه پور که داماد راجه رنجیت دیو
و بزیور عقل آراسته بود و راجه رتن دیو جسروٹیه و راجه جے سنگه بندرال معهٔ عساکر قاهره
بسرکردگی میان رتن دیو منڈی واله ولد میان جسونت سنگه تعین ساخت چون آنروئے
آب دریائے راوی در منزل مچهی بهون واقعه علاقه نورپور نزول لشکر گشت راجه پرتهی سنگه
نورپوریه باستقبال در آمده شامل لشکر راجه بجراج دیو شد. وازانجا در منزل تالاب راجه
فروکش شدند و راجه گوردهن چند گلیریه پناه خواسته. غاشیه اطاعت بر دوش کشید و در
منزل جوالامکهی راجه گوبند چند دوتارپوریه آمده شامل گردید. و راجه رای سنگه چمیال نیز معه
فوج خود آمده ملاقی شد و ازان طرف که راجه کهمند چند معه راجه ابراج سنگه جسوال آمادهٔ
پیکار گشته. در مقام کلیسر پای استقامت افشرده بود. چون راجه بجراج دیو از دریائے
بیاس بگذر گوپی پور ڈیره عبور ساخت. راجه کهمند چند بیچون و چند از کلیسر گریخته رفت و
پرگنهٔ چنور و گوهاسن را راجه بجراج دیو به آتش داده غارت کلیسر کرد و در نادون رسیده
آن را نیز بآتش سوخت ازانجا راجه کهلوریه را طلب داشته بتفقد و مدارا پیش آمد و راجه

منڈی ہم حاضر شده امان خواست و ملک راجۂ کٹوچ براجگان که حاضر شده بُودند منقسم گشت
پرگنۂ چنور و گوماسن و چہکر و ہتیار براجه گلیر و پرگنه پالم براجه چمبه شامل قلعه پٹھیار واگذار گشت
و درنادون تهانۂ خود مقرر کرده پرتهی پور جاگیر راجه گوبند چند دتار پوریه مشخص شد و راجه
دیوی چند کهلوریه را پرگنۂ مہل موریان عطا شد و از انجا مراجعت در کلیسر کرده بر راجۂ کوٹ
لہریان و سیبه لشکرکشی ساخته تاخت و تاراج ملک شان کردند. القصه راجه نرائن چند سیبه
والا آمده حاضر گشت. و چون راجه کہمند چند در علاقه راجه جسوال رفته پناه یافته بُود لهذا بنام
راجه ابراج سنگ جسوال قلمی رفت که کہمند چند را از علاقهٔ خود بدر کنند تا گوپی پور باشان
معاف خواهد ماند. والّا لشکر والا بر سر خود رسیده دانند. چنانچه راجه جسوال به دُور اندیشی ها
کاربند شده حاضر گشت. و از گناه استغفار ساخت. و ایشان به تعظیم و مدارا بادی سلوک
کرده پرگنۂ گوپی پور و پرگنه کوٹ لہریان باو جاگیر مشخص نمودند. القصّه راجه کہمند چند چون
دید که بغیر از حاضر شدن چاره کار نیست. لاچار آمده زنہار خواست و چون آثار ندامت
از ناصیۂ احوال او ظهور داشت. راجه بجراج دیو از بلند ہمتی از تقصیر او درگذشت و ملک
او باو گذاشت و کهڑک چند پور رہین او ہمراه راجه بجراج دیو بنا بر عتبه بوسی مہاراجه
رنجیت دیو بجمّون درآمد و چون میان رتن دیو ہمراہش وعده کرده بُود که یک شب ترا بجمّون
ماندن است لهذا مہاراجه بنظر ایفاء وعده روز دوم بدادن خلعت فاخره رخصت فرمودند

وراجه رام شرن راجه هندور که باستیلای اعدا از ریاست جدا شده بُود آمده دولت عتبه بوسی
یافت و باعانت ومددگاری راجه بجراج دیو بر مسند ریاست متمکن گشت چنانچه راقم این
شگرف نامه دقت رفتن در شمله از زبان خودش برین ماجرا آگاه گشته است. ازانجا که غیرت
وناموس پرستی وتهور وزبردستی راجپوتان شهرهٔ آفاق است خصوص شجاعت وجوانمردی
وجلادت ودشمن نوردی راجپوتان جموّن از همه فایق تر روزے مهاراجه رنجیت درخلوت کدهٔ
خاص زیب آرای سریر حکومت بُودند وراجگان حوالی قلمرو ڈوگر وجالندهر در مجلس حول
چار بالش جاه وجلال مربع نشین بر سبیل گفتگو از زبان مهاراج برآمد که درین زمان از
راجگان جالندهر راجه غیوّر شل راجهای سلف احدے نیست. گویند این معنی برخاطر
راجه پرتهی سنگ نورپوریه که داماد مهاراجه بُود گران آمد وبعد چند در نورپور مشکوی خاص
دراحوال راجه بجراج دیو مزاحمت گونه آغاز ساخت. ورانی جموال ازبلند پروازی راجه
برآشفته خط خود بخط ڈوگره بطرف والد نامدار خود نوشته ارسال کرد که راجه نامورم از
بادهٔ خودکامی سررشتهٔ هوشمندی راگسیخته سخن نازیبا راکه بقالب گفت درنیاید بے
محابا درباره ذات شریف وخاندان والا برسر زبان آورده اکنون غیرت خاندانی
تقاضای آن میکند که بدین نوشته هذا لشکری شائسته باین ناحیت مامور فرمایند تا
راجه خودرا ایر نشهٔ خودکامی فرود آید سخن کوتاه چون بریدمنزل بریده بحضور مهاراجه حاضر

آمده حقیقت را بوقف عرض رسانید. هانگاه مهاراجه والاجاه راجه بجراج دیو راکه فرزند خلف
وجانشین مسند شرف بود مع میان رتن دیو درحضور خود طلب داشته حکم فرمود که همین وقت
عساکر منصوره بنابر سرزنش راجه پرتهی سنگ نورپوریه که بنسبت دودمان والا باینکه نسبت
فرزندی دارد سخن نالایم برزبان رانده مامور شود وایشان سرگروه لشکر منصور اند. چنانچه
بفرمان مهاراج راجه بجراج دیو مع میان رتن دیو بلا توقف واهمال عازم مهم گشت وبعد قطع
مسافت از معبر جلاله گذر یافته تاراکهر معسکر جاه وجلال ساخت. واز ان طرف راجه نورپور
بنامه وپیغام راجگان جالندهر وسرداران کهنیه وسردار جی سنگه را متحرک این سلسله ساخته
باخود معاون کرد. چنانچه از هرسوی راجه ورای وفوج خالصه جمع آمده داخل نورپور گشتند. مگر
راجه بجراج دیو از جمع کثیر وجم غفیر دشمن گونه پرواه نداشته صف مصاف آراست
وهنگامه کارزار گرم ساخت گویند از سرحد نورپور تا سدوان لشکر راجه بجراج دیو تعاقب
معاندان کرده از صبح تا شام چنان مقابله طرفین گشت که فوج جوال مانند موج دریا جان
مخالفان را در ورطه فنا غرق می ساخت واز طرف مخالفان هم در جوانمردی ومردانگی تقصیرے
نشده از گوله توپ وتفنگ چنان آتش درجاڑ سدوان اشتعال برگرفت که گویا تمام جنگل
رشک آتشکده شده بود وبهادران میدان وفاداد جوانمردی داده راهی ملک بقا
شدند وصدها مورچهڑ وسورج بکهه که نشان راجگان کوهستانست بزمین پایمال متهوران

عرصهٔ رزم گرم گردیدند وهم میان کرم سنگ نبیرهٔ میان رتن دیو جان شیرین فدا ساخت گرمیان
رتن دیو که از صبح تا نصف نهار در پوجا و پرستش ایزد کردگار مشغول و موظف می بود بسنوح
این سانحه هیچگونه متاسف نشده بیاد ایزد بیهال مصروف اند چون وقت عصر گشت بجمال
قوی دلی وثبات متوجه کارزار شد واز طرفین کار بشمشیر رسید. چنانچه قریب دو هزار کس از جانبین
شربت اجل چشیده جان نثار کردند پس راجه بجراج دیو فتح ونصرت یافت وراجه پرتهی سنگ
تاب جنگ نیاورده ـ در قلعه نورپور محصور وقلعه بند گردید وتا عرصهٔ دراز هنگامهٔ کارزار از طرفین
گرم بود. آخر کار قلعگیان لاچار شده بامان درآمدند القصه راجه پرتهی سنگ همراه راجه
بجراج دیو بخدمت مهاراجه رنجیت دیو آمده مشرف گشت. ومهاراجه نیک رای بعواطف
جلیله مستمال فرمودهٔ راج نورپور بدستور باو معاف داشت ودر ایام سلطنت احمدشاه
دورانی که راجه سوکهجیون صوبه دار کشمیر از خمار خود کامے سررشته وفاداری را گسیخته بود در
زمانیکه شاه دوران ارک لاهور را مضرب خیام کرد مهاراجه رنجیت دیو را بوساطت شاهولی
خان یادمود و وزیر مسبوق الوصف فرزند خود را که ولیعهدش بود برائے آوردن مهاراجه
بجموّن روانه کرد. چنانچه بحسب طلب شان روانه لاهور شده ملاقات ساخت. ودر ملاقات
اوّل از طرف شاه مراتب مواسات ومهمانداری ادا شدند ودر ملاقات ثانی فرمایش تسخیر
کشمیر گشت واین معنی را مهاراجه منظور داشته رخصت یافت وبجموّن رسیده راجه

بجراج دیو پور مہین خویش را مع میان رتن دیو که سپاه سالار لشکرش بود براه بانہال مامور کرده و
براه راجور و پونچھ لشکر پادشاهی بنا بر سرزنش سوکھ جیون مقرر گشت چنانچه براجه سوکھ جیون
از خوف پادشاهی دست و پا گم کرده از مکان چیره آوردہ گریخته بدست آسیابان گرفتار شد
و بجلدوے این خدمت جاگیر مقدار شصت هزار خروار شالی بمقابلهٔ مبلغ یک لاکھ و بیست و پنجهزار
روپیه نسلاً بعد نسل بمهاراجه فرخ سیر از کشمیر مقرر گشت پس اگر از کارهای سترگ و کارنامهای
بزرگ مهاراجه تفصیل کرده شود کتابی بتطویل پرداخته گردد. واز مقصود باز دارد بنابران
در اثنای احوال بر سبیل اجمال ذکری نگاشته کاشف مدعا ام که ببرکات نیک نیتی راجه
فرخنده اطوار بسیاری از راجه های مرز و بوم کوهستان ناهج مناهج فرمان بری شده غاشیهٔ
باج و خراج بر دوش مطاوعت گرفتند و هم در هنگامه وغا بظهور عیار اخلاص سخت
کوش مبارزت می بودند مثل میان سوجان سنگ و مهر سنگه راجه کشتوار و شمشیر چند راجه
چنینی و بهادر سنگ راجه هستال و قرمچی و دیا پال راجه بهدرواه و پرتھی پال راجه پهڈو و
امرت پال راجه بسوهلی و رای سنگ راجه چمبه و دیوان اندر دیو راجه بندرالته و راجه رتن دیو
جسروٹیه و دلیل سنگ و اچهر سنگ راجه منکوٹیه و رانه مرهتی و ختسال و رایان ڈنگ پٹیل
و پرتھی سنگ راجهٔ نورپور و راجه کرم الله والی راجور که خاص سرافراز کرده دست شان
بود و راجهای پونچھ و ناروه و اصالت خان و نعیم خان راجگان بهمبر و دیوان غلام علی

وحیدر علی خان گکھر و راجه میرپور و چوپک وسوخان ملکانه وغیره راجه های کهری وکهربالی و
ودیگر اهالی وموالی حلقه اطاعت درگوش کشیدند واکثر سرای سرزمین کوهستان ازمضافات
پنجاب وغیره چون دولتانگر وکڑیانواله وعالم گڑهه وپرشاه دماڑی کهوکران وٹانڈه موٹه وغیره
دہات در علاقه گجرات ودوربست مناور وپرگنه ہلول پور مع واکثر مواضع نهب
ازپرگنه سیالکوٹ وپرگنه بن وارنیه وکتوعه وبرون وپرگنه پسرور وہمیگر وظفروال ومونڈی خیل
وچناری تالب آب دریای راوی درحوزه تصرف وقبضه اقتدارشان بودند وبجهت آسایش
رعایا ورفاہیت برایا حصه چهارم ازکشاورزان ومزارعان گرفتن مقرر فرموده همکنان را بداد
وانصاف خوشنود نمودند ومدت پنجاه وهفت سال رایت افراز حکمرانی ونقاره نواز نیکنامی
بوده عاقبت الامر ۲۲ چیت سنه ۱۸۳۵ بکرمی بجلباب خفا ونقاب فنا مخفی ومحتجب گردیدند آری

فرد دولت جاوید یافت هرکه نکونام زیست ❊ کز عقبش ذکر خیر زنده کند نام را

وازصلب مهاراجه رنجیت دیو دوفرزند ازیک رانی راجه برج راج دیو وازرانی دیگر میان
دلیل سنگه بوجود آمدند وبهنگام زندگانی مهاراجه با اختلاف بطنی نزاع باطنی داشتند
چنانچه روزی والده میان دلیل سنگه که بخلوتگاه خاطر مهاراجه جا داشت بنابر فرزند خود درخواست
راج نمود. اگرچه مهاراج بدور اندیشهای مدبرانه پذیرا نساخت اما بتحریک رانی میان تیغ سنگه
بالکنایه گفت که گفته دلیل سنگه بجا آری وچون میان مذکور از دلیل سنگه جویای مقصد شد بیان کرد

که بکشتن بجراج دیو شریک کار باش میان تیغ سنگه به عقل معاد و معاش و دانش خداشناس مرتکب
این امر که گناه عین و عین گناه بود نشد ازین رو دلیل سنگه را با او آتش غضب افروخته آمد و بعد چندی
فرصت یافته در لکهن پور میان تیغ سنگه را به تیغ جفاکاری بقتل رسانید و ازین حرکت نادرست
مهاراجه والاجاه سخت ناراض بوده باندیشهٔ فتنه برادران او را از نظر خویش دور کرده بطرف
جنگانو فرستاد القصه چون مهاراجه رنجیت دیو را پیمانهٔ عمر سرشار گشت بتاریخ نهم ماه بساکه
۱۸۳۹ بکرمی راجه بجراج دیو بجاے پدر بر مسند حکومت نشست و چونکه از دلیل سنگه برگشته خاطر
بود روزی میان صاحب زوراور سنگه را که جد بزرگوار حضور جهانبانی بودند بکشتن میان دلیل سنگه
باعطاے جاگیر ونسال ایما ساخت و اوشان بنظر عاقبت اندیشی و خدادانی این معنی را گوارا نه کرده
نداشتند مگر میان موٹا ونسال را بجوزهٔ تصرف در آورده مستعد این کار گشت **شعر**

زر دو حرفست هر دو بے پیوند | زین پراگنده چند لافی چند
ابلهے بین که از بے سنگی | دوست با دوست می کند جنگی

چنانچه میان دلیل سنگه مع بهگوان سنگه فرزند خود بنابر درشن سری بهگوتی صاحبه بجانب کوه
ترکتامی رفت و ازین سوی میان موٹا مع فوج خویش بهانهٔ درشن را در پیش ساخته بلطایف الحیل
مانند پرده نشینان در پرده در آمده عازم آن طرف گشت و متصل چرن پاتکه که از موضع کٹڑه
بفاصلهٔ یک و نیم کروه بصوب کوه ترکتا است دو چار آنها گردیده نائرهٔ جدال را بشتعال داد

واز آن طرف میان دلیل سنگه و بهگوان سنگه فرزند او نیز از فرط شجاعت پنجهٔ جرأت از آستین جلادت برکشیده مردانه وار هنگامهٔ خنجر گذاری و تیغ افشانی را آرایش دادند **نظم**

زخون دلیران و گرد سپاه زمین گشت سرخ و هوا شد سیاه

خصوصاً دران ناوردگاه بهگوان سنگه پسر میان دلیل سنگه که بچهٔ خورد ساله بود عجب بازار مردمی را گرم ساخت که دلیری و دلاوری بر قوت بازوی آن بازوی قوت جلادت بسا سر های جوانان خونخوار را نثار نمود آخر کار آن تهور کیش مانند غنچهٔ نودمیده بصرصر جفا سینه چاک شد و دیگران نیز مردانه وار بقتل رسیده بخون و خاک افتاده مگر میان جیت سنگه فرزند خورد میان دلیل سنگه گریخته رفت و راجه بجراج دیو تا عرصهٔ پنج سال بطور خود کارفرمای حکمرانی بود از انجا که افراختن رایات جهانگیری و کشورستانی و افراشتن چتر اقبال و جهانبانی عض بر تائیدات ربانی و توفیقات یزدانی است و تائید ایزدی که از نیرومندی رو تافت سردار مهان سنگه پدر بزرگوار مهاراجه رنجیت سنگه صاحب بهادر که با راجه بجراج دیو دم موافقت میزد و از اندک سخن نارضامند بود به بهانهٔ تعزیه پرسی مهاراجه رنجیت دیو در آمده چونکه راجه بجراج دیو را بیماری طاری بود و اختلال حواس ساری لهذا جموّن را از حاکم ناظم خالی دیده دست تاراج کشود و گویند که راجه بجراج دیو را آدمان و خیرخواهان او در حالت غشی از جموّن کشیده بردند و چون راجه را اندکی هوش بدماغ رسید از آوردن خود با نها بعتاب پیش آمده گفت که در جنگ مردن ما از آوردن

شاغوب بود الحاصل سردار مذکور جموّن را تاراج کرده رفت در راجه جبسراج دید باز بجموّن آمده
چون درین اثنا محاربه این سردار رڈل سنگه و کرم سنگه و گلاب سنگه وغیره سرداران بهنگی بر سر قلعه
رنجیت گهڑه رو داد راجه که عنان مردی را تابنده گوهر و شمشیر جلادت را درخشنده جوهر بود از
کمال شجاعت و جلادت بنابر امداد و اعانت سرداران که محصور قلعهٔ مسطور بودند شتافته شریک
کارهنگامهٔ کارزار گشت و از جانبین مردان یلتن و گردان آهنین جوشن آغاز جدال و قتال
نهادند از غریدن کوس رعد صدا و پریدن تبر جانگزا قیامتی بر پا شد و از نعرهٔ ‌های دلیران مرد
افگن و آواز اتواپ کوه شکن زمین و زمان را تزلزل روا داد **نظم**

دو لشکر بهم در رسیدند تنگ — علم بر کشیدند و بر خواست جنگ
زمین همچو کشتی شد از موج خون — گهی راست جنبان گهی چپ نگون
زگرد سپه خنجر جنگیان — همی تافت چون خندهٔ زنگیان
نه پیدا بد از خون تن رزم کوش — که پولاد پوش است یا لعل پوش

الحاصل راجه پلنگ آهنگ میدان جنگ خنگ مردی را بیدرنگ می دوانید و سر و بر
جنگجویان را از خون شان مانند چهره شهامت خویش سرخ رنگ می گردانید **بیت**

تبرزین بخود یلان کرد غرق — چو تاج خروسان جنگی بفرق

آرے از هیبت خنجر گذاری راجه غضنفر صولت و از صولت غضنفری آن نهنگ هیبت

کرا یارا که نشانهٔ سهم شهامتش باشد چنانچه لشکر طرف ثانی را شکست افتاد و آن بهادر بی بهادر تعاقب فرموده هرچند اکثری از همرائیان بیوفا در میدان دغا نرو دغا باخته عار هزیمت بر خود گرفتند مگر آن قرة التاج دلاوری و دلیری اشهب همت در جولان داشت تاکه فوج مفرور از گریز به تنگ آمده دیدند که راجه والاشکوه تهامی آید وانه تنها در گریز اند ناگریز استقامت نموده و نقاره مصاف سرنو آوازه داد راجه که ساغر زندگانی لبریز و خنجر عدو کشی خونریز داشت شیر آسا پنجه ستیز تیز نمود و قضا را شخصی از هیبت حملهٔ آن زینت شیر افگنی و شیری ترسیده نیزه بجانب راجه گذاشت و چونکه جلاد قضا نیزهٔ زهر آلود اجل بر آن رمح مصقول دشمن کاهی افراخته بود همانا بجگر راجه خلید و آن والا آهنگ از زخم پای پس کشیدن عار ننگ خود دانسته از میان نیزهٔ خارا شگاف درگذشت و شمشیر بر سر نیزه انداز برگذاشت و بزخم کاری در گلزار مردمی خنده زنان و خنجر فشان بعالم تقدس شتافت الحق آفرین بر بازوان تیغ گذارش که زهرهٔ بهرام صولتان شیر شکار را آب گردانیدی و مرحبا پنجهٔ مردیش که پنجهٔ غضنفر سیرتان پلنگ کردار به هم پنجگی او چون پنجهٔ پنج انگشت از هم دریدی سخن مختصر نعش انفرخ سیر در حمون رسیده جهانی از اندوه او تیره گردید گویند رانی چمپال مخدوره انوالا جاه با وی عهد ساخته بود که اگر هنگام وغا مشاطهٔ صمصام عارض مهاراجه را بگل گونهٔ خون رنگین کرده باشد بی شایبه خود را پروانه دار عشق آتش محبت زنم لهذا چون از جان باختن راجه هر بر صولت با چنین بسالت و شهامت

شنید و سروبرش از زخم کاری گلناری دید زبان حال را شعله آسا بمضمون این ابیات آتش گرداند

شعر
خونابه دل زن که شرابی به ازین نیست — لختی ز جگر کن که کبابی به ازین نیست
در پرده کمش ماه رخ خویش چو خورشید — از پرده برون شو که نقابی به ازین نیست

و همانگاه آن شعله در بر سپند کردار بے باک بآتش سوزناک درآمده ستی گشت شعر

سراپا سرخ شد چو روی آتش — دعا سر کرد و سر زد سوی آتش

دیپورش سپورن دیو که در آن زمان بعمر یکساله بود بصلاح اعیان دولت راجه مقرر شد و زمام انتظام بدست میان موٹا ماند آخر کار سپورن دیو بسن یازده سالگی بمرض جدری ازین جهان ناپایدار درگذشت. مدت حکومتش ده سال است و چون سررشته نسل راجه بجراج دیو منقطع شده بود ناچار راجه جیت سنگه ولد میان دلیل سنگه را که ساده لوح بود برچار بالش حکمرانی نشانیدند. از آنجا که سررشته اذکار راجه رنجیت دیو و جانشینان آن تا این جا کشید اکنون مقصد یکه نهاد خاطر است فراجنگ آورده سخن را فروغ می دهم که میان صورت سنگه جد چهارم حضور جنت آشیانی اگرچه بصورت کوچکتر از همه برادران بود لیکن در معنی بسطوت و شهامت از همه بزرگتر و فرزند گرامی شان میان زورآور سنگه است که جد سوم حضور فلک مکان بود و از صلب مبارک شان راجه کشور سنگه که آثار اقبال از ناصیه احوال شان پیدا و شعشه انوار از پیشانی اوشان هویدا بود نامور گردید و از صلب مقدس شان حضور فیض معمور

نیر جهان تاب صورت معنی افروغ بزم افروز دانش وداد عالی گهر والانژاد نور حدقهٔ سطوت
واقبال نور حدیقهٔ بهارستان جاه واجلال آب تیغ ملک گیری وکشورکشائی فص خاتم شجاعت
وفرمانروای مربع نشین چار بالش تمکنت وتمکین وشرف بخش تخت ودیهیم دُرّ دُرج فتوت
وجهانگیری دُرّی برج مروت وعفوپذیری زمین حوصلهٔ فلک وقار دریادل اقلیم شکار چین
گیر خطا گذار ختن بخش هند سپار شیرین زبان خوش تقریر فصیح بیان ارسطو تدبیر مستوثق بنیان
حکومت وجهان کشائی مستبشر انوار ظل اللهی بلند دبدبه والا آهنگ مهاراجه گلاب سنگه صاحب بهادر
لازال اسمهٔ علی صفحات الایام مرقوماً ودُرّة التاج سلطنت کبری ودیباج مفارق خلافت
عظمی جوهر شمشیر دلیری وگوهر دریای کرامت وسخاوت عطارد خو همایون خصال فرخنده
اطوار ملک مثال راجه دهیان سنگه صاحب بهادر وسیف مصقول معرکهٔ دشمن افگنی وعدو گاهی
ورمح مسلول هنگامهٔ خصم اندازی ورزم آگاهی مریخ صولت عالی فرهنگ راجه صاحب
سوچیت سنگه مانند اعضای رئیسه وارواح ثلثه شرف ولادت یافتند۔ ازین نوید زهرهٔ
گردون برقص آمد وزهرهٔ اسد فلک آب گشت قابلهٔ روزگار کنار عافیت بازساخت و
اتالیق عقل اول انگشت قوت عاقله وفطانت افلاطونی مکابید۔ الحق چون چرا نباشد۔ که
ملک خراب را مالکی پدید آمد وولایت بی چراغ را انکه ملک خصلت هویدا گشت۔ آشوب
زمانه صورت نظام گرفت۔ وعطوفت راجه هرشناس خورده بین بظهور آمد آری شرح این سخن

عالی بزبان کلک کے در آید وبسط بساط انبساط باین سخن کوتاه کجا است شود المنة بتمد احوال گرامی این سلسله ابدی اعتصام از ظهور برہما تا این دم گذارش یافت. ونقاب از چهرهٔ تفصیل کشاده آمد اکنون خوشتر آنست که تصویر زائچه طالع فرخنده مطالع حضور جهانبانی برنمایم ومختصرے از دقایق واختلاف اخترشناسان هند ویونان برگویم بررای منیر محققان ودوربین مدققان حقیقت گزین انطباع پذیر است که آثار ارتفاع وبرتری مهرانواریکه در مدار عالم ثبت جریدهٔ نذرت نگار روزگار باد واربسیار پایدار ماند از تاثیرات سعادات طالع وقت ولادتش نمودار باشد چنانچه ولادت باسعادت حضور عرش آشیانی بروز جهان افروز پنجم ماه کتک سنه یکهزار وهشت صد وچهل ونه سال شمسی بکرماجیتی مطابق دوم اصطلاحی ربیع الاول سنه یکهزار ودوصد وهفت سال قمری هجری بیوم چهارشنبه از اول نهار چهار ساعت وشش دقیقه ساعت ماضی که برابرات

بآنکه از نصف النهار یک ساعت وسی دقیقه مستقبل باشد از کمین بطون بمنصهٔ ظهور آمده بیت

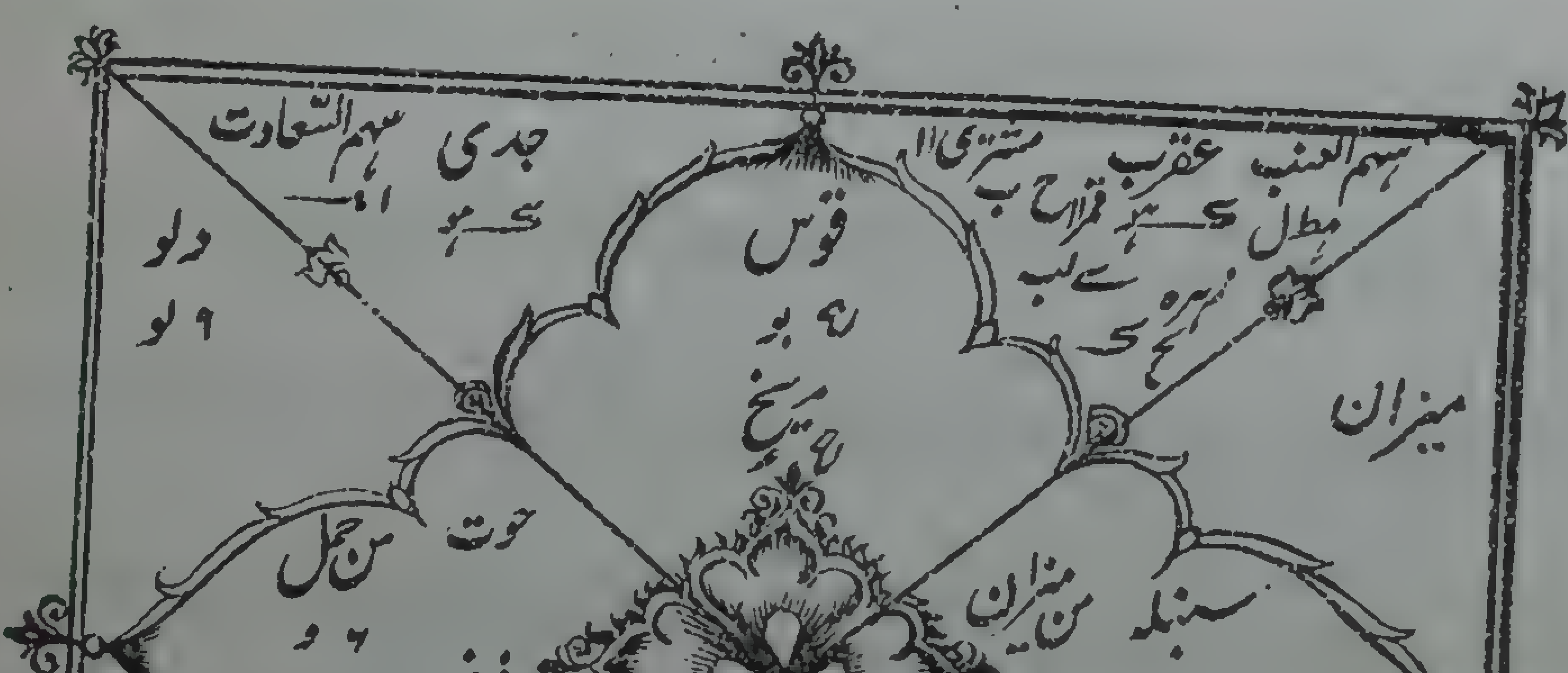
طبع گیتی خنده زد کز نل طرب گشت آشکار
مغز دوران تازه شد کز گل گلاب آمد پدید

در طالع عقرب مریخ در خانهٔ خود است ودلیل است بر آنکه مولود را جاه وحشمت بیفزاید ومصدر مهمات

بزرگ و مظهر آثار سترگ شود و عقرب طینتان مردم آزار در پنجهٔ سیاستش گرفتار کردند
صاحب خانهٔ دوم سعد اکبر است در خانهٔ دوازدهم دلالت کند بر آنکه مولود خزاین بسیار
و ذخایر بی شمار اندوزد و بر حسب مصرع یکجا بجز بیج آرد و بشیرین زبانی و خلق خوش خلق
را تسخیر گرداند و صاحب خانهٔ سیوم که جدی است زحل در خانهٔ ششم افتاده دلیلش اینکه
دشمنانش معدوم و مفقود باشند چون نیرین و سعدین از دوازدهم بخانهٔ سوم ناظر اند استدلال بر
نامداری و بلندی جاه اخوانش بود و آن همه مطیع و فرمان بر مولود باشند و خداوند چهارم که زحل
است در خانهٔ ششم افتاده و سعدین و نیرین بنظر تثلیث و مقابله بدین بیت و صاحبش ناظر
تاثیرش آنکه مولود صاحب بلاد و املاک باشد و در حوت که خانهٔ پنجم و منسوب بفرزندان است
ذنب افتاده اگرچه تاثیر آن ظاهر است لیکن عطارد از یازدهم برین خانه ناظر است دلیلش بر
اینکه فرزندش فرخنده خو و خوش خصال و مطیع فرمان باشد صاحب بیت ششم مریخ در طالع
بخانهٔ خود افتاده است دلیل است بر آنکه مولود همیشه تندرست و معتدل مزاج باشد بودن
زحل درین بیت دلیل است بر آنکه اعدائش پامال و شکسته بال باشند و مغلوب و ضعیف
و ذلیل و خداوند ثور که خانهٔ هفتم است در خانهٔ دوازدهم که ششم بیت هفتم است افتاده
تاثیرش نزد دانایان این فن ظاهر و هویدا است خداوند جوزا که خانهٔ نهم است در یازدهم افتاده
و بخانهٔ خود ناظر است و هم مشتری بنظر تثلیث بدین خانه متصل دلیل بر آنکه مولود بعمر دراز و عافیت

عاقبت زندگانی بسر برد و صاحب سرطان که بیت نهم است قمر و در خانهٔ دوازدهم متصل بدرجات
سعدین اُفتاده است مطلع براینکه در لوازم دین وحق شناسی و مراسم ورع و خدا پرستی سرآمد
روزگار و یگانهٔ ادوار باشد آثار اماکن مُتبرکه و خدا خانها و عبادت خانه ها بنام نامش بروزگار بسیار
یادگار اہل ادوار مانند و سفر امکنهٔ مطهر و معابد مطیبه باعتقاد دین مبین خود اختیار نماید و عمارات
عالیه بنا کند و خداوند اسد که خانهٔ دہم است آفتاب اگرچه در میزان که خانهٔ ہبوط وی است
اُفتاده اما از صاحب خانهٔ دوازدہم که زہره قوی حال تر است و از سعد اکبر که در وساطت انوار
اتصال زہره است مسعود و مقبول دلالت کُند که اقبال و جاه مولود روز بروز بیفزاید و در سنبله که
خانهٔ یازدہم است عطارد در خانه و شرف خود واقع است و راس که فزاینده قوت دلیل است
ہم در یازدہم با او دلیل است بر آنکه مولود خزاین بسیار و گنج بے شمار بدست آرد و کشت زار
مقاصد صغار و کبار از رشحات نیسان احسانش سرسبز و ریان گردد و در میزان که خانهٔ دوازدہم
است نیرین و سعدین مقارن ہم اُفتاده اند از ان جمله زہره بقوت خانهٔ خود قوتی حال تر است
دلیل بر آنکه مولود بکار نیک و سعید که ہم باعث تمتع دنیا و ہم موجب سُود دین باشد صرف
اموال کُند و چوُن در خانهٔ دوازدہم چہار کوکب اند احکامیان آن را از سعادات کبریٰ
دانند و آن را چهتر جوک خوانند در مبالغات تاثیرش گویند اگر صاحب این جوک بالغرض بخانهٔ
بے سامانی ولادت یابد بدرجهٔ سلطنت و جهانگیری مرتقی گردد والحق کارهای سترگ و آثار بزرگ که ازان

عالی نسب خاندان سروری و روشن چراغ دالا دودمان برتری در عرصهٔ عالم پدیدار گردیده روزگار کهن سال
در از منه ماضی تا حال نو آئین شاهی بدین شوکت و اجلال بدیده ندیده سخنبندان ارصاد یونان و در ریاض
فن ریاضی از استخراج انهار جداول زیج انوار نجوم و بروج را آب و رنگی تازه بر روی کار آورده
اند اگرچه باریکی نقوش احکام نجوم که بر اوراق گل های بوقلمون امتزاجات کواکب و بیوت منقوش
است بر صفایح بی شمار تحریر نتوان کرد و برگ و ریشه برگ برگ از ازهار جزویات نه پرداخته گل سبد های
احکام کلیه تحفهٔ تماشائیان بهار تاثیر موثران چار چمن گیتی میگردد صورت زائچه این است

بدلیل مریخ در بیت طالع ببرج قوس که از خانهٔ خود رونده بسوی شرف است دلیل قوت و شوکت

وتسلّط بسیار باشد وامیر لشکر وحاکم گردد وجاه وجلالش روز بروز بیفزاید ودلیری کند درکارها وراننده
امر ونهی ونماینده شجاعت وحمایت وور آینده درکارهاے سخت باشد وتیزی وتندی وتعصب
بجای خود کند وبسلاح وسواری راغب باشد وبرضدان وخصمان قدرت یابد وصاحب دوم زحل
است مسعود از سعدین وقمر سهم السعادت در دوم بتثلیث ناظر وبه برجیس در ششم وتسویه درپنجم
اتفاق افتاده است وسهم المال در دوم هم دلالت کند بر آنکه مولود دولت بسیار جمع آرد وازان برخوردار
باشد وبخشنده بود بجای مناسب ودر وقت مناسب ومال از حکومت وسروری بدست آرد
صاحب سوم نیز زحل است دلیل است که با برادران دوستی ورزد متفق باشد واز بودن ذنب
ببرجیس درچهارم پدر ومادر مولود کوتاه عمر خواهند بود چون مستولی بر درجه چهارم مریخ ودرطالع
است ملک ومیراث بشجاعت ومردانگی حاصل کند واز بودن صاحب پنجم مریخ درطالع وزحل
بتسویه درپنجم ونیّر اعظم بمرکز پنجم ناظر دلالت بر آن است که کهین فرزند گرامی وارث ملک ومال
شده ناصب رایات پادشاهی گردد چون صاحب پنجم درطالع است فرزند سعادتمند مطیع
وفرمان بردار پدر باشد چون صاحب ششم زهره مسعود از مشتری است بصحت وسلامتی بدن زندگانی
خوش بگذراند بندگانش مشفق وبا اعتقاد باشند صاحب هفتم عطارد در یازدهم است صلاحیت
وخوبی والفت صاحب بیت را حاجت به بیان نیست وسهم الاعدا در هشتم است ضدان و
خصمان را باعث هلاکت گردد وبهر جانب که رو آرد اعدا را به تیغ خون آشام پاره صاحب هشتم

قمر مسعود از سعدین دلیل است که طایر روح شریفش در باد رستگاری بخش پرستش گران عبودیت
گزین آشیان گیر فردوس برین خواهد شد صاحب نهم آفتاب در یازدهم است دلیل است که بخشش
پسندیده بود و راه و روش نیکو گذارد و بسعادتهای عظیم رسد و در دین و مذهب معتقد باشد و صاحب
دهم در یازدهم و راس در دهم دلیل است که جاه و منزلت و منصب مولود روز بروز زیاده شود
در علم آلهی و کلام واقف گردد و پادشاه و اکابر و اشراف بعقل او اعتراف کنند صاحب یازدهم
در دوازدهم و عطارد و آفتاب در وے دلیل است که امیدهایش زود میسر گردد و آئین هاے
جدید رسم کند. و در دوازدهم اتصال قمر و زهره و مشتری است و صاحبش مریخ در طالع دلالت کند
بر آنکه ملک و میراث از ضدان و خصمان بمردانگی فراچنگ آرد و در عطایا و سعادات بزرگ اعتقاد
حکمای یونان آنست که اگر کوکبے از کواکب ثابته که در عظم اول و دوم باشد در طالع یا عاشر
مقارن درجه نیر نوبت یا درجه سهم السعادت افتد عطاهای دهد که نه حد او باشد و نه حد امثال او
درین طالع درجه سماک اعزل که از قدر اول شمالی العرض بر مزاج زهره و عطارد باشد مقارن
آفتاب نیر نوبت و تبسویته در دهم است اتفاق افتاده دلیل است که مولود معروف و مشهور شود
و سعید و غنی بود و استماع غنا را بخاطر مائل و شاد دل بود و حاضر جواب و کافی و تیز خاطر و غوامض
بفکرت خویش استنباط کند و شیرین سخن و کریم عهد و متعبد بود و مال و جاه بدست آرد ❊
جمال اجمل احکام کلیات زینت تسطیر پذیرفت اگر کلک لو، لو، طراز جواهر زواهر تفصیل

جزویات را در سلکِ عبارات می کشید ازبس فزونی در حلقهٔ گوش سامعان نداد بکار نامه گران
میگردید پس همین قدر بس باشد لیکن برای تفهیم صاحبان خبرت و بصارت در اختلاف صورت طالع
که مظنهٔ آرائی حکمای متقدمین و متاخرین در احکام جداگانه است درینجا تمهیدی از علم هیئت اگرچه
لائق مقام نبود تسطیر نمودن ناگزیر است چون دایرهٔ معدل النهار با دایرهٔ منطقة البروج بتناصف
بزاویهٔ حاده و منفرجه متقاطع است و غایت بعد میان هردو در شمال و جنوب بقدر میل کلی است
دایره که بچهار قطب این دو فلک گذرد لامحاله بهردو غایت بعد خواهد گذشت چون دایره دیگر
بدو نقطه تقاطع مرور کند ازین دو دایره فلک ثامن بچهار ربع برابر انقسام پذیر تصور توان کرد
درمیان هر ربع دو دو نقطه موهومه ببعد متساویه فرض کرده اند تا هر ربع بسه قسم برابر گردد چهار
دایرهٔ عرض که هر یک مارهٔ نظیر خود شود گذرانند تا فلک البروج بدوازده قسم انقسام پذیرد. و هر
قسم را برجی نامند و هر برجی را از اجتماع ستارهٔ چند حکما، قدما صورتی متوهم کرده اند مثلاً
از سیزده کواکب صورت حمل و از سی و دو ستاره شکل ثور چنانچه تفصیلش در کتب این فن نوشته
اند ایراد آن درینجا باعث اطالت کلام باشد و آن بروج را بنام آن اشکال باسم حال
بر محل مسمّی کردند حرکت دور فلک البروج هر یکی از اهل ارصاد متخالف بایکدیگر یافته است
از بیست و یکهزار و ششصد سال که در سه روج سدهانت و برهمه سدهانت مدلّل است تا سی و
شش هزار سال که رای بطلمیوس صوری است پس راس الحمل که اوّل شرطین باشد از تقاطع اوّل

ربیعی بدین حرکت بر ور سنین و شهور دور می اُفتد - و دانایان هند افلاک مثلّثات را که متاخرین
برای حرکت اوجی اعتبار کرده اند متحرّک نمی دانند. کواکب را بر تحویل در صور بروج احکام میرانند و
احکامیان یونان رسیدن کواکب را در بروجے که از اوّل تقاطع اعتدال ربیعی منقسم اند موثر تاثیرات
انگارند برای تقویم کواکب که مبداء آن اعتدال ربیعی باشد لاچار اوجات و جوزهرات بحرکت
فلک ثوابت متحرک پندارند. چه بقدر قوسی که فلک البروج حرکت کرده باشد آن مقدار را بحرکت
مثّل بر تقویم کوکب افزایند. لامحاله با فزودن متساوی بر متساویات حاصل متساوی باشد انتباه
حکما متاخرین یونانی و اسلامیه هرچند احکام نجوم را بتجربات و قیاسات با منسوبات بیوت و
کواکب مطابق ساخته. دقایق و غوامض آن را بتعمّق فکر کنجکاو کرده اند. امّا نظر انصاف گزین
نگارنده این شگرف نامه مناهج هندیان را درین باب از روی مناسبت احکام براست ترمی
انگارند بدین وجه که قدما حکما از هندیان و خطائیان و غیره همه قایل اند بر حرکت فلک ثامن چنانچه
در سدهانت ها و کتابهای قدیمیه مذکور است با اطلاع آن ملتفت بحرکتش نشده اند جز آنکه
برای دریافت میول اجزاء منطقه و عمل هائیکه بران موقوف اند بکار آید و احکام را بر صور تهای
بروج راندن نزدیکتر بصواب دیده اند نه آنست که تا بطلمیوس هیچ یکی از ارسطو و غیره
مطلع بر تعیّن این حرکت نبوده. چنانچه زعم حکمای اسلامیه است. حکیم بطلمیوس بعد چهار صد و
شصت و یکسال اسکندر رومی طول و عرض ثوابت را در مجسطی آورده است و مقدم الشرطین

ششش درجه و چهل دقیقه از تقاطع اعتدال ربیعی دور یافته تا حال که یکهزار و نه صد و بست سال
تامه بکرماوتی است یکهزار هفت صد و چهارده سال تا قصه رومی بران رصد گذشته است
درین امتداد زمان بیست و چهار درجه و نیم تقریبا که نصیب هر درجه هفتاد سال شمسی باشد حرکت
کرده پس طولش بدوم درجهٔ ثور رسیده است هرگاه بطلیموس را بالفرض پی غلط شده باشد
از تفاوت شش درجه و دو ثلث در احکام تفاوتی بسیار محسوس نمی شد اکنون که سی و دو
درجه تقریبا بحساب راصدان متابعان بطلیموس و بیست و دو درجه و نیم بحساب حکمای هند صور
بروج از مبدا تقاطع دور افتاده اند تفاوت بینه روی خواهد داد چه از حلول کواکب در
صور امتزاجی حاصل می شود البته مؤثر تاثیرات خواهد شد چنانچه بطلیموس خود در کلمهٔ نود و هشتم
ثمره اشاره بآن می کند یکاد ان یکون ما یطلع مع کل وجه مشاکلا بالطبیعة وقع علیه اختیار المولود
وکذالک ما یطلع مع کل وجه مشاکلا الصناعه یعنی نزدیک است بآنکه اختیار مولود بطبع
خویش شبیه باشد بآن چیزها که با درجهٔ طالع او طلوع کند و صناعت او شبیه باشد بآنچه
با وجهی که طالع او در ان وجه باشد طلوع کند پس معلوم شد که صورتهای ثوابت را باعتبار
اجتماع در احکام دخلی تمام است چنانچه بروج دوازده گانه را بانسی و سبعی و بهیمی و غیره
مطابق صورت در احکام نسبت می کنند ظاهر است که چون مبدا تقسیم بروج از تقاطع
ربیعی کرده شود تاثیر کواکب یا از حلول صورتها باشد و آنها باقتضای سنین متحرک اند. پس

طریقهٔ احکام ثابت نماند یا از حلول اختر در جزوهای فلک باشد و اجزاء فلک را بانتشابه احوال
مختلف التاثیر شمردن ترجیح بلا مرجح خواهد بود. اگرچه درین مبحث بر ابطال آن دلائل بسیار اند
امّا درین جا همین قدر کفایت باشد چنانکه استدلال احکام هندیان و یونانیان با وجود اختلاف
در صورت طالع و تقاویم کواکب در ظهور صفات و شگرف کاری آن پیکر شریف و طبع لطیف
بصواب اقربست همچنان مجرّدانیکه بعالم حقیقت راجع اند بغیب خبیر شده از پیش بشیر
بوده اند چنانچه قبل از ولادت باسعادت این مظهر لطف آلهی پتانام مرتاضی که نزدیک
او تره هنی گوشهٔ عبادت گزیده بود و آئینهٔ ضمیرش از ارادت غیبی منعکس و منجلی باطنش از الهامات
لاریبی منطبع ستم دیدگان آن جهات که از جور ظالمان بفغان و از غارت رهزنان بجان رسیده
استمداد اندفاع شر اشرار بدعای مستجاب آن پرهیزگار کردند آن روشن باطن صبح
نفس بشارت ظاهر فرمود که درین اقرب الاوان سه پسر یعنی در مطلع جوان سه اختر چرخ
شجاعت و مراحم و مکارم از یک برج طالع خواهند شد که اشعه درای نامداری آنها
ظلمت زدای شب دیجور ظلم جفاکاران خواهد بود معظم ترین آنها اکثر دیار در احاطهٔ
حکومت و اقتدار در آرد و او تره دهنی که از قدیم مکانیست سترگ و عبادتگاهی است
بزرگ و نامش درین جزو زمان در پردهٔ اختفا متواریست از ترمیم و عماراتش بتجدید ظهور
شهرت خواهد گرفت و همچنان رازدان صاحب پنڈت منسارام رازدان که از علوم منقول

ومعقول شاستری حظی کافی و بهرهٔ وافی برداشته و علوم همی گذاشته علم الٰهی را که خلاصهٔ همه علوم است
بتحقیق وا رسیده از قال بحال درگذشته بودند طریقهٔ سلوک و خداشناسی را برگزیده ترک
کشمیر که موطنش بود اختیار کرده چندے در چنینی و بعدهٔ در جمون بریاضات و عبادات کشف مغیبات
می نمودند و مردم بسیاری از اطراف و اکناف شرف اندوز دید ار فیض آثارش می شدند روزی
اچهرو نام پرستاری آن ذات مبارک را در ایام طفولیت در بر گرفته بحضور پر نور عارف
معارف آگاهی رسانید آن کشاف همه دان و همه بین از چنین مبینش آثار ظهور امور غرایب
معاینه فرمود روز دیگر جد بزرگوار حضور جهانبانی را نوید فرح امید مستبشر کردند که این فرزند
سعادت مند را در کنار مهر و محبت نیک پرورش کن و خوب نگاه دار که کارکنان قدر در قبضه
اقبال و اقتدارش صد در کارهائے شگرف سپرده اند چون چندی درگذشت میان موتا را ارالی
بندال در حکمرانی وزارت که در پیش مفصل مذکور است غباری بخاطر نشسته بعلت کلفت
از جمون بنقل مکان پرداختند چنانچه میان موتا در پور منڈل و میان زورآور سنگه جد حضور اعلی
در دیاون جاگیر خود تمکن پذیر شدند گویند در ان آوان بسبب عکس کشف و کرامت از عابد عارف
درون استفسار نمودند و زبان وحی ترجمان بپاسخ بر کشاد که تا تخم نغز که در زمین سجد نموی تمام نرسد
دباسق نشود و ثمر و بار ور نتواند بود و رسیدن کار بسامان موقوف بر زمان است فرد

تا در نرسد وعدهٔ هر کار که هست   سودی نکند یاری هر یار که هست

بحکم آن ازین بشارت جدید مترصد وقت می بودند تا ظهورش آشکارا شد و نیز در زمانی که در
مهر وبین بخانهٔ میان شام سنگه طرح اقامت انداخته بودند و در آنجا بابا پریم داس صاحب بیراگی
که موحدی بود از تعلقات علایق دنیوی وارسته و پیوسته بحق پیوسته در ان حال لمعان تائیدات
ایزدی از ناصیهٔ حال این فرخنده فال بنظر معنی باهر و ظاهر دیده روزی پیش خود طلبیده بتفقد و
مهربانی مرشد طریقهٔ عرفانی گردیده بشارتے دادند که ای مرید راجه کلانی خواهی شد این دم یاد تو ماند
القصه چون راجه جیت سنگه بیمار نادانی و سقیم شقاوت بود کار و بارش از رونق بیفتاد و در
انتظام مالی و ملکیش اختلال روداد هر کس بجاے خود سروری و هر یک بخیال خویش خودسری گشت
حتی که رانی بندرال مستورهٔ آن بد اقبال دستار حکمرانی بفرق خویش نهاده. بی غایله زبان فرمانروائی
و دار و گیر برکشاد و شیرازهٔ انتظام آواره شد و سر رشتهٔ نظامت گسیخته گشت آرے **مصرع**
تا پریشان نشود کار بسامان نرسد * باریک بینان جداول آفرینش و پرگار کشایان الواح
دانش و بنیش میدانند که اگر در صورت کار باختلال پیوست امّا در معنی نقاش تقدیر نقش انتظام
بست اعنی بهای حکما سنگه معروف چمنی که از طرف حضور ثریا جاه کیوان بارگاه سریر آراے
چار بالش ابهت و ایالت مربع نشین مسندِ نصفت و عدالت فلک درجهٔ اسکندر آهنگ
مهاراجه رنجیت سنگه صاحب بهادر که با بلندی قدرش ثوابت قدر اوّل پست از گیاه و با سنگینی
حلمش گرانی گوه سبک از کاه بر حق و عقد ضوابط تعلقات قرب و جوار جمون مامور و معیّن بود نظر

برضعف صوری راجه جیت سنگه انداخته مغرور تهور و مست حکومت شده لشکری شایسته برای تسخیر جموّن فرستاده و ازین سو میان موٹا که چک اخوان جد حضور عرش آشیانی بود بعه جماعه راجپوتان جنگجو مستعد پیکار و خواهان کارزار گشته بر دروازه گمٹ و دره مهیش که بفاصله ربع فرسنگ از شهر است رخنه سنگ راه فوج بهاهی خود رای گشت و تا عرصه چند ساعت از جانبین هنگامه پیکار گرم بود آخر الامر چون از طرف معاندان فوج کثیر و جم غفیر بود متهوران عساکر پای ثبات افشرده قدم زن سبقت شدند از آنجا که گوهر قدسی حضور فلک مکانی مصدر جوهر شجاعت و مظهر آثار جهانگیری و دارای بود باوصف خورد سالی و نابالغی در سن شانزده سالگی در ۱۸۵۵ء بطور تماشای رزمگاه با دل هوشیار و بخت بیدار متوجه شدند **بیت**

همت آنست که موقوف نباشد بشعور ٭ کوست حاتم که بطفلی نخورد شیر جدا

گویند جد حضور از فرط عطوفت و محبت پدری آن گوهر قدسی را که بسایه حمایت ایزد متعال و در مهد صیانت خالق بیهمال پرورش می یافت از خود جدا نمی ساخت تا که آن شهسوار عرصه جوانمردی را عرق جوانمردی بحرکت آمد و عرق دشمن گدازی بر رخ رونمود بے اجازت جد بزرگوار و بلا انتظار همراهیان آزموده کار با فلاوزی بخت بیدار و مرحمت حضرت داور که در معنی هزار قافله مدد غیبی و جنود توفیقات لاریبی همرکاب و شامل حال آن فارس مضمار شهامت و اقبال بود در معسکر مخالف تاخته باکمال چابکدستی و دلیری که خاصه آن شیردل میدان و غاب و چندین

تن را سراز تن جدا ساخت مصرع آری طریق دولت چالاکی است و چستی ٭ بهر سو که روی
آوردند فتح و فیروزی استقبال کرد و نصرت و بهروزی دست بوسی ساخت الحق کارنامهٔ که
پیش طاق داستان باستان و کتابهٔ مبانی تواریخ راستان باشد ازین دلیر عرصهٔ جهانگیری و فرمانروائی
بروی کار آمد چنانچه بارها از زبان فیض ترجمان حضور والا بسامع راقم این شگرفنامه رسیده که هرگاه
بنفس نفیس مستعد شمشیر زدن بر سر مخالفان می شدیم از خورد سالی دست مبارک به شان نمی
رسید ما از کمال تیزی و چابکدستی از زبن می جستیم الحاصل چون اطلاع این نادره کار که حیرت
افزای ارباب ابصار و زنگ زدای قلوب عیاربان عرصهٔ کارزار بود بجد بزرگوار حضور اقدس و
اعلی گشت چند مشهوران کار آزموده باعانت آن نوبادهٔ گلشن دولت و اقبال روانه ساخت
دلشکریان بهای حکما سنگه چون فهمیدند که رو بجنگ آوردن سر بسنگ زدن است ناچار قافیه
تنگ و شکسته رنگ شده بی دیر و درنگ گوشهٔ خمول را بر گوشهٔ کمان ترجیح دادند و بیکمان
تیر و خدنگ آه بمقابله راست کردند مختاریان قضا و قدر بنظر صیانت آن جان جهان از چشم
بد روزگار سپند دیدهٔ حسود را در آتش سوختند و دود از دل نظارگیان برخاست الغرض چون
جد بزرگوار آن فارس مضمار شجاعت بدین نوید غیر مترصد آگاه شد یک بر صد افزود و آن گل
نورسیدهٔ گلستان دولت و اقبال را در کنار عطوفت گرفت و دُر رغر و عار اشارتارک
مبارک آن گوهر شهوار ساخت

Lieut.-General His Highness Sri Maharaja Sir Pratap Singh Sahib Bahadur,
Inder Mahindar Bahadur Separ-i-Saltanat-i-Inglishia,
G. C. S. I., G. C. I. E., K. G. C. B. E., LL. D.,
Maharaja of Jammu and Kashmir State.

وفات ۱۹۲۵ء

برمنتظر این حال و مستمعان قال مخفی و مستتر نیست که قدرت کامله آفریدگار جل جلاله اقتضای
آن می کند که هرگاه همچو گوهر عالی که وجود ذی جودش مصدر مهمات عظیمه و مظهر مقدمات فخیمه باشد
از قوه بفعل آید نخست داعیه بزرگ و غیرت سترگ از عطیه خانه ایزدی بآن عطا شود چنانچه
مصداق این معنی سانحهٔ دلپذیر حضور تقدس و اعلی است که چون تن شریف و عمر گرامی آن آب
گوهر شجاعت و ملک گیری به شانزده سالگی رسید باقتضای عنفوان جوانی و ریعان شباب اکثر
هنگام طبع همایون مصروف شکار و خواهان سواری می بود روزی اسپ را بلا اطلاع جد امجد بدست
مبارک از زین آراسته یکه و ارعنان عزیمت بصوب میدان مصروف نمودند و ازین رو
که آن شهسوار میدان شجاعت بحلیه قوت بدنی و بازوے شیر افگنی که اخص آثار جهانگیری
است متجلی و متحلی بودند باندک جلو اسپ مطور شکر پای گشت ازین معنی جد بزرگوار آن سالار
روزگار در خشم شده کنایتهٔ بر زبان آورد که هرگاه شما از پائمردی خویش اسپی بهم خواهند رسانید
همانا قدر آن معلوم خواهند نمود ورنه از مال پدر که مفت بنظر تست چه میدانی الحاصل آن بلند
آهنگ سخن جد بزرگوار را تازیانه وار اندیشیده به یکبارگی بارگی غیرت را جلوریز نمودند و شبانه
زیوری چند از والدهٔ شریفه بدست آورده منطقه سفر پیشاور بر میان جان چست بستند الحق

بیت تا بدوکان و خانه در گروی ❊ هرگز ای خام آدمی نشوی

فیرو جهیو رو میان جے سنگه رودال وغیره ملازمان همرکاب نصرت اعتصام بودند چونکه

بسلم فیض مجامع رسیده بود که شاه شجاع در توقف کابل به نگهداشت سپاه نوملازم مصروف
است عزم کابل را پیش نهاد خاطر فرمودند و چون بر ساحل دریای سنده نزول موکب اقبال گشت
ملازمان مسطور که از مشرب هنود بودند. از رفتن پیشاور و از ترس میان موٹا صاحب عذر آوردند لهذا
آن نونهال بوستان اقبال صلاح وقت اندیشیده از انجا معاودت فرمودند و چون دیوان
خوش وقت رای قوم زرگر ملازم سردار نهال سنگه اٹاری واله بر کارپردازی پرگنه رسوکهو جاگیر سردار
مسطور مقرر و مامور بود و گونه هنگامه با مردم ملکیه داشت و به تیاری قلعهٔ سانگ و نگاهداشت
سپاه نوملازم می پرداخت بنزد دیوان مسطور رسیدند دیوان معزّالیه بنظر نقاد و فکر دقّا دور ود
ایشان را موجب مزید افتخار خویش پنداشته خوشوقت و شادکام گشت آرے مصرع

قدر زر زرگر بداند قدر جوهر جوهری ❖

چه از زبان حضور عرش آشیانی بر سبیل اذکار احوال
نصرت مآل بگوش راستی کوش راقم این شگرفنامه رسیده است که شخصی جمعدار نوکری چند سال
جد بزرگوار این حضور را کرده اتفاقاً در انجا موجود بود ازین ماجرا مطلع شده با دیوان از سلسله
خاندان عالی حالی ساخت و دیوان مذکور بدین لحاظ مشاهره این جانب را معین نکرده دوصد
روپیه مع سپاهیان همراهی مشخص نمود الغرض درین اثنا مردم زمیندار متصل قلعه سانگ با فوج
دیوان سر شورش برداشت و فوج دیوان دیوانه وار پریشان و منهزم گشت حضور والاکه
شمشیر شجاعت را جوهر و دریای دلیری را تابنده گوهر بودند مع سپاهیان معدود و تمام شب

بقرار تمام و ثبات ما لا کلام پرداخته بضرب تیغ و تفنگ کار بر مخالفان تنگ ساختند و چون
اطلاع این ماجرا بدیوان خوشوقت رای رسید. بر همت مردانه و بسالت رستمانه آن یگانه
زمانه کلمهٔ آفرین و تحسین بزبان آورد الحاصل بدین قرار تا عرصهٔ دو ماه سیر و شکار آن ناحیت
نمودند که درین هنگام آوازهٔ جوانمردی و خصم اندازی آن دلیر میدان کارزار و شیر نیستان
پیکار که در جنگ بهائی حکما سنگه چمپنی بر روئے کار آمده بود آویزهٔ گوش مهاراجه صاحب والئ
پنجاب شده فرمان واجب الاتباع باسم میان موٹا سنگه درباره استحضار آن نورس بهارستان
جاه و جلال شرف اصدار یافت برطبق آن میان صاحب مذکور میان هوشیار امایمنا به
آوردن آن غرهٔ ناصیهٔ حشمت و اقبال روانه ساخت چون دیوان ازین حال اطلاعی
بهم رسانید بطریق دستوری یکراس اسپ پیشکش ساخت و یکراس دیگر حضور ممدوح از خود
اشتر اکرده بسرعت هر چه تمام تر بجانب جموں عنان مراجعت منعطف نمودند واز انجا همردیف
میان موٹا سنگه در ۱۸۸۶ بکرمی در توقف موضع ڈسکه که ده کروه از سیالکوٹ بجانب جنوب واقع
است باردوی معلی رسیده باستقبال انوار جهان افروز آن خورشید تمثال قمر آسا نور اندوز
و مستضی گردیدند. نی نی غلط گفتم آفتاب را با آنجناب چه نسبت که اگر از کوکبی آن قران یابد
مظلم و محترق گردد و باین بارگاه هر که باریافت اگر ذره بود آفتاب گشت و در مقابله شمس
اگر قمر در آید همانا نورش افزاید و بمقابله این مهر سپهر سلطنت هر که به تیرگی بخت دوچار شد

بظلمت کده نیستی در آمده و از پیشگاه حضور محمد فرح بمقدار درجه برجبین در ماه آن ماه سپهر بختیاری
مقرر گشت و به بیت الشرف مصاحبت که بحقیقت در پایهٔ دویم از خانه شرف آن مهر سپهر اباهر
درجهٔ ثبات داشت جای یافت. بعد چندی چون حوالی روتاس مضرب خیام نصرت احتشام
گشت در سنه ۱۸۶۹ء راجه دهیان سنگه صاحب بهادر بتوسل آن بلند صولت بسدّهٔ سنیه
رسیده بشصت روپیه مشاهره افتخار یافتند و میان صاحب کشور سنگه والد امجد آن
درّی سماء ابّهت هدرندان روز منطقه ارادت آفتاب جهان تاب سپهر نجابت میان جان
حیثیت نسبت و بقدر ربع دائره در ماه آن ماه اوج سعادت مشخص گشت. و سه ۳ سوار دیگر که
عبارت از اوتم دیاونیه و جوالا چارک و شام سنگه بهدوال بود هر یک بر یک یک روپیه
یومیه بمتابعت ایشان مقرر شده ❊

ذکرِ فتح کردن وزیر فتح خان مُلکِ کشمیر را

درسنهٔ یکهزار و دوصد و بست و هشت هجری مطابق ۱۸۶۹ بکرمی سردار فتح محمد خان بارکزئی والیٔ کابل داعیهٔ فتح ساحتِ دلکشائی کشمیر بسر کرده رجوع بسرکار آورد و بایجاب هشت لکھ روپیه سال بسال استدعای کومک نمود ملتمس او باجابت مقرون شده. لشکری شائسته بسرکردگی دیوان محکم چند مامور گشت و سردارِ مذکور باعانت مهارابانِ جرّار بر سردار عطا محمّد خان حاکمِ کشمیر ظفریاب شد. امّا شرائطِ عهود و مواثیق از دست داده ادای نذرانه و ایفای وعده یکسو نهاده برگشتن دیوان محکم چند و غیره افسرانِ عساکرِ منصوره کمر بسته خواست که بکید و حیل در کشتی نشانیده بدریا فرو کُند لاکن سردار جے سنگه اٹاری واله که از خدمت مهاراجه رنجیت سنگه صاحب آزردگی بهم سانیده بصوبِ کابل رفته بُود و با امیر صاحب دوست محمّد خان سازش و شناسائی داشت نظر بران امیرِ موصوف او را ازین سُخن آگاه ساخت و چوُن دیوان محکم چند را وقوف بر آن بهم رسید پای ثبات محکم داشته مستعدِ پیکار گشت. ناچار سردار فتح محمّد خان چوُن دید که کار بطرزِ دیگر گرائید مبلغ هشت لکھ روپیه پیش دیوان محکم چند ادا ساخته عساکرِ نصرت قرین را رخصت نمود و چوُن چندی بر آن گذشت انتظامِ کشمیر بمحمّد عظیم خان برادر خود قرار داده خود نیز عازم کابل گشت و گویند که چوُن قصبهٔ وزیر آباد مخیم سرادقات اقبال والیٔ پنجاب بوُد وزیر جهان داد خان

نوفل زائی بہ بساط فیض مناط رجوع آوردہ کلید قلعہ اٹک را باولیائی دولت عالیہ سپرد و قصبہ وزیرآباد بصیغۂ جاگیراو مقرر گشتہ لشکری شائستہ بنابر تصرف قلعہ مامور و معین گردید چون فوج بہ ارکِ قلعہ رسید قلعہ گیان بہ پابوسی درآمدہ دروازہ بیرون را کشادہ نمودہ درون قلعہ را بستند و آن یکہ تاز میدانِ شہامت کہ شاملِ عساکر نصرت آثر بود بحسن رائی و فکر صایب در باب فتح الباب چنان ایماء و اعلام فرمود کہ سوراخِ قفل را از باروت پر کردہ فتیلۂ آتش بآن دہند چنانچہ قلعداران ازین تدبیر از خیال باطل بدرآمدہ درِ قلعہ را بکشادند و فوج خالصہ داخل شد۔ درین اثنا وزیر فتح خان کہ ملک کشمیر را بحوزۂ تسخیر درآوردہ بود و می خواست کہ قلعہ مذکور بدست آرد و دست بروئی یافت باستماع این خبر بجمعیت لشکر وافر بداعیۂ نبرد درآمدہ متصل شمس آباد صفِ محاربہ آراست و ازین طرف دیوان محکم چند مع عساکر جرار برائی اندفاع معاندانِ اشرار از پیشگاہ سرکار والا اقتدار دستوری یافت و آن شیر بیشۂ میدانِ کارزار رہم شاملِ موکبِ اقبال گشت گویند مجادلۂ عظیم و محاربہ قویم کہ ناسخ کارنامہای رستم و اسفندیار باشد در آن سرزمین روئے داد و از دلیری و جلادت سپاہِ وزیر فوج خالصہ را کار برجہت انجامید اما دیوان پائی ثبات افشردہ فیلبان را گوشۂ کمان بر سر زد و حکم محکم داد کہ فیل را از جا پس نسازد و لشکریان خالصہ چون دیدند کہ دیوان با استحکام تمام در میدان ایستادہ است چون برقِ خاطف بہ لشکر مخالف در افتادند و حضورِ ممدوح کہ پیش طاقِ کاخِ شہامت و جہانستانی بودند پیشرو عسکر عدو سوز شدہ دادِ مردانگی دادند و راجہ

صاحب کشور سنگہ دران نبردگاہ بہ تیر و تفنگ زخمی گشتند۔ الحاصل دیوان محکم چند از وزیر سر فتح خان
فتح برگرفت و نکبتِ ہزیمت بہ خانِ مزبور وبالِ جان گشت وچون دیوانِ مسطور بعد نصرتِ پیروزی
زامِ مراجعت بصوب لاہور منعطف ساخت خبر کشتہ شدن میان صاحب موتا سنگہ بگوشِ علیہ رسید
کہ مردمِ سناک باغوای رانی بہندر ال مصدرِ این ناکردنی شدند تفصیلش این است کہ چون کار
راجہ جیت سنگہ از رونق بیفتاد و رانی بہندر ال معجرِ حکمرانی بر سر گرفت میان موٹا سنگہ کہ نیک نہاد
والانژاد بود بصلاح وقت تعلقہ جکانور را وجہ جاگیر رانی مشخص ساخت ولیکن بنیادِ عناد از
میان برنخاست و عباد رانی از اغوا دست نہ برداشت کہ درین کشمکش خبر رسیدن موکبِ اقبال
شاہزادہ کھڑک سنگہ و بہیہ رام سنگھ در پور منڈل بمسامع رانی ویرانی جو رسید و او مقدم شاہزادہ
را از معتنمات شمردہ خفیہ طور التماس ساخت کہ اگر لشکرِ جرار سرکار نامدار این صوب نہضتِ
راياتِ عالیات کند باندک تردد ملکِ بسیار بقبضۂ تصرفِ خالصہ شریفہ در آید چنانچہ از
ادراک این معنی شاہزادہ مع عساکر فیروزی مآثر براہ چاہ توتان درآمدہ بمقام نگروٹہ نزول
اعلام نصرت ارتسام فرمود و میان صاحب موتا سنگھ ازین ماجرا آگاہ شدہ بے چون وچرا عرضی خود
رابخدمت شاہزادہ ابلاغ نمود کہ اگر اعلام لشکر سرکار شقہ گشائی این صوب گردد ہمانا راجہ
جیت سنگھ بخوشی دل وصفائی ظاہر و باطن بپایہ نصرت اعتصام رجوع خواہد آورد و ازین
نوید غیر مترصد شاہزادہ و بہیہ رام سنگہ از یک دل ہزار دل شدہ بہ کمال استعجال براہ دہوتھلی

دراک جموّن رسیده عرضی مبنی بر وقوع این بشارتِ غیر مأمول بحضور شاه فرمان فرمای پنجاب ترسیل داشتند و بپاسخ فرمانِ واجب الاذعان لمعه ورود افگند که بصلاح صواب دید میان موٹا سنگه کاربند مهماتِ ملکی و مالی باشند و چند دیه بقدر دوازده هزار روپیه محاصل وجه کفاف بجاگیر راجه نامزد کنند چنانچه این معنی باعث گرانی طبع رانی شد و از کوتاه بینی و نادانی سودای فاسد بخیال آوردن گرفت درین عرصه شاهزاده خوش اطوار بمعه سردار با وقار عازم لاهور گردید و دیوان اجیت سنگه کلال ساکن گجرات حکمران ماند و چون رانی مهندر ال منتظر وقت و جویای فرصت بود بجهت تحریک سلسلهٔ فساد از جگانو یه پور منڈل نقل نموده بمکر و تدویر بوساطت کسانِ دون و شریر بگوش دیوانِ بی تدبیر رساند که تا پای میان موٹا سنگه درمیان است نقش انتظام صورت پذیر نگردد و چون دیوانِ مزبور مغرور بادهٔ جهالت و بنگ شربی بود دیوانه وار اعتبار براین آورده اشخاصِ سفله و کسانِ مجهول را بخود راه داده فی الجمله روزی میان موٹا سنگه بحرم سرا می رفت که ترهڈو و سترو نام سفاک باشاره رانی ناپاک و دیوانِ خودپسند و بی باک از کمین گاه بدرجسته از کمال ناخدا ترسی و جفاکاری بضربِ تفنگ کارش تمام ساختند و استماع این قضیهٔ نامرضیه باقتضای بشریت و نشار تعلق باعثِ رقت و گرفتگی خاطر حضور جنت آشیانی شد *

احوالِ شگرف کاریِ روزگارِ آن شهریارِ کارزار و از جهان گذرانیدنِ ننّهٔ مردو نابکار

چون ایزدِ جهان آرا خواهد که بُستان سرای روزگار را آب تیغِ والاسری آگاه دل طراوتی بخشد از بدو فروغِ اقبالِ لمعانِ شمشیرِ آبدارش بر فرقِ مخالفانِ سیاه بخت تابیدن گیرد و سواطعِ سنانِ برق کردارش خرمن سوزِ هستیِ معاندان باشد تفصیلِ این اجمال آنکه چون عرصهٔ لاهور مخیمِ سرادقاتِ اقبال بود شگرفکاریِ بختِ بیدار بر آن آمد که طنطنهٔ شجاعت و خصم اندازی و دبدبهٔ دلاوری و دشمن گدازیِ آن آسمان شکوه شهر بر صولت گوش زدِ روزگار و دلنشینِ صغار و کبار گردد روزی نوربن گلستانِ همت و سروری و جوهرِ شمشیرِ عزّت و برتری راجه دهیان سنگه صاحب مراجعت فرمای منزلِ خویش بودند و نا عاقبت اندیشان ترهٔ و ستر و از ماخولیا سری زبانِ حال را بمقال درشت و ناسزا در بارهٔ آن باریافتگانِ عنایتِ داوار ملوث داشتند اتّفاقاً از هرزه درائیِ شان بگوشِ راجه صاحب ریخته باعثِ طیشِ خاطرِ مبارک گشت و چون بفرودگاه تشریف آوردند حقیقت را بموقفِ عرضِ حضورِ جهانبانی رسانیده بنا بر سرزنشِ آن شوربختانِ خود سر ملتجی شدند هرچند آن زمین حوصلهٔ آسمان وقار از مواعظِ بزرگانه و اندرزِ خردمندانه دریغ نفرمودند گرچون دریای غضب و جوانمردی در اشتلم بود گوارای خاطر نشد روزِ دیگر که آن سهی سروِ جویبارِ سروری تشریف فرمای دربار بودند قضارا آن قضا رسیدگان باتنی چند متّصل دروازه بهاٹی

دوچار شدند چون ناوکِ نگاهِ حضورِ ممدوح بر آن شیطانِ شجیّه و شیطان سجیه در افتاد عرقِ غضب
بحرکت آمده راجه صاحب را بر کشتنِ ستمگر ایما فرمودند و خود از کمال طیش متوجه ترهڈو نابکار شده نعره
زدند که ای کنیززاده باخبر باش و حرفی که دیروز در حقِ ما زده بودی بازگو که اکنون سزای اعمال
بخسارت نهم و همانگاه به تیر تفنگ آن مدبر بدآهنگ را بچنگِ فنا سپردند و راجه صاحب تیر
تفنگ زدند مگر چون از ایامِ ادبارش روزی کی باقی بود خطا کرد و آن بدحواس دویده زیرِ فیل که
از آن راه می گذشت خزید بمعائنهٔ این حال حضورِ ممدوح از اسپ فرود آمده دست بشمشیر کرده
تعاقبش فرمودند مگر فیلبان بمقامِ بدمستی در آمده فیل را بدان سو تاختن گرفت و اسپ خاصه
که فتراکش بکمر مبارک بسته بود رمیدن جست درین اثنا از گرد و جوار شورشی پدید آمد بیخردانه
برخی سنگ و کلوخ برداشتند و بعضی ناعاقبت اندیشان از کجفهمی و نامعامله دانی دست
بشمشیر نهادند و آن گم کرده هوش در دست و پای مردم در افتاده از میان رفت القصه حضور
ممدوح و صیانتِ آلهی و حراستِ ایزدی بدربار خدیو نامدار لاهور نهضت فرموده چون قریب
سراپرده خسروانی رسیدند دربانان سراسیمه وار در تحیّر زده از ماجرای حال حالی رای عالی
ساختند و اعلام رفت که سلاح گرفته بار دهند گویند پرده داران چون ازین سخن عرض کردند
پاسخ رفت که بخبر احضار سرکار سلاح از تن نکشایم لهذا خسروِ کامگار مالای گلوی مبارک را
جهتِ اطمینانِ آن نونهالانِ چمنِ اقبال فرستاده چون بحضور رسیدند پرسیدند که این چه کارکردگی

بود که بظهور آمد حضور ممدوح عرض کرد که آن سفاکِ نابکار خونِ جدِ بزرگوار ما ریخته بود و از سودا سری و بدنهادی که موجب تهییج موادِ جنونِ او شده کنون که لب بدشنام کشود بی اختیار غیرتِ ناموس پرستی که از عوارضِ ذاتیهٔ قومِ راجپوت است بران کشید که شورِ بختانِ فتنه سرشت را بخاک سپاریم سرکار گفت که چنین امر هر آئینه از جادهٔ کیاست که در فطرتِ ایشان ودیعتست است دور نماید فرمودند که سود و زیان شمردن کارِ تجار و بازرگان است ما مردِ سپاهی که جان عزیز را پروانه وار فدا کنیم کجا چنین باشیم گویند سرکار را تقریرِ مردانه و گفتارِ دلاورانه خوشتر آمده چندی بنظرِ مصلحت در نگرانی جمعدار خوشحال سنگه سپردند و چون ترهٔ و ستر و بوساطت بابا میان سنگه و مولکراج بیدی در سرکارِ لاهور سرمایهٔ ملازمت اندوخته بود با با مسطور مرتکبِ مردن و مستعدِ جان سپردن شد مگر سردار همت سنگه که بزیورِ عقل و دانش آراسته بود بدرستی رائی او را ازین حرکتِ نادرست باز داشته گفت که ترا اگر باعث باخود آوردنِ او چنین غیرت باشد سرکار را پاس پروردگان کنارِ عاطفت بکدام درجه خواهد بود الحاصل بعد روزی چند شهر یارِ فرخنده فر حضور ممدوح را که فروغِ جهانبانی و انوارِ گیتی ستانی از پیشانی شان هیدا مشید بعاطفت کدهٔ خاص طلبیده بمزیدِ تقرب و عنایتِ اختصاص بخشیدند و فرمودند که چون ملازمان شاهزاده کهرک سنگه را بسبب کشتن ترهٔ و که از رفیقانِ شان بود عناد گونه بهم رسیده بهتر است که چندتن ملازم باخود پیوسته دارند آن یکه تازِ عرصهٔ جهانگیری عرض

کرد که پیشتر پنج تن که کارِ صد تن دهند مدام در خدمتِ ما می باشند و آن کنایه از شمشیر و تفنگ
و پیش قبض و جفتِ طاپچه هاست بگمان این معنی مهاراجه عرش آشیانی را باعث فرط عنایت و
تسکین از شجاعت حضور ایشان گشت ؎

یورش شهریار پنجاب ببارِ نخست بر کشمیر

چون محمد عظیم خان در ملکِ کشمیر تسلطی بهم رسانید اندیشه خلاف را بخود راه داده در بابِ سال
نذرانه در تغافل کشود لهذا رای جهان آرای حضور سرکار والا اقتضای آن ساخت که لشکرِ
فیروزی اثر بر ملکِ کشمیر تاخته بمحمد عظیم خان که حقِ عنایت را نه شناخته در ایفای وعده بخلاف
پیش آمده سرزنش نماید چنانچه در سنه ۱۸۷۳ بکرمی اعلام نصرت اعتصام سرکار پنجاب بکشمیر برافراخته
آمد و راجه اغر خان مرزبان راجور که ظاهر را با باطن همرنگ نداشت بسالوسی حاضر گردید چون
نزول موکبِ اقبال در ان سرزمین شد حکمِ عالی نافذ گشت که چندی عساکر براهِ پیر پنجال و برخی
محاربان کینه خواه براهِ پوهل برهبری نامدار ٹهکر متوجه کشمیر باشند و موضع لوهرن علاقه منڈی
حوالی پونچه مضرب خیام احتشام شد وزیر روح الله نامدار پونچه راهِ اطاعت را گم ساخته
قدم زن مسلکِ کجروی و انحراف گشت و در جبالِ مرتفع بمقابله لشکر سنگر بسته و تارک استکبار بر
زمینِ اطاعت نیاورده سنگلاخ عبور گردید القصه لشکرِ فیروزی اثر که براه پیر پنجال متوجه کشمیر شده

بود بسر کردگی دیوان رام دیال و دل سنگه دیسده علاقهٔ کشمیر در آمده فروکش شد درین اثنا راجه
اغر خان که از تیره درونی و فریب نهادی ظاهرش با باطن همرنگ نداشت و بتدبیر در آستان بوسی
مهاراجه رنجیت سنگه صاحب جنت آشیانی دم عقیدت میزد آخر کار بمخدعیت شده در رسانیدن
غلات بفوج ظفر پیوند اهمال بظهور آورد از بدایع سوانح اینکه آن روباه کردار پابند فریب و دغا
بوده خود راه آمد و رفت ڈاک را مسدود کرده و از گونه بخدمت آن هژبر پنجاب عرض داشت
که لشکری که از پیر پنجال عابر شده بود همگنان طعمهٔ تیغ بیدریغ مخالفان شدند و در عسکر شکست فاحش
در افتاد از انجا که بیت دشمن دوست نما را نتوان کرد تمیز * شاخ را مرغ چه داند که قفس خواهد بود
حضور جنت آشیانی بر سخنانش اعتماد فرموده بی ملاحظهٔ حزم و تدبیر از منڈی بسوی سهیره عنان
مراجعت معطوف فرمودند و لشکریان همرکاب دل از دست داده بی تابانه اندازهٔ گریز نهادند تا که
زمینداران آن سواد برین حال آگاه شده از هر سو هجوم آورده در انسداد طرق کوشش فراوان
نمودند و از نشیب و فراز جبال و کثرت خارستانها و گم گشتگی راه بر عساکر منصوره قافیه تنگ شد
سردار مست سنگه که شیر نیستان دلاوری بود با چندی از دلاوران خونخوار بر آن طایفه که سنگ
راه فوج بودند ریخته تیغ مردی را بخون مخالفان رنگین ساخت و براه وفا جان شیرین درباخت
و درین سفر که مرد آزما هر کس بقدر همت و استعداد سمند مردی را دوانید از انجمله تهمتنی که از
همه پیش مقدمة الجیش بوده بکارنامه هاے شگرف نموده ابواب هزیمت و ادبار بر روی مخالفان کشود

حضورِ ممدوح بودند که بحصانت مغفرِ عنایت ایزدی و جوشنِ حراستِ آلٰہی ہجومِ معاندان را شکستہ فوج را از پل گزرانیدند و شگفت اینکہ آن رمحِ مصقول دشمن کاہی بہ حملۂ دگر راجہ دھیان سنگہ صاحب را کہ کوچک سال بودند و رنجوریٔ جسم عاید حال داشتند بر داشتہ بردند ورانی سردار قلی والدہ دیوان کرم اللہ خان مرزبانِ چلپا یار کہ در کوتلی خانہ والدینِ او بودند بعقلِ معاملہ فہم و خرد دور اندیش مردم آن ملک را از وغا و دغا بہ پند و نصایح باز داشت آری **مصرعہ** ای بسا زن کہ نہد گام خرد مردانہ الحاصل چون درود ماہچہ اجلال در لاہور شد سرداران کہ خدماتِ بلند و ترددات ارجمند بجا آوردہ بودند موردِ عنایات گشتند خصوص حضورِ ممدوح کہ عیار تیز دستی و شگرف کاری را بہ محکِ امتحان رسانیدہ بودند باعطای جاگیر ساون سنگہ مفتخر و سرافراز شدہ موردِ گوناگون نوازشات خسروِ کامگار گشتند کہ شرحش گزاردہ آید +

جاگیر یافتن بہول وغیرہ

پیداست کہ چون داور جہان داور خواہد کہ والاسری را بمناصب علیہ رفعت و دولت تصاعد بخشیدہ پایہ بپایہ بر منصبِ والای سروری رساند ہر آئینہ کارنامہ ہای بزرگ کہ در افکارِ روزگار نگنجد بے تأمل از ذاتِ ہمایونش بظہور آمدن گیرد تمثالِ این حال احوال حضورِ جہانبانی است کہ چون کوکبۂ سپاہ شکوہش در مہماتِ عظیم و مقدماتِ فخیم تابیدن گرفت و فروغ دلاوری

وجهان کشای از بارقهٔ ابهت وصولت به بلندی شتافت خسرو کامگار لاهور در توقف دید ناگزیر عرض خدمات
بلند و ترددات ارجمند که از حضور خدایگانی بمقام بهره و راه کوتلی هنگرالان هنگام استیلای معاندان
بمنصهٔ شهود رسیده طراز دولت ابد پیوند شده بود بسرکردگی بیست ۲۲ و دو نفر سوار برنواخته موضعات
کهروٹی و پهنڈیان و بهول بصیغهٔ جاگیر مقرر فرمود و دیوان امیر چند جد بزرگوار راقم شگرف نامه
همان روز شرف استیلام عتبهٔ علیه دریافته بر منصب دیوانی سرفراز گشت و چون جاگیر مسطور
بحیطهٔ تصرف اهالیان دولت درآمد حضور ممدوح لوای سعادت بصوب پلینا که از بهول چار فرسخ
دور است برافراشته تهانه دار آنجا که شرف زمین بوسی آستان دولت دریافته مفتخر گشت برهمان
خدمت سربلند فرمودند و از انجا بسوی قلعه سنگنی چتر اقبال برافراخته چون قلعه داران آنجا از
ناعاقبت اندیشی و بیخردی بدر اطاعت نیامده تحصن گزیده بودند بفراهمی آلات حرب و قلعه کشای
و بانتظام مورچال بندی توجه همایون مبذول فرمودند چنانچه طرف میمنه میان گلاب سنگه دلیهته
و جانب یسار بهای مهان سنگه مقرر گشت و بمورچال سوم میان بنبان چهیله و میان هوشیار را کمر همت چست
بسته هنگامهٔ تفنگ رانی را گرم ساختند و راجه دهیان سنگه صاحب بنفس نفیس سلح بوده داد
پیکار دادند چنانچه تیر تفنگ بکمر راجه صاحب رسید مگر صیانت ایزدی که شامل اقبال بود محفوظ
داشت القصه بهادران ظفر قرین باندک فرصتی از چپقلش های مردانه عرصهٔ زیست بر قلعگیان
تنگ ساختند و مخالف بی تابانه امان خواسته در قلعه را مفتوح کرد و فتح و ظفر بدلیران مظفر دست داد.

تسخیرِ قلعهٔ گهرومالہ و شجاعتِ رستمانهٔ حضورِ والا

بر دیده ورانِ دوربین و هوشمندانِ گزین پوشیده نیست که ایزدِ توانا امری را که بتفقدات معنوی برافرازد هر روز بطرزی نو و روشی تازه دبدبهٔ صولت و شکوهِ سطوتش خاطرنشین روزگار سازد مصداقِ این حال احوالِ شجاعت و خصم اندازی حضورِ جهانبانی است که در افتتاح قلعهٔ گهرومالہ از آن یکه تازِ عرصهٔ شهامت و وغا بر روی کار آمده شگفت نمائی عالمِ نبرد گشت تفصیلِ این مقال آنکه در ایامی که رایاتِ جهان کشائی شهر پنجاب در حدود دوآبهٔ جالندهر سایهٔ اقبال انداخته بود عزمِ تسخیر قلعهٔ گهرومالہ که از حصار رفیعهٔ آن حدود بود مقتضی خاطرِ خسروِ کامگار گشته عساکر نصرت اثر سازِ برگِ یساق برآراستند و کوسِ جهانگیری بگوشِ دلیرانِ نصرت کوش صدای گیرودار در داد حضورِ جهانبانی که بسبیلِ رخصت در ارکِ جموّن تشریف برده بودند وحسبِ اتفاق عرصهٔ قیام بامتداد کشیده این معنی باعثِ گرانی خاطرِ شهریارِ والا آهنگ شده بود فرمای مراجعت معسکرِ اجلال شدند و هنگامیکه شهریارِ فریدون فر باجاه و جلال بر فیلِ کوه مثال سوار بوده در فضای قلعه بترتیب لشکر و مورچال بندی توجه مبذول داشت بحضورِ خدیوِ نامدار رسیده مراسمِ آداب بجا آوردند و بنظر پذیرائی نذر اسپ صباکردار که صد توسنِ روزگار فدای خیزش باد برانگیخته دست پُر زر بطریق نذر بر هودج شهریار نهادند و غلغلهٔ مرحبا از چپ و راست برخاست سردارِ یکه همردیف

شهریار سوار بود عرض کرد که سرکار بتماشای این اسپ برق کردار که هر دو دست بر پیشانی فیل نهاده
باعث حیرت نظارگیان شده است داد دهند گویند شهریار بمعاینهٔ چنین خبر آن شبدیز خیلی خوش
شده بگرفتن نذر بعوض خان فیلبان اشارت فرمود چون در آن ضمن شهریار فرخ سیر را چنانکه گذارده
آمد بر انتظام قلعه کشائی توجه مصروف بود حضور جهانبانی نیزهٔ جانگزا و سنان دشمن ربا را بر خون آشامی
اعدا بر افراخته مردانه وار بر حملهٔ آن حصار که گردان گردن فراز بنا بر افتتاح آن تدبیرها بستند و مصلحتها
می شمردند و شهریار گردون کلاه را تردد عظیم بخاطر راه یافته بود نعره زدند که سرکار تماشای ما بفرمائید
و بی تأمل بتائیدات غیبی و دستیاری عنایت لاریبی تنها با صولت غضنفری عنان اشهب سبکخیز
برداشته خود را بر مخالف ریختند آری گفتن همان بود و جستن همان بطرفة العین آن عدو بند
قلعه گشا بپایمردی سمند باد پا صبا آسا از خندق قلعه برگذشته دیوار همت قلعگیان را بشکست
و بتوفیق حضرت بی همال بر فراز حصار مقصود برآمده نیزه را چون علم جهان گشا بر دیوار قلعه
فرو هشت و داستان پارینهٔ رستم و اسفندیار باب همت و شجاعت تازه در نوشت آری
کسی را که کارفرمایان ابداع در امداد باشند از جمعیت حسّاد چه باک در مانیکه عنایت ازلی بتائید
گراید همچو کارنامجات هوش رباچه شگفت الحاصل چون مردان کارزار و جوانان خونخوار و سرکردگان
و جلادت کیشان عساکر جرار چنین همت رستمانه و صولت یگانه بدیدهٔ انصاف دیدند بی اختیار دل
از دست داده از هر سو حمله آوردند و هنگامهٔ ستیز تیز و معرکهٔ نبرد از هر طرف خون ریز گشته شور رستخیز

بیاد داد و دلاورانِ عرصهٔ جنگ بے دیر و درنگ بہ رہنمونیٔ شجاعتِ آن پلنگ آہنگ دروازهٔ قلعه را شکسته داخل شدند. و نسایمِ فتح و ظفر چون ایامِ بہار و شبستان گلزار از ہر سو طرب ریز و شکبار گشت و شہریار لاہور از چنین فتح بیگمان از یک بر ہزار شگفته سجدهٔ شکر و سپاس بی ریا بدرگاه کبریا بجا آورد و حضورِ جہانبانی را که بعد از افتتاحِ قلعه مراجعت فرمودند بافضال و اکرام بیکران بر نواخته نبرد آزمایانِ نصرت کیش را بعطایاء انعاماتِ شائسته بہره مند و کامیاب فرمود ٭

جاگیر یافتنِ رام گھڑ

از آنجا که نسایمِ عنایاتِ شہریار لاہور بر آن سروِ جویبار سروری که کارفرمایانِ ابداع کشادِ مہماتِ عظیم در ذاتش ودیعت نہاده بود وزیدن گرفت و حدایق از بارِ اعطاف و نوازشات خسروی بشگفتن آغاز نہاد ہر روز مشمولِ عواطفِ تازه و ہردم موردِ الطافِ بے اندازه شده باعثِ بشارتِ خیر طلبانِ اخلاص کیش می شدند چنانچه در ہنگامیکه جلسهٔ ازدواج راجه دهیان سنگه صاحب در سہلپور انعقاد یافت خسروِ کامگار لاہور بر آن دُرِّ یکتایِ صدفِ دولت و اقبال رخصتِ شمول بزمِ نشاط نداده جاگیر لاله دچواره و رام گھڑ به قبضهٔ اقتدارِ شان نہادند و ہنوکریِ دو صد نفر سوار ایما رفت لہٰذا حضورِ جہانبانی نوایِ دولت و کامرانی بدان سو بر افراشته بتصرف لاله دچواره و نوکر فرمودنِ سواران توجه ہمت بر گماشتند و راجه صاحب کشور سنگه و راجه سوچیت سنگه صاحب که بنابر تسخیر قلعه

رام گهر نامورس یافته بودند چون در آنجا ورود آوردند قلعگیان از خودسری و تبه رایی براه اطاعت نیامده مستعد پیکار شدند و دلاوران دانش پژوه بخبر استجازت حضور جهانبانی کار بحرب رسانیدن مصلحت ندانسته حقیقت را معروض داشتند بنابران از پیشگاه حضور ممدوح بمصردیوان چند که در موضع ننگابنا بر دوره ممالک کوه دامن و تدارک سرکشان اهرمن فن فرود بود ازین معنی ایما گشت و مصر صاحب بے اهمال بایکهزار و پانصد سوار در رام گهر رسیده بوعده دادن بقیه مشاهره قلعه را خلاص ساخته باولیای دولت سپردند و میان صاحب زورآور سنگه جد امجد حضور جهانبانی و مشکوی معلی باسعادت و جاه از موضع بهل پور در رام گرهه تحویل فرمود چنانچه ولادت راجه هیرا سنگه صاحب همانجا اتفاق افتاد *

یورش ملتان

ازانجا که بتائیدات حضرت بیچون فتوحات بوقلمون و شجاعت های گوناگون که برخی ازان بر صفحه اعلان گزارده آمد بتواتر از حضور خدایگانی بظهور آمدن گرفت درخور آنست که از بسالت و خصم اندازی و دلاوری و دشمن گدازی که در همان سال در محاربه ملتان بعرصه شهود آمده حیرت بخش دیده روزگار گردید رقم پذیر خامه راستی نگار گردد که چون سمند گیتی نورد شاه گردون کلاه لاهور بعزیمت تسخیر ملتان براه کوت سوجیخان سبکخرام گشت نواب مظفرخان فرمان روای ملتان که تارک استکبار

برافراخته داشت از استحصالِ ملازمتِ شهریار عار پنداشته مستعدِ پیکار و خواهانِ کارزار گردید
لهذا عساکرِ جرّار خدیو نامدار بمحاصره و مجادلهٔ آن حصار پرداخته از جانبین مرغانِ تیر و تفنگ بپرواز آمدند
و سیوف و سنان شاهین وار بشکارِ اعدا چنگال برکشادند از نهیبِ توپِ فلک آشوب گوشِ کرّوبیان
کر شد و از سهمِ تیغ بیدریغ بهرام پرحذر بسپهرِ پنجم خزید درین اثنای نامداری از لشکرِ خسروِ کامگار
در عینِ قتال مهرهٔ تفنگ خورده و جانِ عزیز را زیرِ فصیلِ قلعه براه وفا سپرد و از شهریار اعلام رفت کسی را
که زهرهٔ شجاعت و تابِ شهامت باشد اشهبِ جلادت بمیدانِ ناورد تاخته نعشِ سردارِ مذکور
برداشته آرد حاشا در آن معرکهٔ جان ربا کرا یارا که قدم در پیش گذارد و جانِ عزیز را در مهلکه
سپارد مگر آن شیر صولت بیجان عنان ریز سمندِ اقبال گشته از باران تیر و تیرباران هیچ
مخاطره بخاطرِ حق گزین راه نداده بتگاپوی همتِ مردانه نعشِ سردارِ مذکور برداشته آورد و ازین شگفت
معاینه از چپ و راست صدای مرحبا بخواست برخاست و شهریارِ گردون سریر لاهور بشجاعت
رستمانه و جرأت مردانه آن شیردل شیر شکار آفرینها اظهار فرموده و بعد گرفتنِ نذرانه
خسروِ فلک شکوه عنانِ معاودت بسوی لاهور منعطف ساخته بهادرانِ بی بها را بعنایاتِ
بیکران بنواخت و حضور جهانبانی بسبیلِ رخصت تشریف فرمای جمّون گردیدند ❊

تسخیر ریاسی

درین هنگام سعادت ارتسام که دار الریاستِ جمّون مستقر رایاتِ دولت و اقبال بود نسیمِ بهاران
از کوهساران بصد تمنا وزیدن گرفت و روایح مشکبار از شگوفه و ازهار بمغزِ روزگار پیچیده بوی طرب
۱۸۷۴
به سکّانِ ارض در داد یعنی سال یکهزار هشت صد هفتاد چهار بکرمی بصد عشرت آغاز نهاد و فرمانِ
واجب الاتباع شهریار لاهور مصحوب بهگوان سنگه خدمتگار مبنی بر عطا یافتن پرگنه ریاسی جاگیر میان دیوان سنگه
که سلسله جنبانِ فتنهٔ خونریزی میان موٹا سنگه شده بود نزولِ میمنت شمول آورده بشارتی تازه در داد
لهذا موکبِ عالیه حضور خدائیگانی نهضت فرمای آن سواد شده چون میان شهر بر کنار تالاب ورود
آورد باشندگان آن قریه بکورنش و تسلیم حاضر آمده پایهٔ استسعاد یافتند اما زمینداران اینکه
در شعابِ کوهستان توطّن گزین بودند مانند خسرانِ مآلان خسال بتحریک میان بهوپ دیو بچه دیوان سنگه
که بادیه پیمای حسرت و آوارگی بوده بکوتاه اندیشی و باطل سیرتی مردمِ آن ملک را اغوای بغی و
طغیان می داد از استحصالِ سعادتِ ملازمت اهمال ورزیدند لهذا بعد سپری شدن یکنیم پاسی از
شب حضورِ گیتی ستانی با برخی از دلاورانِ نصرت آمود بر سر سنڈوان که از مواضعاتِ خسال
است تاخت آورده چون متمردانِ آنجا پای مقاومت سست دیده بدشتِ ادبار فرار ورزیده
بودند بدیدار بابا دهوڑو نام عارفی عالی مقام که در آنجا عبادت و خدا پرستی میکرد مشرف شدند

و آن عارف کامل انوارِ جهان کشائی و فروغِ مملکت آرائی از جبینِ مبارک عیان دیده بانواع مهربانیها
پیش آمد القصه از انجا معاودت فرمائی ریاسی گردیده بعزمِ پائمال خسال روز دیگر بسمت موضع سلال
که بمسافتِ چار فرسخ برلبِ دریائی چیناب واقع است کوچ فرمودند و میان بهوپ دیو که برکنار
دیگر مورچال بسته منتظرِ نشسته بود تفنگ رانی کردن گرفت لهذا اولا دران شجاعت کیش
بترتیب آلات عبور دریا مثل کهان ها بنوعی که چهار چهار را بعرض باهم مضبوط ساخته هر دو طرف آن
در طول دو چوب دیگر منسلک کنند تا چند نفر بیجا بران استاده از دریا بآسانی پار شوند و دریڑه که
عبارت از بستن چارپائی بر دو سناچه است تا لایق مرور چند کس باشد متوجه شده هنوز تنی چند
از بهادرانِ ارجمند پار نشده بودند که باطل ستیزان بخوفِ جان پا بگریز نهادند و سپاهِ منصوره
از دریا عبور فرموده در مقامِ کوٹ متصل نالهٔ نرلو که از کنارِ دریا قریب چار فرسخ دور است لوائی
نصرت و اقبال برافراخت زمینداران انجا تمام شب هنگامهٔ تفنگ رانی و دهون اندازی را گرم
داشتند و دهون نوعی کمان را گویند که دو گوشه آن بهر دو پا گرفته تیر هلاهل آلود از دستِ راست
بر زه راست کنند که هر که آن تیر خورد بسمیتِ آن جان بسپرد و فردائی آن شب سری پت دهانڈی سلکن
تهروکوٹ که سرگروه مردم خسالی بود بوسیلهٔ پربلا پنڈت جوتشی حاضر آمده امان خواست و عرض
کرد که هر کس از ما حاضر شود از کشتن نجات یابد و بظاهر آن کج نهاد اگرچه جبه سائی عتبهٔ عالیه گردید
اما در باطن پذیرائی راهِ راستی نشد مگر از انجا که ایفائی عهد خاصهٔ ذاتِ همایون بود او را با آنکه

گرفتار آمده بود واگذاشته دنبالِ او بر قصرِ کوٹ عازم شدند تا که پیش از رسیدن آن نافرجام انتقام
بقبضهٔ عالیه در آمده و آن مخذول بادیه پیمائی نکبت و فرار گشت و چون شب بپایان رسید بامدادان
فرمانِ عالی پرتو نفاذ یافت که هرچه از دواب و اسباب معاندانِ خانه خراب بدست افتد
بتاراج در آید و خود حضورِ جهانبانی علمِ معاودت بصوب ریاسی برافراخته چون برکنارِ دریائے
چیناب نزول آوردند برہمنان بسفارت در آمده عرض کردند که سری پت بشرطِ واپس شدن
مالِ غارت بقدم بوسی رسیده عوض تقصیرات و تلافی آثامِ خود نذرانه ادا میکند التماسِ آنها
باجابت موصول شده مالمویشی او مرحمت یافت مگر آن بدسرشت خود حاضر نشده سه صد
روپیه بطریقِ نذرانه بضمانِ برہمنان ادائی ساخت الحاصل حضورِ جهانبانی مراجعت فرمائی ریاسی
گشته بکنگاش دیوان امیر چند صاحب جد راقم شگرفنامه بنا بر استقامت و استحصان
دلاورانِ لشکر طرح عمارتِ حصار ریختهٔ قلعه موسوم به بهیم گڑھ بنا فرمودند و چهومدار افغان
بر دربانی آنجا و بشنا اچهر بر تهانه داری ریاسی مقرر ساخته عنانِ تاب بارگاه خسروِ نامدار لاهور
گشتند و در آن ایام سری پت بشرفِ آستان بوسی رسیده سعادتِ بیکران براندوخت و چون
چندے برین گذشت زمینداران خسال مانند ساکنان کنیتی و کیرکہال از بدسیرتی و نافرجامی
باز سر به بغی و عناد برداشته خرمن سوز عافیتِ خود گشتند لهذا حضورِ ممدوح بنا بر تنبیه و
تادیبِ شان از لاهور سمندِ عزم را عنان کش گشته خانمانِ مفسدان خانه برباد را آتشِ قهر

برخود ادای باج آمده حاضر انفعال و ندامت بصد همنان به توسط باغیان سرگروه و درسوختند
قبول کردند و چون میان هیرپ دید در ان سواد سلسله جنبانِ فساد بود کسانی را به لاهور فرستاده
میان دیوان سنگه پدرِ خود را که در لاهور مقید و محبوس بود بلطائف الحیل کشیده و دزدیده آورده
به کرپزی و طراری پروانهٔ شهر بایه لاهور را جعل ساخته مردمانِ کوهی را که از لباسِ عقل و امتیاز عاری
بودند نشان داده گفت که چون خسروِ والاتبار لاهور را نسبت خاندانِ معلّی کدورتی بهم رسیده
ملک ریاسی که تفویضِ شان بود بما باز یافته گویند مردمِ ملکیه از ساده لوحی و ناعاقبت اندیشی
براین افترا اعتماد آورده بمحاصرهٔ قلعهٔ ریاسی برخاستند و شعلهٔ فساد مشتعل و سربلند گشت مگر
وزیر زور آور سنگه کلهوریه که در آن روزها از لاهور برای انصرام امری در ریاسی مامور گشته بود
پای ثبات را استحکام داده بوفاداری تمام نربساانِ قلعداری پرداخت و کلید ڈیوڈهی را
بخود گرفته در تحصّن کوشید و بنظرِ قلتِ آب که به قلعگیان روئے داد از فرطِ حزم و احتیاط
سبوهای پرآب را نزدِ خود داشته به تهوّرانِ فیروزی اثر بخش میکرد القصّه چون ازین ماجرا
خدمت راجه صاحب کشور سنگه که در رام گرڈه تشریف داشتند اطلاع رسید تنی چند
از دلاورانِ ارادت کیش که با خود داشتند براهِ جمّون مامور فرمودند و چون اتفاقاً دیوان صاحب
امیر چند در آن هنگام بجمّون توقف داشتند ازین معنی مطلع شده از میان هائی برادری استمداد
و استعانت فوج نمودند مگر احدی دادنِ فوج قبول ننمود لهذا از بهوانی شاه بهابڑه شاهوکار

جمُوّن زرِ نقد بطریقِ وام گرفته سُرب و باروُت خریده متُوجه ریاسی شدند و چوُن فتح بسبیلِ رخصت
بخانه رفته بوُد همگی پنجاه تن از دلاوران جلاوت کیش همراه گرفته در نگروٹه فروکش شدند و روزِ دیگر
چوُن از انجا موضع دنسال مضربِ خیام شد بدنان چهب کاردار آنجا که رشته دار میان صاحب موُسنگهه
بوُد مردمِ انجا را براین امر اشتهار داد که چوُن قلعه ریاسی در محاصره معاندان است اگر مخالف
غالب آمد ممکن نیست که دنسال در قبضهٔ تصرّفِ ما باند پس لازم آنست که ما همه تن در متابعت و
فرمانِ دیوان صاحب ممدوُح مُستعدِ پیکار باشیم چنانچه همچنان بعمل آمده قریب یکصد نفر
معاونِ کارزار شدند و دیوان صاحب ممدوُح بعقلِ خداداد و نبظرِ مصلحت و تدبیر کاره پروانهٔ
حضُورِ خدایگانی بنام خود بدین مضمُون نوشته بمردم نشاندادند که عنایاتِ شهریارِ فلک اقتدار
بیش از بیش بما مبذُول و ملحوُظ است و باندک زمانی بنابر تنبیهِ سرکشانِ بدشرست در آنجا
رسیده دانند حالیاً از معاینهٔ پروانهٔ مذکوُر جمعیت خاطرِ خیر طلبان دولت شده کمرِ مخالف
چوُن دیوارِ همتِ شان شکست و میان جسنا و لاچهبیلا جاگیردار چناس و چند کس میان هائے
اُرلیان و جنبراه واله نیز شاملِ عساکرِ اقبال شده چوُن از دنسال در گهار که از پرگنه دهروڑ است
ورُودِ منُهورانِ و فاکیش گشت پورو دهروڑه با بیست کس حاضر آمد و هم میان پربین سنگه
نهالی واله مُمد این مُهم گردید القصه چوُن جمعیّتِ عساکر قریب به پانصد نفر رسید از شلکِ تفنگ
مدعیان را رنگ بر رُخ شکست و بیدرنگ خائف و هراسان بوُده دست از محاصره برداشتند

روز دیگر که میان ددرچه الی موضع گران شتافته مقام ورزیدند و فوجِ منصوره داخلِ ریاسی گشته
جواهر سنگه اگاوریه باتنی چند بکوه دامن میرفت فتنه سرشتان او را تنها دیده گرد وش محاصره
کشیدند و معرکه تفنگ رانی آغاز نهادند درین اثنا دیوان صاحب ازین ماجرا اطلاع یافته
بر مخالفان شتافتند و وزیر زور آور سنگه نیز از قلعه بدر جسته با مجاهدان پیوست و فوجِ
مخالف را شکستِ فاحش افتاد و بهوپ دیو بر فرازِ کوه بر آمده فرار اختیار نمود دیوان صاحب
با فتح و ظفر مراجعت فرمائی ریاسی شده بنابر انتظامِ انجا استقامت ورزیدند که درین اثنا
حضور خدایگانی با جاه و حشم شرفِ ورود آورده ابوابِ عاطفت بر جناب ممدوح مفتوح
فرمودند و نیز منتهوران شجاعت کیش و دلاورانِ نصرت اندیش و میان های جاگیردار را پایه
بپایه شمولِ عاطفت نمودند و دستیارهٔ طلاء بوزیر زور آور سنگه و میان چراغ سنگه اگاوریه عطا گشت و
دو روز بعد حضور ممدوح نصوبِ سلال عنان تاب گشته چون صورتا پهگیال که سرگرده باغیانِ بدخصال
بود نذر گرفته بحضور حاضر آمد فرمودند که شما هنگامِ محاصره با سرکشانِ ناهنجار متفق بوده فوجِ ما را باوازهای
بلند از قلعه بیرون شدن میخواستی و مردم را اغوا میدادی که جاگیردار اصلیه بهوپ دیو است
پس نذرِ تو کے قابل پذیرائی باشد آن مدبرِ ازل بخیرگی عرض کرد که الحق اوشان از هفت پشت
حاکم بوده اند و ملازمان سامی بتازگی دست چیرگی برین ملک یافته گویند بشنیدنِ این گفتار
بفروغ فروغِ غضب از چهرهٔ اجلال برون تافته همانا به شمشیرِ قهر آن اجل رسیده را دو پاره

ساختهٔ مغاکِ فنا سپردند و لاشه اش چار پاره بر درختِ شیشم آویختن حکم شد تا دمارِ فساد از مغزِ اشرار کج نهاد برآمد۔ لرزان لرزان بخوفِ جان امان خواستند و غاشیهٔ خراج بر دوش کشیده حلقه بگوش آستانِ دولت شدند و پورودر و هتره بر نظم و نسق خسال ممتاز گشته بجلدوی خدمت نمایان حکومتِ ریاسی بوزیر زور آور سنگه تفویض یافت۔

تدارکِ سرکشانِ ناهنجار

چون عرصهٔ ریاسی مضربِ خیامِ احتشام بود بمسامعِ جلیه رسید که فتنه سرشتان بهوپ دیو و ڈیڈو بر دنسال جاگیرِ وارثان میان موٹا سنگه دستِ تطاول کشوده غارت نموده اند لهٰذا بفحوای این حال همان روز حضورِ جهانبانی بنا بر تدارکِ مفسدانِ ناهنجار با دو صد نفر دلاوران نصرت شعار عازم شده چون بسبب نشیب و فرازِ طرقِ ناهموار و کثرتِ خار زار اسپان را طاقتِ رفتار نبود بهمتِ خداداد بپای پیاده شتافته تمام شب از شتابِ رفتاری نیاسودند و دو گهڑی شب مانده نزولِ موکبِ اجلال بحوالی دنسال شده چون در آنجا از مفسدان نشانی نیافتند بلا اهمال دنبالِ آنها بصوبِ ٹهنڈا پانی و منهواره که از مضافاتِ پرگنه درون است تاخته تا نیمروز در انجا رسیدند و مفسدان که در خانهٔ صاحبرای برهمن مقدمِ آنجا آسایش گزیده بودند بمجرد شنیدن دبدبهٔ مقدمِ فیروزی اثر رو باصفت از بیمِ شیر شرزه بدره های کوه خزیدن گرفتند چنانچه میان ڈیڈو در بهاڑبنی و الگ گریزان گردید و بهوپ دیو

از کنارِ دریای چیناب بصوبِ سروتهه منهزم شد گویند پای مبارک را بسبب پیاده روی آبله‌هاے
سرزده بود و بانفجار آن آب می چکید مگر بنیروی شجاعتِ جبلّی هیچ اندیشه ازان پیرامون خاطرِ اقدس
نمیگردید چنانچه بی توقف بتعاقب میان بهوپ دیو روان شدند و چون مذکور در شعابِ جبل با جماعتِ
خود متواری شده از نهیب دستی و بی تابی تا به آهن نداشته نان بر سنگ میپخت از تابیدنِ کوکبهٔ
جهانتابِ آن آفتابِ سپهرِ اقبال تاب و توانائی ندیده با تاب و شتاب بخوفِ جان نان گذاشته
بدره و مغاک که از سنگهای خاراگذار و درختانِ پرخار راه گذار دران دشوار بود پنهان گشت و چهار
کس از مفسدان گرفتار آمد الحاصل حضورِ جهانبانی دران شب بمقامِ سروٹ آرام فرموده ازانجا که
غیرت و جوانمردی و شجاعت و دشمن نوردی بدفعهٔ مخاصمین کارفرما بود انتظامِ پختنِ طعام موجبِ درنگی
عزم پنداشته بخورش دانهٔ گندم نیم برشته که در کشت زار دروِیده افتاده بود اکتفا فرمودند
و سلاح از تن نکشوده مستعدِ پیکار ماندند و از غرایبِ همّت و جفاکشیِ حضورِ جهانبانی آنست که در
امتدادِ مدّت فرونشانیدنِ آتشِ فساد شورانگیزانِ بدنهاد که از سال افزون است روزانه در
عرصهٔ نبرد رو آورده شبانه سلاح از تن نمی کشودند و تمام شب با بختِ بیدار آمادهٔ کار می بودند
سخن مختصر روزے در جبال درون بر میان ڈیڈو تاخته قریب دو ساعت جنگِ تفنگ
بوقوع آمد و آخر مخالف تابِ مقاومت نیاورده بر قلاتِ کوه گریخت و حضورِ جهانبانی با فتح
و ظفر در ارکِ جمون که بتصرفِ معتبرانِ شاهزاده کهرک سنگه بود نزولِ اجلال فرموده میان رکهانگه

وگدی باغل را بنا به جستجوی میان جواهر سنگه اگاوریه که از شیران میان ڈیڈه بود مامور فرمودند چنانچه
حالی رای عالی شد که آن به آثار سنجارستان موضع گهر متصل سگان گوهره ملجا دارد لهذا ایکپاس از
شب مانده حضور جهانبانی عزم آنجا فرموده از دلیران نصرت کوش محاصره فرمودند و آنها به ترسناکی تمام
سلاح و اسباب گذاشته میان جنگل پوشیده شدند غنیمت بدست مجاهدان کینه جو افتاده یک کس از
مفسدان شیر را اسیر سرپنجه تقدیر شد و از آنجا بطرف تالاب بگونه مراجعت فرموده نان چاشت که از
خانه میان گلاب سنگه ولیپتهور رسیده بود تناول فرمودند و آنشب همانجا مقام افتاد در این اثنا راجه
صاحب سوچیت سنگه را که در رام گڑهه فرود بودند با گورکهه سنگه لمابه متنازعه حد موضع گهرموله که او را
از خسروِ نامدار لاهور عطا یافته بود و به سبب بنا کردن برج بر لب بسنتر بر سر حد رام گڑهه نزاع برخاسته
و شهریار چنین تکرار موجب امتحان و آزمایش جوانمردی شان پنداشته از کشمکش طرفین نهی نمی فرمودند
کار بحرب رسید لهذا حضور جهانبانی تنی چند از دلیران لشکر یکه یک شان فرستاده بتعاقب شان خود نیز
عنان تاب آن ناحی شد و چون کنار ناله بسنتر متصل قلعه دندوٹ ورود موکب اقبال گشت قلعگیان
از ناتراشیدگی و خودسری تیر تفنگ سر کردند لهذا حضور گیتی ستانی را که عزم تسخیر آن قلعه مکنون ضمیر
نبود صدای تفنگ قلعگیان چنانکه هژبر صید افگن را بانگ شکار میدهد چار ناچار بر آن آورد که تدارک
نخوت فتنه سرشتان فرمایند چنانچه به نخستین آویزش موضع دندوٹ بحیطه تصرف دلیران لشکر
درآمده همانگاه نردبان های از خانه سگان آنجا کشیده بر سر قلعه کشیدند و نبرد آزمایان قوی بازو

حملهٔ دلیرانه بالای دیوار دویدند لهذا متحصنان به بیچارگی چارهٔ کار ندیده زنهار خواستند و سلاح و سلب و بیست و نه راس اسپان بدست لشکریان منظفر رسید و راجه صاحب کشور سنگه و راجه سوچیت سنگه صاحب هم آنجا بملاقات حضور جهانبانی پیوسته شب در آنجا توقف نمودند و بجز استصواب اهالیان بارگاه شهریار لاهور قلعه را بتصرف خود نگذاشته به قلعه داران سابق بر گذاشتند و خود بصوب رام گڑهه تشریف برده چندی بسرکوبی اعدا کارنامهای عبرت افزا بظهور می آوردند ؂

ڈهوڈی یافتن راجه دهیان سنگه صاحب

در زمانیکه نسیم بهاری نونهالان چمن را نظارتی تازه بخشید و نطع بسیط غبرا الفرش اطلس و اکسون سبزه گل آب و تابی دیگر پدید آورد نظم غزلخوانی بلبل صبح خیز ؂ تمنای میخوارگان کرد تیز شهنشاه در آرایش روزگار ؂ فزوده بهار دگر بر بهار ؂ در سنه ۱۸۷۵ بکرمی فرمان که صحیفهٔ اقبال را عنوان تواند بود از پیشگاه شهریار لاهور بنام نامی حضور جهانبانی از توقف وزیرآباد پرتو ورود افگند که خود در پرداخت امور محال جاگیر بوده راجه صاحب و دهیان سنگه را روانه بارگاه نمایند لهذا میان گلاب سنگه ولیته و میان هوشیار او گهیل سنگه حسب حکم کالی شان مامور فرموده روانه حضور ساختند که باستسعاد ملازمت سرمایه دولت حاصل نمایند و چون راجه صاحب متصل وزیرآباد رسیدند از وفور عواطف شاهنشاهی بابا فقری که از مصاحبان مجلس عالی بود به پیشوائی ایشان درآمده راجه

صاحب را باتفاقِ خود بدربار برده واز چگونگیٔ فرحت افزائی که درین سال بظهور آمده تفویض شدن ڈیوڑھی براجه صاحب ممدوح است که چون از ناصیهٔ اقبالِ شان آثار بزرگی نمایان بوده واخلاقِ حسنه وسجایای گزیده در فطرتِ ایشان آفریده توجه عالی سرکار اقتضائی آن فرموده که یوماً فیوماً بعواطفِ جلیله حوصله قدر شان بیفزائید وتفصیل این اجمال اینکه جمعدار خوشحال سنگه قبل ازان بر منصبِ ڈیوڑھی مفتخر بوده واز تندیٔ طبع اہل دربار را برغور رنجیده داشت تاکه سرکار را ہمچو حرکاتِ او ناپسندیده آمد وهنوز پردهٔ عزل دریده نشده بود که بصوبِ ملتان اموری یافت وراجه صاحب برین منصب سربلندی یافتند وحل وعقد امورِ جهانبانی بکفِ کفایت شان تفویض گشت

ذکرِ فتحِ کشمیر

درهنگامیکه شاهِ خاور بر تختِ زمردین حمل جلوس میمنت مانوس فرموده آغاز سالِ یکهزار وهشت صد وهفتاد وششم بکرمی شد لشکرِ بهار باحاطهٔ شهرستان گلزار بوی عزم بسر آورده وکوسِ نوروزی آوازه بجهان افروزی در گنبدِ نیلگون بلند ساخت از هر گلبنی گلِ طرب دمیدن گرفت واز هر شاخی شگوفه فرحت بشگفتن از انجا که وزیدنِ هر نسیمی خالی ازان نیست که هزار گلهای مرادات بزرگ کردهاے ایزدی بشگفاند ودمیدنِ هر صبحی غیر ازین نه که باعثِ ظهور تباشیرِ اقبال برگزیدهای آلهی باشد چنانچه تفصیل این مقال اینکه اگرچه همتِ والا نهمت سرکار درباره تسخیر دیار همیشه بهار

کشمیر کمال تعلق داشت مگر حصولِ این مرام موقوف بر این بود که کشادِ این مهم عظیم از دستِ حضور ممدوح گردد و چون درین زمان که حضور جهانبانی در توقفِ جموّن نزولِ اجلال داشتند پنڈت بیربل در که اجاره دار پرگنه دیوه سر از پرگنات کشمیر بود از دستِ عظیم خان والی آنجا نقصان عظیم برداشته و چون شاخِ عرعر بی برگ و برگشته شبانه از خانه گر یخته مع پنڈت اجه کاک فرزندِ خویش بعزمِ آستان بوسی سرکار براه کهوری نارو او گلاب گڑه بر فاقت و رهنمونی ملکان کهوری نارو راه عازمِ لاهور گشت تشریحِ این بیان اینکه چون دیوانِ رام دیال چنانکه گذارده آمد بمعاهدت عظیم خان از کشمیر معاودت نموده خان مذکور علمِ جور و ستم برافراشته از نا انصافی و بیدادگری بخونریزی بیگناهان و اخذ زرِ جزیه از مردمِ هنود دستِ تطاول کشود و بطمعِ زر و مال از آمالِ کار نیندیشیده اهالی دیار را مصادراتِ الیم و مطالباتِ عنیف کردن گرفت خصوص اهلِ هنود و پنڈتان را بانواعِ عذاب و عقوبات کشیده چون گل سینه چاک می ساخت و بی ترحم نقشِ هستی بیگناهان از صفحهٔ جهان برمیداشت نی نی هر صباح دامانِ اعمالِ خویش چون دامنِ افق از خونِ خونریختگان رنگین و پنجهٔ جفا از دم سر بریدگان چون دمِ شمشیر خونین میکرد **فرد**

شکستِ شیشهٔ دل را مگو صدائی نیست — که این صدا بقیامت بلند خواهد شد

گویند پنڈت هرداس تیکو را که مردِ سخی و فیاض بود چنانکه رسم چهاونی ساهدان که هنوز در کشمیر باقیست مقرر کردهٔ اوست یعنی هر سال بقدر دو لکهه روپیه بفقرا و مساکین که برای درشن امرناته

از هندوستان میبردند میداد و همچنان در خیرات و مبرات ید طولی امید اشت به تیغ جفاکار گذاشت و غافل از ینکه **بیت** نماند ستمگار بدروزگار ❊ بماند برو لعنت پائیدار ❊

صدها پنڈتان را بتهمت تبرا از جان گزرانید تا که از جور افغان آه و فغان تا گنبد گردان رسید و هر مرد و زن در کوچه و برزن آه سرد از دل پر درد میکشید آری **بیت**

پرستنده جور و جویای کین ❊ بگیتی زکس نشنود آفرین ❊

ازینجاست که تاریخ دست بردش را جور عظیم گفته اند الحق چون شجر نیت حکام زود بری آورد و متواتر آفات سماوی در عملداری او نازل شدن گرفت و پی در پی نقصان زرعی و خامی در زراعات روی داد آن جابر قاهر از پنڈت بیربل در نخست چند لکهه روپیه مصادره گرفته باز بتهمت باقیداری تاراج کرد و چون سرمایهٔ او نماند بکردن مسلمان بزور حکم داد لهذا پنڈت مذکور بخوف خان مسطور با پنڈت مهجرام و مرزا پنڈت که برادران عموزاد او بودند بدر کنکاش در آمده گفت که چون فردا مرا بزور مسلمان خواهند کرد میخواهم که گریخته به لاهور روم و عیال و اثاث البیت خویش و شمار ابجد امیبارم پنڈت مهجرام و مرزا پنڈت تجویز او را پسندیده رخصت بخشدند و شب از سرینگر مع یکدو کس سواره بر آمده صبحگاه در موضع منزگام که جاگیر پنڈت مسطور بود در پرگنهٔ دیوه سر که پنڈت راجه کاک پسرش در انجا انتظاری میکرد رسیده او را همردیف خود کرده در موضع دهنوان که جاگیر ملکان کهوری بود در آمد چنانچه

ملکان کهوری و رعایاے آنجاکه گرویدهٔ احسانِ او بودند بر خانمان و زن و بچه هیچ خیال نکرده
بهمراهی او تن دار شدند چنانچه ملک ذوالفقار و ملک کامگار از وفاداری دقیقه از دقایق باقی
نگذاشته از پیر گلاب گڑهه عابر شدند و نیز نور جمال ساکن تندی مرگ همراه بود چون بر قلّه کوه
گلاب گڑهه بر آمدند فوجِ افاغنه که براے گرفتاری پنڈت بیربل تعاقب داشتند در دهوان
رسیده خانه هاے ملکان را آتش در دادند چون سخن بدینجا رسید گوئیم که هرگاه عظیم خان را خبرِ
گریختن بیربل پنڈت در رسید پنڈت سهجرام و مرزا پنڈت را طلبیده از حقیقتِ حال
استفسار کرد جواب دادند بیگمان بطرفِ پنجاب گریخته است عظیم خان گفت در انجا رسیده
چه خواهد کرد جواب گفتند که اگر هوسِ دنیاداری باقی ندارد بر لبِ دریاے گنگ بیادِ آلهی
مصروف خواهد گشت وگرنه پیش مهاراجه رنجیت سنگه رسیده زود لشکرِ سنگهان بسرِ ایشان خواهد
آورد عظیم خان فرمود اکنون علاج چیست جواب دادند که کشتنِ مرزا پنڈت گویند عظیم خان
که همیشه از بادهٔ خودکامی مدهوش و با ناطورهٔ جور و ستم همدوش بود باوردنِ قبایلان پنڈت
بیربل در حکم نمود که گرفتار کرده بدربار بیارند چنانچه همچنان گردید و مادرِ پنڈت راجه کاک از کمال
ناموس پرستی بخوردنِ الماس در عین گرفتاری که در کشتی کشان کشان می بردند جان عزیز را در باخت
و ناموس را از دست نداد القصه چون اطلاع آمدن پنڈت موصوف از عرضداشت کارپردازان
ارنا من و خسال بسمع همایون رسید بنظر دور اندیشی و فرزانه کاری ارشاد عالی بنام کارداران

وتحصیلداران ازناس شرفِ نفاذ یافت که پنڈت مسطور را در مدارا و مواسات دقیقه فرو
نگذاشته روانهٔ حضور نمایند و پنڈت مسطور مشرّف خدمت والا شده محفوفِ عنایات
گردید چون روزهائے کارشادی عمّهٔ شریفهٔ حضور جنّت آشیانی درپیش بُود لهذا دیوان حسب
امیر چند جدِ بزرگوار راقم شگرفنامه بهمرهیِ پنڈت مسطور مامُور فرموده مرفوع خویش به سرکار
لاهور و خط باسمِ راجه صاحب و دهیان سنگه نوشتند که باقبال سرکار کلید درِ سرابستان کشمیر
بدست اولیائے دولت درآمد چنانچه پنڈت مسطور بذریعه راجه صاحب شرفِ عتبه بوسی والا
دریافته چندے همرکاب ظفر انتساب سعادت یاب بُود و چون حضور خدایگانی معاودت
فرمُوده بحضُورِ شهریار حاضر شدند به تحریک وسلسله جنبانیِ جنابِ شان مهمّ تسخیر کشمیر پیش نهادِ
خاطرِ خسرو کامگار گشته در ماهِ هاڑ لشکرے شایسته بسرکردگی مصر دیوان چند وچندے دیگر سردارانِ
نامدار بدان جهت مامُور گشت و حضُورِ ممدُوح مع پنڈت بیربر که متکفّلِ این مهمِ عظیم بُود
به پیشروی عساکرِ منصوره پایهٔ تقدم الجیشی داشتند و مرزا رحیم الله خان برادر اغرخان مرزبان
راجور بتوسط حضور جهانبانی نزد مصر دیوان چند حاضر آمده بوسیلهٔ آن دولت عقیدت بارگاهِ
شهریار در اندوخت و از اعطافِ شاهنشهی براجِ راجور سرفراز گشته بنا بر رهبری جنود مسعود
دستوری یافت و نیز نامدار ٹهکر سجلدوی خدمتگذاری نامداری پذیرفت القصه چون لشکرِ
فیروزی اثر بر کریوه دی پور علمِ استقلال افراخت جبّار خان برادرِ عظیم خان که بجایش عنانِ حکمرانی

در کف داشت از کشمیر با لشکرِ فراوان مستعدِ پیکار گردیده بر دلیران لشکر که بهم عنانی حضورِ جهانبانی
پیشتر می رفتند حمله آورد و حضورِ ممدوح با چندے از بهادران گزین و جان بازان ظفر قرین
پاے ثبات را از جادۀ استقامت حرکت نداده پشتِ اُمید لشکریان قوی فرمودند که تا از
پس و پیش حمله رو بحمله آورده هنگامۀ کارزار چون بهار کشمیر وا نمودند تیغ بندانِ جانبین سفید ار
آسا شاخهاے نیزه و سنان را بر داشتند دیلانِ قوی بازو چنار وار ساز و برگِ خلاف و مصاف
برگرفتند گلگون قبایانِ گلزارِ شجاعت لاله کردار چهرۀ شهامت سرخ ساختند و چیره دستانِ
عرصۀ ناورد صنوبر مثال علمِ نبرد برافراختند نی فوّاره هاے خون در جوش بودند و بلبلانِ
تیر و تفنگ بخروش چنانچه آخر کار لشکرِ شهریار را سمن زار فتح و فیروزی شگفت و مخالف که
مانندِ نافرمان سر از فرمان برتافته چون بیدِ مجنون بشوریدگی برخاسته بود اکثرے را از شمشیرِ آبدار
شاخِ حیات قلم گشت و بسیارے را پنجۀ شمشیر سینۀ تهوّر شکست خصوص جبّار خان تیرِ تفنگ
خورده با خاطرِ شکسته برگشت و از بس شکستگیِ دل در شهرِ سرینگر پاے اقامت نتوانست
داشت و گلستانِ نزهت نشانِ کشمیر در حیطۀ تصرف اولیاے دولت درآمد چون حضورِ ممدوح
پیشتر بسرکار عرض کرده بودند که سابقه در وقت احمد شاه درانی بنا بر انعام خدمتِ فتحِ کشمیر
جاگیر مبلغ یک لکه روپیه از ان سرزمین به نیاگانِ ما مقرر بود و حال اگر باقبالِ سرکار زینت گاه
کشمیر بقبضۀ تصرف در آید عوض جاگیرِ مسطور ملک کشتوار واگذار شود و التماس شان بدرجۀ

اجابت مقرون شده بود لهذا درین هنگام ارادهٔ تسخیر کشتوار مقرر فرمودند گر پنڈت بیربر به ادائی نذر مبلغ بیست هزار روپیه ازین اراده باز داشت القصه نظامت مهمات کشمیر بدیوان موتی رام تفویض یافت و حضور ممدوح از راهِ ریاسی در جموّن نهضت فرما شده از انجا رام گرهه را بقدوم میمنت لزوم رونق بخشیدند و پروانه سرکار بنا بر استحضار صدور یافت *

تفویض شدن ملکِ جموّن بطور اجاره بحضور جهانبانی

چون نقشبند نگارستانِ عالم در کارخانهٔ امکان نقشِ نو آئین میریزد حکمتهای او که تواند شمرد لاکن بنظرِ ظاهر بینان جد اوّلِ آفرینش وزیدن باد بهاری بجز رستنِ گل و گلزاری نیست و چکیدنِ ابرِ آذاری غیر از نشستن گرد و غباری نه بمصداق این حال چونکه حضور جنت آشیانی ناصیه اقبال را بنور خدمات بلند و کارنامه هائے ارجمند نور آگین داشتند روزی سرکار والا انگریزی سخنان عنایات داماںِ اقبال حضور جهانبانی مالامال فرمودند و دران اثنا تذکره بخشیدن ملکِ جموّن باجارات نفع بحضور ممدوح بمیان آمد و ایشان بپاسخ این عرض کردند که از مردمِ برادری که در آن ملکست وصولِ محالات نقدی آسان نیست اگر از راه عنایت که بحالِ ما مبذول است در نگهداشتِ فوج عطا شود بعید از الطاف نخواهد بود چنانچه مامول قبول گردیده پروانه جهان مطاع باشعار یافتن ملکِ جموّن بر نگهداشتنِ فوج عطا یافته راجه صاحب کشور سنگه را که با مصر دیوان جند در میرپور چونکه مستقر بودند مع خلعتِ

راجگی رخصت کشای سرمنزل نظر گردید اما عطاء القاب راجگی براجه صاحب ممدوح از سرکار چندان اشتهار نیافت و راجه صاحب موصوف در ماه ماگه سنه ۱۸۷۶ به جانب جمون تشریف برده بدار و گیر مهمات حکمرانی اشتغال ورزیدند و از افراط سیاست دست متغلبان باز داشتند و هفتصد سوار سوای اران سابقه بزمرهٔ لشکریان منسلک شدند *

فتحِ کشتوار

ازانجاکه انتظام مهام کافهٔ انام منوط و مربوط بخواهش و مشیّتِ حضرت دادار است ایزد بیمثال سری راکه باوجِ اقبال برافراشت همانا همتش به تسخیر دیار و امصار مصروف باشد چنانچه تبیین این مقال اینکه چون اعلام نصرت احتشام بعد فتح و تسخیرِ کشمیر معاودت نمود عزمِ یورش کشتوار که پیش نهادِ خاطرِ حضورِ جهانبانی بود از قوه بفعل آمده در بدو سال یکهزار هشت صد هفتاد و هفت بکرمی که عساکر بهار احاطهٔ شهرستانِ گلزار فرمود و نسیم نوروزی خیامِ فتح و فیروزی بدامنِ کوهسار زد **نظم**

نوروز و نوبهار جهان سبز یکسره
سر زد ز مهر برهٔ چرخ از زمین تره

گلگل شگفت گلشن و شد باغ باغباغ
زد داغِ لاله موج نم از راغ تا دره

رایت افرازِ آن سواد گشته چون در علاقه بهلو الته فرود آمدند دیال چند راجه چینی را باخلاص طلبیده آمد مگر او از بدگمانی در آمدن گونه تغافل بکار برد لهذا او زیر جر اسند که کاردان و دانشمند بود

بطلب راجه مسطور مامور شده بزبانِ مصالحت و معامله دانی بتشفی او پرداخته بهمراهی خود حاضر آورد
چون ذکر تصرفِ کشتوار با راجه مسطور که حد ملکِ او ملحق بحد کشتوار بود بمیان آمد آن نیکوروش
اعانت و امداد او را سعادت دانسته اقرار براین کار نمود چنانچه حضور گیتی ستانی بترتیب لشکرکشی
و جمع آوری مردم حشری انتظام فرموده چون کنار دریای چیناب نزول فرمودند دلیرانِ لشکر بهر دو
ساحل دریا ریسمانها که بزبان آن ملک کهیر گویند بسته عابر شدند و مقام ڈوڈه مخیمِ سرادقات گشت
و از مصلحت بینی و صواب اندیشی پروانجاتِ والا بنام وزیر لکهپت که کارپرداز راجه کشتوار
بود بدین مضمون شرفِ نفاذ یافتند عرضی شمار رسید کیفیتش حالی رای عالی گردید باید که همچنان
در خدمات حضور از ته دل حاضر و مصروف بوده عنایت والا را شامل حال دانند گویند وزیر
مسطور از حلال نمکی آقای خود گاهی بتحریر عرائضِ خود نپرداخته بود مگر مراد ازین تجبر بر تجبر آوردنِ
بدگمانی بخاطر راجه کشتوار نبود چنانچه همچنان بعمل آمد که روزی پروانهٔ والا بدست جاسوسی رسیده
او بنظرِ راجه تیغ سنگه گذرانید و از آن گمانِ بد به دلش جا کرده بگمان کشتنِ وزیر اشارت
کرد اگرچه آن جفاکار در کشتنِ او باقی نگذاشت مگر چون حیات باقی داشت زخمِ شمشیر بر دست و
بازو خورده بصوبِ جنگلوار علاقه بهدرواه گریخته جان بسلامت برد ازین معنی بنیان انتظام
کار راجه مسطور خلل پذیر گشت آری کسی را که درس قواعدِ جهانگیری و اقلیم ستانی از دبستانِ
معلمِ حقیقی تعلیم باشد کتاب بلاغتش شگفت افزای صفحهٔ روزگار تواند بود الحاصل راجه

کشتوار که شیرازهٔ کارش از عروج گشتن وزیر گسیخت آوازه آمد آمد موکب اقبال شنیده ترسید
و تیغ همت بمقابلهٔ آن برق مصقول دشمن شکاری زنگ آلود دیده چار ناچار غاشیهٔ ارادت بدوش
کشید و براه جموّن عازم لاهور گشت و میان جیون سنگه لال اکهی واله بر علمداری کشتوار مامور شد
وزیر لکهپت وغیره مرزبان آنملک نیز بر آستان بوسی والا کامیاب شده بترانهٔ نشاط مترنم
شدند بقول **قطعه** بیا خوش آمدی نشین تیخت کامگاریها   که داری از عنایتهای باری دستیاریها
بسر نه افسر عزت ببر کش خلعت زرکش   که دارد دشمن سرکش بگردن طوق خواریها

فتح منکیره و ڈیره غازی خان

از انجا که پیوسته پادشاهان بلند اقبال و خسروان همایون فال را کلید جهانگشائی و مفتاح
عالم آرائی در دست اقبال و نائل جاه و جلال می باشد بمصداق این حال در هنگامیکه موکب
اقبال حضور سرکار از ارک پشاور معاودت فرمود پیش نهاد خاطر والا آن گشت که بنیان اکثری
از تیره رایان بآب شمشیر موج گیر گردد چنانچه لشکر فیروزی اثر قلعه ڈیره غازیخان را بمحاصره
در آورده از تصادم اتواپ کوه شکوه اساس همت آن سیاه بختان زیر و زبر گشت و پروانه
والا بنام نامی حضور جهانبانی پیرایه صدور یافت که گلگون خوش عنان مردی را بجولان آورده
پلنگ تفنگ و نهنگ شمشیر را بشکار مخالفان تیز جنگ نمایند بمجرد ورود فرمان آن غضنفر

فرا از دریای اٹک عبور فرموده بسرعت فراوان شامل عساکر اقبال گردید و شگفت اینکه بحمله اول آن
بهادر بی بهادر در قلعه مفتوح شد و نقاره شادی نواخته آمد و ازان بعد جنود قاهره بصوب قلعه
خان گرٖهه کوچیده علم محاصره برافراخت و جانبین به تفنگ رانی و بندوق اندازی آغاز نمودند حضور
ممدوح که بفاصله یکمنزل پس بودند نوشته راجه صاحب دهیان سنگهه رسید که خود را شریک
کار هنگامه کارزار فرمایند بنابران آن رائض مضمار شجاعت توسن عزیمت را عنان گیر شده
چون قریب عرصه پیکار رسیدند قضارا انام اشهب فلک سیر گسیخته بی اختیار بفصیل کشید و از
قلعگیان چون ابر بهار و سیلاب کوهسار تیر باران شد مگر بتائیدات آسمانی و حفاظت یزدانی
که همواره بمعاضدت و مظاهرت بود بخیر گذشت و از مشاهده این حال بخیال اینکه حضور ممدوح
خود حمله نمودند حدیقه خاطر شهریار فلک اورنگ سراپا شگفت و شگفت افزای نظارگیان
گردید و حضور جهانبانی بزور سپیر شجیه اقبال کنده تفنگ بر سر سمند زده سوی ڈیره معاودت
فرمودند و چون سیاه پرده شب بمیان آمد با چندی از دلیران جانباز بپای قلعه مورچال قائم کرده
ایام عمر بر قلعگیان تنگ ساختند چنانچه صبحگاهان که مهر بیمهر بخنجر خونریز نقاب ظلمت درید
قلعگیان از خوف جان امان خواسته بحلقه اطاعت درآمدند و تهانه سرکار در آنجا مقرر شد و ازانجا
فوج دریا موج بسوی قلعه موج گرٖهه جنبیده از غلغله اتواپ اژدر خروش و غرش بهادران آهن پوش
بر نه طاق گنبد نیلوفری زلزله و بهفت طبقه غبرا دلوله در افتاد و از درخشیدن حسام اجسام سوز

شرارهٔ خوف و هراس بخاطر قلعگیان درآمده سراپای ثبات و قرار را آتش زن گشت چنانچه طوقِ
اطاعت بسر کرده بی جنگ و جدال جویای زلالِ امان از چشمهٔ مکرمت و نوال شدند و چون لیلای
زهره جبین قمر شکین پرند لیل برخود کشید جنودِ مسعود کوچ کرده در کوهیان رسید و در آنجا از نایابی
آب که بجز آبِ شمشیر آبی نبود و آن هم نصیبِ اعدا به بیلداران کوه کن باشعار کندنِ چاه حکم گشت
اما آن قدر آبی که بسپاهِ انجم حشم و اسپانِ برق شیم کفایت میکرد نه بر آمد لهذا اسپان بموج گڑھ
واپس رفتند و عساکرِ منصوره بپای پیاده قدم زن گردیده بمحاصرهٔ قلعهٔ منکیره که قلعه سنگین و حصاری
متین بود بقائمی مورچال پرداخت و شرارهٔ مصاف از کرّهٔ نارِ مشتعل تر گشت دودِ تفنگ از
حصارِ سپهر سر بر کشید و از تابِ توپ زهرهٔ مریخ آب گردید از سیاه گردِ سپاه آفتاب بیتاب
شد و از نهیبِ شمشیر کیوان با ایوان هفتم خزید **شعر**

گو سپاه که یک بیشه شیرِ جوشن پوش — گو سپاه که یک بهنه پیل پلک زن
همه شیر بر جنگ و همه دلیر بجنگ — همه معارک خوی و همه یلارک زن

درین اثناء خبر وحشت اثر شنقار شدن میان صاحب زور آور سنگه جد بزرگوار حضور جهانبانی
بسامع والا در آمده باعثِ تشتت خاطر گشت و راجه کشور سنگه والا حضور ممدوح از سرکارِ
والا رخصت یافته بایلغار عازمِ جموّن شدند القصه شبانه حضور عرش آشیانی با مصر دیوان چند و
چندے فوج بپای قلعه مورچال برده سحرگاهان که مخالف سیاه لباس شب را از زرّین شمشیر

آفتاب سینه چاک گشت مستعد پیکار گردیدند بزخم ہاے نیزہ پہلو شگاف از دامان فلک خون چکید
واز ہرای بوق وکوس شاطرِ راه را زہره درید از چکاچاک تیغ گردنه جوشن گردون بخود لرزید واز دماوه
مردان پلپتن شورِ محشر برپا گردید **شعر**

چه نوک نیزهٔ شیران زخونِ نستیهن	دوگوش توسن گردان زعکسِ سرخ درخش
زمین معرکه شُد کانِ سرخ بهرامن	زنوکِ ناوکِ بهرام صولتانِ ملک
همه حکایت لاحول بُود و اهرمن	خروشِ توپ وزرآشوب شاه ولشکر خصم

تا بر آمدن یک پهر روز بریدان ناوک وخدنگ پیغامِ اجل بمخالف رسیدند آخر کار از
گوله ہائے اتواپ رعد شعار وحمله مردانِ پیل پیکار ونیزه دستیِ تفنگچیان صاعقه بار دوست برد
تیغ زنان برق کردار از یک طرف دیوار قلعه با خاک برابر گردید ونواب منکیره دست بسته و
رنگ بر رُخ شکسته بحضورِ شهریار حاضر آمد وسرکار بتعظیم وتکریم اساسِ افتخارش مستحکم فرمود +

جنگ با یوسف زئی بارِ اوّل

ازانجا که مرزبانانِ یوسف زئی از باطل رائی وفتنه آرائی در حدود داولکائی پیشاور سرشورش
برداشته وعلمِ خروج برافراشته غاشیهٔ متابعت ومطاوعت خدیوِ نامدار خسروِ کامگار
لاهور را به بیهوده کوشی دوش انداز شده برائے زدنِ دربِ حرب وضرب برساحلِ آزوی

نتیجهٔ آنکه بر مخاصمت مداومت نمودند چون غبار فساد حساد در کج نهاد و آتش آشوب معاندان خانه برباد
آبِ سنانِ جانستان و میغ تیغ بید ریغ برنشاندن از نشان شانِ شاهانِ عظیم الشان است
بنابران پرچم گلناری خسروانی در فرش آسمان سای مملکت آرای پنجاب بهوای تدارک آن سیه
بختان خاک بسر یکبار بکنار این روی دریای مسطور با ساز و برگ پیکار در اهتزاز آمد در انحال
معاندان از گوته اندیشی و فتنه کیشی بنا خوب ترین حالی جاده پیمای شور و آشوب شدند حالیاً ازین
معاینهٔ حضور ممدوح که مغفر تارک شجاعت و جوهر پلارک غیرت بودند از تلاطم امواج هولناک
پروا و باک نکرده برای مدافعه و سیر اسیمگی آن گروه انبوه سمندِ سنگخیز گران رکاب را که بدریا در
نهنگ وار گرداب گذار و در کوه و در پلنگ کردار راه سپار بود بے تشویش و اضطراب
چون موج بر سطح آب بشتاب قطره زن فرمودند باری پرورش یافتگان کنار و برباری باری
همیشه از جزر و مد عمان بیم و هراس بے وسواس بر کنار امان و سلامتی جان فراز آیند چون اندکی
از سطح آب گذشته بودند مهر عالمتاب مطلع لاهور را که لمعان مهربانی آشکار و نهانی بر صفحاتِ
شجاعت و کاردانی آن بدر بلند قدر آفاقِ کشورستانی از بس رخشان و درخشان بود در نظر
آمد که همگی دلاوران تهور خود سر داران پرخاش جو را از ترسناکی پای چستی و چالاکی سست است
هیچ یکے را یارای آن نه که در این گرداب هولناک از خوف جان از تکاب همرکابی آن شجاع
دوران تواند کرد این چنین جسارت و جرأت و دلیری و مردانگی خدا داد است اگرچه این شیر شکار

بیشه کارزار نهنهای مخالفان را نهنها بخاک وخون سپار دوآنا دشمن سیاه درون هرگاه سپاهی لشکر و سپاه مدنظر بیارد واصلاً باک ندارد ازین روبرد دوش سرداران دیگر طیلسان پوش طعنه و مذمت ساخته دُرِ آبدار گفتار از سلک لآلی بیان تحسین وآفرین آرایش گوش وگردن شجاعتش فرمودند باز بباد سوگندهائے بسیار آبروی تمام از روئے آب باز آوردند بامدادان که شاه روز بازین و ازین برباره اب گرونده نشسته واز بحر محیط عبور کرده برکران بسیط ارض ازطرف خاور روی آورد و لشکر شب ازتاب سطوتش باتاب وتعب بی تابانه فرار برقرار اختیار کرده درگوشهٔ اختفاخزید **بیت** چو صبح کرد سبر در پرند کافوری ❊ نهاده مهر بسر بر کلاه فغفوری

سرکار والابعین عجز و انکسار قند و نبات و اشرفیهائے نضر را بطریق نذر در آب اٹک انداخته ناصیه نیاز بر درگاه کارساز بی انباز سوده زبان تضرع برکشود **قطعه**

که شاها خدیوا جهان داورا ❊ بقدرت بهر کار ما یاورا

ازین سیلگاهم چنان درگذار ❊ که پل نشکند برمن این رودبار

وزان پس بر پیل سیل پوی سوار شده پروای طغیان دریا نکرده بهم عنانی حراست ربانی مع جنود مسعود و وفود نامعدود بر ساحل آن روئے دریا عبور فرمودند حضور ممدوح که سیاح بحر شجاعت بودند خیلے ترددات ارجمند و مساعی بلند بکار آورده که در آن فراوانی لشکر و افزونی عساکر زرّ ملازمت رکاب ظفر انتساب از کف نگذاشتند از غرایب توفیقات آلهی اینکه مادام

فیل سواری بشط دیگر نرسید هیچ یکی چون بط از طوفان آب نقصانی ندید و متنفسی مستغرق نگردید و بعد از ان بسیاری از اهالی و موالی و ادانی و اعالی شناور سیلاب نیستی شده در دم بسوی عدم قدم زدند آری کامگاری را که داور یاور باشد اگر کاری بعید از باور بظهور آرد شگفت نخواند بود الحاصل چون با این همه خونریزدانی و شکوه کشورستانی بارگاه خدیو گیهانی بر شاطی دریای اتک فرقدین سای گردید صدای روئینه کوس گوش گردون را کر ساخت و آوازه درای هندی شور در ترکستان در گنبد ترک انداخت غریو طبل بدرنگ و رنگ بیدرنگ تا اقصای خراسان از رستخیز خبر داد بانگ باجه فرنگ از اخبار ظهور قیامت جنگ چین بر پیشانی خطائیان نهاد زنگ غلغله در روم و زنگ انگنده صدمه نعل بادپایان شراره شرارت از دل آهن و سنگ بر کند نظم

بچرخ اندرون شد دم کرنای — خروشیدن زنگ و هندی درای
ز آوای اسپان و هرّای کوس — همی آسمان بر زمین داد بوس

نبرد آزمایان صف شکن و یلان هیئت تهمتن تن از دود شیر بچه و تفنگ هوا را تیره رنگ گردانید و از جوش تند خروش تیر انداز زهره بهرام بر فلک آب شد مردان مرد بکار طلبی در دهاده و زبان زمان و زمین بر شجاعت جنگجویان در زمانه تیغ هندی در فشافش و چرخ توپ در کشاکش

نظم

هوا گفتی از گرد و از آهن است — زمین یکسر از ترک و از جوشن است
گرفتند شمشیر هندی بچنگ — فرو ریخت آتش ز پولاد و سنگ

ببارید الماس زان تیره میغ ہمے آتش افروخت از تیر و تیغ

حضور ممدوح بر رخش پلنگ وار سوار شده و شمشیر خارا گذار حمایل کرده در یکدست تفنگ اژدہا دہن و بدیگر دست طبانچہ دشمن افگن در کمر بند کمند عدو بند و بر پشت سپر پولاد خائی نہاده بآویزه شہائے مردانہ و گردانہ کہ ناسخ داستان رستم و دستان تواند بود سرہا بے تن و تنہا بے سر میفرمود درین حال یک افغان کہ بقوت بازو و بازوئے قوت فیل را بخرطوم کشیده بزمین انداختے از غایت زورمندی بداسان دشنہ بر ذات والا زده کہ از ضربش اسپ زیر ران مجروح شد مگر آہن رکاب پای مبارک را سبب حراست گردید پس آن شہسوار معرکہ عدو کاہی اسپ را در حرکت آورده دشمن را از پہلوی او چنان صدمہ قوی زده کہ بر زمین افتاد و قابل برخاستن نماند بشمشیر خونخوار از جان گذرانیدند سجاده رای کہ در رکاب اقبال حضور ممدوح بود بسا کارنامہا کرده و فراوان ذخیرهٔ ناموری اندوخت چون در میدان مصاف از کشتگان پشتہ گردید آن بخت برگشتگان تیره رای پشت داده ناگریز روی را گریز پیش گرفتند در حصاری خورد بمفاصلہ نیم میل تحصن گزیدند سرکار والا بر پیل کوه پیکر نشستہ بکردار سیل بتعاقب گذر فرمودند محصوران را از ارشاد عالی عرصدو ریافت کہ اگر سلامتی جان و خانمان خود خواہند باب قلعہ وا نمایند تا داماں عواطفت خسروانی در عفو معاصی سابقہ مبسوط خواہد شد آن بدسگالان بالتجا التماس کردند کہ برای اطمینان خاطر بے وسواس باہر گاه

اساس پیمان بر امان دادن استحکام پذیرد ہمانا ہمان زمان مقالید قلعہ در دستِ اولیائے
دولت سپاریم وہر آینہ برای پاس ناموس خویش روی نیاز بپابوس معلی آریم بنابران بابا فدی کہ
یکے از جلسائے خلوت کدہ خاص بود برای وثوق میثاق در قلعہ مامور شد وآن گشتہ رایان اجل
رسیدہ از قہر بادشاہی نترسیدہ پیراہن ہستیٔ او را دریدہ سرش را از بالائی فصیل قلعہ بیرون
ہشتند ازین واقعہ آتشِ قہر وغضب شعلہ زن گردیدہ قہرمانِ کشورستانے نافذ شد کہ **نظم**

تہی کرد باید از ایشان زمین ٭ نباید کہ کس زندہ ماند کمین
وزان پس برآورد لشکر غریو ٭ یکے حملہ آوردہ برسان دیو
بکشتند چندان ز دشمن سپاہ ٭ کہ دریائے خون شد ہمہ جایگاہ

چون ازین قتل عام تمام از زن وبچہ آن گروہ نافرجام پیام مرگ شنیدند وہیچ متنفسے
زندہ نرست سرکار بازور پشاور ناصب رایات ظفر آیات شدہ بعد سہ روز از ان
سرزمین موکب اقبال را بصوب لاہور سعادت مراجعت افزودند ؛

احوال کشتن میان ڈیڈو در جنگ کوہِ ترکوٹا

پیداست کہ نظام حقیقی ہر امرے را در عالم اسباب از کمین قوہ بجلوہ گاہ فعل می آورد
منزوی گوناگون حکمتہا می باشد چنانچہ تفصیل این اجمال اینکہ از روز یکہ جموّن باحاطۂ اقتدار

سرکار در آمده بود اگرچه بهیه رام سنگه و دیوان بهوانی داس پیشاوریه از طرف سرکار بنابر رتق و فتق مهمات مالی و ملکی تعین بودند امّا میان ڈیڈو که مرد شجاع و شمشیرزن بود از غایت تهوّر کار قطاع الطریقی اختیار نموده دیهات قرب و جوار جمّون را تاخت و تاراج کردن آغاز نهاده بلکه اکثر اوقات در شهر جمّون وارسیده بلشکر سنهگان تاخت می آورد و هر که باو دوچار می شد جان و مال می باخت ازین رهگذر خلل عظیم در انتظام رو یداد و راجپوتان مثل میان دهرم سنگه رے پوریه و میان جمفو و میان چین سنگه هتالی واله وغیره شامل و شریک او شدند بلکه زمینداران و مرزبانان تعلقات حوالی جمّون مثل پور و دهروره وغیره باو متفق گشتند تا سرداران نامدار و سرگروهان افواج سرکار مثل نین سنگه کمیدان و فتح سنگه مان و دیوان شنکرداس دوگل و بهیه رام سنگه و دوندیخان و دیوان کرپارام چوپڑه و سردار عطر سنگه و موهر سنگه سود و نراین داس پیشاوریه و دیوان بهوانیداس کوبه و گهیسٹال اروڑه و دیوی سهائے و لاله دانه ل که با فوج بسیار از پیهم رسیدند ازین کار ناچار گشته هر چند کلان تران اینجا را بلطائف الحیل گرفتار ساخته روانه بسرکار کردند که تا عرصه بسیار در قلعه شیخوپوره محبوس بودند و چندے را شکم چاک گردید چنانچه جرعه لنگیه را به تهمت پوشیده داشتن میان ڈیڈو دیوان بهوانی داس در جمّون طلبیده شکمش را چاک ساخت امّا چون کار میان ڈیڈو روز بروز تیز تر شده میرفت و از شمشیر جوانمردی او دغدغه در فوج خالصه رو داده هر قدر که بخونریزی ها مرتکب می شدند موجب ازدیاد اشتعال نایره فساد می شد و راجپوتان جنگجو سطوت

حفاظت خالصه را در فکرِ خود هیچ بخیال نمی آورند حتّی وقتِ شب هرکس که از فوجِ خالصه برائے
رفعِ حاجت از ڈیره بیرون میرفت شاذ و نادر واپس می رسید و از بدایعِ سوانح آنکه روزے
میان مسطور را بمکر و کید در قید آوردند و چون وقتِ عصر گشت میان مذکور بهانهٔ حاجت روائی
بمتراح رفته سپاهیِ پهره را که محافظِ او بود ابریقِ پُر آب که بدست داشت بر سر زد تا بضربش
خون از سرش جاری گشت و خود گریخته رفت گویند روزے در منڈی بر فوجِ سنهگان که فرود
بود ریخته تنے چند را ته تیغ بیدریغ ساخت و هم منڈی آتش داد و هر که زخمِ کاری از دستش
خورد جان بسلامت نبرد القصّه بوساطتِ عرائض و مرفوعات کارکنانِ فوجِ خالصه اطلاع
بسرکار رسید و پے در پے لشکر مأمور گردید مگر هیچ کاری از و صورت نگرفت که درین اثناء
ڈالی پُر میوه جات و فواکه مرسله پنڈت بیردر درسرکار می آمد در راه میان مسطور آن را غارت
ساخته بجایش مٹھوا از سرگین و نجاست بگنده مزاجی خود آگنده کرده بسرکار فرستاد و چون ڈالی
بحضورِ والیِ لاهور رسید حمّالان ازین ماجرا فریاد کردند سرکار را عرقِ غیرت بحرکت آمده در رفع
فسادِ او چارهٔ کار اندیشیدن گرفتند حضورِ خدایگانی در آن اثناء عرض کردند که ضرب المثل
است که شرزه شیری را هنگامِ خواب موشکے بروت می بُرید و شیر در مقامِ انتقامِ او هرچند
می تاخت از بس خوردیِ او دستِ غلبه بروی نمی یافت ازین رو مکدر و مضطرب می بود گربه برین
ماجرا اطلاع یافته بشیر گفت که با وصفِ قوّت و شجاعت که در فطرتِ عالی ودیعت است

باچنین فرومایه که قابلیتِ مقابلگی نداشته باشد روبستیز آوردن عار تواند بود و برای انعدامش حاجت تهوّرِ غضنفری نیست اگر این گربه مسکین را فرمایند در اندک فرصت تدارک آن ممکن است چنانچه گفته گربه را شیر از مددِ غیبی پیدا شته بگربه عهد کرد که هرگاه ازین تکلیف وارهانی پاره گوشت بتو وجه کفاف معیّن کنیم چون هوشِ شکار گربه بود رفت و بلااهمال گشت بهمان نسبت کار ڈیڈو تمام کردن اگر این کهین ملازمان را حکم شود هر آئینه بکمتر سعی از قوه بفعل آید سرکار لاهور برین حُسن تقریر خوش شده بخشیدن جوڑه شال که آن وقت بالائے دوش گرفته بودند براین مهم سرفراز فرمودند و سردار عطر سنگه کلال و جگت سنگه اٹاری واله و دیگر سرداران همرکاب تعیّن کرده رخصت دادند و هم کلان تران اطرافِ جمّون مثل میان چهغو و میان دیوانو وغیره که در قلعه شیخوپور محبوس بودند حسب التماس ایشان رهائی یافتند تا که ازین نیکی نمایان دیگران را هم رجائے واثق در دل راسخ گردد چون چکله جمّون موردِ موکب اقبال گشت پرو و در وهڑه وغیره رفیقان کار ڈیڈو از وجدا شده غاشیهٔ ارادت بر دوش کشیدند از غرائبِ تدبیر و تدابیر غرائبِ حضورِ ممدوح اینکه چون میان ڈیڈو از جائی بجائی انتقال میکرد در هر دیهه که میرسید ساکنان آنجا را از نامِ خود آگاه کرده نان ها از خانهٔ آنها طلبانیده میخورد و مردمان بعضے از وے ترسیده و برخی بر فاقت بمجرد شنیدن نامش بے توقف این و آن نان تیار کرده میرسانیدند بنابر اصلاحِ این امر هیچ مشورت سودمند نمی افتاد تا حضور ممدوح تدبیری اندیشیده بهر دیهه که لوائے ظفر

انتساب فرود می آمد با مین میان ڈیڈو بزمینداران آن دیہہ اطلاع دادن گرفت که میان ڈیڈو
بیرون فرود آمده است باید که ہر چہ بخانہ از اقسام اطعمه مہیا باشد حاضر سازند چون زمینداران
بعادت سابقه اطعمه مے آوردند ہمان وقت گرفتار کرده بسزا میرسانیدند چنانچه زمینداران از
رسانیدن نان بمیان سطور بخوف اینکه مبادا مہاراجہ صاحب نام میان ڈیڈو گرفته آدم فرستاده
باشد دست بردار شدند و فوج در جنگی فرستاده چون میان ڈیڈو در انجا بود ہزاری پیش
که بسن نود ساله بود شمشیر کشیده با عطر سنگه تقابل نمود چنانچه عطر سنگھ بانگ زد که سلاح رہا کن
تا از جان امان یابی ہزاری گفت نشنیده که زیر تیغ بردی جان دادن ہمانا ہزار گونه بہتر است
از آنکه ہزاری در دست دشمن فتادن پس در آویزش از ضعف پیری بدست آن نوجوان
کشته شد و چون میان ڈیڈو مع عیال و اطفال در مکان چڑ بائے که علاقه ایست در پرگنه
بہلواللہ و میان سطور در قبضهٔ تصرف خود آورده بود سکونت داشت در ہمانجا فوج
منصور بسرکردگی میان دہرم سنگه فرستادند و میان ڈیڈو بجنگ پیوست و چونکه میان
ڈیڈو را اگر فتاری زنجیر عیال پائے در تگاپوی ترکتازی سست بود عیال گرفته بر کوه
ترکتا گریخت و حضور ممدوح در مکان نبہیل که از چڑ بائی دو کروه بعید است نہضت فرما
شدند و در انجا یک کس از معاندان شمشیر آمیخته با حضور ممدوح بے ادبانه روبرو شده آن
شیر معرکه دشمن گدازی تیغ آبدار از نیام کشیده آن تباه کار را پیام مرگ رسانیدند و باز

گرداگرد کوه ترکتا فوج را سه حصه کرده گذاشتند تا خصم راه بیرون بر آمدن نیابد چنانچه بطرفِ راست میان دهرم سنگه رے پوریه مع میان هاے دیگر و در وسط جگت سنگه اٹاری واله و سردار عطر سنگه کلال و زمینداران دهرور و بجیال و بطرفِ چپ حضور ممدوح پای استقامت افشرده و مستعد کار مانده تمام شب بحزم و احتیاط بسر بردند سحرگاهان وزیر زور آور کلوریه و میان بشنا و غیره سواران از راهِ کوٹلی بر قلّه کوه ترکتا مامور فرموده حکم دادند که اگر میان ڈیڈو بجنگ پیوندد از جان گذرانند و اگر پناه خواهد بحضور رسانند بنفس نفیس براهِ راست بسوی سانجی چهت جنبش فرموده بجای رسیدند که نیم کروه تا سانجی چهت مفاصله ماند چون میان ڈیڈو دید و دانست که قافیه تنگ شد و ابستگان را به بیچاری که در دربار دیوی صاحبه بود سپردن خواست و آن صاف ضمیر گفت که دلشب مرا در خواب از عالم مثال ظاهر ساختند که نهال حیات از پای در افتاد و غنچه سدا گلاب سری دیوی جی در باغ دولت و اقبال تازه تر شگفت لهذا بطور اندرز و پند درویشانه میگویم که اگر زندگانی بکار داری زنهار زنهار خواسته پیش آن گلاب جاوید بهار عنایت ایزدی رجوع آرے میان مسطور از فرط غرور پندِ فقیر را بخیال نیاورده گفت که تا جان در بدن بود زینهار بکسے زنهار نیارم پس مسلح شده در سانجی چهت رسیده چون گذرگاه از فوج ندید ازین رهگذر متوجه لشکر جگت سنگه اٹاری واله شد و ازان میان سردار عطر سنگه کلال که قوی بازوے نبرد بود میان مقابلگی چست بسته شمشیر بر

تارک میان مسطور زد که ازان پارهٔ کندیل که بر سرش بسته بود بریده شد و قدری زخم بپوست سر رسید انگاه میان بتمام غصه که پدرش را کشته بود شمشیر بعطر سنگه زده گفت ای فوژم ساق این تیغ زنی نیست که تو زدی اینک ببین که همین لحظه ترا دو پاره کنم چون گفتن همان بود و زدن همان بیک ضرب شمشیر از شانه تا شکم دو پاره کرده پس رانش را وریده بزمین رسید و از معاینهٔ این حال هیچ یکی را طاقتِ تقابل نماند پس بتهور تمام بر سر سنگی نشسته بجمال شجاعت حقه طلبیده تماکو کشیدن گرفت و نام حضور ممدوح بحقارت بزبان آورده نعره زدن گرفت که کجاست تا باهم نبردی درین عرصهٔ رزم زادمردی ظاهر گردانیم و کسی را یارای آن نماند که او را زنده اسیر میکرد پس لشکریان تسلک تفنگ کردند قضا را آن قضا رسیده نیز تفنگ برحلقوم خورد و جان بجان بخش بسپرد چون این سانح بسمع مبارک رسید بر کشته شدن چنین دلیری خاطرِ والاقرین کدورت گردید زیرا که مکنونِ ضمیر بود که او را زنده گرفتار کرده بسرکار حاضر کنند و هم هم کفو بود پس هلاکت او باعث بسا تاسف گردید و دو بچهٔ او یکی بسنت سنگه و دوم میان گوساهین در سایهٔ عاطفت پرورند و در زمرهٔ نوکرانِ خود داخل ساختند چنانچه میان بسنت سنگه همین پورِ او تا حال هم بعهده کمیدانی سواران سرفراز بوده الغصه ازین خدمتِ نمایان سرکار بر حضور ممدوح انواع تفقدات مبذول داشتند و چون سخن بدینجا رسید سر رشتهٔ بیان برین آورد که لختی از حالِ جوانمردی

بلندہمتی و برخے از توکل و بخت آزمائی آن دلیر عرصۂ خصم افگنی و عدو کاہی بر نویسندہ و نورسان
گلشن سرائے مضامین را تازہ سامان دہد کہ روزے حضور ممدوح در توقف یکا ہوسی از مقام
قادر آباد بطور ایلغار بنا بر سیر و شکار بصوب بیابان عنانِ اشہبِ اقبال منعطف فرمودند
و سواران کہ ہمرکاب ظفر انتساب بودند گذاشتہ بنفسِ نفیس متوجہ سیر و شکار شدند مگر
میان بسنت سنگھ پور مہین میان ڈیڈو کہ حالش نگاشتہ آمد ہمرکاب نصرت اختصام بود
چون مفاصلہ دور و دراز از ہمراہیانِ سواری خاصہ رسید بتقریب بے سلاح از تن جدا کردہ بدست
میان مذکور داوند و اعلام رفت کہ ای بسنت سنگھ پدر بزرگوارِ ترا من کشتہ ام در اجپوت ست
آنست کہ تلافی خونِ پدر گیرد چون اکنون من بے سلاح و از فوج جدا یم ازین کردہ ام
فرصت ترا بہتر خواہد بود کہ عوض خونِ پدر از من بگیری میان مسطور را باستماع این سخن موئے
بر تن راست آمد و التماس کرد کہ من پروردۂ نعمتِ ولی نعمی ام این کار چہ طور از من بظہور
آید پس سلاح انداختہ بقدوم ہمایون افتاد سبحان اللہ این جوانمردی و بخت آزمائی
کار اہلِ روزگار نیست اگر برابر ہزار توکل برطرازم رواست و اگر بقدر صد ہزار
دلیری و جانبازی بخوانم سزا ⁂

گرفتاریِ اغرخان

از انجاکه راجه اغرخان مرزبان راجوریه بنحد بیعت و باطل نهادی که گذارده آمد با اعیانِ دولتِ اقبالِ خدیو نامدار لاهور کز لکِ سیه درونی به رگِ خاطر زده داشت چون چترِ اقبال سرکار بر دیار کشمیر و اکثر سوادِ کوهستان سایهٔ تصرف افگند راجهٔ مذکور چهرهٔ شقاوت را بدیدهٔ احوال دیده سراسیمه وار راه فرار اختیار نمود و اگرچه در کوهسار پونچه و کهنالی و انس وغیره نهان ماندن خوش است اما زمینداران آنجا از دوراندیشی هاے زمینداراً نه او را جا نداند بنا بران بصوبِ ناره جاگیر زبردست خان فیروجال شتافت و دراین اثنا از حضور ممدوح بنابر گرفتاریش دستوری یافته به سراغِ آن آوارهٔ دشتِ ادبار تعاقب فرمودند و از میانِ همراهیان که قریب یک نیم صد کس بود اکثرے از طیّ طرقِ دشوار و کوهستان سنگ زار ره نوردی بسیار عاجز آمده همگی بیست و پنج نفر از قدم کشایان عرصهٔ تیزروی سعادت اندوز ملازمت بودند و چون نقشبندان ابداع جدول حکمرانی مهرِ والاسریِ را که پیش طاق نگارخانهٔ آفاق می سازند نخست پیشانیٔ اقبالش منور و مستضی میباشد که رقم تقدیرانِ صبح نفس بر آن آگاهی بخشند نظر بر آن چون نزولِ موکبِ اقبال در شاهدره از مضافات تهنه علاقهٔ راجور گشت خیر الله شاه ساکن آن مکان که جامهٔ معرفت در تن و ناصیه

سعادت بیادِ آلهی روشن داشت شاخ خرمائی در دست و به نشئهٔ عبادت سرمست بپای درختی نشسته بود حضور ممدوح را دیده خندید و چون باعث تبسم استفسار رفت بگفت که بر قدرتِ قادر بیچون متبسم شدم که در ذاتِ گرامی چه قدرکشاد مهمات جهانبانی و نظم و نسق مقدماتِ حکمرانی ودیعت نهاده است **نظم**

پیشانیت از فروغ مندی | صبحِ دو جهان بسر بلندی
اقبال بجنتِ تو هم آهنگ | هم چون مے ارغوان بیکرنگ

و بر فرازِ این کوه برتر شده نظر فرما انگه املاک دامصار بنظر آیند شاهین اقبال بتصرف آن بالکشا خواهد شد حضور جهانبانی آن گفتار را کلام درویشانه تصور بده بو عدهٔ اعطاء جاگیر ایما فرمودند و آن عارف گفت که پارهٔ زمینے دارم از دیر بازو اگر مکانِ شاهده بر آن مزید شود بس است چنانچه سند هر دو جا با عطا یافت که تا حال اولادش را واگذار است پس بر قلّه کوه فراتر شده بجانبِ جموّن و کشمیر و کشتواڑ و تبّت نگاه فرمودند۔ آری چون فروغ تائیدات ایزد بیمثال از ناصیه اقبال نور پروردگان خورشید افضال برتابد اگر روشندلان کار آگاه بدان تفاول جویند چه عجب بقول **نظم**

آن خیالاتے که دامِ اولیاست | عکسِ مهرویانِ بستانِ خداست
نورِ حق ظاهر بود اندر ولی | نیک بین باشی اگر اهلِ دلی

القصه راجه اغرخان تاچندے درنارِ مخفی و متواری بُود آخر کار زبردست خان مرزبانِ آنجا از سطوتِ اقبال حضور خدایگانی عاجز آمده از دستِ قاسم بیگ زمیندار کنڈی که زیر دست او بود گرفتار کنانیده باولیائی دولت سپرد و بعد اسیر آمدن او لوائی دولت و اجلال بصوبِ امر گڑه معطوف فرمودند*

جلوس حضور جهانبانی بر مسندِ حکمرانی ممالکِ جموّن

از آنجا که سلسله انتظام کارگاه آفرینش وابسته بفرمانروائیست که بار عالم و عالمیان را بازوے تائید آلهی بسر گیرد و کار جهان و جهانیان بدستیاری خرد دوربین و دانش خدا آفرین سرانجام دهد چار چمن گیتی از آبداری شمشیر ملک گیری او آب گیرد و چار بازار ستم و داد از تمیز خرد معامله فهم او امتیاز پذیر دلهذا المصداق این چون ذات مقدس آن سرو نوخیز چمنِ اقبال موثر آثار مفاخر و معالی بود و استحقاق این منصبِ عالی داشت و فروغِ جهانگیری از ناصیه احوال شان ظاهر بود شکوهِ کشورستانی از پیشانی جلال باهر در عنفوانِ جوانی و ریعان شباب بساکارنامها که نامخ کارنامهای رستم و افراسیاب باشد از ان فریدون فرکسوت ظهور گرفته و در آغاز طباشیر دولت اکثر مقدمات عظیمه و مهمات فخیمه که حیرت افزاے دیده روزگار بود از ان تن وطن جلوه شهود پذیرفته ازین رهگذر دل دانش گزین مهاراجه فرخ راے برین اقتضا ساخت که

General Raja Sir Ram Singh, K. C. B., Commander-in-Chief, Kashmir Army and Honorary Lt.-Colonel in the British Army.

چون خسروِ گلِ این گلاب شگفته جبین را بر سریر زمرّدین حکمرانی جلوس دهد و مانند نورستان شقایق وریاحین خلعتهائے زرین در بر پوشاند که هم نظام آباد صورت و معنی این زمینِ مردخیز از پائمردی چنین خدیو آرایش پذیرد و هم رسمِ حق شناسی و انصاف ازین شگرف تدبیر چون حق بمرکز قرار گیرد چنانچه روزے بطورِ امتحان آن دریا حوصله آسمان وقار با مردم دیدهٔ مردمی و نورِ عین عینِ سعادت مندی راجه صاحب دهیان سنگه فرمودند که راجِ جمّون بایشان عطا می شود آن سعید کامل که دیدهٔ معنوی را کحلِ دیده وری مکحّل داشت و فضائلِ چارگانهٔ اخلاق که تیز روان عرصهٔ آگاهی را بدشواری فراهم آید مبدعانِ قضا و قدر در فطرتِ شان ودیعت نهاده بود بجواب پرداخت که با وصف موجود بودن وجودِ اخوی بزرگ و مهین برادر که هم مستحق و هم لائق است در آئینِ راجگان و رسمِ نیاگان درست نیست به که اگر سرکار چشمِ عنایت بحالِ نیازمآل دارند بمهین برادرم که در عمر و عقل از من بزرگتر است عطا فرمایند پس حضور ممدوح را این معنی که از دل خواهانِ او بودند و در حقیقت پایهٔ سعادتمندی را بصد مرتبه می افزود بغایت پسندیده گشت و از زمین و زمانیان گوهرِ آفرین و ثنا نثارِ آن سرورانِ نامدار و افسرِ افسرانِ والاتبار گردید آری **بیت**

نه این ساقی نه این دور و نه این پیمانه میماند مگر حرفِ مروّت در جهان افسانه میماند

الحاصل در ۱۳۰۶ در ماهِ مارچ در هنگامیکه خسروِ زرین کلاه آفتاب بصد آب و تاب برکرسی

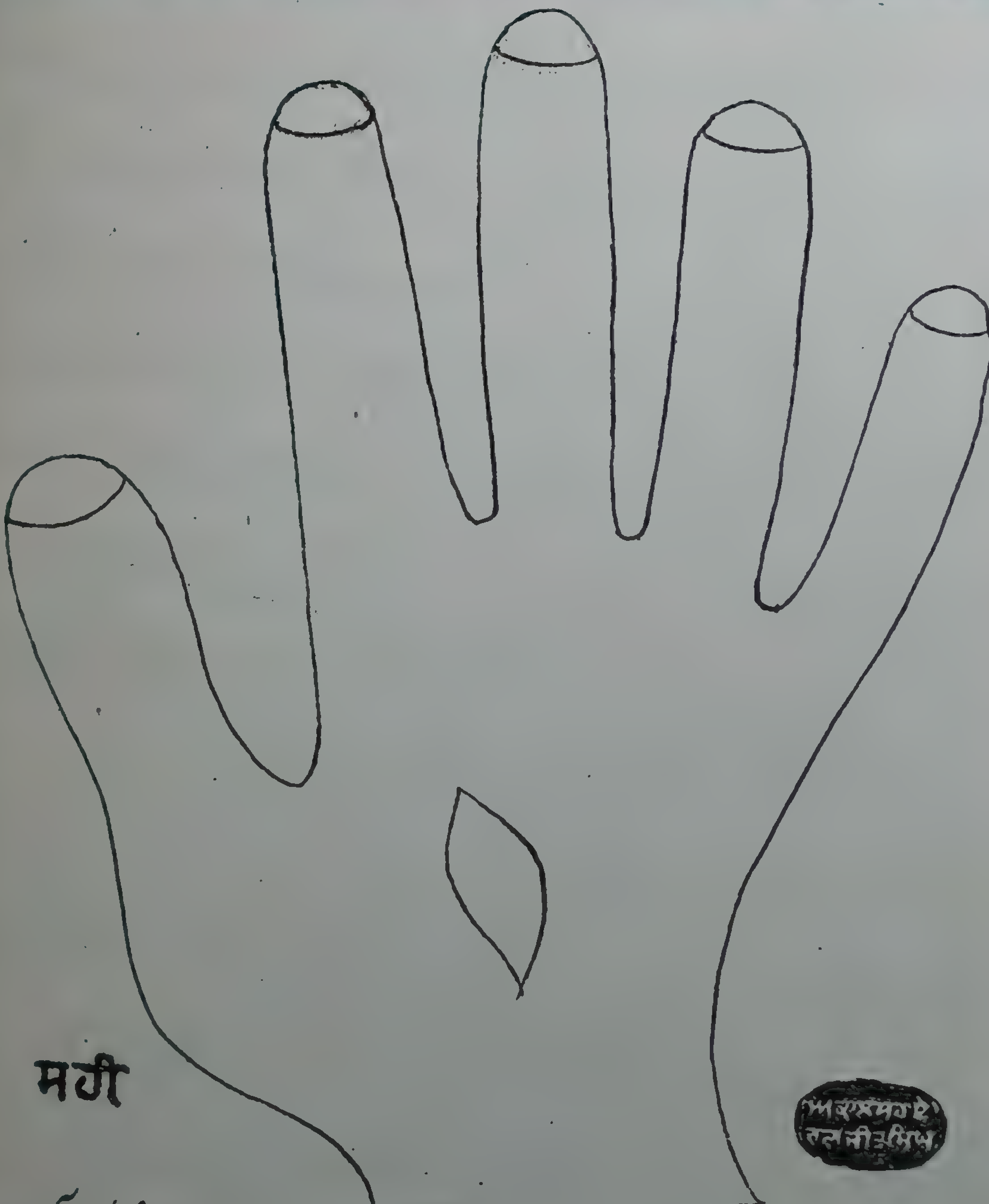
جوزا نشست و از هر سو گرم بازاری طرب و نشاط پدیدار گشت آن خسرو شیرین کار بنا بر
گلگشت بجانب چک کاهنه شگفته کشائی رایات جهانتاب شده شهر لکهنور را که بر ساحل دریائے
چیناب بمفاصله چار فرسنگ از جموں دور است مخیم سرادقات عالیات فرمودند و دریای
کرم بجوش آمد لهذا فرمانِ جهان مطاع از منبعِ رافتِ شاهی بنامِ نامی حضور مهاراجه صاحب
بهادر که بعد اسیر کردن راجه اغرخان که حالش بالا ذکر شد در امر گڑھ مقر کوکبهٔ اقبال داشتند
شرف اجرا یافت که خود را بعتبهٔ علیه رساند چون خدیو گیهانی در لکهنور مشرف خدمت سرکار
والا گشتند بساعتی سعید و زمانی حمید بر لب دریائے چیناب زیر درخت جیه پوته بروز سعادت افروز
چهارم ماه ہاڑ آن درة التاج بختیاری را بر تختِ حکمرانی نشانیدند و جبینِ انور و پیشانی اقدس را
بدستِ مبارک از قشقهٔ زعفرانی نورانی فرمودند گویند خسرو نامدار پنجاب در آنوقت
قشقه را از بالا بزیر کشید و کسی از ندما عرض کرد که از زیر ببالا آوردن آئین است فرمودند
که ما بیخ نهال ایشان را بزمین نشانیدیم که تا دوام منغرس و پایدار ماند و هم همان روز راجه صاحب
سوچیت سنگھ را راج رام نگر و القابِ راجگی عطا شد و حضور جهانبانی عرض کرده بودند که حالا
دھیان سنگھ را عطائے القابِ راجگی و ملک باقیست آنحضور فرمودند که اینها را راجه
راجگان فرمودن است سخن مختصر چون روزگار سلطنتِ این نور پرورد آلهی رونق پذیرفت
بهار جان طراوتی تازه از سر گرفت و جان ایام با دو بهاری در بر صفحهٔ روزگار چون عالم بهار

آب و تابے پدید آورد و از نشئهٔ نشاط خندهٔ گل و ترانهٔ عنادل از دلِ جزو کل سر بر زد

نظم

بیا بلبل که گل پوشید از نو رختِ گلناری	به نوروزی نوا برکش هوای گل اگر داری
بنازم بختِ سبزِ باغبانِ نوبهاری را	که کرد امسال در هر گل زمین صد رنگ گلکاری
نگردارند عزمِ پای بوسِ داورِ یاور	که خوبانِ چمن صف بسته چون مژگانِ تاتاری
بود تا صفحهٔ خورشید از زیب از شعاعِ خط	کند تا چرخ دائره بر سر این نقطهٔ پرکاری
نو آیین باد احکامِ جهانگیری آیینش	مزیّن از فرامینش قوانینِ جهانداری

چنانچه نقلِ سندِ رفیعهٔ عطیّهٔ شهریارِ لاهور این است ⁂

دراین وقت فرخنده رخت از راهِ تفقدات و تلطفات راج ملک چکلهٔ جمون که از آبای واجدای

ملکِ موروثی و ملکیت بزرگان او جلدیدار نرل بدہ مقرب بارگاه سلطانی خیرخواه بلااشتباه

راجه گلاب سنگه واو جلدیدار نرل بدہ مقربِ بارگاه سلطانی میان بهیان سنگه وراجه سوچیت سنگه بود

واز خوردسالگی که قریب ده دوازده سال عمر مشارٌالیهان بُود که در جنابِ فیض مآب شرفیاب
گردیده اند وهم اباواجداء سومی الیهان از قدیمُ الایام پشت در پُشت در بجاآوری حُسن خدمات
سنگھ صاحب فیاض سرگباشی ابوی صاحب ام مهان سنگه جیو از صدقِ دل حاضر مانده بُودند
وهم هر سه اوجلدیداران غاشیه عبودیت وفرمانبرداری وخیرخواهی وخیر اندیشی وحاضر باشی
بردوشِ جان کشیده دقیقهٔ از دقایق نمک حلالی وجانفشانی ونوکری فروگذاشت نکرده
در هر جنگ ومعرکه مثل افتتاح مُلتان وکشمیر واقتتال مفُسدان بد اندیش آنروی آب دریای
سندھ وافواج آمد کابل وپشاور وغیره از سرگذشتگی وجان نثاری ومردانگی فرق وتفاوت
بمیان نیاورده لهذا ملک چپکله مذکوره دروجه راجه موصُوف نسلاً بعد نسلاً عطا ومرحمت شده
وقشقهٔ راج مذکور از دستِ مُبارک به اوجلدیدار نرل بُد مقرب بارگاه خیر خواه بلااشتباه
راجه گلاب سنگھ مُبرهن فرموده وازراه کمال توجهات ومهربانی وبجاآوری حُسن خدمات
سرکار والا قشقهٔ راج ملک بندرالته دروجه اوجلدیدار نرل بُد راجه سوچیت سنگھ جیو از حضُور
فیض گنجور عطا ومرحمت شده که حاصلات آنرا در مایحتاج خود آورده نسلاً بعد نسلاً میخورده
باشند وبخدمات وخیرخواهی ونمک حلالی سرکار والا سرگرم باشند که بفضل سری اکال
پورکھ جیو هرکس که از خاندان عالی شان سرکار فیض آثار خواهد بُود بموجب همین پروانه حضُور انور
بعمل آورده وجهی فرق وتفاوت نخواهد ساخت وهرکس که از پُشت راجه های ومیان موصُوف

بوده باشد کمرِ ہمت بستہ در نوکری و خیر خواہی و فرمانبرداری و نمک حلالی سرکار فیض آثار حاضر و رجوع باشند لہذا پروانہ والا بصحیح و پنجۂ زعفرانی بدستِ مبارک مزین فرمودہ عطا شد تحریر بتاریخ چہارم ماہ ہاڑ ۱۸۹۵ پروانگی حضور ٭

ڈیرہ اکھنور برلبِ دریائے چیناب

چون روزی چند برین بگذشت عساکر فیروزی اثر از اکھنور بجانب لاہور نہضت فرما شد و حضور خدایگانی بارک ہمون درآمدہ بزم طرب و نشاط را ترتیبِ تازہ و جشنِ عشرت و انبساط را بہار بے اندازہ بخشیدند و راجہ جیت سنگھ کہ فرزندان خویش را بحرکاتِ نالایق عاق نمودہ با ایشان محبت داشتے از دستِ خویش قشقۂ راج بآن عاق مرکز سلطنت و فرمانروائی داد و حق بمرکز قرار گرفت ہمان روز رسم اخذ دوارو کہ از ہر در و دیوار و در و بیہ باج گرفتن معمول بود از دریادلی معاف و مرفوع القلم فرمودند ٭

احوال جنگ ٹہیری

ہنگامیکہ سردار عظیم خان خیال شورش عظیم در سر و گلیمِ فتنہ و فساد بہ برکرد خسروِ کامگار لاہور ہشت ہزار تن از مردانِ کارزار و جوانانِ پیکار بسرکردگی شاہزادہ شیر سنگھ و حضور

خدا یگانی و سردار هری سنگه و سرداران سنده‌انوالیه و اتاریواله مامور مُهم فرمودند تا لشکر جرار

راه سپار شده بر دریای اٹک پل بست و از دریا گذشته در خیرآباد ورود آورده و بروز دیگر

بکنار این روی دریا لُنڈا بمحاذی قلعه جگیرا رسیده چون از آن سو معاندان فراهم آمده

بزدن گلولهٔ تفنگ سنگ راه جنود نصرت آهنگ شدند تا سه روز لشکر فیروزی اثر در انجا

متوقف بوده آخر کار به تسخیر قلعه مذبور کمر همت بر بسته و تختهٔ چوب بر کشتی‌ها مفروش کرده

از دریا عبور نمود و سردار هری سنگه که آثار جلادت و شجاعت عیان داشت از کمال تهور و

دلیری با بهادران کارزار و محاربان ظفر شعار چون دریای محیط موج زن گشته بر قلعه

سطوه و حمله آورد هرچند محصوران با نداختن تیر تفنگ گره حسرت از دل کشودند و در مجادله

و مقابله تیز دستی نمودند اما پای ثبات شان بزخم تیشهٔ کوه شگافان فرهادفن از جا رفته سر استحکام

حصار از ضرب افشانی توپهای صاعقه بار سرگرم صداع انهدام گردید و ابواب قلعه

متعلقه بکالید نیزه و سنان بازو دست تسلط و تغلب بر حال قلعگیان دراز گشت

و از انجا بهادران ظفر یاب بفتح و فیروزی به لشکرگاه معاودت نموده بمکان اکوڑا بکنار این

روی دریا لنڈا نشیمن کردند که درین اثنا قریب چهل هزار کس از غازیان شهامت

اندیش و مجاهدان تهور کیش بر جای مرتفع آنروی دریای لنڈا که آنرا ٹهیڑی میگویند

چون ابر سیاه پدید آمده مستعد جانبازی و مرتکب هنگامه طرازی شدند و از یک طرف

سردار عظیم خان معہ پانزدہ ہزار تن بعزم پیکار در آمدہ این طرف دریا لشکرگاہ ساخت ونیز
خلیفہ سید احمد کہ بانی عناد و مغوی جہاد بود افغانان غزا شعار را تحریک جہاد و فساد ساختہ
با جمعی غفیر وانبوہ کثیر بمیدان جنگ شتافتن آوازہ کرد لہذا شہباز عظمت شہریار لاہور
برین صید عظیم و معرکہ فخیم تاختہ خود بذات متوجہ آن جہات شدند وبفحوائے دریافت
جمعیت مخالف از پیشگاہ خدیو نامدار بنام شاہزادہ والاتبار و سرداران باوقار ایما رفتہ بود
کہ دست از پرخاش باز داشتہ طریق مراجعت سپارند و قورچ آسا کہ تخت پائے پس
کشیدہ باز و بدہ می آویزد طریق جنگ روا دارند چنانچہ چون شاہزادہ موصوف از جہت
و معاودت از سرکردگان لشکر مصلحت جست حضور خدایگانی کہ برزانت رای و رصانت
خرم از ہمگنان پایہ امتیاز داشتند باز نمودند کہ ازین حربگاہ اگر شاہزادہ والا پایگاہ پای
پس سازد بیگمان قدر و منزلت خویش در بازد پس سزاوار آنست کہ **فرد**

یا بمراد بر سر گردون نہیم پا یا مردوار در پے ہمت دہیم سر

سخن مختصر لوای اجلال شہریار لاہور بدان سو گرائیدہ جنود صف شکن و عساکر دشمن
فگن بمحاصرہ ٹہیری پرداخت و دائرہ جدال و قتال اشتعال یافت دست بردِ مردان نبرد
تپ لرزہ باندام گُردان لشکر فگند و صدائے توپہای اژدر دہن پیام رحلت بگوش
غازیان مردافگن رساند گویند چون عرصہ حرب و ضرب بامتداد کشید خسرو کامگار را

ترددی بخاطر پیچید که آیا با این همه ستیز و آویز مخالف را گزیر ندیده هنوز دشمنِ عظیم آن روی دریا مستعد و در قفا است خدا نخواسته اگر لشکرِ مخالف از هر جانب رو آورد لاجرم کار از دست خواهد رفت بنابران از سمندِ خوش عنان فرود آمده جبین نیاز بدرگاه قادرِ بی نیاز بفرسودن گرفت و راجه صاحب دهیان سنگه از معاینهٔ این حال و تشویش خاطر خدیو با اجلال بکمال جلادت از شبدیز فرود آمده بیگمان به پیش روی قشون بفراز پشته فراتر شده حکم یورش دادند تا دلیرانِ فوج خالصه قوی دل بوده تیغ آخته بر لشکرِ مخالف تاختند و از ان سو غازیانِ نور دکیش کمرِ همت بر میان بسته و دست از جان بشسته بگریبان شدند سبحان الله عجب هنگامهٔ کارزار پدیدار گشت که تن ها بی سر و سرها بی تن بر خاک و خون غلطان و شعلهٔ قتال و جدال از هر سو آتش فشان بود هر تخمی که در زمین جانهای دلیران از مهرهٔ تفنگ کاشته شد جز بارِ اجل ثمری و هر خدنگی که نخلش بخون نشست غیر از خون ریزی اعدا بری نیاورد و راجه صاحب سوچیت سنگه هم با برادرِ نامدار خود شریک کارزار بوده اشهبِ مردی را بمیدان خصم افگنی جولان میداد و جبهٔ حال بگلگونهٔ جوانمردی گلگون و روس اعادی چون سنجتِ وارونِ مخالف نگون ساخت گویند از پیشگاهِ شهریار بمقتضای الفتِ دلی و عنایتِ جبلی براجه صاحب دهیان سنگه که در عین محاربه بودند ایما رفت که دست از مصاف باز داشته کلفتِ جنگ بر خود نه پسندند که وجودِ شان عزیز تر است مگر او شان بجز تدبیرِ معاندان

معاودت را مناسب ندانسته بندِ قبای را بلحاظِ رفعِ تشویشِ ضمیرِ منیر فرستاده عرض کردند که
تا سرکشان را به عرصهٔ فنا نکشم هرگز دل بر معاودت نه نهم چنانچه بهادرانِ نصرت شعار آبِ
شمشیرِ آبدار تشنه کامان بیدای عداوت را سیراب فرمودند و مهرهای تفنگ وجودِ امدار
را از ششدرِ هستی خلاص نمودند یعنی تا آخرِ روز آن کبوتر نهادان که بر بامِ ڈهیری آشیان داشتند
تمام طعمهٔ عقابِ صمصامِ خون آشام شدند و نامِ شجاعت و مردانگی را بر صفحهٔ روزگار باقی گذاشتند
و راجه صاحب بفتح و فیروزی معاودت فرمای خدمت شهریار شدند و از جملهٔ نامداران
عساکرِ خالصه که درین معرکه در راهِ وفا جانِ عزیز را در دادند و با نائلِ جانبازی ابواب سعادت
اخروی بروی خویش برگشادند فولا سنگه نهنگ بود که در انطفای شرارهٔ شر و شورِ حسادِ اشرار
کار ابر مدرار و سیلابِ بهار بروی کار آورده جانِ شیرین در باخت تفصیلش اینکه چون شهریار
هنگامِ شقه کشائی این ناحیت او را باعث گونه تمردی و شوره پشتی که در وجود داشت در وزیرآباد
گذاشته بود چون ازین جنگ بگوشِ آن نهنگ آهنگ رسید بیدرنگ پلنگ آسا بجُست
آمده بحکمِ شهریار با چند سوار شاملِ بزمِ کارزار گشت و بحضورِ خدیوِ نامدار رسیده عرض کرد. که
چون مردمِ افغان جهاد و غزا را شعارِ خود ساخته آماده مردن و مرتکبِ جان سپردن شده اند
مارا نیز از طرفِ خالصه شهید بودن است این بگفت و سنانِ دشمن کاهی را برافراخت و خود را
در لشکرِ مخالف درگذاشت و بقولِ فردوسی

بیت دریدو برید و شکست و ببست ... یلان را سر و سینه و پا و دست

نائرهٔ تیغ زنی و نیران خصم افگنی را از کرهٔ نار بلند تر گذرانیده و در عین مصاف تیر تفنگ خورده شربت اجل چشیده و شهید گردید چون سخن بدینجا رسید گوئیم که حضور خدایگانی معه شاهزادهٔ شیر سنگه و جنود قاهره بجانب دیگر بمقابله فوج سردار عظیم خان لوای استقرار افراخته بودند دلیران لشکر مثل گلابو نرائنه وامر سنگه مژبی بجالاکی و چابکدستی شبانه یکمنزل کشتی از دست مخالفان کشیده آوردو از غرایب سوانح اینکه سردار موصوف فوج خود را کشتی هائے نشانیده بنابر اعانت غازیان تهیری فرستادن خواست قضارا بحکم داور یا ور وشهنشاه بحر و بر متواتر کشتی ها مذکوره بآب فرو رفت لهذا سردار مسطور این معنی را از تائیدات اقبال خدیو همایون فال و آثار و اثر گونی طالع خویش دانسته غریق لجهٔ حیرت گردید و ماهی وار دل باخته بجز فرار چارهٔ کار و ساحل نجات ندید و شبانه مال و اثقال خویش را گذاشته راه کابل پیش گرفت گویند کسی و اثر گونه اورا خبر رفتن فوج سنگهان بنابر گرفتاری قبایل ایشان داده بود که موجب مزید تزلزل بنیان ثبات او گشت سحرگاهان که سالار کواکب بر خنگ نقره گون افق بر نشست و ماه که سر گروه سپاه شب بود تاب مقاومت نیاورده بے تابانه سپر انداخت بنظر نظارگیان در آمد که سردار عظیم خان هزیمت را فوز عظیم پنداشته خایف و خاسر بجانب کابل برگشت و ماهیچه لوای فلک سای خسرو گردون کلاه آفتاب مثال

عالمتاب وظلمت زدا گشت چنانچه بعد فتح و فیروزی خسروِ کامگار عنانِ معاودت بصوبِ
پیشاور معطوف فرموده تا بست و نه [29] روز حوالی آنجا مضربِ خیامِ فلک احتشام بود ✤

احوالِ تسخیرِ قلعهٔ سمرتهه

ازانجاکه پیوسته همتِ همایون بانصرامِ مهمات خرد و بزرگ مصروف بود در ۱۸۸۱ بکرمی تسخیرِ
قلعهٔ سمرتهه که متصل علاقهٔ پهڈ و بجوالی کوهستانِ رام نگر است پیش نهاد خاطرِ والا گشت چنانچه
با دیوان صاحب امیر چند جد بزرگوار راقم شگرفنامه کنگاش فرموده بچندین از میان ها دلیته و
بیر پوریه و زمینداران گرد نواح و قریب دو صد نفر جوانانِ نبرد آزماعنانِ عزیمت بدانسو
برانگیخته منزلِ اول در سرزمین سرقیام فرمودند و از انجا در مانسر و از مانسر در بیزا ور د و سرادقِ جلال
گشت و در انجا قریب یکهزار کس مردانِ کارزار جمع آمده علمِ اقبال بجوالی قلعه مذکور سایه
نزول افگند گویند فرتوت زنی بعمرِ نود سالگی بمعسکرِ والا رسیده چشمانش که بفرطِ پیری
کم بصارت بودند بکحل الجواهرِ دیدار انور منور ساخته نگاهی شگرف نمود و بر تسخیر قلعه بشارت
داد و چون ازو استفسار رفت بگفت از زمانِ ماضی یاد دارم که بسیاری از مشهورانِ
جلادت کیش بر کشادنِ این حصار کمرِ همت بربستند و بعرض پانزده روز تا اینجا میرسیدند
که موکبِ همایون بحرکتِ اول نزول آورد آرے باین دلیری و جلادت اگر کوهِ الوند باشد

از جا توان برد چه جائے این حصار است الحاصل چون فضای حصار معسکر اقبال گشت عساکر منصوره
ته بخش گردیده در مورچال مقرر شد چنانچه وسط محاذی قلعه خود بذات و در مورچل میسره میان
لعبه سنگهه کمیدان و دیوان سنگه بطرف میمنه سجادی رائے و سانون سنگه سمیال قرار گرفتند
ث باهنگامیکه شاه انجم بمورچه شفق نشست و لشکر کواکب حصار فلک را محاصره گرفت
آن دانائے تدابیر اقلیم کشائی بصلاح صوابدید به تبدل لباس دارچینی فام که قلعگیان را انتظار
نیامدی بعد مرور دو ساعت از شب نزدیک فصیل قلعه رسیده بر تیاری سلامت کوچه ها و
نزدیک بردن مورچال اهتمام فرمودند و اگرچه از بالائے قلعه تفنگها سر شدند اما چاه کنان تیزدست
به حفر و نقب عرض پرداختند زمین را حفر ساخته بهادران سعادت کیش در نشیب آن مامن گزیده
و خاک توده ها پیش رو گذاشته مستعد کار شدند و همچنان مورچال دیگر نیز بپای قلعه در رسید
چنانکه تمام شب از جانبین آغاز جنگ و باران تیر تفنگ بود صبحگاهان که سپه سالار خورشید از حفر
مشرق برون آمد و سپاه شب چون بخت عدو سرنگون شد رای جهان آرای قرار یافت
که اگر در مورچال نشسته جنگ قائم شود مبادا کار بطول کشد بهتر آنست که اسباب و آلات
قلعه کشائی فراهم کرده حمله آور شویم چنانچه حکم والا به تیاری نردبانها نفاذ گشت و میان گلاب سنگه
دلیپته معه سه چهار صد جوانان قوی بازو به بریدن درختها و فراهمی شاخها که پر کردن خندق قلعه
بکار آید شتافته اندک زمانی اسباب پریشانی مخالفان جمع ساخته بفرمان والا قلعگیان

را به نعره های مردانه و غرّشِ دلیرانه که باعثِ تزلزلِ بنیانِ معاندان باشد اطلاع کردند اگر جان بکار دارند قلعه را بگذارند ورنه بتائیدِ آلهی قلعه را بر کشائیم و قتل نمائیم گویند قلعگیان از سر انجام یافتنِ اسبابِ قلعه کشائی دانستند که حصار در دستِ عساکرِ قاهره و جنودِ باهره در اُفتاد اکنون پای ثبات افشردن خود را بخاک و خون سپُردن است عرض کردند اگر پیمان موکد شود اموال و اثقال بالغارت نرود و زرِ مواجب عطا گردد بی دیر درنگ دست از جنگ برداریم و قلعه را بدلیرانِ عساکرِ نصرت آثر بسپاریم چنانچه میان کشن سنگه و لهنه سنگه و گلاب سنگه برائے وثوقِ عهد پیمان درونِ قلعه رفته قلعگیان را بحضور حاضر آوردند و لوازم معهود بعمل آمده میان کشنا بر تهانه داری آنجا مامور گشت و رایاتِ عالیات بجانبِ جمّون معاودت فرمود چون اطلاعِ فتح بسمعِ عالیه سرکار رسید بفرمان والا رام سنگه عیسی پوریه را که حاکم سابقه بود قلعه مسطور تفویض یافت بعد ازان که راجه صاحب سوچیت سنگه از سرکار بحکومتِ رام نگر سر افراز گشتند قلعه مذکور معه رام کوٹ و سانبه بتصرفِ شان در آمد ❊

احوالِ جنگِ سیدو

از ثقات چنان بسمع در آمده که سردار بده سنگه سندانوالیه چون دید که شهر یار پنجاب بیمارِ بسترِ صعب گرفتار است با ارادهٔ تسخیرِ قلعه گوبند گڑھ خیالِ نادرست بسر کرده از لاهور بطور

ایلغار عازم آن طرف گشت و در تاریکی شب متّصل فصیل قلعه در آمده بدین حیله که ورود موکب اجلال خسروِ لاهور است بر کشودنِ باب قلعه آواز داد لاکن از قلعگیان که در حصارِ حزم و احتیاط بودند جواب شنید که تا آفتاب از حصارِ افق بطلوع نیاید کشودن در صورت نمی بندد پس توقف را مصلحتِ کار ندیده بے نیل مرام برگشت و از ناکردنیٔ او بسمع علیه رسید و آن حضور با وصفیکه از سترِ کار سردار ند بور علمی بهم رسانیدند جرمش بنظر عفو و صفح محو فرموده بدین آمدند که برمهم اندفاع افاغنه بسوی پیشاور را مامور فرمایند. از انجا که سردار مسطور از ناکردنیٔ خویش نادم و منفعل بود و خود را سزاوارِ عفو نمید انست حکم و الا را از توفیقاتِ آسمانی شمرده بجناحِ استعجال عازم پیشاور گشت و جماعه افغانان که از مور و ملخ بیش بودند بسرکردگی خلیفه سید احمد سرگروهِ فرقه مجاهدین و سردار یار محمد خان و سلطان محمد خان و پیر محمد خان سرداران بارک زئی که تارکِ استکبار افراشته داشتند بمقابله اش در آمدند و سردار مذکور پای ثبات را استحکم داشته از چگونگی آنجا بموقف عرض شهریارِ لاهور رسانید چون حضور خدایگانی بلدهٔ جموّن را مضربِ خیام داشتند فرمانِ واجب الاتباع شرفِ ورود یافت که بهر زودی که ممکن باشد خود را بمدد و اعانت سردار بده سنگه رسانند چنانچه حضورِ ممدوح بے آنکه در حرائم بنا بر رخصت روند بطور ایلغار متوجه آن ناحیت شدند و چون قبل از ان در جهلم عساکر منصوره بسرکردگی دیوان صاحب جدِ بزرگوار راقم این شگرفنامه فرود بود او شانرا شامل و عزت همرکابی بخشید و عنان عزیمت

به اولکاء پیشاور و یوسف زائی معطوف فرمودند چون سردار صاحب هری سنگه از حسن ابدال
بدریافت تاخت افغانان بر حضرو بآراده غنیمت شهر و قتل ساکنان آنجای معه چند سواران سردار زمانی
کوس شجاعت و جوانمردی را نواخته چون شیر غرّان که بر رمه در آید بر مفسدان شتافت آورده بود
در مقام مطور و دوچار شدند و بصوابدید یکدیگر نخست عزم سرزنش مفسدان یوسف زائی در
خاطر بود که یک بیک تحریر سردار بده سنگه رسید که اگر در اعانت ما تهاون روا دارند مارا زنده
نه انگارند چنانچه قشون مخالفان شبخون بر فوج بده سنگه زده بود مگر سردار مذکور بمردی تمام
بمقابله در آمده پای همت را مستحکم داشته بود و حضور ممدوح چهره که مردی و مردانگی را
افروخته داشتند معه سردار هری سنگه صاحب برین مهم لوای عزیمت برافراشتند چونکه ازین
حال بحضور شهریار گردون اقتدار اطلاعی بهم رسید فرمان قضا جریان بنام سرداران نامدار
که عبارت از راجه سوچیت سنگه صاحب و سرداران اتاریواله باشد نافذ گشت که بعجلت
تمام تر خود را بمدد سردار مذکور رسانیده بمدافع معاندان کوشند القصه چون بحوالی موضع
سیدو نزول موکب اقبال گشت و چون فوج مخالف بیشمار و لشکر سرکار قلیل در مقدار
بود که از ده هزار تجاوز نداشت لهذا اصلاح وقت اندیشیده خاربندی گرداگرد ڈیره
تجویز فرمودند و در مقام گدڑ گلی که کوهستانیست صعب گذار قریب ده هزار تن از افغانان
یوسف زائی فرود آمده بعد یک نیم پاسی از شب که در حقیقت خال چهره سیه بختی

مخالفان بود آن کوته اندیشان از بدمستیٔ خویش برائے انہدام پُلِ اٹک ہمت برگماشتند تا راہ عبور مرور

متہوران لشکرِ فیروزی اثر ورسیدنِ لوازمات مسدود گردد و قلعگیان اٹک از فرطِ ہوشیاری

توپہائے لشکر شکن را سر کردہ درحفاظتِ پُل اہتمام تمام ورزیدند و فردای آن شب بعد چاشت

حضورِ ممدوح فوج را در انجا گذاشتہ بہمراہی سہ صد تن سوارانِ جنگ دوست بنابر مدافع

مخالفان متوجہ آن طرف شدند و از آن سو دہ ہزار کس افاغنہ برای مقابلہ از قلعہ کوہ فرود آمدند و

حضورِ ممدوح کہ آبِ صمصامِ مردانگی و تابِ شمشیرِ جوانمردی بودند کثرت معاندان را ہیچ بخیال

نیاوردہ بپوشیدنِ لباس وخوردنِ تریاق کہ عادتِ معہود بود مصروف ماندند و ازان بعد بسواری

اسپ قطرہ زن میدانِ مصاف شدہ درمیانِ فوجِ مخالفان مانند غضنفرِ غرّان درآمدہ عرصهٔ نبرد

را آرائش بخشیدند کہ درین اثنا سردار صاحب ہری سنگھ زرہ پوش بکمال جوش وخروش معہ چند

سوارانِ نبرد کوش شاملِ ہنگامہ پیکار شدہ بحضورِ خدایگانی فرمودند کہ مرا چرا اطلاع نکردند و اکنون

حکم چیست جواب رفت کہ بالای کوہ جماعتِ مخالفانِ زور آزماست چون گفتن ہمان بود و

جستن ہمان کہ سردارِ موصوف چون برقِ خاطف بفوجِ مخالف درآمد و میدانِ شجاعت و

جوانمردی را طرفہ رونق بخشید و از جانبین شعلۂ مصاف مشتعل گشت و زور بازار گشت

وخون گرمی گرفت معرکۂ گیرودار سخت روداد و مقابلہ و مقاتلۂ عظیم اتفاق افتاد اکثرے را آبِ

زندگانی ریختہ آمد و بسیاری بمیدان وغا جان نثار شدند چون میان گلاب سنگھ سلانهیه کہ مصاحبِ

حضورِ ممدوح بود و پیار سنگه مناس و دیگر مشهوران جنگجو در راهِ وفا جان فدا ساختند و اکثری
چون جهنڈا سنگه نهنگ مجروح گشتند و تیرِ تفنگ بآستینِ والا نیز رسید مگر بصیانتِ ربّانی
و تائیداتِ آسمانی بخیر گذشت آخرِ کار مشهورانِ عساکرِ منصوره را چهرهٔ فتح و نصرت برافروخته
آمد و روی مخالفان گرد آلودِ خجالت گشت تابِ شمشیر گذاری بهادرانِ نیاورده برفرازِ کوه فرار
شدند در آنوقت سردار عطر سنگه سندانوالیه نیز آمده شامل و شریکِ پیکار گردید و حضورِ جنت
آشیانی بفتح و فیروزی شبانگاه بروشنیٔ مشاعل عنانِ مراجعت بسوی ڈیره معطوف فرمودند و
تا عرصهٔ پانزده روز در موقفِ مسطور از جانبین زور آزمائیهاء مردانه و چپقلشِ رستمانه بوقوع
می آمد و فیمابین اسبابِ حرب ترتیب می یافت گویند که فوجِ افاغنه از صد هزار افزون
بود که بهر طرف بجز مردمِ سیاه روزگار و سیاه لباس بنظر نمی آمد و فوجِ خالصه کم از هشت هزار
معامله دانان شمار کرده بودند ازین رو سردارانِ نامدار و سرکردگانِ لشکرِ جرّار بمجلسِ کنگاش درآمده
برین تجویز کردند که فوجِ معاندان بسیار بلکه بیشمار است باید که در دیوارِ غار بمقابلهٔ مخالف دو چار
شویم مگر سخن قرار نگرفت ناچار همه ها متفق الرائے شده از حضورِ خدایگانی استصلاح کردند که
چون میانِ مایان ایشان بشرفِ نسب و کمالِ حسب ممتاز اند درین امر هرچه مصلحت باشد
ایما کنند آن دانای تدابیرِ بزم و رزم فرمود که گرچه فوجِ مخالف بیشمار است امّا اگر درونِ
دیوارِ غار محصور شدیم از چار سو بگیرِ مخالفان در آمده از قلّتِ آذوقه آخرِ کار لاچار خواهیم

گشت بهتر آنست که اعتصام بحبل المتین توکل کرده در میدانِ وغا صف آرا شویم و سنگر را به پشتِ
خود داشته از مردمِ عمله و اوانی درو گذاریم و بصف قلب پلٹن ها و توپخانه قایم کرده آید و
بمیمنه و میسره سوارانِ بسر کردگیِ سردارانِ نامدار ایستاده جویای وقت باشند و تا معاندان
به پرتابِ تیر نرسند کسے بشتاب زدگی از اندازه قدم بیرون ننهد و هرگاه مخالفان بپرتابِ
تیر در آیند یکبار وار توپ و تفنگ از توپخانه و پلاٹن سر گردد و چون از وارِ اتواپ گونه
تشتت بفوجِ مخالف رو دهد همانندم محاربانِ عساکرِ متهوره و سوارانِ میمنه و میسره تاخت
آرند و اگر خدا نخواسته غلبه مخالفان باشد باز درونِ دیوار غار در آمدن شکل نیست چنانچه
تدبیر حضورِ ممدوح بهمه سردارانِ نامدار پسند افتاد و بامدادان که لشکرے فراوان از افغانان
با توپ و تفنگ و اسبابِ جنگ از دور نمایان شد و عساکرِ منصوره بمقابله اش شتافت
و توپ و تفنگ از جانبین سر شد قضارا توپ سردارانِ اٹاری واله از چرخ فرو افتاد
و بدیدنِ آن جمله مخالفان بدانسو حمله آوردند و بهادرانِ پرخاش جو مبارزانِ افراسیاب خو
عرصه نبرد را آراسته جنگ بآلاتِ جنگ کشودند و یلانِ یلان صولت از کمال شجاعت
سرهائے مخالفان را مانند گو بضربِ ضرب زن از میان ربودند عرصه هیجا بلیعانِ پلارکِ
دلاوران آرایشی گرفت و معرکه جانفشانی از خنجر گذاری دلیران پیرایشی پذیرفت
هنگامه تیغ افشانی دگرگون بود و ساحتِ زمین از خونِ جنگ جویان گلگون نظم

سپاه از دو رویه بر انگیختند　　چون رود روان خون همی ریختند

هوا ابر شد از نالهای خدنگ　　ببارید گرز و بنالید سنگ

بزخم اندر آن تیغ شد لخت لخت　　بلرزید دشمن چو شاخ درخت

آری دریای کارزار در جوش بود و توپهای اژدر دهن در خروش شناوران بحر
شجاعت بهر طرف دست و پا زدندے و تیز دستان جدل دوست کشتهای سخت
بروئے کار آوردندے بیرقهای سفید و سیاه معاندان مانند بال مرغان از دور نمایان
بودی و صمصام آبدار بهادران چون عقاب خون نوشان نعشهای شهیدان مسافر
عدم در آن دم بدم در شنا بودند دست و پائے مردگان مانند ماهی در دریا بیت

چگویم از آن جنگ در آن کارزار　　که یک شمه نتوانم از صد هزار

سخن مختصر از لشکر مخالفان بسیاری کالای زندگانی را بگرداب فنا دادند و کسانیکه
ماندند آبروی ریخته گریختند و فوج خالصه تعاقب آنها نمود سردار صاحب هری سنگه
و راجه سوچیت سنگه صاحب از همه پیش مقدمة الجیش شده داد مردانگی دادند هر چند حضور
ممدوح مانع آمدند که تعاقب مفروران بعید از احتیاط است لاکن سودمند نیفتاد چنانچه
در موضع سید و چند هزار جوانان یکدل پای ثبات افشرده بمقابله ایستادند و حضور ممدوح
بدوراندیشهای مدبرانه فرموده بودند که از چار سو بمحاصره دیهه نباید پرداخت و طرفی بآنها باید

گذاشت مگر متهوران خالصه راکه عنانِ اختیار از دست رفته بود هیچ فایده نبخشید وافغانان

فردسعدی را **فرد** وقتِ ضرورت چو نماند گریز ✤ دست بگیرد سرِ شمشیر تیز ✤

به ثبوت رسانیده در جنگ وجدل تقصیری نکردند ودر محاربه ومجادله امری فرونگذاشتند

میدان رزم گاه طرفه افروزشے یافت وطوفانِ سربازی بکمال اشتلم برخاست چنانچه از افغانانِ

نبرد دوست هیچ یکے جان بسلامت نبرد واز فوجِ خالصه نیز بسیاری راه عدم پیمودند آخرالامر

بمشکل تمام دیده مسطورتهٔ تیغ خالصه گشت واکثر سوارانِ نامدار وشجاعانِ عرصهٔ پیکار بکار آمدند و

دبدبهٔ جوانمردی ومردانگی را یادگار گذاشتند واز غرائب آنکه از طرفِ مجاهدین سیّد گودڑی

درآن معرکه شربتِ شهادت چشید وسگے همراه داشت گردِ نعشِ او گردیدی وهیچ کسے را بسوی

آن لاشه نزدیک شدن ندادی وبزبانِ نخشیدهٔ نظارگیان بر نجستے همچنین هشت روز بیخور و

خواب بسر برد وجان در وفاداری پرورندهٔ خود سپرد **بیت**

سگے صلح کند باستخوانی ✤ ناکس نکند وفا بجانی

گویند این محاربهٔ عظیم چهاردهم ماه پهاگن سنه ۱۸۸۲ رویداده شگفت افزائی اهلِ روزگار گردید ✤

تفویض شدن کانِ نمک واقع پنڈدادن خان ودیگر ممالک

ازانجاکه سلسلهٔ انتظام کارگاه آفرینش وابسته بفرمانروائے بیدار مغز بود که کار جهان وجهانیان را بنیروی

کمال آگاهی سامان و سرانجام وهدهٔ چار باز ار رتق وفتق مهمات مالی وملکی از شعشعهٔ عقل وهوشیاری فکر و رویت
او رونق یابد همتش بر آبادی خراب آباد دلها مقصور باشد وطبیعتش بر جمعیت شهرستان جانها مجبول ومفطور بود

نظم

همین نه جانور از دین و داد ناجوران ٭ بامن وعیش گراید بزیب و فر گردد
به نوبهار عدالت ومدز سنگ گیاه ٭ گیاه نخل شود نخل بارور گردد
فروغ عدل وبه آن اثر بروی زمین ٭ که خاک سنگ شود سنگ سیم و زر گردد ٭

چه مصداق این معنی احوال سعادت اشتمال آن نونهال چمن اقبال است که چون عواید ممالک پنڈدادنخان و
بهیره میانی وقادر آباد وڈنگی خصوص منڈی بکسار از نارسای عمال که در عمالی وحماتی انتیازی بدانستی نقصان پذیرفت
وخرابی رعایا وبرایا علاوه بران روی داد در آغاز سال ۱۸۵۸ بکرمی از پیشگاه خسرو لاهور طغرای فرمانروای
ممالک مذکوره بنام حضور خدایگانی شرف رفعت یافت که والا دید لیاقت اعلی ایشان تفویض وتسلیم شده
چنانچه حضور محتشم الیه بنفس نفیس در آن ناحیت شقه کشائی رایت اجلال شدند چون کثرت دزدان و
قطاع الطریق در آن ملک بود اکثری پایمال وبرخی اسیر حبال سطوت قهر سلطانی شدند ورعایا را به تفتیش
حال وپرداخت احوال حضور ایشان آسوده حالی بهم رسید اراضی غیر آباد زیر کاشت کشاورزان در آمد چنانچه نقل
سند عطیه شهریار لاهور که بابت بیباقی حساب ممالک مسطور مسطور است نگاشته کلک راستی شعار میشود
ودر سال یکهزار هشتصد ونود بکرمی ملک جهلم ورهتاس ودر سال یکهزار هشتصد نود وسه بکرمی ممالک گجرات
داخل ممالک مفوضه حضور ممدوح گشت وکشت زار امید ساکنان آنجای مطراو سرسبز شد ٭

۱۔

محاصل

جمع تحویل مقرب بارگاہ خاص الخاص راجہ گلدب سنگہ جی

ابتداء اسوج سنہ ۱۸۸۹

عہ لکہہ

اسپ قرہ — گاو میش — ظشت سے

وہ راس — راس

شتران — وولی سفید

بقایا حساب گذشتہ اسے بیہاکہوں سنہ ۱۸۸۹

اسپان قرہ

راس

حال

عہ لکہہ

۹ ر

کھات

گاؤمیش | اسپ | قطعہ | کشت مے

۹

شتران

معاملہ

۱۲

تعلقات ابتداء وصل ... الے فصل ...

۱۳

۱۴

لکھا آز خوشاب | بہیرہ | سایرات پنڈ دادنخان | منڈی ... دادنخان

کبان سکہ

۹ | ۱۲ | ۱۰ | ۱۳

موافقہ ... | تعلقہ ساکہ | تعلقہ جالب | معاملہ | فروعی

۱۴ | ۱۰

جہلم | حدکوٹ | روکوا | دہور

۱۴ | ۸

لہو کہہ | دفعہ

۶ | ۸ | ۱۰ | ۶

۸

۸ اوت ۸۹ آقا توبکویان تعلقه دهی الی فصل ... ۱۲ ... حاکم شاه ... هفت هزار روپیه ... [illegible]

... در حساب ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]	[illegible]

[illegible] حضور انور

[illegible]

---

۸ مارچ ۸۹ ... حضور انور

[illegible]

کارداران ... [illegible]

تعلقات

[illegible]

در شستران

زر قیمت شستران ... قرض بابت کرای سنگه و مزدور کار

هائی ... بابت ... دادند سرکار

در قلعه سنگه ... رتن سنگه

[illegible] ... [illegible]

فروغی بهیره وغیره

ضیافت بیگمات ... فروغی

اهالیه

ضیافت بیگمات فروغی

الماس ... همسایه

کاو میش ... رسیان کره

در رسن ... زر رسن

والیان نقره ... کشت ...

... نک عده

هانیه

همسایه

کشور دهرانه و شست انی بهر خوره

ریال

۲۰ ملهر ... ۱۹ ... ۱

دارا باد

سامه

۱۸ ار ملهر ... ۱۹ ... ۱

ساله کرمون

نارو بیه

[illegible]

اقرار لکھنار

[illegible]

تخمینہ بصورت حصر پہلے سلسلہ

[illegible]

١٤

رسید ابراہیم ١٨٨٩

سابق و حساب گذشتہ

[illegible]

١٤

رسید مہری ... ١٨٩٠ دفعہ رسید ... ابراہیم

[illegible]

١٢

تنخواهات وغیره

تنخواهات

طیاری جهولداریهای سرطناب

اسپان کره ها

دفعه

مفصله وبات

قیمت شتران

رسوم سرکار رجوند سکه مکمل اروراآیین

متفرقه

طیاری کوبدار

اسپ کره ها

گاومیش

شتران

اضافه

اسپ کره ها

گاومیش

شتران

۲۷ بهادون سنه ۱۸۹۰ ڈیره سلم باغ

تحصیل ... صورت مصر حساب

مولانا ... معرفت ...
از ... بنام لاله ...
... دفتر
انسکار

شتر ان معرفت ... بنام
... خدمت گار

... باست راجه ...
... آسی

اسپ ... گاو ... میش

مد ... مد ...
... ۱
۱۴

بالخیر

اہلکاران دفاتر ... حسب ضابطه ملاحظه ثبت نشان نمایان کرده ... بموجب مهر نشان درج
کتاب نمایند. تحریر بتاریخ ۲۷ ماه بهادون سنه ۱۸۹۰ بروانگی حضور
ڈیره ... سلم باغ

آمدن امیر دوست محمد و تسخیر پیشاور

درزمانیکه رایاتِ جهانگشای اقبال و اعلامِ فلک فرسای جاه و جلال خدیو نامدار در مستقر الریاست لاهور نزولِ اجلال داشت کارپردازانِ بهار چارچمن گیتی را چون صفه ارم بیار استند و نقشبندانِ فروردی دامانِ روزگار از گلهای بوقلمون رشکِ نگارخانهٔ مانی و بهزاد ساختند بیت

سُرخ گردید برگ برگ چنار　　　چون گلِ آتشی بفصلِ بهار

یعنی سال یکهزار و هشت صد نود و یک بکرمی آغاز نهاد و درین عرض بعرضِ شهریار رسید که امیر دوست محمد خان والی افغانستان با فر وافر لشکری ساز داده بداعیهٔ نبرد برآمد و ضیحش اینکه چون پیشتر سردار هری سنگه که متکفلِ گیرودارِ آن سواد بود به تسخیر پیشاور دست تغلب کشوده بود از اثرِ آن امیر صاحب موصوف خیالِ عناد بسر کرده با جمعی کثیر و جمی غفیر و گروهی پرانبوه و انواپ کوه شکوه بنابر تسخیر ممالکِ پیشاور همت برگماشت شهریار بدریافتِ این معنی چتر اقبال بدانسو برافراشت و چون گوجرخان مستقر سرادقِ اجلال گشت سرورانِ نامدار و نامدارانِ والااتبار مثل حضور خدایگانی و سردار هری سنگه صاحب و راجه صاحب سوچیت سنگه و سردارانِ سندهانوالیه وغیره گلگونِ پیشروی را گرم عنان ساخته بفاصله ربع فرسنگ از پیشاور فرود شدند و مخالفان تدبیرے اندیشیده جوی آب را که کشتِ حیاتِ لشکریان سیراب بود سرآب ساختند یعنی

از بالا راهِ گذرِ آب جوئے باڑه بسته آب را بجانبِ دیگر انداختند و لشکر خالصه را از قلّتِ آب
کار بجان و کارد باستخوان رسید چون این معنی بمسامعِ شهریار لاهور در آمد در انتهاضِ اعلامِ
نصرت انجام بسرعتِ تمام با جمعیتِ معدود اقتضا فرمود و بورود آنجا به تجسّسِ آب زمامِ اشهبِ
فلک رکاب گردون جوار بگردانیده به قلاوزیِ بختِ بیدار و مرحمتِ حضرتِ دادار بیک
حرکت بر آب دریائے باڑه متصل لشکر امیر دوست محمّد خان مضربِ خیام فرمودند و منشورِ
واجب الاتباع بنا بر استحضارِ تمام سرداران نامدار شرفِ نفاذ یافت که همه اردوے
معلّٰی حاضر گشته بملازمتِ علیا شرفیاب باشند و چون چنان گشت رائے جهان آرائے
بر آن قرار گرفت که هر سحر علیمۀ فوج با کرّ و فرّ که آوازِ نائی و غریو کرنائی هیبت افزائی صفِ
مخالف تواند بود بملاحظه در آید چون سخن بدینجا رسید گویم که سردار سلطان محمّد خان و پیر محمّد خان برادران
کوچک امیر صاحب چون از دبدبۀ لشکر و شکوهِ عساکر شنیدند خواستند که بوساطتِ حضورِ
خدایگانی استدعاءِ ملازمتِ شهریار نمایند چنانچه وکیل اوشان بخدمتِ حضورِ ممدوح حاضر
آمد خواهشِ سردارِ مسطور بنا بر ملاقات گزارش ساخت لهذا حضورِ جهانبانی از گروهِ معاندان
پرواه نکرده به قلب گاهِ عساکرِ منصور فراتر شدند و سردار سلطان محمّد خان بوساطتِ جبّار خان
از آنطرف بملاقات آمده غبارِ عناد به نسیمِ مصالحت دور ساخت و چون حضورِ ممدوح به نعلگیری
او پرداختند از اختلاجِ دلش دانستند که نقدِ حوصله باخته است الحاصل سردارِ مسطور را اندر

نخوبش شرفِ استیلام شهریار ساختند و خدیو نامدار حکم ملاحظه و مشاهده لشکرِ قاهره و جنودِ باهره که
غریدنِ کوسِ رعد آسا پایٔ استقرارِ مخالف درهم کشیدے و درخشیدنِ تیغ صائقه بازبنیان
حوصلهٔ اعدا ازهم پاشیدے فرمودند العقبه از آمدنِ سردار موصوف براین قرار گرفت که سردارِ
مذکور بافرزندِ امیر صاحب و چند سواران نطاقِ ارادت برمیانِ جان بسته درخدمتِ شهریارِ
لاهور حاضر ماند و ملکِ پیشاور و ڈیره غازی خان که قدیم از ایشان بود معاف و واگذار باشد و
چند تا اسپان و شمشیر و فواکه بطریقِ باج سال بسال مقرر باشد گویند سردار هری سنگه را این سخن
خوش نیامد و بگفتهٔ او تجویزِ مذکور قرار نگرفته اندازهٔ قید کردن سردار سلطان محمد خان درپیش
بود که حضورِ ممدوح را ازین معنیٰ دریائے غیرت بجوش آمد و بحضورِ شهریار عرض کردند که ما راهم
همراهِ سردارِ مذکور در مجلس فرستند والا چونکه بازوئے او بدهرم گرفته آورده ام رخصت
فرمایند چنانچه چون سردارِ مسطور را رخصتِ مراجعت بخشیده آمد به لشکرگاهِ خود رسیده از چگونگی
انجایٔ به امیر صاحب حالی ساخت شبانه امیر صاحب ممدوح بیکبار دل از دست داد عنانِ
رجعت بصوب کابل بگردانید و چون ازین ماجرا شهریار لاهور اخبار رسید از انجا که تادیبِ
سرکشان و کیفرِ غوغا طلبان مدنظرِ عالی بود یک چند موجبِ کلفت گشت و برزبان گذشت
که شکاری بدست افتاده بود افسوس که از پنجهٔ مبادرت گریخت لهذا بحضورِ ممدوح ایما
رفت نوعیکه دانند سردار سلطان محمد خان را که دراصل وارثِ ملکِ پیشاور است از امیر جدا

کرده بحضور حاضر کنند که از رتق و فتق مهمات این ملک خاطر جمعی حاصل گردد آرے چون کارکنان ابداع زمام مهام سلطنت بدست حضور جهانبانی سپرده بود درین اثنا فقیر عزیز الدین صاحب که بطریق سفارت آمد و رفت آن سواد داشت خفیه بگوش حضور ممدوح رسانید که سردار سلطان محمد خان فلان جا زیر سنگی نشسته بود و میگفت که اگر صلاح باشد مشرف خدمت شهریار باشم همانا حضور ممدوح این معنی را از تائیدات غیبی دانسته بموقف عرض شهریار لاهور رسانیدند و به وثوق شرائط او را حاضر آورده مورد اشفاق و الطاف کنانیدند و شهریار بعد انتظام مهمات این سواد فراغ یافته بصوب دار الخلافه لاهور زمام مراجعت معطوف گردانید و بوساطت حضور ایشان کوهاٹ و دوآبه و هشتنگر از مضافات پیشاور و کنجاه بطور جاگیر سردار سلطان محمد خان و پیر محمد خان و سید محمد خان مقرر گشت و رهائش در شاهدره جواز گرفت ✤

ذکر گشته شدن جوهر شمشیر شجاعت گوهر دریای سخاوت سردار هری سنگه صاحب

در هنگامیکه سربازان لشکر ربیع بترک و تاز فشون دی بپرداختند و قمری و فاخته از جوشش جنون از چپ و راست سر شوریدگی برداشتند و مرغان چمن چون جیوش دشمن خبط دماغ یافتند و شگوفه و نسترن بهوای فتنه و آشوب چون نافرمان از فرمان خسرو گل برتافتند بقول ؎

موجِ گل و طوفانِ بہار است شنیدیم　　بلبل کہ ہزار ایست نزار است شنیدیم

رخسارۂ گل کآئینۂ چشمِ جہان بود　　از دورِ فلک زیرِ غبار است شنیدیم

یعنی سالِ یکہزار ہشت صد نود و چہار بکرمی آغاز نہاده و در افتتاحِ این سال در ماه بیساکھ وزیر محمد اکبر فرزند امیر دوست محمد خان والی افغانستان طریقِ مبارزت و منازعت سپرده بمقابلۂ قلعہ جمرود کہ ترصیص کرده سردار صاحب ہری سنگھ بود و بنام فتح گڑھ اشتہار داشت مبادرت نمود و از دلیرانِ قلعہ چون ازین معنی بہ سردار صاحب موصوف کہ در پیشاور قیام داشتند اطلاع رسید بیکمان عرقِ جرأت و جلادت آن شقہ فراز لوائے مقاتلت و یکہ تاز میدانِ مجادلت بفرمان آمده بمقابلہ و مدافع لشکر افاغنہ رایت افراز میدانِ نورد گشت و بموضع ہتکال فرود آمده سحرگاہان کہ سپہ دارِ روز با خنجرِ مہر و سوز از مطلعِ خاور بر آمد سردار نامدار بدان جرار پیشتر شتافت و گروهِ افاغنہ مصلحتِ پیکار اندیشیده قریب پنج صد سوار در جار فوجِ سردار باوقار شدند و جمعیتِ باقی بر پشتِ کریوه علی مسجد منتظر در کمین ماند گویند سردارِ نامدار ہرچند از چند روز رنجوری داشت مگر از فرطِ جلادت کہ در نہادش انباشتہ بود بمجرد دیدن سوارانِ مخالف بے اختیار شده شمشیرِ شجاعت بر آہیختہ خود را در صفِ مخالف ریخت و سوارانِ مذکور بہ روباه بازی در پیش گریختہ فوجیکہ در کمین بود از پس در آویخت تا کہ دلیرانِ لشکرِ جانبین بہم پیوستند و از چکاچاکِ تیغ حملہ یکدگر برشکستند از غریو

توپِ دشمن کوب دلهای پُر آشوب گشت و از دودِ تفنگ بیدرنگ هنگامه بر آشفت نظم

دلیرانِ شیر افگن و پیل تن ٭ چو انجم بمیدان شدند انجمن

صدای شترغو بر آمد بچرخ ٭ سرِ شیرِ گردون در آمد بچرخ

سردار صاحب موصوف که لجهٔ شجاعت در جوش داشت و عرصهٔ گیرودار در خروش چون شرر
ریزانِ آویزشهای سخت بکار آورده بر مخالف عرصه تنگ ساخت و در عینِ جنگ تیرِ
تفنگ خورده مجروح گشت چنانچه جوانانِ کارزار که بهمراهی سردار نامدار شریک کار بودند
برداشته بیخبر از مخالفانِ درونِ قلعه بُردند و سردار مهان سنگه که فرزند خواندهٔ سردار
موصوف بود بحزم و دانائی درونِ خرگاه داشته مرفوعِ غویش بحضور شهریار مشعر این واقعهٔ
اندوهناک عرضداشت هرچند آن مسافر عالم قدم روز دویم ازین خراب آباد کوسِ رحلت بکوفت
و رقم شجاعت و مردی را بر صفحهٔ روزگار گذاشت مگر سردارِ موصوف سامانِ اکل و شرب هر شام
سحر درونِ خرگاه می بُرد و مردمان را ازین سانحهٔ هولناک آگاه نکرد تا لشکریانِ جرار را عنانِ
اختیار و حوصلهٔ پیکار از دست نرود و مخالف تاب و توانائی نه پذیرد و همچنان به ثباتِ تمام پای
استحکام فشرده مشعلهٔ مصاف را گرم داشت چنانچه از نایابیِ آب قلعگیان را کار باضطراب
رسید مگر بفضلِ مفضلِ حقیقی در آن شب بارانِ رحمت فرا گرفت و کشتِ مرادِ تشنه لبان
سیرابیِ تازه پذیرفت و دانستند که عنایت باری دریای وجوی امید به آبیاری است سخن

مختصر چون عرضی سردارِ مسطور بحضورِ شہریار رسید از حضّارِ دربار کسے را یارائے آن نشد کہ ازین
قضیۂ نامرضیہ بحضورِ سرکار عرض کند ناچار فقیر عزیزالدین صاحب بعرضِ حال پرداخت چون
براین مقال رسید زبان لال کردہ شہریار را دل بدرد آمدہ دانست کہ آن دشمن شکار میدانِ
کارزار جانِ عزیز را درباخت ہمانا از سنوح این سانحِ سخت اندوہناک بودہ اشکِ غم از دیدۂ
پرنم گریست و راجہ صاحب دھیان سنگھ بمشاہدہ این حال رخصت نخواستہ عزم آنسو اورا
مصمم ساختند و بطور ایلغار بمعہ ہمراہیانِ معدود عنانِ عزیمت را برافراشتہ معہ راجہ
سوچیت سنگھ صاحب نہضتِ آن صوب نمودند چون در مقام روتاس نزول خیام جنابِ ایشان
گشت رائی سجادہ راسے کہ مردِ مشہور وچالاکے بیکار بودہ ہمردیفِ عساکرِ اقبال شد وہر روز نہضت
شہنشہیت کردہ منزل طی نمود چون بادِ صبا کہ موجبِ شگفتگی غنچہاست در پیشاور رسیدہ چون
قبل ازان لشکریانِ ڈیرہ جمعدار صاحب خوشحال سنگھ کہ در آن ناحیت بود از بیمِ جانِ عزیز جرأت
پیش رفتن نداشتہ ورودِ مقدمِ ایشان را از تائیداتِ غیبی پنداشتہ زیادہ از محصورانِ
نبردآزمای خوشحال شدند و رجمنہائے ماتحت لارنس صاحب فرانسیس نصیبۂ ہمرکابی حاصل
کردند وہرگاہ ورود موکبِ اقبال متصل قلعہ مسطور گشت مخالفان تابِ مقاومت در خود
ندیدہ رہ فرار را اختیار کردہ بدرہ خیبر در آمدند و حضور خدایگانی کہ قصبۂ چنیوٹ را مستقرِ
رایاتِ عالیات داشتند بمجرّدِ ورودِ فرمانِ شہریارِ لاہور شب و روز کردہ متوجہ آنصوب

گردیده شاملِ عساکر فیروزی اثر شدند و چندے بنا بر تعمیر قلعه مسطور که سابق عمارتِ خام داشت مکث در آنجا اتفاق افتاد بعد ازان نهضت جوانب یوسف زئی که گردِ فتنه و فساد را برانگیخته داشتند پیش نهاد گشت و راجه و هیان سنگه صاحب طرفِ لاهور زمامِ مراجعت معطوف فرمودند هر چند حضور خدایگانی بایشان اشاره کرده بودند که سکانِ ممالکِ پونچهه و علاقه باغان خیال شورش در سر دارند بطرف ملکِ مسطور جهت انتظامِ مهام رفتن ضرور است اما از چتراه معاودت فرمائی لاهور شدند و از مقدمِ حضورِ جهانبانی چون مقامِ خیرآباد شد مفسدانِ تیره شعار از اردوے معلی چند قطارِ شتر دزدیده بردند مگر میان صاحب او دهم سنگه بمجرد آگاهی برین حال صمصامِ جوانمردی را برکشیده و میدانِ مردانگی را فراخ دیده با چندے از دلاورانِ پیکار پسند و دلیرانِ نصرت مند یکبارگی بارگیٔ همت را گرم عنان ساخته پیاپی آنها شتافتند و مسافت پنجکروه در تنگنائے کوهسار آنها دوچار شده شرارهٔ مصاف را بلند نمودند تا که بمفسدان دزد پیشه تفرق رو داد و میان صاحب موصوف قطارِ شتران باز آورده از حضور ممدوح موردِ تحسین ها شدند و چون موکبِ اقبال از دریاے لنڈه عبور کرده میانِ یوسف زئی ورود آورد زمینداران مواضعات میدانی طوقِ اطاعت بسر کرده حاضر آمدند مگر بعضے مردمانِ کوهی بر والاشکوهی خیال نساخته مانند کوه پاے عناد و فساد را قایم داشتند لهذا حسب الامر قضا قدر اکثرے از سرکشانِ گردن فراز بسزاے پاداش رسیدند و خانه‌های

بسیاری بآتشِ غضب سوختہ آمد کہ تا دیگران از ہیبت لرزیدہ جبین استکبار بزمینِ اطاعت سودند
وہمان روز بعد گذشت یکنیم پاسے از شب کوکبہ دارانِ دولت واقبال بنابر تدارک فتنۂ سرشتان
پنجتاران عزم فرمودہ تا برآمدن سہ ساعت روز در آنجا رسیدہ ہنگامۂ پیکار را گرم فرمودند چنانچہ
اکثرے را از طپانچہ شمشیر رخسارۂ فنا سرخ گشت وبسیارے را داد بار ہزیمت در افتاد خانہائے
شان بآتشِ قہر سوختہ شد واموال منال بدستِ بہادران در آمد وچون از انجا فراغِ کلی حاصل آمد
باسعادت واجلال بجانب دریائے لنڈہ معاودت فرمودند وقضیۂ شور انگیزی شمسِ سیاہ
بخت بسامع علیہ رسیدہ داعیۂ نہضتِ آنسواد جزم فرمودند وچون راجگانِ گکھڑ کہ عبارت
از شادمان خان ومدد خان وغیرہ است ظاہر را با باطن ہمرنگ نداشتند وحضور خدایگانی از
باطل نہادی وضدیتِ ایشان آگاہ بودند خیال گشت کہ اگر درین موقع کہ گردِ فساد بالا تر
است سرشورش بردارند ہمانا انتظامش مشکل گردد لہذا گرفتاریٔ شان منظورِ خاطرِ والا بود
از انجا کہ مسطوریان بہ شکوہِ دلیری ودلاوری ممتاز بودند احدی را یارای آن نشد ناچار سرانجامِ
این کارِ دشوار بدیوان صاحب والدِ بزرگوار راقم این شگرفنامہ سپردہ آمد ودیوان صاحب
ممدوح درین تدبیر جویای وقت بودند کہ راجگانِ مسطور را کہ ہریک از ان چون شیرِ نیستان
است چسان زندہ گرفتار کنم قضارا راجگانِ مذکور سلاح پوش نزدِ ایشان در آمدہ طلبگارِ
رخصتِ خانہ شدند وآن یگانہ زمانہ بہمتِ رستمانہ وتدبیر فرزانہ در حضور خویش اوطان را

گرفتار کردو راجگان مسطور در مقابله و مقاتله بجناب ایشان تقصیر نکردند امّا بصیانت آلهی محفوظ ماندند و حسب الایمائی واجب الاتباع اوشان راجپوتان فرستاده خود مسافت سی کروه را بپای پیاده در یک روز طی ساخته در حضور جهانبانی رسیدند و محفوف عنایات سلطانی شدند گویند حضور ممدوح بود و ایشان از جای برخاسته بجمال عنایت بغلگیر فرمودند و گوناگون مرحمت بحال شان مبذول گشت ✤

مقدمه شمس نملحر ام تنبیه و تادیب سرکشان نافرجام

بر دانایان رموز انفس و آفاق و خرده پژوهان در براعت طاق آشکار و هویدا است که سرشت تیره درونی که از سیرت زشت و بدوضعی آموده باشد چندانکه از گوناگون توجهات خسروان همایون منزلتش افزون گردد همانا بر مراتب بدآهنگی او برافزاید و ذات بدگوهری که از بدکرداری و زبون شعاری اندوده بود هر قدر از بوقلمون تلطفات نامداران درجه قدرش بلند شود هرگز از کجروی باز براه راست باز نیاید و اگر بهر لطفای شرارهٔ شورش بدخصالان و خسران مالان بحر قهر و سیاست باسلان عادل و قلزم مهابت قهرمان پادشاهان عدل شامل اشتلم ننماید بگمان گران تاکران از آسیب فتنه گران هیچ کی نیاساید و بر اهل عالم از آزار مندی زیستن گران باشد ازین رو معدلت پژوه حقیقی در هر دوری دادگری را

که شجاعت بصفت متصف بوده باشد بنا بر شق بطون و قطع ایدی اعادی و ستمگران و قلع و قمع
بنیان فتنه پروران برگزیند تا سرکشان را از باد افراه سرزنش سرنگون گرداند و مظلومان را از
چنگ ستم ظالمان وا رهاند توضیح این مقال و تشریح این اجمال آنکه چون خسرو لاهور
از فرط عنایت علاوه ملک چهبال که بعد گرفتاری سلطان خان در جاگیر راجه صاحب دهیان سنگه
مقرر گشته بود ملک پونچه در نوکری پلٹن براجه صاحب مسبوق الوصف بخشیدند دیوان کشن گوپال
که از طرف حضور خدایگانی بر انتظام مهام چون مفتخر بود و جبهٔ حالش بنور رساکاری و بردباری
منور راجه صاحب از حضور ممدوح درخواسته قامتش را بقبای تفویض انتظام پرگنه
پونچه پیراستند و ساکنین و قاطنین از حسن سلوکش عذب البیان و رطب اللسان شدند
مگر شمس نام شخصے از زمینداران پونچه که ظاهر را با باطن همرنگ نداشته و سرشتش از
شرارت انباشته بود عیاری و طراری را از خود کرده شیوهٔ شیوازبانی بکار آورد تا آنکه
راجه صاحب دهیان سنگه بر سخنان آن فتنه سرشت اعتبار فرموده اورا در زمرهٔ ملازمان
منسوب فرمودند بعد چندے که جامهٔ هستی دیوان مذکور قبا گردید و جهت انجام کار آنجا
دیوان دلبلغ رائے مقرر و متعین شده چون شمس خدیعت آگین در کمین مانده در خلا و اختفا
سخنان پر خدع و افترای مخترع بسمع راجه صاحب میرسانید رفته رفته اثمار اشجار اسرارش نتیجه
و سخنهای دروغ بیفروغش پذیرفته شدند و بنام دیوان دلباغ رائے قلمی رفت که اورا در

تمشیتِ امور شامل وارد و گوینده حضرت ممدوح رح بعقلِ خدادادو رایِ مال اندیش اطوارِ ناپسندیده
از صفحهٔ اعمالش عیان دیده براجه صاحب فرمودند که باری شوره زار از آبیاری بغیر خس و خار
باری نیارد و از مردم فرومایه جز اضرار کاری نیاید نگهداشت این چنین متضمن خطر است و در
پرورش این ضرر عظیم در نظر **قطعه**

زبوم شوم توقع مدار مین همای | طمع مدار که گنجشک فعل باز کند
چنین که پایه مفسد بلند شد چه عجب | که دستِ فتنه بهر جانبی دراز کند

آنا راجه صاحب از اطوارِ شنیعهٔ آن عاطل از وفا غافل بوده زبان بوصفِ حسن
ارادتش کشودند القصه شمس و خیم العاقبت از معادِ کار نیندیشیده و از سزای اعمال نترسیده
بمجرد رسیدن پونچه غبارِ فساد برداشته سکان آن حوالی را سرکش و طغیان ساخت و
متحفظانِ قلعه را بلطایف الحیل بدر آورده مصدر آثار فتنه و شر گردید بعضی از محافظان
از بیمِ آن سراسر خذلان قلعه را خالی گذاشته رفتند و آن بدروزگار سیاه درون قلعگیان را
گرفتار ساخته بخورانیدنِ ممنوعاتِ کیشِ هنود و بعقوبتِ نامعدود و متالم و معذب نمود و درِ
شقاوت و وخامت برروے خویش کشود چنانچه میان جین سنگه سکنه هنسالی را که به تهانه داری
آنملک پایهٔ افتخار داشت به کید و حیل گرفتار کرده بجبر در تاکل و تشارب با خود شامل کرد۔
و از جفاکاریِ نا عاقبت اندیشی عورات حامله را شکم چاک کرده بچه هاے آنرا از بطون برآورده

بخاکِ خون در آویخت و خاکِ شقاوت بر چهرهٔ روزگارِ خود ریخت و اسیران را که بدستِ آن
بد روزگار گرفتار آمده بودند میخ آهنی در گوش و چشم کوفت صرف قلعه پونچھ که در آن میان
میان بشنا استقامت گزین بود از تصرفِ آن مخذول خالی مانده چون شرارهٔ شرارتِ او
موقد و خرابِ آباد و فساد موکد گردید عرائضِ میان بشنا و دیوان دلباغ رای و نیازنامه
راجه صاحب متضمن این اختلال در هنگامیکه موکبِ اقبال حضور ممدوح بعد فتح و نصرتِ
پنجتاران از پیشاور مراجعت فرمابود بملاحظه اشرف در آمده موجب اشتلم بحرِ غضب و
طغیان قلزم سیاست گردید و عزمِ جزم بر هدمِ بنیان آن وخامت شیم مصمم گشت
و فرمانِ قضا جریان بنام میان صاحب او دهم سنگھ که از مهمِ پنجتاران مراجعت کرده بودند
لمعه صدور افگند که در کوتلی استقرار ورزیده در فراهم آوردن لشکرِ جرار جد و جهد وافی بکار
آرند چنانچه وزیر زور آور سنگه کلهوریه و میان لعبه سنگھ مع لشکرِ نصرت پیکر و مرزبانانِ
نامور در خدمت میان صاحب حاضر آمدند که بدبدبهٔ آمدِ ایشان پای جرأتِ فتنه پردازی
آن وخیم العاقبت سست گشته دست از محاصرهٔ قلاع برداشت و چون مقامِ کهونه مضربِ
خیامِ حضورِ جهانبانی شد بعضی اسباب و اسپان در آنجا و برخی در بهول گذاشته عسکر ظفر اثر
بپای پیاده در شعابِ صعب گذار و طرق و شوارع دشوار بجناحِ استعجال قطره زن
گردید و از دریای جهلم براه اوین که در آنجا حصاری در کمال زرانت بپا کرده بودند در

کشتی عبور کرده مکان منگ مخیم شادروان جاه و عظمت فرموده پنج شش یوم اقامت
گزیدند و حصارے بغایت حصانت در آنجا مرصوص گشت و درین عرض عرضی آن فرومایه
بدرگاه فلک پایه باین مضمون رسید که با حضور در آویزش بسان سایه ام چندانکه در گرفتنم
تکاپو کنند تا گریز پیش پیش رمیده باشم هرگاه مراجعت کنند دنباله و تعاقب نگذارم
بملاحظه آن بحر غضب سلطانی به طغیان در آمد و بتاکید تمام بنام میان صاحب و دیوان
دلباغ رای وغیره حکم نافذ نفوذ یافت که از کوتلی کوچیده بر باغیان طاغی تاخته و بحر ذخار
جنود منصوره متموج ساخته خس و خاشاک فساد نمک حرامان بے باک پاک و از سنان
خاراشگاف نهاد آن سراپا ناپاک چاک سازند و وجود ناپاک طینتان شرارت ناک
بخون و خاک در آمیزند و هر که نافرجامان خیانت تخمیر اسیر گردد بحضور رسانند و بنابر اسیر
کردن مقهوران دوش و گردن مبارزان بطیلسان تفقدات و حمایل توجهات زیبا و محلی
گردد و همچنین بفوج موید هم رکابی امر جلیل القدر صادر گشت چنانچه عسکر ظفر آهنگ
کلنگ وار شتافته و عقاب صفت پر و بال استعجال بهم ساخته بچنگل جوانمردی در کار
عصفور سیرتان صعوه نسب پرداختند و نهنگ تفنگ و پلنگ تیغ را در شکار ثعلب
خدیعتان تیز چنگ نموده مردان جنگ سنگ تفرقه بحال مخذولان بیچاره ننگ انداخته
آئینه صمصام را بر فسان روس مخنوران پر ریو و رنگ زنگ زدوده بخون شان گلرنگ

ساختند هر کرا زنده به بندی آوردند بحضورِ پُر نور بی تاخیر و درنگ درمنگ میرسانیدند و هر روز
معدودے از بدنهادانِ وخامت اطوار زنده گرفتار کرده بسزای اعمالِ بدخویش مبتلا ساخته
دست پای شان به تیشهٔ تبرداران قلم می ساختند و اگر روزی مردم کثیر از متمردان شامت
اندود بدست مبارزانِ شهامت آمود در کمندِ بندی افتادند از انجمله چندے را موجود
میگذاشتند که مبادا افرادی اسیر نگردد و در معاهده سیاست که بر ذمهٔ همت فرمان فرمایان عرضِ
عین است بعین مردم قصوری رو نماید و روزی ملی و سبزعلی سودن که رفیق طریق فساد شمس
بدنهاد و مفسد شر و فساد بودند بدستِ مبارزانِ پیکار گرفتار آمدند قامتِ هر دو را بسرا
پای سرخِ دیبای سلخ پوست از سر تا پا لعل گون گردانیدند چون پوست ملی سودن تا بسینه
مسلوخ گردید رمقی از جانش باقی بود عرض نمود که درین دمِ واپسین با بچه و زن دمی زنم
مقبول درگاهِ قهرمان نشد **قطعه** آنکه نیکوئی نخواهد با کسے ✤ نیکوئی با او نباید ساختن
هر نهالے کان ثمر زهر آورد ✤ از تبر می بایدش پرداختن ✤ باز بعرض رسانید که پادشاه از
خونِ آنها درگذرد بدرجهٔ اجابت مقرون گردید چون پوستش تا حلقوم برخاست دمِ
آبی درخواست و بعد کشیدنِ آب آب روحش بخوشید و چشم از دنیا بپوشید همچنین ارهٔ
پاداش زقومِ قدِ دیگر بدقوم ها ببرید و لاشهٔ آن هر دو لاشی از خنجر تراش ساخته پوست را باستر تلصیق
داشته از کاهِ گندم انباشته بر چار سو برائے عبرتِ سرکشان بر دار گذاشتند و بچه و

زنش از جان امان یافتند گویند میان صاحب اوده سنگه از معاینهٔ حالِ تباهِ آن بدیگر و بدیگر
سو گردانید حضورِ ممدوح بهر دو دست سرِ میان صاحب را گرفته بر حالِ تباهِ آن سیاه کاران
نگاه کنانیده فهمانیدند که اگر در عالم کون و فساد عادلانِ سیاست پیشه و پادشاهان عدالت
اندیشه بر ظالمان و سفاکان که غضب و ستم را شعار ساخته و بستمگری و خونریزی پرداخته دستِ
ظلم و جفا بر کشائید سیاستهای شایان و تادیبِ نمایان نسازند یک قلم نظامِ عالم برهم خورد
القصه در قلعه منگ ڈیرهٔ دولت گذاشته معه میان صاحب اوده سنگه بطرفِ باغ
انهاض راباتِ عالیات نموده انجا هم حصنی محکم مستحکم فرموده تا یکماه جمعیت فرا شدند و اکثری
از باغیان غرقِ لجهٔ خوف و خطر گردیده باستلهام سدهٔ سنیه و استلام عتبهٔ علیه مستعد گردیدند
وزیر زور آور کلهوریه و میان لعبه سنگه را براهِ دیگر پیشتر مامور فرمودند و شخصی بدرِ منافقت
در آمده بمکر و فریب بمسامع عالیه رسانید که افواجِ منصوره از دستِ مخالفان بقتل رسید
صلاح وقت آنست که عنانِ عزیمت منعطف شود ازین رو غبار ملالتی بر آئینه خاطر
اقدس نشست و از دیوان صاحب والدِ بزرگوار این شگرف نامه استصلاح نمودند دیوان صاحب
از اصابتِ رای بعرض رسانیدند که این سخن دروغِ محض و بهتان صریح است میدانم
که از مصنوعاتِ آن روباه خدیعت خواهد بود و خود بذات قدم بر تحقیقِ این سانحه نهاده
بپای پیاده جاده پیما شدند و چون نزدِ وزیر زور آور سنگه کلهوریه وغیره فایز گردیدند

دیا بند که حالِ دشمنان تباه شده فتح و نصرت عاید عساکر منصوره گردیده است فی الفور عنان
عزیمت منعطف ساخته بحضور پُر نور رسیده گشته شارحِ حال و کاشفِ احوال فرخنده
فال شدند و بنام شیر بازخان و الدراجه سراندازخان سدرونیه فرمانِ قدر قدر عزِ نفاذ یافت
که از آنهائی منهیانِ اخبار واضح و آشکار گردید که شمسِ خدیعت انتما بوساطتِ شما در گوشه
اختفا خزیده است اگر آن لئیم عدیم المبالات را بحضور حاضر سازی سر افتخار با کلیلِ شمولِ
توجهات برافرازی و اگر باری به دغل و حیل و بازی بتازی یکبار بسانِ ملی شودن ود یگر
بدگهران بعقاب و ادبارِ خود پردازی و زیرپائی مواکبِ شاهی سراندازی از انجاکه اورا هدایتِ
داور یاور بود و فضلِ دادارِ داد گر رهبر در دستگیر گردنِ آن بدسیر استمداد فوج از
حضورِ معدلت گستر کرد و جنودِ نصرت نشان برهنمونی شیر بازخان در سدرون وارد گردید
سرِ شمس و راج ولی برادر زاده اش را به تیغ بیدریغ بریده بحضور خدایگانی فرستاد آری
آیین قدیم است که آخرِ کارِ کار کوتاه اندیشانِ تبه کار تباه گردد بقول **بیت**

از مکافاتِ عمل غافل مشو　　　　گندم از گندم بروید جو ز جو

القصه حضورِ جهانبانی در قلعه باغان رای دهلا مالا را بعهده تهانه داری و کارداری
شرفِ امتیاز بخشیدند و در هر جا که بدنهادان سلوک طریق بغی و فساد ورزیده بودند
تهانه دارانِ قابلِ کار و مردانِ هوشیار مختار گذاشتند چون از انتظامِ مهامِ آنجا فراغت

گُلی یافتند دیوان دلباغ رائی را تکفل مُهمّات بدستور سپرده بفیروزی و نصرت از راه پونچھ در قصبہ راجور نزولِ رایاتِ اجلال فرمُودند و راجہ رحیم اللہ خان مرزبان آنجای نزُول موکبِ اقبال ایشان را از فتوحاتِ غیبی اندیشیده بہ تقدیم مراتب خدمات کہ در خورِ مخلصانِ وفادار و پذیرفتگان انوار فیوضات دربار شہریار باشد مساعی جمیلہ بکار آورده بعواطفِ جلیلہ مفتخر و مباہی گشت *

احوالِ نزُولِ راياتِ عالیات شہریار لاہور در جمُّون

درحینیکہ خسروِ گُل مکلّل شده با نوئینانِ چمن برخورده و نورسیدگانِ بہار سنبل وار کاکل آراستہ و اسبابِ نشاط فراہم آورده گُلِ شبّو بوئے طرب بدماغ روزگار رسانیده و نرگس بصد چشم چشم انتظار و ردیدنِ گلرخانِ گلزار نگران گردانیده قدوم نوروزی افاضہ طراوت بستکان ارض درداده و لشکریان ازہار افادۂ خورمی بر روئے زمین وزمان نهاده **بیت**

آمد بنوا بُلبُل و گُل پرده برانداخت		دریافت صنوبر ز ہوا ہر چہ دلش خواست

سلطان چار بالش گردون بہ آغازِ سالِ یکہزار ہشت صد نود و پنج بکرمی تحویلِ بیت الشرف فرمُود و عطّارِ بہار طبلۂ عطر بدماغِ روزگار کشود گلستانِ سلطنت را گلِ شگفتہ جبین نگارستان مملکت را نقشِ نو آئین ابرِ نیسان بار جہان فیض رسانی و دریائے بیکنار عالم

جهانبانی والا آهنگ مهاراجه رنجیت سنگهه صاحب بهادر که چنیاب از موجِ سخاوتش چین بجبین
سخاوتِ حاتم بمقابله این خاتم الاسخیا تقویم پارین سوسن بصد زبان مدح خوان ازو و نافرمانِ
زمان زیرِ فرمانِ او بتقریبِ اشنان باستان مطهره بر مسندِ نزولِ اجلال فرموده دامانِ امید
مفلسان را بصد برگِ انعامِ عام و دستِ تهیدستان را به گلِ اشرفی مالامال فرمودند حضورِ
ممدوح از ورودِ موکبِ اقبال چون گل از انبساط و اهتزاز نمیگنجیدند و گلهای آرزو را
در انجمنِ چمن میچیدند راجه صاحب دهیان سنگه مانند صنوبر دل از دست داده بسانِ سروِ
آزاده به بندگی استاده بودند القصه چندی در آن سرزمین چون ابرِ آوزی مشغول بداد و دهش
بودو بجانب سرزمین سرکه کو لابیت بغایت لطافت و تالابیت بنهایت نزهت عنانِ عنیت
معطوف فرمودند و راجه صاحب دهیان سنگه بنا بر تهیه اسبابِ لوازمه از پرمنڈل بجمون
آمده مصروفِ بهمرسانی ضروریات گشت و حضورِ آقای هرولیفِ عساکرِ اقبال ماندند ازین
رهگذر حضورِ محتشم الیه براجه هیرا سنگهه فرمودند که راجه صاحب دهیان سنگه از ابتدای
ملازمت گاهی از دربار جدا نشده و بجمون چندان رهایش نساخته و راجه کلان بکارِ دربارداری
کمتر پرداخته اکنون که آن در حضور و راجه دهیان سنگه در جمون رفته چه قسم انتظام خدمت سرکار
خواهد گشت راجه هیرا سنگه عرض کرد که میانِ هر دو برادر تفاوتی نمی بینم و ربطِ معنوی که
اینها را مابین است محتاج بقرب و بُعدیت نیست الحاصل حضورِ مفتخر الیه زمامِ رخشِ کوبرخش را

بصوبِ جمّوں منعطف فرموده معسکرِ فلک کوکبه شرفِ بهارستان بخشیدند و حضور خداوندی

و راجه صاحب دهیان سنگه بکمالِ ارادت همرکاب فیض انتساب بوده در مندی . بیچوبه

استوار کنانیده فرود کنانیدند و یک لکه و بیست یکهزار روپیه وجه ضیافت پیش کش گردید

و دیگر سرداران نامدار را که بهم عنانی بخت عالی داشتند فراخورِ قدر ضیافت و شیرینی رسانیده

آمد و از اطعمهٔ انفسه و اشربه الطفه بنا بر شکر ظفر پیکر خانهائے گوناگوں آراسته دعوت

گشت و هم همان روز فروغ دودمانِ اجلال نور پرورِ خورشیدِ اقبال مهاراجه رنبیر سنگه

صاحب بهادر استسعادِ ملازمت دریافتند و آن ملکی صفات از کمالِ عاطفت پیشِ روی

خویش ایشان را بر کرسی جا داده محفوفِ عنایت فرمودند و روز دیگر بنا بر دیدن محلات که جرایم

از انجا بجائی دیگر نقل کرده بودند و حصولِ درشن شری ٹهاکران که در ٹهاکردواره درونِ محلات

اند تشریف بردند و احدی را از حاشیه نشینان اجازت همراه آمدن نشد مگر از طرف خود

حضورِ آقائی و راجه دهیان سنگه صاحب و مصر رام کشن را همراه آوردند و از فرطِ عاطفت

چنانکه پدران را با فرزندان باشد مشمولِ عنایات فرمودند و بر بالاخانه تشریف برده بهر سو

نظر فرموده رقتِ دل پیدا کردند و بر زبانِ قضا جریان گذشت که در سلسله مظهرِ حقایق

کونی و الهی محرمِ اسرارِ سفیدی و سیاهی منظهرِ نکات شگرف و معارف گرامی موردِ علومِ

لدنی و الهامی گورو نانک اولاد صلبی را ارث نصیبی نشده مگر خادمان و مریدان را همچنان